Colleccion Antòni Nogués
de versions en aranés

19

Fortunata e Jacinta

(part 2 de 4)

B. Pérez Galdós

Colleccion Antòni Nogués

de

versions en aranés

Fortunata e Jacinta

(part 2 de 4)

B. Pérez Galdós

Colleccion Antòni Nogués
de
versions en aranés

Numèro 19 dera colleccion

Juriòl de 2020

PRESENTACION

Antòni Nogués ei ua persona remirabla. Neishut en Torrent de Cinca (Òsca), eth 24 de seteme de 1943 obtenguec era Licenciatura en Medecina e Cirurgia, pera Universitat de Barcelona e de Doctor en Medecina pera Universitat de Lhèida. Ei especialista en Microbiologia Clinica. Era sua vida professionau a virat ath torn dera medecina. A estat Mètge Intèrn deth Servici de Pediatria der Espitau deth Mar de Barcelona (1973-75), Mètge Resident de Microbiologia der Espitau de Bellvitge (1976-78), Cap dera Seccion de Microbiologia der Espitau Universitari Arnau de Vilanova de Lheida (1979-2011) e Membre deth Grop de recèrca en Patologia Infecciosa der IRB (Institut de Recèrca Biomedica) de Lhèida. Tanben a exercit de Professor Associat dera Facultat de Medecina de Lhèida (1979-2010).

Era sua afección per aranés comencèc pòc abans de jubilar-se. Eth madeish explique que «*iniciauments, per pur curiosèr de conéisher ua lengua que se parlaue près des nòstes tèrres. Ara prumeria me calec estudiar peth mèn compde, pr'amor que non i auie "quòrum" entà hèr es corsi d'aranés ena UdL. Comencè damb eth " Cors d'Aranés", editat peth Conselh Generau, eth "Petit Diccionari" de Frederic Vergés, es "Vèrbs Conjugadi" e era "Gramatica Aranesa" d'Aitor Carrera*».

En 2011 se podec matricular e hèr es corsi des diuèrsi nivèus d'aranés ena UdL. Se liegec tot çò que s'auie publicat en aranés, e, «*ua causa que me choquèc fòrça siguec eth hèt de veir que fòrça paraules araneses, tanben se trapauen ena varianta deth catalan que se parlaue en mèn pòble (Franja de Ponent), p. e. andocien, sarabat, entà, ensolamar, amorrar en solèr, acochar, badina, etc, etc. qu'èren paraules que sonque les coneishia deth mèn pòble e jamès les auia entenut en d'auti pòbles catalans der entorn. Aquerò siguec un impacte important que me possèc definitivament en estudi der aranés*».

Auec ua atraccion pera revirada de libres e coma Antòni explique, siguec ua causa cojonturau: «*Ua des activitats en estudi der aranés èren es redaccions. Qu'ei ua activitat fòrça interessanta que te permet exprimir en aranés aquerò que vòs racondar. Mès entad aquerò te cau endonviar ua istòria, auer, per tant, imaginación, e estar-te bèth temps pensant çò que vòs díder. Un dia, de pòca imaginación entà endonviar fantasies, agarrè eth prològ d'un libre qu'auia sus era taula e l'arrevirè. E me n'encuedè de qué aquerò complie eth prètzèth d'exprimir causes en aranés, sense auer de dedicar eth temps en endonviar istorietes. E atau comencèc tot. Es prumèrs libres arreviradi èren es qu'auia a man ena mia estatgèra. Era lectura en aranés de çò qu'auia arrevirat me provoquèc ua satisfacción enòrma. Aguest gòi qu'ère pro entà hèr-me a seguir en aguesta activitat. Un dia decidí manar un petit libre ath responsable deth Servici de Politica Lingüística dera Val d'Aran, eth Sr. Jusèp Loís Sans damb fòrça pòur, plan, donques que non n'èra bric segur dera qualitat deth mèn trabalh. Mès era*

responsa que recebí siguec tant encoratjadora que, a compdar d'aqueth moment, decidí tier ues ores ath dia a arrevirar òbres ar aranés».

E Antòni Nogues non parèc de hèr traduccions, damb ua qualitat que milhore de dia en dia e que se pòt perfectament méter ath cant dera major part des boni trabalhs que se vien hènt des de diuèrsi sectors der emplec dera lengua. Antòni ei un scientific que met es metòdes de sciéncia ath servici dera traduccion. Eth sòn trabalh compde ja en aguesti moments damb mès de sèt mil pagines traduïdes. E pera qualitat deth sòn trabalh e ena volontat de meter-les a disposicion dera societat, damb era intencion de hèr-lo util, e de conservar aguest preciós legat auem convengut damb eth Sr. Nogues que de totes es sues traduccions, des dera *Acadèmia aranesa dera lengua occitana* ne haram ua difusion a trauès dera pagina web entà facilitar-ne er accés de toti. Enes pròxims mesi, ath delà der 1 de gèr de 2019, cada prumèr de mes penjaram un libre traduït per Antòni Nogués, enquia que siguen toti difosi. Es libres en aranés, objècte d'aguest acòrd son:

Guerra e patz de Lev Nicolàievic Tolstoi
Anna Karenina de Lev Nicolàievic Tolstoi,
Eth Latzèret de Tormes,
Es Frairs Karamazov de Fiódor M. Dostoievski,
Eth Buscon de Francisco de Quevedo,
Era Gitaneta de Miguel de Cervantes,
Era illustra serventa de Miguel de Cervantes,
Condes de Hans Chistian Andersen,
Es aventures de Tom Sawyer de Mark Twain,
Eth gelós extremenh de Miguel de Cervantes,
Eth licenciat Vidriera de Miguel de Cervantes,
Rinconete e Cortadilho de Miguel de Cervantes,
Crim e Castig de Fiódor M. Dostoievski,
Es Miserables de Victor Hugo

En 2017 era Acadèmia publiquèc, ena colleccion «modèls de tèxtes», **Eth mercadèr de Venècia**, de Shakespeare, traduït per Antòni Nogués.

E se quauquarrés, bèth lector, a era volontat de auer-ne ua còpia en papèr, o de disposar de bèra part, de bèra òbra, entà un ahèr posterior, d'aguest extraordinari trabalh, pòt meter-se en contacte damb aguesta Acadèmia.

Aguest ei eth camin der oferiment deth sòn trabalh ara societat qu'a trobat Antòni Nogués. *«Es jubiladi qu'an er auantatge de poder hèr, lèu tostemps, çò que vòlen e les agrade mès. Plan, donc, entà jo, eth hèt d'arrevirar, çò que liegi, ar aranés, qu'ei un gòi impagable».*

Jusèp Loís Sans Socasau
President der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana
(Gèr de 2019)

PRESENTACION

Nogués ac sap ben; era qualitat deth traductor ei d'èster capable de transméter es sentiments, es valors, es composicions, es idees... dera òbra originau. Adaptar-se a Galdós non ei senzilh. Er escritor canari, que non parlèc jamès des sues isles, mostrèc un domini dera descripcion que met en dificultat quinsevolh intent de traduïr-lo. Poderíem pensar qu'arren milhor qu'er originau entà compréner era òbra, però non ei atau. En aguesta traduccion se mantien es caracteristiques der originau e s'oferissen en ua auta lengua, que les da ua valor superiora..

Fortunata apareish coma «Era gojata [qu'] amiaue un mocador blu clar sus eth cap, e un chal sus es espatles...» entà significar que «La moza tenía pañuelo azul claro por la cabeza y un mantón sobre los hombros...» e que «...se holèc damb eth, ei a díder, hec aqueth caracteristic arquejament de braci e quilhament d'espatles que damb eth es madrilenhes deth pòble s'amorassen laguens deth chal, movement que les balhe ua cèrta retirada a ua garia que hole eth sòn plumatge e se uede entà tornar de nauèth ath sòn volum naturau» qu'en castelhan de Pérez Galdós hè «...se infló con él, quiero decir, que hizo ese característico arqueo de brazos y alzamiento de hombros con que las madrileñas del pueblo se agasajan dentro del mantón, movimiento que les da cierta semejanza con una gallina que esponja su plumaje y se ahueca para volver luego a su volumen natural.». Era traduccion de Nogués non pèrd naturalitat, ne aquera ironia pròpria deth Madrid de que mos parle.

Galdós ei un pintor deth realisme. D'eth se'n destaque era rigurositat damb que tracte es scenaris, era sua grana capacitat d'observacion e de descripcion, eth relèu que da as personatges. De Jacinta era presentacion mos amplís de sentit e de sentiment «Jacinta ère d'estatura mejana, damb mès gràcia que beresa, çò que se cride en lenguatge corrent ua hemna *polideta.* Era sua pèth plan fina e es sòns uelhs que deishauen anar alegria e sentiment compausauen un ròstre fòrça agradiu.». Comprensible, pròxim, adaptat ath sentiment der originau «Jacinta era de estatura mediana, con más gracia que belleza, lo que se llama en lenguaje corriente una mujer mona. Su tez finísima y sus ojos que despedían alegría y sentimiento componían un rostro sumamente agradable.». Antòni Nogués sap cercar es paraules.

Es personatges de Galdós an ua qualitat umana e ua ludenta actitud de comprension damb ua expression continua dera sua anma . Es personatges mantien era descripcion e pregondor en aranés, tant potenta coma er originau e a viatges mès. Ei d'aqueres traduccions que sap transméter er esperit qu'illuminèc ath gran escritor. Galdós escriu de Jacinta que «Por su talle delicado y su figura y cara porcelanescas, revelaba ser una de esas hermosuras a quienes la Naturaleza concede poco tiempo de esplendor, y que se ajan pronto, en cuanto les toca la primera pena de la vida o la maternidad.». Nogués a sabut trobar era expression avienta, es paraules que mantien tota era esséncia: «Pera sua cintura delicada e era sua figura e cara porcelanesca, revelaue èster ua d'aguestes bereses qu'era Natura autrege pòc temps d'esplendor, e que se passissen lèu, tanlèu les arribe era prumèra pena dera vida o era maternitat.» En reconéisher era qualitat elevada dera traduccion non treiguem valor ar originau. Ath contrari, la hèm créisher.

Galdós adapte eth sòn lenguatge a cada personatge. Non ei lo madeish es uns qu'es auti. Ena sua espontaneitat sap tornar-se excelsa entàs distinguits e simpla entàs mès rustics e populars. Non a estat facila aguesta traduccion, coma non ère facil de hèr ua reflexion sus Joanito Santa Cruz (Nogues manten eth nòm originau dera òbra de Juanito Santa Cruz, en un respècte ath qu'a viatges mos veiguem obligats ena consideracion des denominacions des persones): «Juanito acabèc per declarar-se ada eth madeish que vau mès eth que viu *sense voler saber* qu'eth que *vò saber sense víuer*, ei a díder, aprenent enes libres e enes sales d'estudi. Víuer qu'ei relacionar-se, gaudir e patir, desirar, aborrir e estimar. Era lectura ei vida artificiau e prestada...» Nogues a mantengut era agilitat der autor, era extraordinaria descriptivitat sense besonh d'èster retoric. Aguesta reflexion se botge entre un realisme pròpri dera epòca, ua adaptacion ath mon actuau, ua introspectiva ena vida deth moment, ua adaptacion ara lengua occitana e un respècte ara transmission deth castelhan: «Juanito acabó por declararse a sí mismo que más sabe el que vive sin querer saber que el que quiere saber sin vivir, o sea aprendiendo en los libros y en las aulas. Vivir es relacionarse, gozar y padecer, desear, aborrecer y amar. La lectura es vida artificial y prestada...»

Nogues recuelh era ironia de Galdós, era sua intencion critica, eth sòn deishar quèir es paraules desordenades en un orden particular, caracterize as personatges, les da vida. Quan descriu a Maximilian, eth representant mès desgraciat dera família Rubín ditz: «Era sua pèth ère ludenta, fina, ròstre de mainatge damb transparéncia de hemna raquitica e clorotica. Auie eth uas deth nas en.honsat e chaupit, coma se siguesse de matèria mofla e auesse recebut un còp, resultant de tot aquerò non solet lejor senon obstruccions de respiracion nassau, qu'ère solide era encausa de qué auesse tostemp era boca badada.» Non pèrd realisme, non ei descripcion sense sentiment, no desvirtue era potencialitat galdosiana... ; dilhèu en guanhe... damb aqueri tòcs de pintura sus es caracteristiques fisiques e moraus: « Su piel era lustrosa, fina, cutis de niño con transparencias de mujer desmedrada y clorótica. Tenía el hueso de la nariz hundido y chafado, como si fuera de sustancia blanda y hubiese recibido un golpe, resultando de esto no sólo fealdad sino obstrucciones de respiración nasal, que eran sin duda la causa de que tuviera siempre la boca abierta.»

Era crudesa des descripcions arribe tot soent a crudeltat, ara manca d'umanisme, ar excés de simplesa... coma en aqueth autoretrate que Guilhermina hè d'era madeisha: "Plan… donques veiratz. Eth costum de demanar m'a autrejat pòc a pòc aguesta benedida cara de vaqueta qu'è ara. Damb jo que non valen es mesprètzi, ne me'n sai ja se qué son rogiments. Qu'è perdut era vergonha. Era mia pèth non sap ja se qué ei rogir-se, ne es mies aurelhes s'escandalizen per ua paraula mès o mens fina. Ja me pòden díder *perra judia*; coma se me cridèssen era *perla de oriente*; tot que m'ei parièr…». Era implacabla descripcion des retrats de Pérez Galdós non pèrd color damb Nogués

Era òbra en castelhan ei un plaser; en aranés manten eth plaser e l'incremente.

Jusèp Loís Sans Socasau

President der Institut d'Estudis Aranesi-Acadèmia aranesa dera lengua occitana

Fortunata e Jacinta

B. Pérez Galdós

DUSAU PART

Maximiliano Rubin

I.-

Era venerabla botiga de picapòrt d'aur que dempús un temps immemoriau siguec enes portaus de Platerias, entre es carrèrs de Caza e San Felipe Neri, despareishec, se non sò enganhat, enes prumèrs dies dera revolucion deth 68. En ua madeisha data queigueren, donc, dues causes seculares, aqueth tron e aquera botiga, que se non ère tant anciana coma era Monarquia espanhòla, n'ère mès qu'es Borbons, pr'amor qu'era sua fondacion auie era data de 1640, coma ac didie un panèu plan mau pintat ena estatgèra. Aguest establiment sonque auie ua pòrta, e ath dessús d'era, aguesta aficha brèu: *Rubin*.

Federico Ruiz qu'auec hè bèri ans era mania d'escríuer articles sus es *Oscuros pero indudables vestigios dera raza israelita en la moderna España* (que damb aguesti articles li heren un huelheton es editors dera Revista que les publiquèc a gratis), tenguie qu'eth cognòm Rubin ère judiu e siguec usat per quauqui convèrsi que s'estèren aciu dempús dera expulsion. "En carrèr de Milaneses, en de Meson de Paños e en de Platerias se lotjauen diuèrses familhes d'*exdeicides*, qu'es sòns darrèrs pair-sénhers an arribat enquia nosati, ja sense eth caractèr *fisonomic ne etnografic*". Atau ac didie eth fecond publicista, e dedicaue miei article a demostrar qu'eth vertadèr cognòm des Rubin ère *Ruben*. Coma qu'arrés lo contradidie, se vantaue eth de demostrar tot çò que li venguesse de gust, damb aguesta bona fe e aguesta aunèsta afogadura que boten quauqui sabents en cèrts trabalhs d'erudicion qu'era gent non lieg e qu'es editors non paguen. Que ja hèn pro publicant-les. Non voleria enganhar-me; mès me semble que tot aqueth judaïsme deth mèn amic ère pura fluxion deth sòn constipat cervèth, qu'eliminaue aqueres anutjoses matèries coma fòrça d'autes, segontes eth temps e es circonstàncies. E ne sò segur que D. Nicolás Rubin, darrèr patron dera mentada botiga, ère un vielh cristian, e ne tansevolh li passaue peth cap qu'es sòns pair-senhers auessen estat farisèus damb coa o individús nassuts d'aqueri que gessen enes passi de Setmana Santa.

Era mòrt de D. Nicolás Rubin e era fin dera botiga que sigueren ath còp.

Que ja hège temps qu'es deutes soscavauen era casa, e se tenguie sostenguda pes consideracions personaus qu'es creditors l'auien ath sòn

patron. Era encausa dera roïna, sivans era opinion de toti es amics dera familha, siguec era mala conducta dera esposa de Nicolás Rubin, hemna deishada d'anar e escandalosa, que viuie damb un luxe impròpri dera sua classa, e hec parlar fòrça per çò des sues aventures e embolhs. Diuèrses e inexplicables alternatiues i auec en aqueth matrimòni, que tanlèu ère junhut coma desseparat de hèt, e eth marit passaue des violéncies mès barbares entàs toleràncies mès vergonhoses. Cinc còps la hec enlà dera sua casa e d'auti cinc la tornèc a admèter, dempús de pagar-li toti es sòns params. Conden que Maximiliana Llorente ère ua hemna beròia e desirosa d'agradar, d'aqueres que non caben ena estretesa d'ua botiga. Se la hec a vier Diu en 1867, e ar an a vier passèc a milhor vida eth praube Nicolás Rubin, d'ua trincadura de varices, non deishant as sòns hilhs mès eretatge qu'era detestabla reputacion domestica e comerciau, e un passiu enòrme que dificilament podie èster pagat damb es existéncies dera botiga. Es creditors arrasèren damb tot, enquia e tot eth prestatge, que solet servic entà lenha. Qu'ère contemporanèa deth Conde-Duque de Olivares.

Es hilhs d'aqueth malerós comerçant èren tres. Guardatz ben es sòns nòms e era edat qu'auien quan se passèc era mòrt de sa pair.

Juan Pablo, de vint-e-ueit ans.
Nicolás, de vint-e-cinc.
Maximiliano, de dètz-e-nau.

Cap des tres se retiraue as auti dus ne en ròstre ne ena complexion, e solet damb plan bona volontat se li trapaue er aire de familha. D'aguesta eterogeneïtat des tres cares venguec, plan que òc, era maliciosa version de qué es taus èren hilhs de pairs desparièrs. Que podie èster calomnia, o podie non èster-ne; mès s'a de díder pr'amor de qué eth lector se vage formant un judici. Quauquarren auien en comun, ara que me'n brembi, e ère que toti patien fòrts e plan molèsti maus de cap. Juan Pablo ère beròi, simpatic e de bon pòrt, de bona estatura, divertit e de parlar facil, d'intelligéncia flexibla e desvelhada. Nicolàs ère maujargat, vulgaròt, era cara alugada e traucada coma un sedàç per çò dera picòta, e tan pelut, que li gessien guinses peth nas e pes aurelhes. Maximiliano qu'ère raquitic, de natura prauba e linfatica, absoludament privat de gràcies personaus. Qu'auie neishut de sèt mesi e dempús l'auien aleitat damb biberon e damb lèit de craba.

Quan moric eth pair d'aguesti tres gojats, Nicolás, ei a díder, eth pelut (tà que les anem distinguint), se n'anèc a víuer en Toledo damb eth sòn oncle D. Mateo Zacarias Llorente, capelhan de *Doncellas Nobles*, que lo metec en Seminari e se hec prèire; Juan Pablo e Maximiliano se n'anèren a víuer damb era sua tia pairau dòna Guadalupe Rubin, veuda de Jáuregui, coneishuda vulgarament coma *dòna Lupe era des piòcs*, que viuec prumèr en barri de Salamanca e dempús en Chamberí, senhora de taus circonstàncies, que pro merite tota era atencion que li vau a autrejar mès endauant. En un pòble dera Alcarria auien es frairs Rubin ua tia mairau, veuda, sense hilhs e rica; mès coma que gaudie d'ua santat de hèr, er eretatge d'aguesta senhora non ère senon ua esperança luenhana.

Non auie mès remèdi que trabalhar, e Juan Pablo comencèc a cercar-se era vida. Auie en òdi de tau manèra es botigues de picapòrts d'aur, que quan passaue per dauant de quauqu'ua, semblaue que li venguie mau de cap. Se calèc en un negòci de peish, en tot amassar-se damb un aute individú que recebie eth peish en comission entà vener-lo ar en gròs en tistèrs coma peish fresc e barrils de peish marinat ena madeisha estacion o ena plaça dera Cebada; mès enes prumèri mesi surgentèren taus discussions damb eth sòci, que Juan Pablo abandonèc era pesca e se tenguec a representant de comèrç. Pendent un parelh d'ans s'estèc romant pes camins de hèr damb es sues caishes de mòstres. De Barcelona enquia Huelva, e de Pontevedra enquia Almeria non li restèc un cornèr tà visitar, arturant-se en Madrid tot eth temps que podie. Trabalhèc en chapèus de feutre, en caucèr de Soldevila, e espargèc per tota era Peninsula, coma s'esparg sus eth papèr es graets de sable tà secar-lo, diuèrsi articles de comèrç. En ua auta tempsada distribuic chicolates, mocadors, e chals de *galaria*, devocionaris e enquia escuradents. Per çò dera sua diligéncia, aunestetat e puntualitat que remetie es hons recaptadi, es sòns clients l'apreciauen fòrça. Mès que non se sap se com se les apraiaue, que tostemps ère *mès praube qu'es arrats*, e se planhie damb manierós pesimisme dera sua mala sòrt. Toti es sòns ganhs se l'esguitlauen *entre es dits*, freqüentant fòrça es cafè enes sues estones de léser, convidant sense mesura as amics e autrejant-se era milhor vida possible enes poblacions que visitaue. As funèsti resultats d'aguest sistèma les cridaue er *auer neishut damb mala ombra*. Era madeisha eterogeneïtat e quantitat d'articles que representaue amendric lèu es resultats des sòns viatges e quauques cases comencèren a trèir-li era sua

confiança, e er engüejat representant comerciau, tostemp de mala encolia e lançant malediccions e renecs contra mercadèrs, aspiraue a un cambiament de vida e a ua ocupacion mès lucratiua e nòbla.

Que siguec un dia memorable entà Juan Pablo aqueth que se trapèc damb un cèrt amigòt dera mainadesa, camarada sòn en San Isidro. Er amic qu'ère deputat d'aqueri que criden *flexibles*, e Juan Pablo, qu'ère òme de fòrça retorica, l'aumentèc tant eth sòn engüeg dera vida comerciau e çò de ben premanit qu'ère entara administratiua, qu'er aute s'ac credec, e lo hec emplegat. Rubin siguec eth mes a vier inspector de policia en sabi pas quina província. Mès era sua infama estela que se l'auie jogada: tàs tres mesi cambièc era situacion politica, e eth mèn Rubin siguec revocat. Qu'auie cuelhut eth gust dera carn de sodada, e ja non podie èster senon emplegat o aspirant. Sabi pas se qué i a en aquerò, mès çò de cèrt ei qu'enquia e tot era revocacion semble qu'ei un gòi amargant entà cèrtes natures, pr'amor qu'es emocions de preténer les arrefortissen e entonen, e plan per aquerò n'a fòrça qu'eth dia que les empleguen se morissen. Era irritabilitat les a autrejat vida e era sedacion brusca les aucís. Juan Pablo sentie un incredible gust d'anar en cafè, parlar mau deth Govèrn, auançar nomenaments, dar-se un torn pes ministèris, èster ara demora deth protector enes cantoades de Governacion o ena gessuda deth Congrés, hèr eth saut deth tigre tà quèir-li ath dessús quan lo vedie vier. Ara fin gessec era credenciau. Mès, qué dimònis!, tostemp era condemnada sòrt acaçant-lo, donques que toti es emplecs que li dauen èren mès antipatics de çò qu'un se pòt imaginar. Quan non ère quauquarren dera policia secreta, ère causa de crotons o presons.

Mentretant suenhaue ath sòn frair petit, que per eth sentie ua afeccion que se confonie damb era pietat, per çò des contunhes malauties qu'eth praube gojat patie. Dempús des vint ans, s'arrefortic un shinhau, encara que tostemps auie es sues perturbacions; e en veder-lo mès entonat, Juan Pablo decidic balhar-li ua carrèra entà que non se hesse a maubé coma eth s'auie hèt a maubé, per manca d'ua direccion fixa a compdar dera edat que se planifique er avier des òmes. Atribuie eth màger des Rubin eth sòn malastre ara disparitat entre es sues aptituds innates e es mieis entà hèr-les a veir. "Ò, s'eth mèn pair m'auesse dat ua carrèra!, pensaue, jo que seria aué quauquarren en mon…"

Non s'estèc guaire a recéber un nau còp, pr'amor que quan soniaue en ascens li netegèren un aute còp era grípia. E vaquí ath mèn òme passejant-se per Madrid damb es mans ena pòcha, e vedent passar pègament es ores en aguest o en un aute cafè, parlant dera situacion, tostemp dera situacion, dera guèrra e des infami, indecents e fanfarrons que son es politics espanhòus! Fòrt contra eri! Atau se padeguen es esperits enventidi e tempestuosi. E en aquera escadença que non auie esperança entà Juan Pablo, pr'amor qu'es *sòns*, es qu'eth cridaue damb tant enfasi *es mèns*, èren per tèrra, e auie çò que se cride *bohada d'aire* enes regions burocratiques. A viatges examinaue eth malerós revocat era sua consciéncia, e s'estonaue de non trapar en era arren qu'en aquerò podesse fondar de manèra determinada era sua filiacion politica. Pr'amor qu'idies fixes… Diu les ac balhèsse; qu'auie liejut plan pòc e neurie eth sòn enteniment de çò qu'escotaue enes cafès e çò que didien es jornaus. Non sabie de cèrt s'ère liberau o non, e damb era màger desinvoltura deth mon cridaue *doctrinari* a quinsevolh, sense saber çò que volie díder era paraula. Tanlèu sentie en sòn esperit, sense saber perqué e perqué non, un frenetic in per çò des drets der òme; tanlèu se li negaue era amna de gòi en enténer díder qu'eth Govèrn anaue a botar fòrça còps de baston e a passar-se es taus drets pes nassi.

En tau situacion, se presentèc per edart en Madrid Nicolás Rubin, eth prèire pelut, que tanben auie es sues pretensions d'ingressar sabi pas s'en clèrgat castrense o ena catedrau, e ambdús frairs aueren ues convèrses fòrça reservades, passejant solets pes entorns. Dempús d'aquerò, Juan Pablo apareishec un dia en cafè damb ua cèrta animositat, e fòrça desvergonhament enes sòns judicis pòlitics, en tot dar-se-les de profeta e exprimint de forma mès capinauta que jamès eth sòn mesprètz dera situacion dominanta. Ad aqueri que se compòrten d'aguesta manèra, se les guarde enes cafè damb un shinhau de respècte e enquia e tot damb ua cèrta enveja, donques que se les supause assabentats de secrets d'Estat o de quauqua intriga fòrça gròssa. "Er amic Rubin, didec d'eth ena sua absència D. Basilio Andrés de la Caña, qu'ère un des punts fixi ena taula, me semble a jo que non jògue net damb nosati. Se lo van a emplegar qu'ac digue ja. Se qué auem?, vie era *federau* o qué? *Mistèris! Pensem*!... O ei que li hè a vier condes a D. Praxedes? Plan, donc, que se les hèsque a vier. A jo que non m'impòrte er espionatge."

Aquerò se passaue tà finaus de 1872. De pic Rubin didec que se n'anaue entar estrangèr pr'amor de contunhar damb es sòns trabalhs de representant de comèrç. Despareishec de Madrid, e ath cap de tres mesi se gasulhèc ena reünion deth cafè qu'ère ena faccion d'absolutistes, e que D. Carlos l'auie nomenat quauquarren atau coma compdador o intendent en sòn Cuartel Real. Se sabec mès tard qu'auie anat entà Anglatèrra tà crompar fusilhs, que hec contrabanda près de Guetaria, que venguec desguisat en Madrid e que passèc entara Mancha e Andalucia en ostiu deth 73, quan era Peninsula, usclant pes quate costats, ère un immens huec qu'en eth cada espanhòu auie amiat era sua tèda e eth Govèrn bohaue.

II.-

Juan Pablo, que tostemp s'auie enganhat per çò que hège ada eth madeish, e tostemp auie caminat per camins tòrts, acertèc en dispausar qu'eth sòn frair petit seguisse era carrèra de Farmacia. Fòrça persones que non hèn qu'asenades, qu'an aguesta perspicacitat deth conselh e dera direccion des auti, e non acertant bric enes sòns pròpris ahèrs, ven fòrça clar es des auti. En aguesta decision i contribusic en bona part un gran amic deth defuntat Nicolás Rubin e de tota era familha (eth potecari Samaniego, patron dera acreditada farmacia deth carrèr der Ave Maria), prometent cuélher sus es sòns auspicis a Maximiliano, hèr-lo-se a vier d'ajudant o practicant, damb er in de qué, damb eth temps, se demorèsse ath cap der establiment.

Comencèc Maximiliano es sòns estudis en 69, e eth sòn frair e era sua tia li hègen veir se guaire polit ère aquerò dera Farmacia e guaire se guanhaue damb era, pr'amor qu'es medicaments èren plan cars e es matèries prumères fòrça de bon prètz: aigua deth potz, cendre deth larèr, tèrra des tèsti, eca… Eth praube gojat, qu'ère fòrça aubedient, se mostraue d'acòrd damb tot. Afogadura, era vertat, per aguesta carrèra o per cap auta que non l'auie; que non s'auie desvelhat en eth cap gran delèri ne aguest curiosèr assedegat que d'eth ges era sabença. Ère tant aflaquit qu'era màger part der an estaue malaut, e era sua ment non i vedie jamès clar enes endrets dera sciéncia, ne s'apoderaue d'ua idia senon dempús de lançar-li fòrça ligams, coma se l'amarrèsse. Tenguie era sua escassa memòria coma un audèth de falconaria entà caçar es idies; mès eth falcon se n'anaue a viatges, deishant-lo damb era boca badada e guardant entath cèu.

Que sigueren plan penibles es prumèrs passi dera carrèra. Era guitèra e er aflaquiment lo retenguien en lhet pes maitins mès temps de çò de normau, e era prauba dòna Lupe se les vedie entà trèir-lo deth lhet. Era se lheuaue plan d'ora, e se metie a dar còps damb eth mortèr ath costat deth madeish dorment, que era majoritat des viatges non se n'encuedaue de tau tapatge. Dempús li hège gatalhèues, ajaçaue eth gat damb eth, li treiguie es linçòs damb era deguda precaucion entà que non s'enraumassèsse. Eth dromilhon se calaue de tau sòrta en aqueth còs, per çò des exigéncies de reparacion organica, qu'eth desvelhament der estudiant ère òbra de romans e ua des causes que mès energia e constància desplegaue dòna Lupe.

Eth gojat estudiaue e volie complir damb eth sòn déuer; mès que non podie vier mès enlà des sues fòrces. Dòna Lupe l'ajudaue a estudiar es leçons, l'encoratjaue enes sòns aflaquiments, e quan lo vedie comprometut e temerós pera poximitat des examens, se botaue era mantelhina e se n'anaue a parlar damb es professors. Taus causes les didie, qu'eth gojat passaue es examens, encara que damb nòtes baishes. Se non ère malaut, assistie puntuaument enes classes, e ère des que més molon d'anotacions e quadèrns se hège a vier. Qu'ère ena aula cargat damb aqueth hardèu, e non perdie sillaba de çò qu'eth professor didie.

Qu'ère de còs petit e non guaire ben conformat, tant aflaquit que semblaue que se l'anaue a emportar eth vent, eth cap camús, eth peu passit e clar. Quan èren amassa eth e eth sòn frair Nicolás, a quinsevolh que les vedesse se l'acodirie proposar ath dusau qu'autregèsse ath prumèr es peus que l'èren sobrèrs. Nicolás s'auie hèt a vier toti es peus dera familha, e per aguesta usurpacion peluda, eth cap de Maximiliano anonciaue qu'aurie cauvura abans des trenta ans. Era sua pèth ère ludenta, fina, ròstre de mainatge damb transparéncia de hemna raquitica e clorotica. Auie eth uas deth nas en.honsat e chaupit, coma se siguesse de matèria mofla e auesse recebut un còp, resultant de tot aquerò non solet lejor senon obstruccions de respiracion nassau, qu'ère solide era encausa de qué auesse tostemp era boca badada. Era sua dentadura auie gessut damb tanta disparitat que cada pèça ère, çampar, a on volie. E mens mau s'aqueri condemnadi uassi non l'auessen shordat jamès; mès qu'auie eth praubet cada mau de caishaus que li hège botar eth crit mès enlà deth Cèu! Patie tanben de raumàs, e les cuelhie un darrèr der aute de sòrta que resultaue un raumàs cronic, damb era pituitaria lançant huec e destillant sense pòsa. Coma que ja anaue aprenent eth mestièr, s'administraue eth iodur de potasi en totes es formes possibles, e ère tostemp damb ua canòla ena boca aspirant quitran, dimònis o sabi pas qué.

Que se digue çò que se volgue, Rubin que non auie cap illusion pera Farmacia. Mès que non ère ueda d'aspiracions nautes era amna d'aqueth joen, tan pòc agraciat pera Natura que fisica e moraument semblaue hèt des rèstes. Tàs dus o tres ans de carrèra, aqueth mollusc comencèc a sénter vibracions d'òme, e aqueth cèc de neishença comencèc a aubirar es fases granes e glorioses der astre dera vida. S'estaue dòna Lupe en aquera part

deth barri de Salamanca que cridauen *Pajaritos*. Maximiliano vedie dera hièstra estant, en tresau estatge, as alumnes d'Estado Mayor, quan era Escuela ère en numèro 40 deth carrèr de Serrano; e non mos podem hèr idia dera admiracion que li costauen aqueri joeni, ne der embelinament que li produsie era cinta blua en pantalon, era gòrra, era levita damb es huelhes de casse brodades en cothèr, e era espada… Tan petits bèri uns e ja damb espada! Quauques nets, Maximiliano soniaue qu'auie ua espada, mostacha e unifòrme, e parlaue dormint. Desvelhat deliraue tanben, imaginant-se qu'auie creishut ua quarta, qu'auie es cames dretes e eth còs non tant inclinat entà dauant, imaginant-se que se l'apraiaue eth nas, que li creishie eth peu e que se li botaue ua portadura marciau coma eth que mès. Quina sòrt tan nera! S'eth non siguesse tan maujargat de còs e non l'auessen metut a estudiar aquera carrèra, guaire s'i aurie predat! Solide, per çò de chaspar es libres, l'aurie gessut eth talent, dera madeisha manèra que se trè huec dera husta quan se la heregue fòrça.

Es dissabtes pera tarde, quan es alumnes anauen a hèr eth sòn exercici damb eth fusilh ena espatla, Maximiliano se n'anaue ath sòn darrèr pr'amor de veder-les manobrar, e era fascinacion d'aguest espectacle li tardaue enquiath deluns. Ena madeisha classa, que per çò dera tranquillitat deth locau e dera monotonia dera leçon convidaue ara somnoléncia, se metie a jogar damb era fantasia e a provocar e alugar era illusion. Eth resultat qu'ère un complèt extasi, e a trauèrs dera explicacion des proprietats terapeutiques des tintures mairs, vedie as alumnes militars en sòn estudi tactic de camp, coma se pòt veir un paisatge a trauèrs d'ua veirièra de colors. Es gojats dera classa de Botanica s'entretenguien en botar-se maunòms semblables as nomenclatures de Linneo. A un tau Anacleto que se les daue de plan fin e plan senhoret, lo cridauen *Anacletus obsequisissimus*; a Encinas, qu'ère de plan cuerta estatura, lo cridauen *Quercus gigantea*. Olmedo qu'ère molt deishat d'anar e l'anaue admirablament eth *Ulmus sylvestris*. Narciso Puerta qu'ère lèg, lord e pudesenc. Li botèren *Pseudo-Narcissus odoripherus*. A un aute qu'ère fòrça praube e gaudie d'un petit trabalh, li botèren *Christophorus oficinalis* e fin finau, a Maximiliano Rubin, qu'ère plan lèg, maujargat e de plan cuerta intelligéncia, lo cridèren pendent tota era carrèra *Rubinius vulgaris*.

En entrar en an 1874, n'auie Maximiliano vint-e-cinc e non semblaue auer-ne mès de vint. Non auie mostacha, mès plan qu'auie fòrça grans que li gessien en diuèrsi punts dera cara. Tàs vint-e-tres ans auec ua fèbre nerviosa que botèc en perilh era sua vida; mès quan gessec d'era semblaue un shinhau mès fòrt; era sua respiracion ja non ère tan fatigosa ne es sòns raumàssi tan fòrts, e enquia e tot es condemnades arraïcs des sòns caishaus semblauen mès civilizades. Non tenguie ja eth iodur tan soent ne era canòla de quitran, e solet es maus de cap persistien, coma aqueri amics pesants qu'era sua visita periodica còste espant. Juan Pablo ère alavetz en Cuartel Real, e dòna Lupe deishaue a Maximiliano en libertat, donques que lo credie inaccessible as vicis per çò dera sua praubetat fisica, deth sòn anament apatic e dera timiditat qu'ère eth resultat d'aqueri desauantatges. E ath delà de libertat, l'autrejaue era sua tia bèri sòs entàs sòns plasers de joen, segura de que non les despenerie senon de forma senada. Qu'ère inclinat eth gojat a estauviar, e auie ua dineròla de hanga qu'en era anaue botant es monedes d'argent e bèth centen d'aur que l'autrejauen es sòns frairs quan venguien en Madrid. Ena ròba qu'ère plan guardat e reguardat, e li shautaue hèr-se vestits de baish prètz e de mòda, que suenhaue coma es vistons des sòns uelhs. D'aquerò ne presumie, e gràcies ad aquerò era sua figura non semblaue tan dolenta coma n'ère reaument. Qu'auie era sua bona capa de plècs ròis; de nets s'estropaue en era, se calaue en tramvia e se n'anaue entà hèr un torn enquias onze, pòqui viatges enquias dotze. Pendent aqueth temps se mudèc dòna Lupe en Chamberí, cercant tostemp cases de baish pretz, e Maximiliano anèc perdent de man en man era illusion pes alumnes d'Estado Mayor.

Era sua timiditat, luenh d'amendrir damb es ans, semblaue qu'aumentaue. Se pensaue que toti se burlauen d'eth en tot considerar-lo insignificant e pòca causa. Exageraue, plan que òc, era sua inferioritat, e eth sòn descoratjament lo hege húger deth tracte sociau. Quan li calie tier bèra visita, era casa que li calie entrar l'impausaue pòur, autanplan de dehòra, e s'estaue hènt torns peth carrèr abans de decidir-se a entrar en era. Cranhie trapar a quauquarrés que lo guardèsse damb malícia, e pensaue çò qu'auie de díder, en tot passar era màger part des viatges que non didie arren. Cèrtes persones li costauen respècte que lèu lèu ère panic, e en veder-les vier peth carrèr passaue entar aute trepader. Aguestes persones non l'auien hèt cap de mau; ath contrari, qu'èren amics de sa pair, o de dòna Lupe o de

Juan Pablo. Quan anaue tath cafè damb es sòns amics, se trapaue fòrça ben se non n'auie que dus o tres. En aguest cas autanplan se deishaue anar e se metie a parlar sus quinsevolh ahèr. Mès se s'amassauen sies o ueit persones, amudie, incapable de tier ua opinion sus arren. Se se sentie obligat a exprimir-se, o pr'amor que volien hèr burla d'eth o pr'amor que sense malícia li volien preguntar quauquarren, que ja ère eth mèn òme tot rogit e quequejant.

Plan per aquerò li shautaue mès, quan eth temps non ère guaire hered, romar pes carrèrs, estropat ena sua capa, guardant veirines e es va-e-veni dera gent, posant-se enes rondèus a on cantaue un cèc e guardant pes hièstres des cafès. En aguestes excursions podie estar-se dues ores sense cansar-se e quan se daue còrda e cuelhie enventida, eth cervèth se l'anaue escauhant, escauhant enquia arribar en ua pression tan nauta qu'en era eth joen errant s'imaginaue acaçar aventures e èster plan desparièr de çò qu'ère. Eth carrèr damb eth sòn rambalh e era diuersitat de causes que se ven en eth, aufrie ua gran estimulacion ara sua imaginacion, qu'en auer-se desvolopat tard, solie desplegar era fòrça que hèn a veir quauqui malauts grèus. Ara prumeria non li cridauen era atencion es hemnes que trapaue; mès ath cap de pòc temps comencèc a distinguir es beròies d'aqueres que non n'èren, e se se metie a seguir-ne quauqu'ua, per pur extasi d'aventura, enquia que ne trapaue a ua auta de milhor, e la seguie tanben. Lèu sabec distinguir es *classes*, ei a díder, arribèc a auer tan bon còp de uelh, que coneishie ar instant es qu'èren aunèstes e es que non n'èren. Eth sòn amic *Ulmus sylvestris*, qu'a viatges l'acompanhaue, l'ahisquèc a trincar era resèrva que l'impausaue era sua timiditat, e Maximiliano ne coneishec quauques ues qu'auie vist mès d'un còp e que l'auien semblat beroiòtes. Mès era sua amna s'estaue serena ath miei des sues temptatiues vicioses: es madeishes que damb eres passèc estones agradiues li repugnauen dempús, e quan les vedie vier peth carrèr, se hège enlà.

Li shautaue mès romar solet qu'en companhia d'Olmedo, pr'amor qu'aguest lo distreiguie, e eth gòi de Maximiliano s'estaue en pensar e imaginar liurament e sense trebucs, imaginant-se realitats e volant sense estramuncar pes espacis de çò possible, encara que siguesse improbable. Caminar, caminar e soniar ath compàs des sues cames, coma s'era sua amna repetisse ua musica qu'eth sòn ritme mercauen es passi, qu'ère çò

qu'ada eth li shautaue. E se se trapaue damb hemnes beròies, soletes, en parelhes o en grops, ja sigue damb era mantelhina en cap o damb mantèl, gaudie fòrça en dider-se ada eth madeish *qu'aqueres èren aunèstes*, e seguir-les tà veir entà on anauen. Ua d'aunèsta! Que m'estime ua d'aunèsta! Aguesta qu'ère era sua illusion… Mès que non s'auie de pensar en tau causa. Sonque de pensar que li dirigie era paraula a ua aunèsta, li tremolauen es cames. S'ei que quan venguie en casa e se trapauen en era Rufina Torquemada o era senhora de Samaniego damb era sua hilha Olimpia, se calaue ena codina pr'amor de non veder-se obligat a saludar-les!...

III.-

D'aguesta manèra aguest misantròp arribèc a víuer mès damb era vision intèrna que damb era extèrna. Eth qu'abans ère coma ua ustra auie vengut a èster coma un poèta. Que viuie dues existéncies, era deth pan e era des quimères. Aguesta la hège a viatges tant esplendida e tan nauta, que quan queiguie d'era ena deth pan, ère ja totafèt molut e estrossejat. Qu'auie Maximiliano elements qu'en eri se convencie de qué ère un aute, mès aquerò se passaue tostemp de nets e ena solitud vagabonda des sòns passègi. A viatges ère oficiau dera armada e auie ua quarta mès de nautada, nas aquilin, molta fòrça musculara e un cap… un cap que non li hège mau jamès; d'auti viatges un campanhard poderós e fòrça galan, que parlaue sense pòsa, sense trebolar-se jamès, capable de dider-li ua floreta ara hemna mes morruda, e que se trapaue en companhia des hemnes coma eth peish ena aigua. Donques coma didí, s'anaue escauhant de tau manèra eth cervèth, qu'enquia e tot s'ac arribaue a creir. E s'aquerò li durèsse, que serie tan hòl coma quinsevolh des que son en Leganés. Era sua sòrt s'estaue en qué aquerò passaue, coma passe un mau de cap; mès era alucinacion cuelhie de nauèth eth sòn domèni pendent eth saunei, e aquiu i auie es asenades e es va-e-veni d'ues aventures generaument plan trendes, plan fines, damb abnegacions, sacrificis, eroïsmes e d'auti fenomèns sublims dera amna. En desvelhar-se, en aguest moment qu'es judicis dera realitat se barregen damb es imatges mentidores deth sòmi e i a en cervèth un crepuscul, ua discussion vaga entre çò qu'ei vertat e çò que non n'ei, era enganha persistie ua estona, e Maximiliano hège per retier-la, tornant a barrar es uelhs e tirassant es imatges que se dispersauen. "Vertadèrament, didie eth, per qué li cau èster ua causa mès reau qu'era auta? Per qué non a d'èster sòmi çò deth dia e vida efectiua çò dera net? Qu'ei qüestion de nòms e que mos metéssem d'acòrd en cridar *dormir* a çò que cridam *desvelhar,* e *ajaçar-se* ath *lheuar-se*… Quina ei era rason entà que non diga jo ara tant que me vestisqui: "Maximiliano, ara te metes a dormir. Que vas a passar mala net, damb malajadilha e tot, ei a díder, damb classa de *Matèria farmaceutica animau*…)"

Eth tau *Ulmus sylvestris* qu'ère un gojat simpatic, de bon pòrt, alègre e de cap un shinhau leugèr. De toti es companhs de *Rubinius vulgaris*, aqueth ère qui mès l'estimaue, e Maximiliano l'ac pagaue damb ua afeccion

qu'auie quauquarren de respècte. Qu'amiaue Olmedo ua vida non guaire exemplara, mudant-se cada mes de casa d'òstes, passant-se es nets en lòcs pecadissi, e hènt totes es asenades d'estudiant, coma se siguessen un programa que li calie complir sense remèdi. Darrèrament s'estaue damb ua tau Feliciana, graciosa e plan escarrabilhada, en tot dar-se importància damb aquerò, coma se çò d'*entretier* hemnes siguesse ua carrèra qu'un s'auie de matricular entà guanhar eth titol d'òme hèt e dret. L'autrejaue, eth, çò de pòc qu'auie, e era s'esdegaue de un aute costat, entà seguir viuent, un dia damb estretesa, un aute damb rumb e tostemp damb era màger despreocupacion. Que se cuelhie eth seriosament aguesta sòrta de vida, e quan auie sòs, convidaue as sòns amics a *minjar ua merluça* en sòn *otèl*, hènt-se a veir coma un òme de mon e coquin, damb ua cèrta imitacion dolenta dera deishadesa parisenca que coneishie a trauèrs des novèles de Paul de Kock. Feliciana ère de Valencia, e hège fòrça ben er arròs; mès eth servici dera taula e era taula madeisha que les calie veir. E Olmedo ac hège tot tant ath viu e tan segontes eth programa, que s'embriagaue sense que li shautèsse eth vin, cantaue *flamenco* sense saber cantar, estrossejaue era guitarra e hège toti es asenades que, ena sua pensada, èren eth rite deth perdut; pr'amor qu'ada eth se l'acodic èster perdut, coma a d'autes se les acodís èster maçons o cavalièrs crotzadi, damb er in de desvolopar papèrs e d'auer ua cèrta importància. S'existisse er uniforme de perdut, Olmedo se l'aurie botat damb vertadèra afogadura, e sentie que non i auesse un distintiu quinsevolh, ua cinta, un plumalh o un galon, entà gésser damb eth, dident tacitament: "Aciu que vedetz çò de perdut que sò". E ath hons, qu'ère un malerós. Aquerò non ère qu'era prolongacion viciosa dera *edat deth piòc*.

Maximiliano non venguie jamès as tantarres deth sòn amic, encara qu'aguest lo convidaue tostemp. Mès preguntaue sus era santat de Feliciana, coma se siguesse ua senhora, e Olmedo tanben se cuelhie aquerò seriosament, dident: "Que l'è un shinhau delicada. Aué l'è dit a Orfila que passe per casa". Aguest Orfila qu'ère un estudiantet deth darrèr curs de Medecina, que se cridaue madeish qu'eth celèbre doctor, e guarie, ei a díder, receptaue as amics e as amigues des amics.

Un dia, en gésser de classa, li didec Olmedo a Rubin: “Vene en casa se vòs veir a ua hemna… tau qu’ei. Qu’ei ua amiga de Feliciana, qu’a vengut en nòste *otèl* pendent uns dies tant que trape bèth trabalh”.

- Ei aunèsta?, preguntèc Rubin, mostrant en sòn ton era importància que daue ara aunestetat.
- Aunèsta! Vai quina causa!, exclamèc arrint. Mès tu te penses que i a quauqua hemna que sigue… çò que se ditz aunèsta?

Aquerò ac didec damb convencement filosofic, damb eth chapèu inclinat sus eth costat dret coma pròva des sues idies sus era depravacion umana. Que ja non auie hemnes aunèstes: ac didie un coneishedor prigond dera societat e deth vici. Er escepticisme d’Olmedo qu’ère senhau de mainadesa, un desorde de transicion fisiologica, quauquarren coma ua dusau denticion. Tot s’està en lançar fòrça baua, e dempús ja vie er òme damb d’autes idies e d’autes formes d’èster.

“Atau, donc, non ei aunèsta!...” insinuèc Maximiliano, qu’aurie desirat que totes es hemnes ne siguessen.

- Qué a d’èster, òme?... Qu’ei un bon audèth! Arribèc en Madrid non hè guaire damb un escarrabilhat… me pensi que mercadèr de fusilhs. Amiauen un tren de vida, gojat!... La vedí ua net… Te juri que t’embelinaue de seguit. Semblaue deth pròpri París… Mès jo sabi pas se qué se passèc, nassi!

Aqueth senhor non jogaue net, e un maitin se n’anèc deishant un deute fòrça gran ena casa d’òstes, e un aute sabi pas a on… e deutes, deutes… En resumit, qu’era prauba li calèc empenhar toti es sòs pelhòts e se demorèc damb aquerò qu’amiaue, arren mès qu’aquerò qu’amiaue, quan ac amie botat se compren. Feliciana se la trapèc sabi pas a on hèta un mar de lèrmes, e li didec: “Vene ena mia casa”. E aquiu que i é! Hè es sues gessudetes, guarda tu, qu’entad aquerò Feliciana li dèishe era sua ròba. Non te penses; qu’ei ua gojata plan brava. Be n’ei d’àngel…!

Pera net venguec Maximiliano en *otèl* de Feliciana, tresau estatge deth carrèr Pelayo, e en entrar çò prumèr que vedec… ei qu’ath costat dera pòrta d’entrada i auie ua crambeta petita, qu’ère a on s’estaue era lotjada, e aguesta gessie deth sòn amagader quan Rubin entraue. Feliciana auie gessut a daurir damb era lum ena man, pr’amor que l’amiaue entara sala, e ara

plan viua lum deth fanau sense pantalha, se trapèc cara a cara Maximiliano damb era mès extraodinària beresa qu'enquia alavetz auien vist es sòns uelhs. Era lo guardèc ada eth coma ua causa rara e eth ada era coma ua subernaturau aparicion.

Passèc Rubin ena saleta e deishant era sua capa, se seiguec en un fautulh de tela qu'es sòns ressòrts assassinauen era part deth còs que sus eri queiguie. Olmedo volie qu'eth sòn amic hesse damb eth ath *sèt e miei*; coma que Maximiliano se remisse ad aquerò, comencèc a hèr solitaris. Botèc Feliciana sus era lum ua pantalha de figuretes vestides damb pelhòts de drap, e dempús se calèc damb indoléncia en fautulh abrigant-se damb eth sòn mantèl capitonat.

"Fortunata, sorrisclèc, cridant ara sua amiga, que hège torns per tota era casa coma se cerquèsse quauquarren. Qué as perdut?"

- Gojata, era mia tòca blua.
- Vas a gésser ja?
- Òc, quina ora ei?

Rubin se n'alegrèc d'aquera escadença que se li presentaue de prestar un servici a ua hemna tan beròia, e treiguent eth sòn relòtge damb fòrça solemnitat, didec: "Es nau mens sèt menutes… e miei" Que non podie dider-se era ora damb ua exactitud mès escrupulòsa.

"Ja ves, didec Feliciana, qu'as temps… enquias dètz. Sonque que gèsques d'aciu tàs dètz mens quart… Mès e aguesta tòca?... Guarda-la, guarda-la ena cagira ath cant dera comòda."

- Ai!, hilha. S'arribe a èster un gosset me mossègue.

Se la botèc, en tot estropar-se eth cap, calant guardades en un miralh d'encastre nere qu'ère sus era comòda, e dempús se seiguec en ua cagira tà passar temps. Alavetz Maximiliano la guardèc milhor. Que non se cansaue de guardar-la, e ua obstruccion especiau se li calèc en pièch, talhant-li er alend. E qué díder? Donques que li calie díder quauquarren. Eth praube joen se sentie dauant d'aquera beresa mès talhat qu'en quinsevolh visita de grana importància.

"Pro que te calerà abrigar", didec Feliciana ara sua amiga; e Rubin vedec eth cèu dubèrt, pr'amor que podec díder en ton de senténcia filosofica:

- Òc, aguesta net qu'ei fresqueta.
- Hè-te a vier era clau… higec Feliciana. Ja sabes qu'eth susvelhant se cride Paco. Que sòl estar-se ena tauèrna.

Era auta non badaue boca. Semblaue qu'ère de plan mala encolia. Maximiliano contemplaue coma un empeguit aqueri uelhs, aquera entrecelha incomparabla e aqueth nas perfècte, e aurie autrejat quauquarren de naut prètz pr'amor qu'era s'auesse dignat guardar-lo d'ua manèra desparièra de coma se guarden as animalhons estranhs. "Quina pena que non sigue aunèsta!, pensaue. E qui sap se ne serà, voi díder se sauvarà era aunestetat dera amna ath miei de…"

Qu'ère plan fixa en eth era idia aquera des dues aunestetats, en bèri casi armonizades, en d'auti non. Que parlèc Fortunata pòc e vulgarament; tot çò que didec siguec de çò mens digne de passar ena istòria: que hège fòrça hered, que se l'auie descosut ua mitana, qu'aquera clau se retiraue ara *massa de Fraga*, qu'en tornar ena casa entrarie ena farmacia tà crompar uns gachets entara tos.

Maximiliano ère encantat, e non gausant daurir era boca, daue eth sòn assentiment damb un arridolet, sense deishar de uelh ad aqueth ròstre que li semblaue angelicau. E guaire era didec ac seguic d'aurelha coma se siguesse ua sòrta de concèptes plan engenhosi. "S'ei qu'ei un àngel!... Non a deishat anar ua soleta paraula grossièra… E quin metau de votz! Non è entenut ena mia vida musica tant agradiua… Com serà era forma de díder d'aguesta hemna d'un *t'estimi*, en tot didè'c damb vertat e damb amna?" Aguesta idia causèc ena ment de Rubin secodides que li tardèren ua estona. Li recorrec era esquia un hered e li venguec cèrta piquèra en nas coma quan s'a begut gasosa.

Cansat de hèr solitaris, Olmedo se metec a condar condes indecents, causa qu'a Maximiliano li semblèc plan mau. D'autes nets auie entenut anecdòtes coma aqueres e se n'auie arrit; en aquera net se rogie tot, desirant qu'ath sòn condemnat amic se li quedèsse era gorja coma èsca. "Quina pòca vergonha condar aguestes porcaries dauant de persones… de persones decentes, plan que òc!" Qu'ère Rubin tan desconcertat coma s'es dues hemnes presentes siguessen lanfioses daunes o alumnes d'un collègi de monges; mès era sua timiditat l'empachaue tier-se de cara contra Olmedo. Fortunata tanpòc se n'arrie d'aqueres estupides facècies; mèslèu semblaue

indiferenta qu'indignada d'entener-les. Qu'ère distrèta pensant en d'autes causes. Quines causes serien aqueres? Qu'aurie dat Maximiliano tà saber-les… era sua dineròla damb tot eth sòn contengut. En brembar-se'n deth sòn tresaur qu'auec ua auta secodida, e se botgèc en sèti en tot hèr-se fòrça mau peth dur contacte d'aqueri mau cridadi ressòrts.

"Mès et conde mès polit, nassi!, didec Olmedo, qu'ei eth deth fornèr. Lo sabes tu? Quan aqueth avesque venguec de visita pastorau e s'ajacèc en lhet deth prèire… Veiratz…"

Fortunata se lheuèc entà anar-se'n. Se passèc que Maximiliano gessec ath sòn darrèr pr'amor de saber-se'n tà on anaue. Qu'ère era sua manèra especiau de hèr era cort. En sòn esperit soniaire i auie era vaga credença de qué aqueri seguiments contenguien ua comunicación misteriosa, dilhèu magnetica. Seguir, guardant de luenh, qu'ère un lenguatge o telegrafia *sui generis*, e era persona seguida, encara que non guardèsse entà darrèr, deuie sénter en era es efèctes deth corrent d'atraccion. Gessec Fortunata en tot dider-se adiu plan heredament, e tàs dues menutes se didec tanben adiu Maximiliano damb er in d'artenher-la encara en lumedan. Mès aqueth condemnat *Ulmus sylvestris* l'entretenguec ara fòrça, agarrant-li ua man e sarrant-la-se damb barbares mòstres de fòrça musculara, pr'amor d'arrir-se'n des sorriscles de dolor que daue eth praube *Rubinius vulgaris*. "Be n'ès de saumet!, exclamaue aguest, en tot retirar ara fin era sua man estronhada, damb es dits apegadi es uns as auti. Vai, quina gràcia…!

Aquerò e condar porcaries qu'ei eth tòn fòrt. Que serie milhor que te metesses a estudiar."

- *Mainatge deth merit, gauta casta*, vòs hèr-me eth favor de tocar-me es nassi?
- Non sigues vulgar, didec Rubin damb bontat. Qu'ei que non n'ès de vulgar, encara que volesses semblà'c, non ac artenheries.

Aquerò heric eth amor pròpri d'Olmedo mès que s'eth sòn amic l'auesse aumplit d'insults, donques que tot ac amiaue damb paciéncia exceptat que se li rebaishèsse un peu dera gradacion de viciós que se l'auie dat. Li shordèc autant era indulgéncia de Rubin que gessec ath sòn darrèr enquiara pòrta, en tot dider-li, entre d'autes pegaries: "Pro que n'ès d'ipocrita… nassi! Aguestes silfides, dilhèu enganhen a bèth un."

IV.-

Maximiliano baishèc era escala coma la baishe un quan a ueit ans e l'a queigut ua jogalha dera hièstra en pati. Qu'arribèc sense alend en portau, e aquiu trantalhèc s'auie de cuélher era dreta o era quèrra deth carrèr. Eth còr li didec qu'anèsse entath carrèr de San Marcos. Se pressèc en tot pensar que Fortunata non deuie caminar guaire rapida e que lèu l'artenherie. "Serà aquera?" Se pensèc veir eth mocador blu; mès en apressar-se notèc qu'era broma non ère deth sòn cèu. Quan vedie a ua hemna *que podie èster era*, alentie eth pas pr'amor de non apropar-se massa, donques qu'en apropar-se massa es encantaments deth seguiment non èren tan misteriosi. Caminèc per carrèrs e mès carrèrs, arreculèc, hec torns en aguesta e en un auta ièrla de cases, e era *dauna nueitiua* non campaue. Que non auie sentut màger desencantament ena sua vida. Se la trapèsse qu'ère prèst enquia e tot a parlar-li e dider-li bèra gausardaria amorosa. S'esdeguèc autant en aquera passejada vagabonda, que tàs onze ja non se tenguie de pès, e s'apressaue enes parets pr'amor de repausar un shinhau. Anar-se'n entà casa sense trapar-la e autrejar-se ua bona passejada damb era… a ua distància de trenta passi, que li hège fòrça tristesa. Mès fin finau se hec tan tard e ère tan fatigat, que non auec mès remèdi que cuélher eth tramvia de Chamberí e retirar-se. Arribèc e s'ajacèc, desirant amortar era lum pr'amor de poder pensar sus eth coishin. Era sua amna qu'ère plan aclapada. L'assautèren pensaments tristi, e sentec vams de plorar. A penes dormic aquera net, e peth maitin hec eth prepaus de vier en *otèl* de Feliciana tanlèu gessesse de classa.

Qu'ac hec tau qu'ac auie pensat e aqueth dia podec véncer un shinhau era sua timiditat. Feliciana l'ajudaue, en tot ahiscar-lo damb adretia, e atau artenhec Rubin dider-li ara auta quauques causes qu'entà dissimular es sòns sentiments volec que siguessen malicioses. "Que venguéretz un shinhau tard anet. Tàs onze encara non auíetz tornat". E d'aguesta sòrta d'autes frases vulgares que Fortunata entenie damb indiferéncia e que responie d'ua manèra mespredosa. Maximiliano se sauvaue era puretat dera sua amna entà ua escadença mès avienta, e damb un erós instint auie decidit començar coma un de tants, coma un quinsevolh que non volesse senon divertir-se ua estona. Les deishèc solets era tafurèla de Feliciana e Rubin s'acovardèc ara prumeria; mès de pic se remetec. Que ja non ère eth madeish òme. Era fe qu'aumplie era sua amna, aquera passion neishuda

dera innocéncia e que se desvolopèc en ua net coma un arbe miraculós que ges dera tèrra cargat de fruts, l'ahiscaue e transfiguraue. Enquia e tot era maudida timiditat quedaue redusida a un fenomèn purament extèrn. Guardèc sense deishar-la de uelh a Fortunata, e cuelhent-li era man, li didec damb votz tremolanta: "Se vos me voletz estimar jo… vos estimarè mès qu'ara mia vida".

Fortunata lo guardèc tanben ada eth, estonada. Li semblaue impossible qu'aqueth *animau estranh* s'exprimisse atau… Que vedec enes sòns uelhs ua leiautat e ua aunestetat que la deishèren embadoquida. Dempús reflexionèc un moment, sajant d'emparar-se en un judici pesimista. S'auien burlat autant d'era, que çò que vedie non podie èster qu'ua naua burla. Aqueth que deuie èster, plan, mès coquin e mentidor qu'es auti. Era conseqüéncia d'aguesta idia siguec era sonora arridalhada que deishèc anar aquera hemna dauant deth ròstre afligit d'un òme qu'ère tot esperit. Mès eth non se desconcertèc, e era circonstància de veder-se escotat atentiuament, l'autrejaue ua fòrça desconeishuda. Coratge! "Se vos m'estimatz, jo vos adorarè, jo vos idolatrarè…"

Mostraue era tau hemna un gran escepticisme, e çò que hège era plan astuta ère cuelher-se entà arrir era passion deth joen.

"E se l'ac demostrèssa?", se didec Maximiliano seriosament, causa que li balhèc, semble mentida!, un reflèx de beresa.

- E se vos ac demostrèssa d'ua manèra que non n'auéssetz cap de dobte?...
- Qué?
- Que vos idolatrarè!... non, que ja sò en tot idolatrar-vos.
- Qu'a gràcia!... idolatrant!, a, a!, repetic era auta, e l'entornèc era paraula coma s'entorne ua pilòta en jòc.

Maximiliano non persutèc a tier paraules massa expressiues. Comprenec qu'eth ridicul se li metie ath dessús. Sonque didec: "Plan, donc, seram amics…Que m'acontenti damb aquerò aué. Jo que sò un malerós, voi díder sò brave. Enquia ara non è estimat a cap hemna."

Fortunata lo guardaue, e francament, non podie acostumar-se ad aqueth nas camús, ad aquera boca tan sense gràcia, ar escanaulit còs que semblaue que s'anaue a des.hèir d'ua bohada. Que tostemp s'enamorèssen d'era tipes

atau! Obligada a dissimular e a hèr cèrts papèrs, encara que de vertat non les hège guaire ben, seguic era convèrsa en aqueth terren.

"Aguesta net voi parlar damb vos, didec Rubin categoricament. Vierè tàs ueit e mieja. Me prometetz non gésser… o demorar-me entà gésser damb jo?"

Li balhèc era eth compromís que damb tant de besonh li demanaue eth joen e atau s'acabèc era entrevista. Rubin se n'anèc ath mès córrer entà casa.

Quin gojat! Qu'ei que semblaue un aute. Eth madeish se n'encuedaue de qué quauquarren s'auie daurit ath sòn laguens, coma arca sagerada que se trinque, deishant anar un molon de causes, abans comprimides e estofades. Qu'ère era crisi, qu'en d'auti ei longa e pòc accentuada, e aquiu siguec violenta e explossiua. S'enquia e tot li semblaue qu'auie talent!... Ataue, donc, en aquera tarde se l'acodiren pensaments magnifics e judicis d'ua originalitat estonanta. Qu'auie format d'eth madeish un concèpte pòc favorable coma òme d'intelligéncia; mès que ja, per çò deth sobte amor, se credie capable de passar era man pera cara a mès de quate. Era modestia li cedic eth lòc a un cèrt orgulh que prenie possession dera sua amna… "Mès, e se non m'estime?, pensaue descoratjant-se e queiguent en solèr damb es ales trincades. Qu'ei que m'aurà d'estimar… Non ei eth prumèr cas… Quan me coneishe…"

Ath madeish temps era apatia e era guitèra èren vençudes… Li venguien peth laguens inquietuds e desirs naus, un delèri de hèr quauquarren, e de provar era sua volontat en actes grani e dificils… Qu'anaue peth carrèr sense veir ad arrés, estramuncant damb es caminaires, e lèu lèu se fot contra un arbe deth passeg de Luchana. En entrar en carrèr de Raimundo Lulio, vedec ara sua tia en balcon prenent eth solei. Veder-la e sénter ua grana pòur, mès plan grana, que siguec ua madeisha causa. "S'era mia tia se'n sap…!" Mès dera pòur gessec en un virament de uelhs era reaccion de coratge, e sarrèc es punhs dejós dera capa, les sarrèc autant que li heren mau es dits. "S'era mia tia s'i opause, que se'n vage tath diable". Jamès, ne solet damb eth pensament, auie parlat Maximiliano de dòna Lupe damb tan pòc de respècte. Mès es ancians mòtles qu'èren trincadi. Toti e tota era existéncia anteriors ad aqueth estat plan nau s'en.honsauen e esbugassauen coma es tenèbres en gésser eth solei. Que ja non auie tia, ne frairs, ne

familha, ne arren, e qui que siguesse que se trauessèsse en sòn camin qu'ère declarat enemic. Maximiliano auec tau escometuda de coratge, qu'enquia s'aufric ara sua ment damb caractèrs odiosi era imatge de dòna Lupe, dera sua dusau mair. Pujant es escales dera casa se padeguèc, en pensar qu'era sua tia non se'n sabie d'arren, e s'ac sabie qu'ac sabesse, tè!... "quin caractèr me ges"!, se didec en calar-se en sòn quarto.

Barrèc suenhosament era pòrta e cuelhec era dineròla. Era sua prumèra pensada siguec lançar-la contra eth solèr e trincar-la pr'amor de trèir es sòs; e ja l'auie ena man tà consomar tau antieconomic prepaus, quan l'escometèren temors de qué era sua tia entenesse eth bronit e entrèsse e ne formèsse ua de gròssa. Se'n brembèc de çò de capinauta qu'ère dòna Lupe dera dineròla deth sòn nebot. Quan venguien visites en casa la mostraue coma ua causa estranha, en tot hèr-la sonar e dar a apreciar eth sòn pes, entà que toti s'estonèssen de guaire prevesent e apraiadet ère eth mainatge. "Aquerò se cride formalitat. Que i a pòqui gojats que siguen atau…"

Maximiliano pensèc qu'entà realizar eth sòn desir, li calie crompar ua auta dineròla parièra ad aquera e aumplir-la de monedalha tà que sonèsse e pesèsse… Se n'arric pendent ua estona solet, en tot pensar ena decepcion que li balharie ara sua tia… eth, que non auie cometut jamès ua coquinaria…! Era soleta causa qu'auie hèt, hège ja uns ans, qu'ère panar-li ara sua tia botons entà colleccionar-les. Instints de colleccionista, que son variantes dera avarícia! Bèth còp arribèc enquia e tot a talhar-li es botons des vestits; mès damb ua repassada que li fotèren non li quedèc talents de repeti'c. Dehòra d'aquerò, arren; tostemp auie estat era mansuetud personificada, e tant economic qu'era sua tia l'estimaue mès, dilhèu, pera vertut der estauvi que per d'autes causes.

"Donques senhor; mans ara òbra. Ena quincalharia deth passeg de Santa Engracia que i a dineròles exactament egales. Ne cromparè ua; me guardarè ben aguesta pr'amor de prener-li ben es mesures."

Qu'ère Maximiliano damb era dineròla ena man en tot guardar-la de naut en baish, coma se l'anèsse a retratar, quan se dauric era pòrta e campèc ua mainadeta d'uns dotze ans, prima e estirada, es braci rebussadi, fòrça alisada de franja e petits aneths, damb un davantau que l'arribaue enquiàs pès. Madeish siguec veder-la Maximiliano, e trebolar-se coma se l'auessen susprenut en un acte vergonhós.

“Qué cerques tu aciu, gojateta desvorgonhada?”

Per tota responsa, era gojata li mostrèc miei pam de lengua, guinhant es uelhs e hènt ues potèles de cara lèja de çò mès estrafalari e grossièr que se posque imaginar.

- Òc, que te botes polida… dehòra d’aciu o veiràs…

Qu’ère era mossa dera casa. Dòna Lupe auie en òdi as hemnòtes, e tostemp cuelhie ath sòn servici a gojates pr’amor d’educar-les e plegar-les ath sòn gust e costums. La cridauen Papitos, sabi pas perqué. Qu’ère mès escarrabilhada qu’era povora, actiua e trabalhadora quan volie, guiterosa e biaishuda quauqui dies. Qu’auie eth còs estirat, es mans aspres de trabalhar e dera aigua hereda, era cara de diable, damb uns uelhs gessents que d’eri ne treiguie auantatge entà divertir ara gent, era boca morrudeta e damb uns pòts e ues dents plan blanques qu’èren coma d’encargue entà hèr es potèles mès extravagantes. Es dus dents centraus superiors èren enòrmes, e se li vedien tostemp, pr’amor qu’enquia e tot quan ère morruda non barraue complètament era boca.

Entenuda era orde que li hec Maximiliano, Papitos se desvergonhèc encara mès. Qu’era ère atau. Guaire mès la menaçauen mès pesadeta se botaue. Tornèc e trèir ua quantitat de lengua incredibla, e dempús se metec a díder en votz baisha: “Lèg, lèg…” enquia trenta o quaranta còps. Aguesta apreciacion, que non ère contrària ara vertat ne plan mens, jamès l’auie inspirat a Rubin senon mesprètz, mès en aguesta ocasión l’indignèc autant, tè… que de boni talents l’aurie talhat a Papitos tota aquera lenguòta que treiguie.

“Se non te’n vas, te foti un còp de pè….!”

Anèc entada era; mès Papitos se metec dehòra de perilh. Semblaue que volaue. Deth hons deth correder estant, ena pòrta dera codina, repetie es sues burles, en tot hèr damb es mans gèsti de monard. Tornèc eth entath sòn quarto fòrça emmaliciat e ath cap d’ua estona entrèc era un aute còp.

“Qué cerques aciu?”

- Que vengui a quèrrer era lampa pr’amor de manar-la…

Eth motiu d'auer dit aquerò era mainada damb relatiu sen e serenitat, siguec pr'amor que s'enteneren es passi de dòna Lupe, e era sua votz pauruga: "Guarda, Papitos, que vengui…"

- Tia, vietz… Qu'ei de hèsta…
- Charraire!, li didec en votz baisha era gojata en cuélher era lampa, lejòt.
- Eth tòrt qu'ei tòn, higec severament dòna Lupe, ena pòrta, pr'amor que te metes a jogar damb era, arrisses es sues gràcies, e ja ves. Quan volgues que te respècte, non pòt èster. Qu'ei plan mala mossa.

Era tia e eth nebot parlèren pendent un instant.

"Tanben vieràs tard aguesta net? Guarda qu'es nets son plan heredes. Aguestes gelades que son crudèus. Tu que non ès tà valenties."

- Non, s'ei que non senti arren. Jamès è estat milhor, didec Rubin, encuedant-se de qué era timiditat lo guanhaue un aute còp.
- Non hèm pegaries… Que hè un hered òrre. Quin an tan dolent! Vòs te creir qu'anet non entrè en calor enquiara maitiada? E aquerò que me botè ath dessús quate hlaçades. Quina asenada! Coma qu'èm entre es *Cadières de Roma e Antioquia*, qu'ei, segons didie eth mèn Jáuregui eth pejor temps de Madrid.

V.-

- Anatz aguesta net en çò de dòna Silvia?, li preguntèc Rubin.
- Me pensi que òc. Se tu gesses me deisharàs aquiu, e dempús vieràs a cercar-me tàs onze en punt.

Aquerò contrariaue a Maximiliano, pr'amor que li taxaue eth temps; mès que non didec arren.

- E aquesta tarde, gessetz?, preguntèc dempús, desirant qu'era sua tia gessesse abans de dinar, pr'amor de verificar, tant qu'era ère dehòra, era substitucion des dineròles.
- Dilhèu me'n vaja ua estoneta en çò de Paca Morejón.

"Jo vos acompanharè… me cau veir a Narciso tà que me prèste ues nòtes. Vos deisharè en carrèr dera Habana".

Dòna Lupe venguec ena codina e l'armèc ua de gròssa a Papitos pr'amor qu'auie deishat usclar eth prumèr plat. Mès era gojata qu'ère acostumada a tot. E se demoraue coma s'arren. Ara seguida d'entener-se cridar damb es denominacions mès injurioses e de recéber ua pecigada que li tenalhaue era carn, se metie darrèr dera sua patrona a hèr mimaròtes e trèir era lengua tant que se grataue eth braç adolorit.

"Dilhèu te penses que non te veigui, briganta", didie dòna Lupe sense virar-se, entre alègra e anujada. E non se podie estar sense era. Qu'auie besonh d'ua creatura tà escridassar-la e ensenhar-la sivans es sòns procediments.

Se botèc era mantelhina dòna Lupe, e tia e nebot gesseren. Era prumèra se demorèc en carrèr de Arango, e eth dusau se n'anèc a crompar era dineròla e entornèc entà casa. Qu'auie arribat eth moment de consomar er atemptat, e eth que pendent era premeditacion s'auie mostrat plan valent, quan s'apressaue er instant critic sentie ua viua inquietud. Comencèc per assegurar-se'n deth curiosèr de Papitos, clauant era pòrta dempús d'alugar era lum; mès com assegurar-se dera sua pròpria consciéncia que se li revoutaue en tot pintar-li era fauta projectada coma un abominable delicte? Comparèc es dues dineròles, vedent damb satisfaccion qu'èren exactament egales en volum e en color dera hanga. Que non ère possible que quauquarrés notèsse era substitucion. Mans ara òbra. Calie trincar era

primitiua pr'amor de cuélher er aur e er argent, passant tara naua era monedalha, damb mès de dues pessetes en *monedes de coeire* qu'entad aquerò auie escambiat ena botiga de comestibles. Trincar era ola sense bronit qu'ère impossible. S'estèc ua estona seigut ath cant deth lhet, damb es dues dineròles sus aguest, amorassant doçament ara qu'anaue a èster era victima. Era sua guardada vagaue ar entorn dera lum, caçant ua idia. Era lum illuminaue era tauleta caperada d'un tapís nere, que sus eth i auie es libres d'estudi, folradi damb jornaus e plan ben ordenadi per dòna Lupe; dus o tres salers de substancies medicinaus, eth tintèr e diuèrsi numèros de *La Correspondencia*. Era guardada deth joen volèc per estret espaci deth quarto, coma se seguisse es corbes deth vòl d'ua mosca, e anaue dera taula ena pèrga qu'en era penjauen aqueri motles d'eth madeish, era sua ròba, era vèsta que reprodusie eth sòn còs e es pantalons qu'èren es sue pròpries cames penjadas coma entà estirar-se. Guardèc dempús era comòda, era mala e es bòtes qu'èren sus era, es sòns pròpris pès talhadi, encara que prèsti a caminar. Un movement d'alegria e era animacion dera cara indiquèren que Maximiliano auie agarrat era idia. Pr'amor qu'ac didie eth: damb aqueres causes s'auie tornat còp sec un òme de talent. Se lheuèc, e cuelhent ua bòta gessec e anèc entara codina, a on ère Papitos cantant.

"Gojateta, me das era man deth mortèr? Aguesta bòta qu'a un clau terrible, terrible, que m'a deishat coish."

Papitos cuelhec era man deth mortèr, en tot hèr eth gèst d'estronhar-li ath senhoret eth cap.

"Tè, gojata, pòs-te. Guarda que l'ac condarè tot ara tia. M'encomanèc qu'auessa suenh de tu e que se te botjaues dera codina, te fotèssa dus patacs."

Papitos se metec a picar era escaròla, sense deishar de hèr mimaròtes.

"E jo li diderè, repliquèc, jo li diderè çò que hètz… eth plan embolhaire…."

Maximiliano s'estrementic. "Pèga, qué ei çò que jo hèsqui?...?, didec dissimulant eth sòn trebolament.

- Embarrar-se en vòste quarto, *ai olé!, ai olé*!... tà qu'arrés vos veigue. Mès jo que vos è vist peth horat dera clauadura… *ai olé!, ai olé*!...
- Qué?

- Escriuent-li cartes ara nòvia.
- Mentida…jo?... Dehòra, embolhaira…

Entornèc entath sòn quarto, hènt-se a vier era man deth mortèr, e passada un aute còp era clau, tapèc eth horat dera clauadura damb un mocador.

"Que non guardarà, mès per s'un cas se l'acodís…"

Eth temps pressaue e dòna Lupe podie arribar. Quan cuelhec era dineròla plia, eth còr li bategaue e era sua respiracion ère dificila. Qu'auie pietat dera victima, e entà evitar eth sòn atrendiment, que poirie frustrar er acte, hec aquerò qu'es criminaus hèn de lançar-se frenetics a dar eth prumèr còp pr'amor de pèrder era pòur e hèr carar era consciéncia, en tot empedir-les hèr repè. Agarrèc era dineròla e damb man febriu li fotèc un còp. Era victima exalèc un gemiment sec. Que s'auie escarcanhat, mès encara non ère trincada. Coma qu'aguest prumèr còp siguec balhat sus eth solèr, li semblèc a Maximiliano qu'auie ressonat massa, e alavetz botèc sus eth lhet era dineròla herida. Eth sòn trebolament siguec tau que lèu li fot ara dineròla ueda en sòrta dera plia; mès se padeguèc, en tot díder: "Be ne sò de pèc! S'aquerò ei mèn, per qué non posqui dispausar d'aquerò coma jo volga?" E còp, e mès còp… Era malerosa victima, aqueth ancian e leiau amic, modèu d'aunestetat e de fidelitat, panteishèc dauant des durs còps, en tot daurir-se a tot darrèr, en tres o quate bocins. Sus eth lhec s'espargèren es tripes d'aur, argent e coeire. Entre er argent, qu'ère çò mès abondós, ludien es centenats coma es grans auriòs d'un melon entre era polpa blanca. Damb man tremolanta, er assassin ac recuelhec tot mens era monedalha, e s'ac sauvèc ena pòcha deth pantalon. Es bocins esparjudi semblauen tròci d'un crani, e eth povàs roienc dera hanga coduda qu'enlordie eth cobrelhet blanc li semblèc ath criminau taques de sang. Abans de pensar en esfaçar es tralhes dera malahèta, pensèc en botar es sòs ena dineròla naua, operación hèta damb tanta precipitacion qu'es pèces se li hicauen ena boca e quauques ues non volien passar. Pr'amor qu'era boca ère un shinhau mès estreta qu'era dera mòrta. Dempús metec eth coeire des dues pessetes qu'auie escambiat.

Que non i auie temps tà pèrder. Entenie passi. Pujarie ja dòna Lupe? Non, que non ère era; mès lèu arribarie e li calie acabar lèu lèu. Aqueri bocins, a on les lançarie? Vaquí un problèma que li botèc es peus de punta ar

assassin. Çò de milhor ère estropar-les en un mocador e lançar-les ath miei deth carrèr quan gessesse. E era sang? Limpièc eth cobrelhet coma podec, bohant eth povàs. Dempús se n'encuedèc qu'era sua man quèrra e eth punhet dera camisa amiauen quauqui senhaus, e se tenguec a esfaçar-les suenhosament. Tanben era man deth mortèr li calèc ua bona repassada. Aurie quauquarren ena ròba? Se guardèc ben de cap a pès. Que non auie arren, absoludament arren. Coma toti es aucidors en parièr escadença, siguec escrupulós en examen; mès ad aguesti malerosi se les desbrembe tostemp bèra causa, e a on mens se pensen se sauve era donada acusadora qu'illumine ara justícia.

Çò que desconcertèc a Rubin quan credec acabat eth trabalh, siguec era sensacion d'avertir qu'era dineròla naua non se retiraue bric ara sacrificada. Com ei qu'abans deth crim les vedec tan parières que semblauen ua madeisha? Errança des sentits. Que tanben podie èster errança era diferéncia que notaue dempús deth crim. S'enganhèc abans o s'enganhaue dempús? En enòrme trebolament deth sòn anim non podie decidir arren: "Mès òc, qu'ei pro auer uelhs, didie, entà veir qu'aguesta dineròla non ei aquera… En aguesta era hanga ei mès recoduda, de color mès escur, e a per aquiu ua taca nera… A prumèr còp de uelh se ve que non ei era madeisha… Diu m'ac age. A veir eth pes?... Donques eth pes me semble qu'ei mendre en aguesta… Non, mèsalèu màger, fòrça màger… Malastre!"

S'estèc ua estona parat guardant era lum e vedent en era a dòna Lupe en moment de cuélher era dineròla faussa e díder: "Mès aguesta dineròla… sabi pas… me semble… non ei era madeisha". Hènt ua gran alendada, estropèc ara prèssa damb un mocador es trincades rèstes dera victima, e les sauvèc ena comòda enquiath moment de gésser. Botèc era naua dineròla en lòc de costum, qu'ère eth calaish naut dera comòda, dauric era pòrta, treiguent eth mocador que tapaue eth trauc dera clauadura, e dempús de hèr-se a vier ena codina er esturment traïdor tornèc entath sòn quarto damb era idia de compdar es sòs… Mès s'ère sòn, tà qué tanta pòur e angoisha? Eth non auie panat arren ad arrés, e ça que la, se sentie coma es panaires. Que serie milhor condar-li ara tia çò que se passaue, qu'anar damb embolhs. Òc, e com se botarie dòna Lupe s'eth li condèsse era aventura e er emplec qu'autrejaue as sòns estauvis! Que valie mès carar, e endauant.

Que non se podec entretier a compdar eth sòn tresaur, pr'amor qu'entrèc dòna Lupe, en tot filar-se de seguit de cap ara codina. Maximiliano se passejaue peth sòn quarto demorant que lo cridèssen tà dinar, e hège calculs mentaus sus aquera desconeishuda soma que tant li pesaue. "Que deu èster plan nauta, mès plan nauta, calculaue; pr'amor qu'en tau temps botè un doblonet d'aur, e en quau temps un aute. E quan prení aquera medecina tan dolenta, m'autregèc era mia tia dus durets, e cada còp qu'auia de préner purga un duret o miei duret. Per çò que hè a monedes de cinc, dilhèu depassen es quinze."

Sentec que se remetie. Mès quan lo cridèren tà dinar, e venguec en minjador e s'acarèc damb era sua tia, pensèc qu'aguesta notarie ena sua cara çò qu'auie hèt. Lo guardaue era, madeish qu'eth dia malerós que li panèc es botons deth vestit… E ath nebodet se li lheuèc era consciéncia, en tot hèr-li veir perilhs aquiu a on non n'auie. "Me semble, pensaue, avalant era sopa, qu'eth cobrelhet non a quedat guaire limpio… Moria, m'è desbrembat d'ua causa; mès ua causa plan importanta… campar s'auien queigut trocets de hanga en bèth lòc. Ara m'en brembi qu'entení eth *tin*, coma s'un trocet sautèsse deth lòc deth còp e anèsse a parar contra eth salèr de iodur. En solèr dilhèu… e era mia tia escampe cada dia…! Com me guarde! Que deu sospechar bèra causa… Ja sonque mancarie qu'era tia auesse passat pera botiga en tornar de casa des Morejon, e l'auesse dit eth botiguèr: "Aciu a estat eth vòste nebot tà escambiar dues pessetes en monedalha."

Era guardada escrutadora de dòna Lupe que non auie arren de particular. Que solie era estudiar-li era cara, pr'amor de veir se com anaue de salut, e eth tau ròstre qu'ère un libre a on era brava senhora auie aprenut mès Medecina que Farmacia eth sòn nebot enes tèxti estampadi.

"Me semble que non te trapes ben… li didec. quan entrè t'entení tossir… Aguestes gelades…

Per Diu, tie compde; que non mo n'arribe ua auta coma era der an pasat, que cuelheres quate raumassi seguidi e lèu lèu pèrdes eth curs. Non te'n desbrembes d'estacar-te un mocador de seda en cap, de nets, quan te cales en lhet; e jo se siguessa tu començaria a préner era aigua de quitran… Non hèsques hastics. Qu'ei bon guarir-se en salut. Per s'un cas, deman te hesqui a vier es gachets de Tolú."

Damb aquerò se padeguèc eth joen en tot compréner qu'es guardades non èren senon era inspeccion medicau de cada dia. Dinèren e se premaniren entà gésser. Eth criminau s'estropèc ben ena capa e amortèc era lum deth sòn quarto entà cuélher era rèsta dera victima e treir-les d'amagat. Coma qu'es monedes qu'amiaue ena pòcha deth pantalon non èren palha, se denonciauen sonant es ues contra es autes. Pr'amor d'evitar aguest bronit inoportun, Maximiliano se metec un mocador en aquera pòcha, sarrant-lo ben entà qu'es pèces d'aur e de plata non sonèssen, e atau se passèc, donques qu'en tot eth camin de Chamberrí enquiara casa de Torquemada era aurelha de dòna Lupe que tostemp s'agudaue damb eth bronit des sòs coma era aurelha des gats damb es passi der arrat, e enquia e tot semblaue qu'estiraue es aurelhes, non entenec arren, absoludament arren. Eth nebodet, quan credie qu'es monedes se botjauen, cachaue era pòcha coma eth qu'ataque ua arma. Se poirie pensar que l'auie gessut un tumor ena cama!...

Afans e contratemps d'un redemptor

I.-

Que siguec gran er estonament de Fortunata aquera net quan vedec que Maximiliano treiguie punhats de monedes diuèrses, e compdaue damb rapiditat era soma, en tot desseparar er aur der argent. Ara suspresa un shinhau alègra dera joena, li seguic lèu era sospecha de qué eth sòn improvisat amic auesse aquerit aqueth caudau per mieis non guaire nets. Credec veir en eth a un hilh de familha que, arrossegat pera passion e eishorbat pera pegaria, s'auie hèt a vier era caisha pairau. Aguesta idia la mortifiquèc fòrça, en tot hèr-li a veir era crudèu insisténcia que damb era la mautrataue eth destin. Dempús que siguec lançada enes edarts d'aquera vida, s'auie tostemp vista embolhada a òmes grossièrs, pervèrsi o trichaires, *çò de pejor de cada casa*.

Non deishèc entreveir a Maximiliano es sues sospeches sus era procedéncia des sòs, que, venguessen d'a on venguessen, non podien èster mau recebudi, e de man en man s'anec padegant en veir qu'er apreciable gojat se vantaue d'auer idies economiques totafèt contràries as des sòns predecessors. "Aquerò, li didec mostrant-li un molonet de monedes d'aur, qu'ei entà que desengatges era ròba que te sigue mès de besonh… Es vestits de luxe, er abric de velot, eth chapèu e es jòies se treiràn mès endauant, e se renovelarà eth prèst entà que non se pèrden. Desbremba-te'n de moment de tot aquerò que sigue pura ostentacion. Que s'a acabat eth desorde. Se despenerà sonque aquerò que s'age, entà non hèr ne ua soleta tricha, mès ne ua soleta tricha. Guarda ben". Aguest sen qu'ère causa naua entà Fortunata, e comencèc a corregir un shinhau es sues prumères idies sus eth sòn aimant e a considerar-lo milhor qu'es auti. Enes dies a vier Olmedo confirmèc aguesta bona opinion, en tot parlar-li damb viui elògis dera formalitat d'aqueth gojat e de guaire apraiadet s'estaue.

Quedèc convengut entre Fortunata e eth sòn protector cuélher un quarto, que non ère logat, ena madeisha casa. Rubin persutèc fòrça ena modestia e bon prètz des mòbles que i calie botar, pr'amor que… (tà que se veigue se guaire senat ère) "conven començar per pòga causa". Dempús ja se veirie, e er umil larèr anarie creishent e emberint-se de man en man. Qu'ac acceptaue era sense cap entosiasme ne cap illusion, mèsalèu *entà sajar*.

Maximiliano que non l'ère guaire simpatic; mès enes sues paraules e enes sues accions auie vist deth prumèr moment ara persona decenta, grana nauetat entada era. Víuer damb ua persona decenta desvelhaue en era eth sòn curiosèr. Dus dies se tardèc en installar-se. Es mòbles les ac loguèc ua vesia qu'auie deishat era casa, e Rubin se predèc a tot damb tanta capitada, que Fortunata s'estonaue des sues admirables qualitats administratiues, donques que non n'auie ne idia d'aquera engenhosa manèra de deféner ua pesseta, ne sabie se com se rebracaue era despena entà redusir-la de sies a cinc, amassa damb d'autes manères financères qu'er excellent gojat auie aprenut de dòna Lupe.

Sajant de mesurar er amor que sentie pera sua amiga, Maximiliano trapaue palla e inexpressiua era paraula estimar, en tot auer d'acodir as novèles e ara poesia ara cèrca deth vèrb estimar, tan tengut enes exercicis gramaticaus coma desbrembat en lenguatge dera vida vidanta. E enquia e tot aqueth vèrb li semblaue alap entà exprimir era doçor e eth lardor deth sòn amor. Adorar, idolatrar e d'auti complien milhor eth sòn mestièr de hèr a conéisher era passion exaltada d'un joen aflaquit de còs e robust d'esperit.

Quan er enamorat entornaue ena sua casa, amiaue en eth era impression de Fortunata transfigurada. Pr'amor que non i a auut cap princessa de conde orientau ne dauna deth teatre romantic que s'aufrisse ara ment d'un cavalièr damb atributs mès ideaus ne damb traits mès purs e nòbles. Qu'existien alavetz dues Fortunates, era ua de carn e uas, era auta era que Maximiliano amiaue escultada ena sua ment. De tau manèra se subtilizèren es sentiments deth joen Rubin damb aqueth extraordinari amor, qu'aguest l'inspiraue non sonque es bones accions, er entosiasme e era abnegacion, senon tanben era delicadesa amiada enquiara castetat. Era sua natura prauba que non auie exigéncies; eth sòn esperit les auie granes, e aguestes èren es que mès lo pressauen. Tot çò qu'ena amna umana pòt existir de nòble e beròi, surgentèc ena sua, coma es godilhes de laua en volcan actiu.

Soniaue damb redempcions e regeneracions, damb lauatge de taques e damb trèir deth passat nere dera sua estimada ua vida de merits. Eth generós galant vedie es mès sublims problèmes moraus en front d'aquera malerosa hemna, e resolver-les ben que li semblaue era mès grana empresa dera volontat umana. Pr'amor qu'eth sòn hòl entosiasme lo possaue tara

sauvacion sociau e morau dera sua idòla, e a botar en aguesta òbra tan grana totes es energies que voludauen era sua amna. Es peripecies vergonhantes dera vida d'era que non lo decoratjauen, e autanplan mesuraue damb gòi era prigondor der abisme que d'eth anaue a trèir ara sua amiga; e l'auie de trèir pura o purificada. En aqueres confidéncies qu'ambdús auien, credie Maximiliano avertir ena pecadora un cèrt hons de rectitud e mens corrupcion de çò qu'a prumèr còp de uelh li semblaue.

S'enganharie en aquerò?. A viatges s'ac pensaue; mès era sua bona fe trionfaue de seguit d'aguesta sospecha. Çò que plan podie tier sense cap pòur a enganhar-se ère que Fortunata auie viui desirs de milhorar era sua personalitat, ei a díder, d'endreçar-se e polir-se. Era sua ignorància ère, coma se pòt supausar, complèta. Liegie fòrça mau e estramuncant, e non sabie escríuer.

Çò d'essenciau deth saber, çò que saben es mainatges e es pagesi, era ac ignoraue, coma ac ignoren d'autes hemnes dera sua classa e autanplan de classa superiora. Maximiliano se n'arrie d'aquera incultura rasa, en tot cuélher seriosament eth prètzhèt d'anar-la corregint pòc a pòc. E era non dissimulaue era sua ignoráncia; ath contrari, mostraue damb graciosa sinceritat es sons ardents desirs d'aquerir cèrtes idies e d'apréner paraules fines e decentes. Cada moment li preguntaue eth significat de tau o quau paraula, e s'informaue de mil causes abituaus. Non sabie se qué ei eth Nòrd o eth Sud. Aquerò li sonaue a causa de vent; mès arren mès. Credie qu'un senador ei quauquarren der Ajuntament. Qu'auie sus era imprimaria idies plan estranhes, credent qu'es madeishi autors botauen enes planes aqueres letres tant egales. Que non auie liejut jamès un libre, ne tansevolh novèla. Se pensaue qu'Euròpa ei un pòble e qu'Anglatèrra ei un país de creditors. Per çò que hè ath solei, era lua e tot çò d'aute deth firmament, es sues nocions pertanhien ar orde des pòbles primitius. Cohessèc un dia que non sabie se qui ère Colon. Se pensaue qu'ère un generau, atau coma O'Donnell o Prim. E en aquerò dera religion non ère mès auantatjada qu'en aquerò dera istòria. Era pòca doctrina cristiana qu'auie aprenut se l'auie desbrembat. Comprenie ara Vèrge, a Jesucrist e a Sant Pèir; les auie per plan bones persones, mès arren mès. Per çò dera immortalitat e dera redempcion, es sues prumères idies qu'èren fòrça confuses. Sabie qu'un se

se n'empenaïe, ben empenaït, se sauve; d'aquerò non n'auie cap de dobte e per mès que didessen, arren que se restaquèsse damb er amor ère pecat.

Es sòns defèctes de prononciacion qu'èren terribles. Non i auie fòrça umana que li hesse a díder *fragment, magnific, enigma* e d'autes paraules usuaus. S'esforçaue tà véncer aguesta dificultat, arrint e trabalhant; mès que non ar artenhie. Es *èsses* finaus se converttien en *jotes,* sense qu'era madeisha ac notèsse ne podesse evità'c, e se minjaue fòrça sillabes. S'auesse sabut era se quina polideta boca se li botaue en minjar-les-se, non aurie sajat d'esmendar era sua graciosa incorreccion. Mès Maximiliano s'auie convertit en mèstre, damb rigors de *dómine* e hums d'academic. Non la deishaue víuer, e ère ara demora des solecismes entà quèir sus eri coma eth gat sus er arrat. "Que non se ditz *difieréncia*, senon diferéncia. Non se ditz *Jacometrenzo*, ne *Espiritui Santo*, ne *induligéncias.* Ath delà *escamon* e *escamar-se* son paraules plan lèges, e cridar *tiologies* a tot aquerò que non se compren qu'ei ua asenada. Repetir en cada moment *pa chasco* ei un costum ordinariòt", eca.

Çò de milhor qu'auie aquera hemneta qu'ère era sua ingenuitat. Fòrça còps treiguec a lúder Maximiliano eth cas deth desaunor d'era, per èster fòrça important aguest punt en plan dera regeneracion. Er inspirat e afogat joen hège tu per tu en çò de dolents que son es senhorets e en besonh d'ua lei ara anglesa que protegisse as gojates innocentes contra es seductors. Fortunata non comprenie bric aguestes leis. Era soleta causa que sostenguie ère que Juanito Santa Cruz ère eth solet òme qu'auie estimat de vertat, e que l'estimaue tostemp. Per qué díder ua auta causa? Reconeishent er aute damb cavaleresca leiautat qu'aguesta conseqüéncia ère laudabla, sentie ena sua amna punchades de gelosia, que capviraue per uns instants es sòns plans de redempcion.

"E l'estimes tant, que se lo vedesses en bèth perilh lo sauvaries?"

- Plan que òc… que t'ac pòs creir. Se lo vedessa en un perilh, lo treiria d'eth, encara que me perdessa jo. Que non sai díder arren mès que çò que me ges deth laguens. S'aquerò non ei vertat que non arriba ena net damb salut.

Se botèc tan beròia en hèr aguesta declaracion, que Rubin la guardèc fòrça abans de díder:

“Non, non jures; que non cau. Te creigui. Ditz ua auta causa. E s’ara entrèsse per aguesta pòrta e te didesse: “Fortunata, vene”, i anaries?”

Fortunata guardèc era pòrta. Rubin avalaue saliua e cercaue en lòc a on auem era mostacha quauquarren tà retòrcer, e en trapar solet uns peus fòrça teunhes, les martirizaue crudèument.

“Aquerò… depen… didec era, arroncilhant es celhes. I anaria o non i anaria…”

II.-

Maximiliano ac volie saber tot. Qu'ère coma eth bon mètge que li demane ath malaut es hèts mens importants deth mau que patís e dera sua istòria pr'amor de saber-se'n com l'a de guarir. Fortunata non amagaue arren, aquerò qu'ère ua causa bona qu'auie, e eth doctor aimant se trapaue a viatges damb mès de çò que calie entara prodigiosa garison. E be n'ère d'orrificat quan entenie condar çò de mau que se portèc eth seductor d'aquera beresa! Eth plan aunèst aprendís de farmaceutic non comprenie que podessen existir òmes tan dolents, e totes es penes deth lunfèrn li semblauen pòques entà castigar-les. Mès criminau qu'es pervèrsi assassins e lairons, ère, sivans eth, eth senhoret seductor dera prauba puncèla, que li hège creir que s'anaue a maridar damb era, e dempús la deishaue pauhicada ath miei der arriuet damb eth sòn mainatget o a mand d'amainadar-lo. Per guaire harie aquerò eth, Maximiliano Ruiz?... Eth tau Juanito Santa Cruz ère, donc, er òme mès infame, mès execrable e vil que se podie imaginar. Mès era madeisha ofensada non lheuaue guaire, coma serie normau, es anatèmes contra eth seductor, per çò que li calèc a Maximiliano redoblar era sua furia contra eth, en tot cridar-lo monstre e d'autes causes pejor. Fortunata se vedie forçada a repetí'c; mès que non auie manèra de qué prononcièsse era paraula *monstre*. Que se li trauessaue coma fòrça d'autes paraules, e ara fin, dempús de mil temptatiues que se retirauen a nausèes, la deishaue anar entre es sòns plan polidi dents e pòts, coma se l'escopisse.

S'estimaue mès condar particularitats dera sua mainadesa. Eth sòn defuntat pair auie un lòc de venda ena placeta e ère òme aunèst. Sa mair se tenguie, coma Segunda, era sua tia pairau, ara venda de ueus. La cridauen ada era de petita era *Pitusa*, pr'amor que siguec fòrça raquitica e escanaulida enquias dotze ans; mès de pic, hec ua grana estirada e se hec hemna de figura e anament. Es sòns pairs moriren quan era auie dotze ans… Seguie d'aurelha Maximiliano aguestes causes damb gran plaser. Mès, totun aquerò, li manaue qu'anèsse tà çò d'importnat, coma aquerò restacat ath hilh qu'auie amainadat. Quan part d'aguesta istòria siguec condada, ath joen lèu lèu li sauten es lèrmes. Era trenda creatura, sense mès ajuda que sa mair prauba, era afliccion d'aguesta en veder-se abandonada, qu'èren de vertat un quadre trist que sarraue eth còr. Per qué non anèc per justícia? Qu'ei çò qu'auie d'auer hèt. Ad aguesti brigands les cau tractar a

bagueta. Ua auta causa. Per qué non se l'acodic formar-li un escandal, vier ena casa damb mainatge en braça e presentar-se a dòna Barbara e D. Baldomero e condar-les aquiu ben claret era gràcia que l'auie hèth eth sòn hilh?... Mès que non, aquerò que non aurie estat guaire confòrme damb era dignitat. Que valie mès menspredar-lo, deishar-lo autrejat ara sua consciéncia, òc, ara sua consciéncia, que pro que l'aurie de formar rambalh tard o d'ora.

Fortunata, en enténer aquerò, tachaue es sòns uelhs en solèr, repetint coma ua maquina aquerò que çò de milhor ère eth mesprètz. Òc, menspredar-lo, repetie er aute, donques qu'ère ignominia sollicitar era sua proteccion. Encara que li balhèsse çò que li balhèssen, que non ère capabla Fortunata de repetir *ignominia*. Maximiliano persutèc qu'auie estat ua gran fauta demanar empara ath madeish Juanito Santa Cruz, ad aqueth infame, quan tornèc era en Madrid e li queiguec malaut eth mainatge.

"Mès, pegonh, que non ei per eth, qu'ei que non auríem auut sòs entà enterrar-lo", didec Fortunata gessent en defensa deth sòn pròpri borrèu.

- Abans lo dèishi jo sense enterrar, qu'acodir… Era dignitat, hilha, qu'ei abans que tot. Guarda ben aquerò. Çò que voi saber ara ei quin individú ère aguest que damb eth t'amassères dempús, aqueth que te treiguec de Madrid e t'amièc de pòble en pòble coma es trastes d'ua hèira.
- Ère un òme traïdor e dolent, didec Fortunata destalentada, coma s'eth rebrembe d'aquera part dera sua vida li siguesse fòrça desagradiu. Me n'anè damb eth pr'amor que me vedí perduda, e non auia entà on anar. Qu'ère frair d'un vesin nòste ena Cava de San Miguel. Prumèr auec un taulatge de triparia ena plaça, e dempús botèc ua botiga de quincalha e anaue entà totes es hèires damb un pialèr d'arques plies de foteses, e armaue botigues. Lo cridauen *Juarez el negro* per çò d'auer era pèth plan bruna. En veder-me tan mau, m'aufric grani beneficis, e me didie qu'anaue a hèr fòrça causes importantes. Era mia tia me dèc eth viatge de casa e eth mèn oncle despareishec. Jo èra malauta e Juarez me didec que se me n'anaua damb eth, m'amiarie enes aigües termaus. Didie que guanhaue un pialèr de sòs enes hèires, e que jo estaria coma ua reina. Non se podie maridar damb jo pr'amor que ja ère maridat, mès tanlèu se morisse era sua hemna, qu'ère ua embriaga, complirie, òc senhor, complirie damb jo.

E seguic condant ara prèssa aquera plana lèja, desirant acabar-la lèu. Çò deth senhoret Santa Cruz, en èster tan desastrós, ac referie damb profusion e enquia e tot damb ua cèrta amarganta complacéncia; mès çò de *Juarez el negro* gessie des sòns pòts coma ua confession forçada o coma un testimòni dauant des tribunaus, d'aqueri que van usclant era boca a mida que gessen. Guaire li pesèc botar-se en mans d'aqueth òme! Qu'ère un perdut, un brigand, ua mala persona. Que s'aurie resistit a seguir-lo se non auesse estat qu'es parents que viuie la possèren ad aquerò, pr'amor qu'aguesti non auien eth mendre talent d'auplir-li eth bèc. Lèu se n'encuedèc que tot aquerò qu'aufrie *Juarez el negro* èren paraules. Non guanhaue un sò; armaue tapatge damb toti, e tot eth podom qu'anaue acantierant ena sua maudida amna, per malastre, lo descargaue contra era… En fin, vida mès arrossegada non l'auie passat era jamès ne demoraue tornar-la a passar… Damb es sòs que Juanito Santa Cruz les autregèc quan sigueren en Madrid e se moric eth mainatge, qu'aurie pogut eth plan bèstia de Juarez apraiar eth sòn comèrç; mès, se qué hec? Béuer e mès béuer. Eth vin e er aiguardent l'auciren. Un maitin se desvelhèc era en tot entener-lo balhar grani sorriscles… coma se l'estofèssen. Qué se passaue? Que se morie. Gessec espaurida deth lhet, e cridèc as vesins. Que non auec temps de *subministra-li* e sonque lo cuelhec era Uncion. Aquerò se passaue en Lhèida. Dus dies dempús, venec es sòns quate trastes e damb es sòs que podec arremassar se filèc entà Barcelona. Qu'auie jurat non hèr-se jamès damb animaus. Libertat, libertat e libertat qu'ère çò que li demanaue eth còs e era amna.

Era vertat abans qu'arren. Entà qué díder ua causa per ua auta? Era franquesa qu'ei ua vertut quan non se n'a d'autes, e era franquesa obligaue a Fortunata a declarar qu'ena prumèra tempsada d'anarquia morau s'auie divertit, desbrembant es sues penes coma les desbremben es embriacs. Era sua capitada siguec grana, e era sua manca d'educacion ajudaue a eishorbar-la. Arribèc a creir qu'en eishorbar-se fòrça se resvenjaue d'aqueri que l'auien perdut, e solie pensar que s'eth coquin de Santa Cruz la vedie hèta un braç de mar, tant eleganta e trionfanta, dilhèu l'estimarie un aute còp. Mès que òc, entad aquerò s'estaue…! Condèc ara seguida tantes causes que Maximiliano se sentec herit. Que li calec *méter un vel*, coma diden es retorics, sus aquera part dera istòria dera sua estimada. Eth vel qu'auie d'èster fòrça dens pr'amor qu'era franquesa de Fortunata botaue ua

lum plan viua sus es eveniments racondadi, e eth sòn pintoresc lenguatge les hège reverberar… Hec alavetz era quauqui talhs ena narracion, en tot avalar-se non ja es letres senon frases e capitols sancers, e vaquí en resumit çò que didec: Torrellas, eth celèbre paisatgista catalan, ère tan gelós que non la deishaue viuer. Endonviaue mil torments en tot botar-li params tà veir se queiguie o non queiguie. Autant auec en òdi ad aqueth òme, que fin finau se deishèc quèir era. Se metec de bon voler en param, que lo coneishie, peth gust de jogar-li ua partida ath plan pòcvau, pr'amor qu'atau se resvenjaue des moltes que l'auie jogat ada era. E arren mès… Totau, que lèu l'aucís eth condemnat pintor d'arbes… Çò que mès l'usclaue ad aguest ère qu'era infidelitat auie estat damb un amic intim sòn, pintor tanben, autor deth quadre de David guardant a… Fortunata non se'n brembaue deth nòm, mès qu'ère ua que s'estaue banhant… A degun des dus artistes estimaue era; per cap des dus aurie dat un sò horadat, se s'auessen crompat damb sòs. Es sòns quadres que valien plan mès qu'eri. Dempús qu'enganhèc ath prumèr damb eth dusau, se li metec en cervèth era idia de hèr-l'ac as dus damb un aute, e era satisfaccion d'aguest desir l'ac autregèc un emplegat joen, praube e un shinhau simpatic que se retiraue fòrça a Juanito Santa Cruz.

Un aute vel… Maximiliano se vedec obligat a botar un aute vel… "Cara-te, se te platz, cara-te", li didec, pensant que, sivans anaue gessent era istòria, li calerie aumens ua pèça de tul. Mès era seguic condant. Donques coma didia, eth tau joen gessec tanben un bon audèth. Un maitin, tant qu'èra dormie, l'empenhèc totes es sues jòies, entà jogar. E aciu patz… Venguec dempús un vielh que li daue fòrça sòs e se la hec a vier en París a on se pimpalhèc e afinèc extraordinariament eth sòn gust entà vestir-se. Be n'ère d'escarrabilhat eth vielh!... Qu'auie estat generau reaccionari ena auta guèrra, e se hège fòrça damb era gent de sotana. Ère fòrça viciós e li daue fòrça maus de cap damb tantes *competéncies* coma auie. Un dia s'afartèc era e lo deishèc en carrèr. Eth successor, Camps, que li botèc ua casa damb gran esplendor. Semblaue un òme plan ric, mès dempús se passèc qu'ère un gran param. Abans de vier en Madrid li venguec ada era flaira de plojat, e ath cap de pòc temps d'èster aquiu vedec que li venguie era tronada ath dessús. Camps amiaue recomanacions entath director deth Tresaur, e volec crubar uns documents de reconeishença de deute faussi de fusilhs que se supausaue auien estat crompadi peth Govèrn. Ua net entrèc ena casa fòrça

emmaliciat, agarrèc ua maleta petita, l'aumplic de ròba, li demanèc a Fortunata toti es sòs qu'auie e didec que se n'anaue tar Escorial. Escorial siguec, que non a tornat a campar. Çò d'aute pro qu'ac sabie Maximiliano… Eth successor de Camps, qu'auie estat eth, e ja se li vedie en cèrt resplendor des uelhs er orgulh qu'er eretatge l'auie produsit. Pr'amor que Fortunata ac auie dit fòrça clar. Gràcies a Diu que trapaue en sòn camin ua persona decenta!

Que se sentie Maximiliano possessor d'ua fòrça redemptora, fraia des fòrces creadores dera Natura. Ja veirie eth mon era irradiacion de bontat e de vertat qu'eth lançarie sus aquera malerosa victima der òme!

Dès que la coneishec e sentec qu'eth Cèu se calaue ena sua amna, tot en eth siguec idealisme, noblesa e bones accions. Quina diferéncia entre eth e es pòcvaus qu'enes sues mans siguec aquera praubeta! Per mès que se cerquèsse ena vida de Rubin non se traparie que maus de cap e d'autes incomoditats fisiques; mès, a veir, que li treiguessen bèth acte ignominiós, ne tansevolh ua fauta.

III.-

Ua des causes que Maximiliano li daue mès importància entà méter en execucion eth sòn plan redemptorista ère que Fortunata l'estimèsse, donques que sense aquerò era òbra sublima qu'aurie dificultats. Se Fortunata s'enamoraue d'eth, encara que s'enamorèsse pera moralitat, qu'ei era mendre quantitat d'amor possible, non ère tan de mau hèr qu'eth la convertisse tath ben pera atraccion dera sua amna. D'aguest besonh d'amor prèvi surgentaue era insisténcia que Maximiliano li preguntaue ara sua idòla se l'estimaue ja un shinhau, se l'anaue estimant. Bèri còps responie era que òc, damb aguesta facilitat mecanica e rutinària des mainatges aplicadi que se saben era leçon; d'auti còps, mès sincèra e reflexiua, responie qu'era afeccion non depen dera volontat ne mens encara dera rason, e que per aquerò se passe qu'ua hemna, que non a cap peu de pèga, s'enamore de quinsevolh pòcvau, e remís a persones decentes. Asseguraue èster fòrça arregraïda a Maximiliano per çò de ben que s'auie portat damb era, e d'aqueth arregraïment gesserie, damb eth tracte, er estimar. Sivans Rubin, er orde naturau des causes en mon espirituau establís qu'er amor nèishe der arregraïment, encara que tanben pòt nèisher de d'auti pairs. Eth còr li didie, coma eth ditz es causes, caradet, que Fortunata l'auie d'estimar solide; e demoraue damb paciéncia eth compliment d'aguesta doça profecia. Ça que la, non les auie totes, pr'amor que coma i a casi que hè falhita çò qu'eth còr anoncie, passaue eth praube gojat ores de vertadèra angoisha, e solet ena sua casa, se metie en uns calculs plan prigonds entà saber-se'n der estat des sentiments dera sua estimada. Rapidament passaue deth dobte crudèu as afirmacions terminantes. Tanlèu se pensaue que non l'estimaue bric, coma que començaue a estimar-lo, e tot ère discutir e analisar paraules, gèsti e actes d'era, en tot interpretar-les d'ua manèra o de ua auta."Per qué me didec tau o quau causa? Qué volie exprimir damb aquera reticéncia…? E aquera arridalheta, qué significaue?... Ager, quan me dauric era pòrta, non me didec arren… Mès quan me n'anè me didec que m'abriguèssa ben."

Era casa ère en ua des cantoades der ancian carrèr de San Antón. En portau i auie ua relotgeria entre veirines, restant tan pòc espaci entà entrar, qu'es persones grasses les calie passar de costat; en embaish e zòna de comèrç ua pastissaria que negaue era casa d'emanacions de canèla e sucre.

En estatge principau i auie ua casa de prèsti, damb fanau en carrèr, e en bèri dies i auie enes balcons ventilacions de cases empenhades. Mès entà naut es estatges èren divididi en abitatges estrets e de pòc prètz. Qu'auie dreta, quèrra e dus interiors. Es vesins qu'èren de dues classes: hemnes soletes, o familhes qu'auien eth sòn comèrç en pròche mercat de San Antón. Venedores de ueus e de verdures poblauen aqueres redusides crambes, hènt enlà as sòns mainatges entara escala tà que joguèssen. En un des dusaus exteriors demoraue Feliciana, e Fortunata en un tresau interior. Lo loguèc Rubin per trapar-lo a man, damb era intencion de cuélher un abitatge milhor quan cambièssen es circonstàncies.

Que passaue Maximiliano aquiu tot eth temps que dispausaue. De nets s'estaue enquiàs dotze e a viatges enquiara ua, non mancant ne tansevolh quan se vedie escometut pes sòns terribles maus de cap. Era suspresa e confusion qu'a dòna Lupe li causaue aquerò que non mos ac cau díder, e non ère satisfèta damb es explicacions que li daue eth sòn nebodet. "Aciu que i a gat embarrat, didie era astuta senhora, o en tèrmes mès clars *gata embarrada*".

Quan Maximiliano venguie damb mau de cap ena casa dera sua estimada, aguesta lo suenhaue lèu tan ben coma era pròpria dòna Lupe, e hège çò d'impossible entà arténher que non formèssen rambalh es mainatges dera venedora de ueus. Aquerò ac arregraïe autant eth malaut que se l'aumentaue er amor, s'ei que siguesse possible er aument per èster ja fòrça gran. Observèc damb satisfaccion que Fortunata gessie en carrèr çò de mens possible. Peth maitin baishaue tà hèr era sua crompa, damb eth sòn tistèr sus eth braç, e ath cap d'un quart d'ora ja tornaue. Era madeisha se hège eth minjar e limpiaue era casa, qu'en aquerò se l'anaue ja tot eth dia. Non recebie visites de hemnes de conducta dobtosa, e era sua ère estrictament ajustada as practiques d'ua vida regulara. "Qu'a era aunestetat en moth des uassi, didie Maximiliano desbordant alegria. Li shaute tant trabalhar, que quan a ja hèta ua causa la des.hè e la torne a hèr pr'amor de non estar-se ociosa. Eth trabalh qu'ei eth fondament dera vertut. Çò que digui, aguesta hemna qu'a estat dolenta ara fòrça".

Ath miei d'aguesti doci sòmis dera sua amna presoèra, sentie Maximiliano ues balestades que lo hègen tornar espaurit ena realitat. Qu'ère coma era herotja hissada d'un mosquit quan començam a esclipsar-

mos doçament… Per mès que s'estirèssen es sòs trèts dera dineròla, finaument s'auien d'acabar, donques que tot s'acabe en aguest mon, e çò de metalic qu'ei precisament ua des causes mès finites qu'un se pòt imaginar… Mair plan Santa!, quan arribe eth cranhut moment… quan era darrèra pesseta deth darrèr duro sigue cambiada….! S'eth mosquit hissaue a Maximiliano quan ère en sòn lhet dormint o premananint-se entad aquerò, se quilhaue tan desvelhat coma se siguessen es dotze deth dia, e se botaue a hèr virades en lhet e a escauhar-lo damb eth lardor dera sua febriu inquietud. A viatges invocaue ath Cèu damb intim fervor d'oracion. Demoraue qu'era òbra generosa qu'auie començat pesèsse fòrça enes amagades intencions dera Providéncia pr'amor de qué Aguesta lo treiguesse der embolh qu'es aimants anauen a quèir. Eth que non ère un coquin; era se portaue ben, e damb era sua conducta botaue vels e mès vels sus eth passat. S'era Providéncia non auesse en compde aguestes circonstàncies, de qué li servie a un portar-se ben e èster un modèu d'orde e de bona fe? Aquerò qu'ère clar coma era aigua. Fortunata pensaue madeish, quan li confiaue es sòns temors. Qu'auie d'èster atau, o tot aquerò que se ditz dera Providéncia ei enganha. Lèu diderè se com se gesseren damb era sua, e damb aquerò se demostrèc qu'auien aquiu naut, enes madeishi cèus, quauqua entitat de pes que les protegie. Que s'auien guanhat pro ben aguesta proteccion, pr'amor qu'eth, ennautat peth sòn amor, era, aspirant ara aunestetat e sajant de practicar-la, èren dus èssers que valien quinsevolh sòs, o en d'autes paraules, èren digni de qué se les facilitèsse es mieis tà contunhar era sua campanha vertuosa.

IV.-

Era soleta visita que recebien ère era de Feliciana e Olmedo. Ne era ua ne er aute l'agradauen guaire a Maximiliano: era per èster ordinària e de sentiments innòbles, incapabla de desirar era aunestetat coma un estat permanent; eth per èster fòrça enventit, fòrça charraire, fòrça amic de condar condes lords e de díder paraules indecentes. Entraue tostemp damb eth chapèu botat entà darrèr, hènt veir ua grossieretat de formes que non auie en realitat, imitant es manères e enquia eth caminar des embriacs, arrossegant es paraules, mès abstient-se de béuer damb era desencusa deth mau d'estomac, encara qu'en realitat ère pr'amor que se marejaue e s'enlordie ena dusau copa. En confiança li didec Maximiliano a Fortunata que s'auien de cambiar de casa entà non auer vesins tan contraris ath metòde de persones decentes que s'auien impausat.

De tot aquerò qu'er enamorat pensaue hèr entara redempcion dera sua estimada, arren li semblaue tant urgent coma ensenhar-li a liéger e a escríuer. Toti es maitins la tenguie pendent mieja ora hènt raiòtes. Fortunata desiraue apréner; mès ne damb era paciéncia ne damb era atencion sostenguda se desvolopauen es sòns talents caligrafics. Qu'èren ja massa durs aqueri dits entà taus delicadeses. Er abit de trabalh dera sua mainadesa auie autrejat fòrça as sues mans, qu'èren polides, encara que bastes, tau que mans d'obrèra. Que non auie pos entà escríuer, se tacaue de tinta es dits e sudaue fòrça, botant-se sufocada e hènt damb es pòts ua graciosa trompeta en moment de traçar era raia.

"Arren de morrets, hilha dera mia amna; aquerò ei plan lèg, li didie eth professor amorassant-li eth cap. Non sarres es dits… s'ei causa fòrça simpla, e de çò mès aisit…"

Plan que òc, entada eth qu'ère aisit; mès era, qu'ena sua vida n'auie vist de mès fresques, trapaue ena escritura ua dificultat invencibla. Didie damb tristesa que jamès n'aprenerie e se planhie de qué ena sua mainadesa non l'auessen amiat ena escòla. Era lectura la cansaue tanben, e l'engüejaue sobeiranament, pr'amor que dempús d'estar-se ua bona estona treiguent es sillabes coma qui trè era aigua d'un potz, se passaue que non comprenie bric de çò que didie eth tèxte. Lançaue damb mesprètz eth libre o eth jornau, dident que ja non ère era entad aguestes causes.

S'en orde literari non mostraue cap aplicación, en çò que hège ar art sociau non sonque ère plan aplicada, senon que mostraue aptituds notables. Es leçons que Maximiliano li daue restacades a causes d'urbanitat e a coneishements rudimentaris qu'exigís era bona educacion, èren tan profitosi, que l'ère pro a viatges brèus indicacions entà qu'assimilèsse ua idia o un conjunt d'idies. "Encara que te shorde çò nere, li didie eth, me semble que tu as talent". En pòc de temps l'ensenhèc totes es formules que se tien en ua visita de compliment, com se salude en entrar e en dider-se adiu, com s'aufrís era casa e d'autes moltes particularitats deth tracte fin. Tanben aprenec causes tant importantes coma era succession des mesi der an, que non sabie, e quin mes a trenta e quin trenta un dies. Encara que semble mentida, aguest qu'ei un des traits caracteristics dera ignorància espanhòla, mès enes ciutats qu'enes pòbles, e mès enes hemnes qu'enes òmes. Li shautauen fòrça es trabalhs domestics, e non se cansaue jamès. Es sòns muscles qu'èren d'acèr, e era sua sang afogada s'avenguie mau damb era quietud. Se podie, autant mès se tenguie a prolongar es trabalhs qu'abreujar-les. Planchar e lauar que l'agradaue fòrça, e s'autrejaue ad aguesti trabalhs damb delèri e afogadura, desvolopant sense cansar-se era fòrça des sòns punhs. Auie es carns dures e sarrades, e era fòrça se combinaue en era damb era agilitat, era gràcia damb era rudesa entà compausar era mès beròia figura de sauvatge que se podesse imaginar. Eth sòn còs non auie besonh de corset entà èster fòrça estirat. Vestit eth còs hège capinautes as modistes; nud o a miei vestir, quan anaue per aquera casa estenent ròba en balcon, limpiant es mòbles o cargant es matalassi coma se siguessen coishins, entà airejar-les que semblaue ua figura de d'auti tempsi; aumens, atau ac pensaue Rubin, que solet auie vist beresa enes pintures d'amazònes o causes atau. D'auti còps li semblaue hemna dera Biblia, era Betsabé aquera deth banh, era Rebeca o era Samaritana, senhores qu'auie vist en ua òbra illustrada, e que, estant tant escarrabilhades, encara se quedauen dus dits mès entà baish dera sana beresa e dera elegància dera sua amiga.

Enes començaments d'aquera vida, Maximiliano abandonèc fòrça es sòns estudis; mès quan anèc normalizant eth sòn amor, era consciéncia dera mission morau que se prepausaue complir l'ahisquèc ar estudi, entà hèr-se lèu un òme de carrèra. E ère fòrça particular aquerò que l'arribaue. Se notaue mès esdegat, mès perspicaç entà compréner, mès curiós des secrets

dera sciéncia, e l'interessaue ja çò qu'abans l'engüejaue. Enes sues meditacions, solie díder que *l'auie entrat talent*, coma se didesse que l'auie entrar fèbre. Plan que òc non ère ja eth madeish. En mieja ora s'aprenie ua leçon qu'abans li costaue dues ores e fin finau non se l'arribaue a saber. Creishec era sua admiracion en veder-se en classa responent damb relatiua facilitat as preguntes deth professor e en notar que se l'acodien apreciacions plan senades; e eth professor e es alumnes s'estonauen de qué *Rubinius vulgaris* s'auesse escarrabilhat coma per encantament. Ath madeish temps trapaue un gran plaser en cèrtes lectures desparières dera Farmacia, e qu'abans non li tirauen guaire. Quauqui uns des sòns companhs solien amiar enes aules, entà liéger d'amagat, òbres literaries des mès famoses. Rubin non siguec jamès afeccionat a introdusir de contraband en classa, entre es planes dera *Farmacia quimico-organica*, eth *Werther* de Goëthe o es drames de Shakespeare. Mès dempús d'aquera bassacada que li fotèc er amor, l'entrèc tau gust pes granes creacions literàries, que s'embadoquie en tot lieger-les. S'avalèc eth *Fausto*, e es poèmes de Heine, damb era particularitat de qué era lengua francesa, qu'abans lo shordaue, se li hec lèu aisida. En fin, qu'eth mèn òme auie passat ua grana crisi. Eth cataclisme amorós cambièc era sua configuracion intèrna. Se consideraue coma s'auesse estat dormint enquiath moment qu'eth sòn destin li botèc dauant aquera hemna e eth problèma dera redempcion.

"Quan jo èra pèc, didie sense amagar-se ada eth madeish eth mesprètz que se guardaue en aquera epòca que pro podie cridar-se antideluviana, quan jo èra pèc, n'èra per non auer un objectiu ena mia vida. Donques qu'aquerò ei çò que son es pècs, persones que non an deguna mission".

Fortunata non auie sirventa. Didie qu'era ère pro entà toti es trabalhs d'ua casa tan redusida. Fòrça tardes, tant que s'estaue ena codina, Maximiliano estudiaue es sues leçons, estirat en fautulh dera sala. Se non siguesse perque eth hantauma dera dineròla se l'apareishie de quan en quan en tot anonciar-li er acabament des sòs trets d'era, be n'aurie estat d'erós eth praube gojat! A maugrat d'aquerò era felicitat l'embargaue. L'entraue ua embriaguesa d'amor que li hège veir totes es causes tintades d'optimisme. Que non i auie dificultats, non i auie perilhs ne trebucs. Es sòs que ja vierien de bèth lòc. Fortunata ère brava, e pro que n'èren ja es sues intencions de decéncia. Tot anaue ara ora, e çò que li mancaue ère acabar

era carrèra e… En arribar aciu, un pensament que deth començament d'aqueri amors s'auie sauvat, donques que non lo volie manifestar senon en moment oportun, li venguec enes pòts. Que non podec tier pendent mès temps aqueth secret que li gessie damb fòrça, e se non lo didie crebaue, òc, crebaue; pr'amor qu'aqueth pensament ère tot eth sòn amor, tot eth sòn esperit, era expression de tot çò de nau e sublim qu'auie en eth, e non se pòt embarrar causa tan grana ena estretesa dera discrecion. Entrèc era pecadora ena sala, que hège tanben eth lòc de minjador, tà parar era taula, operación fòrça simpla e que quedaue hèta en cinc menutes. Maximiliano se lancèc entara sua estimada damb aquera sòrta de vertige de respècte que l'entraue en escadences, e punant-li castament un braç qu'amiaue miei nud, e agarrant-li dempús era man basta e sarrant-la contra eth sòn còr, didec:

"Fortunata, jo me maridi damb tu"".

Era se metec a arrir damb incredulitat; mès Rubin repetic eth *me maridi damb tu* tan solemnament, que Fortunata s'ac comencèc a creir. "Que hè temps, higec eth, qu'ac auia pensat… Ac pensè quan te coneishí, hè un mes… Mès que me semblèc ben non dider-te arren enquia auer-te tractat un shinhau… O me maridi damb tu o me morisqui. Aguest qu'ei eth dilèma".

- Qu'a gràcia… e qué vò díder *dilèma*?

- Donques aquerò: que o me maridi o me morisqui. Que te cau èster mia dauant de Diu e des òmes. Non vòs èster aunèsta? Donques damb eth desir d'èster-ne e un nòm, que ja ei hèta era aunestetat. M'è prepausat hèr de tu ua persona decenta e ne seràs, ne seràs se tu vòs…

S'inclinèc entà cuélher es libres qu'auien queigut en solèr. Fortunata gessec entà hèr-se a vier çò que mancaue ena taula, e en entrar li didec:

- Aguestes causes s'an de calcular ben… non per jo, senon per tu.

- A!, que ja ac tengui tot pensat; e fòrça pensat… E a tu, t'auie passat peth cap aquerò?

- Non, que non me passaue pera imagnacion. Era tua familha non i serà d'acòrd.

- Lèu serè màger d'edat, afirmèc Rubin damb vams. Volgue o non, que m'ei parièr.

Fortunata se seiguec ath sòn costat, deishant era taula a miei parar e eth minjar a punt d'usclar-se. Maximiliano li hec fòrça abraçades e punets, e era ère coma empeguida… pòc alègra en realitat, espargent guardades d'un costat en aute. Era generositat deth sòn amic que non l'ère indiferenta, e responec as sarrades de mans damb d'autes non tan fòrtes, e as amorasses d'amor damb d'autes d'amistat. Se lheuèc entà vier ena codina, e en era eth sòn pensament se balancèc en aquera idia deth maridatge, tant que maquinaument botaue era sopa ena sopèra… "Maridar-me jo!... quina suspresa!.. e damb aguest escanaulit…! Víuer tostemp, tostemp damb eth, cada dia… de dia e de nets…! Mès calcula tu, hemna, èster aunèsta, èster maridada, senhora de Tau… persona decenta…!"

V.-

Maximiliano solie condar quauques causes dera familha de Rubin, que per aquerò n'auie, era, notícies de dòna Lupe, e de Juan Pablo e deth prèire. Damb es detalhs qu'eth joen anaue autrejant sus es sòn parents, ja Fortunata les coneishie coma se les auesse tractat. Aquera net, ahiscat pera afogadura que li causèc er ahèr deth maridatge, deishèc anar, tanhent ara sua tia, quauquarren que dilhèu ère indiscrèt. Dòna Lupe prestaue sòs, mejançant un tau Torquemada, a militars, emplegats e a tot eth que calesse. Parlant damb sinceritat, Maximiliano non ère d'acòrd en aquera manèra d'utilizar ua renda; mès eth, qué auie a veir damb es actes dera sua tia? Aguesta l'estimaue fòrça e probablament lo harie eth sòn eretèr. Qu'auie ua paperèra anciana, nera e plan grana, de hèr, dauant deth sòn lhet, a on sauvaue es sòs e es reconeishences de deute des prèsti. Despenie çò qu'ère de besonh, e de mes en mes era sua fortuna aumentaue, Diu sap guaire. Que deuie èster plan rica, plan rica, pr'amor qu'eth vedie que Torquemada li hège a vier *rames* de bilhets. Per çò de sa frair Juan Pablo, ja se sabie de cèrt qu'ère damb es carlistes, e s'aguesti trionfauen, ocuparie ua posicion plan nauta. Eth sòn frair Nicolás auie de parar en canonge, e qui sap, qui sap, s'en avesque… En fin, que per toti es cantons s'aufrie ara joena parelha orizons de ròsa. En aguesta e d'autes convèrses se passèren era prumèra net, enquia que se retirèc Maximiliano ena sua casa, demorant-se Fortunata tan cogitosa e preocupada que s'esclipsèc plan tard e passèc era net intranquilla.

Er aimant tanpòc ère guaire dispausat tath saunei; mès qu'ère pr'amor qu'er entosiasme li hège gatalhèues en epigastri, en tot trauessar-li ua bonha en cim des paumons, per çò que li costaue alendar e ath delà li botauen candèles alugades en cervèth. Per mès qu'eth bohèsse entà amortar-les e poder dormir, non ac artenhie. Era sua tia ère, damb eth, un shinhau seriosa. Plan que òc deuie sospechar quauquarren, e coma persona de fòrça intelligéncia, non s'avalaue ja aqueres messorgues der estudiar dehòra de casa e des amics malauts que li calie velhar. Dempús de dus dies d'aqueth qu'er exaltat gojat se lancèc a prométer era sua man, dòna Lupe auec damb eth ua grèu conferéncia. Eth ròstre dera senhora non revelaue solet mesfisança, senon prigonda pena, e quan cridèc ath sòn nebot tà embarrar-se damb eth en burèu, aguest sentec aflaquir-se era sua fòrça. Se

treiguec era senhora eth mantèl e lo botèc sus era comòda plan ben plegat. Dempús de clauar en eth es esplingues, guardant ath sòn nebot d'ua manèra que lo hec estrementir, li didec: "Me cau parlar-te *damb tranquillitat"*, tostemp qu'era tia tenguie era expression *damb tranquillitat*, qu'ère entà meter-li ua repassada.

"As aué mau de cap?", li preguntèc dempús dòna Lupe.

Maximiliano ère pro ben deth cap; mès, entà plaçar-se en bona situacion, didec que sentie començaments de mau de cap. Atau, dòna Lupe aurie pietat d'eth. Se deishèc quèir en un fautulh e se sarrèc eth front.

"Donques que se tracte d'ua mala notícia, assegurèc era veuda de Jáuregui, voi díder, dolenta, precisament dolenta non… encara que tanpòc ei bona".

Rubin, sense compréner a qué podie referir-se era sua tia, pensèc qu'arren auie a veir aquerò damb es sòns amors clandestins, e alendèc. Era opression der epigastri se li hec mès leugèra, e acabèc tranquillizant-se en enténer aquerò:

"Era notícia non t'a d'afectar massa. Entà qué tanti torns? Era tua tia Melitona Llorente qu'a passat entà ua vida milhor. Guarda era carta que me ditz eth prèire de Molina de Aragón. Moric coma ua santa, recebec es sants Sacraments e deishèc trenta mil reiaus entà misses".

Maximiliano coneishie plan pòc ara sua tia mairau. Que l'auie vist solet tres o quate còps estant plan mainatge, e non l'auie ena sua imaginacion que per çò des coquilhons e eth most codut que manaue coma present cada an en vida de D. Nicolás Rubin. Era notícia dera mòrt d'aguesta brava senhora que l'afectèc pòc.

"Que Diu l'age", gasulhèc entà díder bèra causa.

Dòna Lupe se virèc d'esquia entà daurir eth calaish dera comòda e en aguesta postura li didec:

"Tu e es tòns frairs eretatz a Melitona, que segontes era mia pensada deuie auer un capitau net de vint o vint-e-cinc mil duros".

Maximiliano non ac entenec ben per estar-se era d'esquia, e aquerò l'interessaue tant que se lheuèc, botèc un code sus era comòda e aquiu se hec a repetir eth concèpte pr'amor de saber-se'n ben.

“Aguesti que son es mèns compdes, higec era senhora Lupe. Mès que ja sabes qu’enes pòbles non se sap çò que s’a e çò que non s’a. Probablament era defuntada tierie quauqui sòs en prèsti qu’ei coma lançar-les entath vent. Se crube tard e mau, quan se crube. Atau, donc, non vos hescatz guaires illusions. Quan Juan Pablo vengue en Madrid anarà tà Molina de Aragón tà saber-se’n deth testament e recuélher çò qu’ei vòste”.

- Donques que i vage de seguit, didec Maximiliano balhant un còp de man sus era comòda. Tanlèu arribe qu’agarre ena madeisha estacion eth bilhet e plaf… tath tren un aute còp.

- Òme, tranquil. Eth tòn frair qu’ei en Bayona. Çò de milhor ei que vengue entà Molina abans de vier en Madrid. L’escriuerè aué madeish. Padega-te; tu qu’ès atau, o era apatia caminant o era pura povora… Aquerò qu’ei ara, pr’amor qu’abans, entà botjar un pè li demanaues permís ar aute. Que t’as tornat fòrça alugat.

Lo guardèc d’ua manera tant escrutadora, qu’ath praube gojat se li torneren a aclapar es anims. Qu’ère un òme de caractèr tostemp qu’era sua tia non li clauèsse era flecha des sòns uelhets grisi e sagaci, e se vedec tan perdut que se pressèc a cambiar de convèrsa, preguntant-li ara sua tia se guaire ans auie dòna Melitona. S’estèc era senhora Jáuregui ua estona en hèr compdes, estirat eth pòt inferior, eth cap oscillant coma un pendul e es uelhs tachadi en soler de naut, enquia que gessec ua chifra, que d’era Maximiliano non se n’encuedèc. Tornèc dempús era senhora Lupe a cuélher en boca era metamorfòsi deth sòn nebot, deishant anar quauques badinades, qu’ad aguest li sonèc a intencions amagades. “Ja se ve damb aguesti estudis que hès ara ena casa des tòns amics, que t’auràs tornat un potz de sciéncia… a jo non me vengues damb condes. Tu te passes eth dia e era mitat dera net en bèra conspiracion… pr’amor que peth costat des hemnes non me cau pòur, francament. Ne a tu te shaute aquerò, ne encara que te shautèsse non poderies….”

Aqueth *non poderies* incomodaue autant ath joen e li semblaue tant umiliant, que siguec a mand de dar ara sua tia ua desmentida coma ua casa. Mès que non passèc d’aciu, pr’amor que dòna Lupe li calec ocupar-se de causes mès importantes que de saber s’eth sòn nebot poderie o non poderie. Papitos siguec qui lo sauvec aqueth dia, tirant entada era tota era atencion dera patrona dera casa. Pr’amor qu’era beròia aquera auie dies. Quauqui

uns ac hège tot tan ben e damb tanta diligéncia e netetat, que dòna Lupe didie qu'ère ua pèrla. Mès d'auti dies non se la podie tier. Aqueth dia comencèc coma es boni e acabèc estant des pejors. Peth maitin auie complit admirablament; que siguec plan esdegada de lengua e de mans, hènt amorasses e hènt guimbets quan era senhora la deishaue de uelh. Semblabla fèbre qu'ère senhau de pròchi capviraments. Plan, donc, pera tarde esmiegèc era cubertèra d'ua caceròla, e d'alavetz ençà tot siguec un pur desastre. Quan s'emmaliciaue se poirie pensar que hège es causes mau de bon voler. Li manauen aquerò e gessie damb aquerò d'aute. Que non se pòden compdar es fautes que hec en ua ora. Pro didie dòna Lupe qu'auie dus dimònis caladi en còs e qu'ère dolenta, dolenta de vertat, ua pògavergonha, ua mau educada e ua calamitat… *en tota era extension dera paraula*. E coma mès pelejauen, pejor que pejor. Passèc tanta aigua deth topin caud entath topin dera verdura, qu'aguesta se quedèc inondada. Es cedes s'usclèren, e quan se les anauen a minjar qu'èren amargants coma dimònis. Era sopa non auie cristian que se l'avalèsse de tanta sau que li metec aquera condemnada. Ath delà ère ua insolenta, pr'amor qu'en loc d'arreconéisher era sua turpìtud didie que n'auie eth tòrt era senhora, e qu'era, era plan polhosa, non s'estarie aquiu ne un dia mès pr'amor que *guardatz… en quinsevolh lòc la tractarien milhor*.

Dòna Lupe se pelejaue damb era violentament, argumentant damb crudèus pecigades, e higent qu'ère autorizada pera mair entà esbauçar-la s'ère de besonh. Ad aquerò Papitos contestaue lançant arrais pes uelhs: "Ai, hilha, non m'esbaucetz tant!" Aguest solie èster eth punt mès naut dera peleja, qu'acabaue en tot balhar-li era senhora ara sua sirventa un gran boet e estarnant-se era auta a plorar… Es asenades seguien, e en mestrar era taula botaue es plats sus era sense considerar que non èren de hèr. Dòna Lupe la menaçaue damb manar-la tara *galèra* o damb cridar a ua parelha, damb marinar-la e botar-la en salmoira, e de man en man s'anaue padegant aquera fereta enquia que se quedaue coma un gant.

VI.-

Maximiliano, content de veir qu'era sua tia damb aqueth gran tarrabastalh, non s'ocupaue d'eth, se metie dera part dera autoritat e en contra de Papitos. Òc, òc; qu'ère plan dolenta, plan descarada, e s'auie de vigilar d'apròp. Ahiscaue era colèra de dòna Lupe pr'amor de qué aguesta non se virèsse contra eth en tot parlar-li deth cambiament de costums e de çò que hège dehòra de casa.

Dòna Lupe anèc aquera net en çò des dera Caña, e s'estèc aquiu es ores mòrtes. Maximiliano entrèc tàs onze. Auie deishat a Fortunata ajaçada e lèu adormida, e se retirèc decidit a acarar es burletes dera sua tia e a exprimir-se damb era. Pr'amor que dempús deth cas der eretatge, non podie auer dobtes de qué era Providéncia l'afavorie, en tot daurir-li eth camin. Jamès auie estat eth guaire religiós; mès qu'aquera net semblaue un mesprètz e enquia ua ingratitud non consagrar ara divinitat un pensament, ja que non ua oracion. Qu'ère coma capvirat. Peth camin guardaue es esteles e les trapaue mès beròies que jamès, e fòrça nasejaires e charraires. A Fortunata, sense mentar-li er eretatge per respècte ara defuntada, li didec quauquarren des sues proprietats de Molina de Aragón, e de qué es sòs en ipotèques èren es milhors sòs deth mon. A viatges era sua imaginacion agranie es chifres der eretatge, ahigent-li zeròs, "pr'amor qu'aguesta gent des pòbles non despen un sò horadat, e non hè qu'apilerar, apilerar…"

Es fanaus deth carrèr li semblauen astres, es caminaires excellentes persones, possades pes milhors desirs e pes sentiments mès nòbles. Entrèc ena sua casa prèst a espandir-se damb era sua tia… "Gausarè?, pensaue. Se gausèssa… E qué i a de dolent en aquerò? A tot darrèr, se qué pòt hèr era mia tia? Dilhèu se me minjarà? Se me remís eth dret a maridar-me damb qui jo volga, que ja li diderè jo quate causes. Que non se coneish eth gèni des persones enquia que non arribe era escadença de demostrà'c". A maugrat d'aguestes disposicions bellicoses, quan Papitos li didec qu'era senhora non auie entornat encara, se treiguec deth dessús un gran pes, donques que de vertat era revelacion deth secret e eth rambalh que vierie dempús èren entà aclapar ath mès valent. Que non li preocupaue era pòur d'èster vençut, pr'amor qu'eth sòn amor e era sua mission li darien, solide, coratge; mès que calie caminar de punta e damb diplomàcia, pensar ben çò

que li calie díder entà non ofensar ara sua tia, e, s'ère possible, meter-la dera sua part en aqueth gran plaid.

Venguec entara codina darrèr de Papitos, seguint un ancian costum de reünir-se e d'entretier-se en charrades saboroses quan se trapauen solets. Un an abans, era mosseta e er estudiant se passauen es ores mòrtes ena codina, en tot condar-se condes o prepausar-se endonvietes. En aguestes era gojateta qu'anaue fòrta. Es sues arridalhades s'entenien deth carrèr estant quan repetie era endonvieta sense qu'er aute l'a sabesse endonviar. Maximiliano se grataue eth cap, agudant eth sòn enteniment; mès era solucion que non gessie. Papitos lo cridaue talòs, bèstia e d'autes causes pejor sense qu'eth se shordèsse. Eth cuelhie era sua resvenja enes condes, pr'amor que ne sabie fòrça, e era les escotaue damb embelinament, damb era boca dubèrta de land en land e es uelhs tachadi en narrador. Aquera net qu'ère Papitos de plan mala encolia per çò dera repassada qu'auie recebut, e l'auie fòrça ràbia ath senhoret pr'amor que non s'auie botat dera sua part ena peleja, coma d'auti viatges. "Lèg, pèc, li didec agudant era cara quan lo vedec sèir-se ena tauleta de pin dera codina. Espieta, sapastre… tòcho en povàs."

Maximiliano cercaue ua formula entà demanar-li perdon sense pèrder era sua dignitat de senhoret. Se sentie damb impulsi de proteccion entada era. Qu'ei vertat qu'auien jogat amassa; qu'er an passat, a maugrat dera diferéncia d'edats, èren autant mainatges era un coma er aute, e s'entretenguien en jòcs innocents. Mès que ja es causes auien cambiat. Eth qu'ère òme, e quin òme!, e Papitos ua mainadeta ajoguida sense bric de sen. Mès ère bona gojata, e quan seiguesse eth cap e hèsse ua estirada que serie ua sirventa inapreciabla. Era gojateta, dempús que li didec totes aqueres injúries, se metec a repassar ua micha, qu'en era auie botada era man quèrra coma en un gant. Sus era taula i auie eth sòn estug de costura, qu'ère ua caisha de tabac. Ath sòn laguens i auie camishets, cintòtes, ua canòla d'agulhes plan rosigada, un bocin de cera blanca, botons e d'autes causes restacades ar art dera costura. Eth quadèrn que Papitos aprenie a liéger ère tanben aquiu, damb es huelhes lordes e reviradas. Eth fanau dera codina damb eth tuèu humat e sense pantalha, illuminaue era cara gitanesca dera mossa, en tot balhar-li un ton de bronze roienc, e era cara palla e

serosa deth senhoret damb es sues uelhères violades e es sues granulacions ath torn des pòts.

"Vòs que te cuelha era leçon?", didec Rubin agarrant eth quadèrn.

- Que non cau… escanaulit, espatula, que semble un gancho… Que non voi que me cuelhe era leçon, repliquèc era gojata imitant-li era votz e eth ton.

- Non sigues sauvatge… Que te cau apréner a liéger, tà que pogues èster ua hemna complèta, didec Rubin esforçant-se en semblar senat. Aué qu'as estat un shinhau gessuda, mès aquerò que ja s'a passat. S'ès senada, se te guardarà tostemp coma dera familha.

- Guarda, tè!... Que m'ei parièr a jo era familha… cridèc era auta imitant-lo e hènt es potèles diaboliques de tostemp.

- Que non t'abandoram jamès, didec eth joen holat de desirs de proteccion. Sabes se qué te digui?... Tà que t'en sàpies, gojata, tà que te'n sàpies, sabe-te'n que quan jo me marida… quan jo me marida, te harè a vier damb jo entà que sigues era puncèla dera mia senhora.

En deishar anar era arridalhada s'estirèc Papitos entà darrèr damb tanta fòrça, qu'eth dorsièr dera cagira croishic coma se se trinquèsse.

- Maridar-se, vosté!... pèc, mès que pèc, maridar-se!, exclamèc. S'era senhoreta ditz que vosté non se pòt maridar… Òc, que l'ac didie a dòna Silvia era auta net.

Era indignacion que sentec Maximiliano en enténer aguest concèpte siguec tan viua, que se s'auesse manifestat en hèts s'aurie passat ua catastròfa. Donques que tau oltratge non podie responer-se senon agarrant a Papitos peth còth e estofant-la. Er inconvenent d'aquerò s'estaue en qué Papitos auie plan mès fòrça qu'eth.

- Qu'ès çò de mès animau e çò de mès grossièr, didec Rubin. Se non te guarises d'aguestes pegaries, jamès seràs arren.

Papitos alonguèc eth sòn braç quèrre qu'auie era micha, e pistant es sòns dits pes traucs, li cuelhec eth nas ath senhoret e tirassèc d'eth.

- Pòs-te!... tè!... Tu que non t'as het a vier jamès ua bona repassada, e sò jo qui te la vau a balhar… E perqué aguesti arridolets tant estupids?... Perque t'è dit que me maridi? Donques òc, me maridi pr'amor que voi.

Hège temps que Maximiliano volie parlar d'aquera manèra damb quauquarrés, e hèr veir eth sòn pensament liure e sense trebolament. Era confidéncia que tan de mau hèr ère damb ua auta persona, qu'ère aisida damb era codinereta, e er òme se creishec dempús de díder es prumères paraules.

"Tu qu'ès ua innocenta, li didec botant-li ua man ena espatla, tu non coneishes eth mon, ne sabes se qué ei ua passion vertadèra."

En arribar en aguest punt, Papitos non comprenec arren de çò qu'eth senhoret li didie… Qu'ère un lenguatge nau, coma èren naues era expression d'eth e era cara seriosa que botaue. Que non botaue aquera cara quan condaue es condes.

"Pr'amor que ja veiràs, seguic Rubin, en tot exprimir-se damb vams; er amor ei era lei des leis, er amor govèrne eth mon. Se jo trapi era hemna que me shaute, qu'ei era mitat, se non era totalitat dera mia vida, ua hemna que me transforme, inspirant-me accions nòbles e autrejant-me qualitats qu'abans non auia, per qué non m'è de maridar damb era? A veir, que m'ac diguen; que me balhen ua rason, mieja rason aumens… Pr'amor que tu non m'as de vier damb arguments pècs; tu non as de participar d'aguestes preocupacions que…"

En arribar aciu, er orador s'embolhèc un shinhau, e non per pòur dera dialectica deth sòn contrari. Papitos, dempús d'estonar-se fòrça dera solemnitat qu'eth sòn senhoret parlaue e des causes incomprensibles que li didie, comencèc a engüejar-se. Seguic Maximiliano descargant eth sòn còr, donques que ua auta escadença de desfogament coma aquera non se l'auie de presentar, e a tot darrèr era mainada estirèc eth braç quèrre sus era taula, e coma qu'ère tan fatigada deth rambalh d'aqueth dia e des patacs, hec deth braç un coishin e inclinèc eth sòn cap sus eth. En aqueth moment, Maximiliano, enventit pera sua pròpria eloqüéncia, didec: "Era soleta rason que me balhen ei que s'a estat o non a estat aquerò o aquerò d'aute. Digui qu'ei faus, plan faus. Se i a ena sua existéncia dies vergonhosi, e non diderè tant coma vergonhosi, dies auratjosi, dies malerosi, qu'a estat pera fòrça deth besonh dera praubetat, e non per vici… Es òmes, es senhorets, aguesta raça de Cain, corrompuda e miserabla, que n'an eth tòrt… Qu'ac digui e ac repetisqui. Era responsabilitat de qué tanta hemna se pèrde que

què sus er òme. Se se castiguèsse as seductors e as presumits… era societat…”

Papitos dormie coma un àngel, emparada era gauta sus eth braç regde, e sauvant ena man era micha, que pes sòns traucs pistauen es dits. Dormie placidament, era cara seriosa, coma s’aprovèsse inconscientament es insults qu’er aute didie des seductors, e profitèsse era leçon entà quan li toquèsse. Eth madeish calor des sues paraules amièc a Maximiliano enquia ua exaltacion que semblaue insalubra. Que non podie èstar-se parat ne carat. Se lheuèc e venguec pes correders, parlant solet en votz baisha o hènt gèsti. Eth correder ère escur; mès eth coneishie tan ben toti es cornèrs, que caminaue per eri sense trantalhar. Entrèc ena sala que tanben ère ena escurina, se calèc en burèu dera sua tia, que se retiraue ara madeisha gòrja de lop per çò que hè a tenebrós, e aquiu se l’aumentèc era facóndia, e era energia des sues declamacions arribaue ena frenesia. Apuant es frasses damb gèsti enfatics, se l’acodien expressions d’admirable efècte, frases capables de hèr quèir d’esquia a toti es individús dera familha se les entenessen. Quin malastre que non siguesse aquiu era sua tia…! Coma se la vedesse, li deishèc anar aguestes atrevides expressions: “E tà que vo’n sapiatz ja d’un còp, jo que non cèdi ne posqui céder, pr’amor que seguisqui en aquerò er impuls dera mia consciéncia, e contra era consciéncia non valen pegaries, ne aguest pialèr, aguest pialèr, òc senhora, de…. preocupacions ràncies que vos m’opausatz. Jo me maridi, me maridi e me maridi, perque sò senhor des mèns actes, perque sò major d’edat, perque m’ac dicte era mia consciéncia, perque m’ac mane Diu; e se vos ac aprovatz, era e jo vos dauriram es nòsti aimants braci e seratz vos era nòsta mair, era nòsta conselhèra, era nòsta guida…”

Tè, que sentie de vertat que non siguesse dauant d’eth en fautulh de tapís dera taula era pròpria veuda de Jáuregui en còs e amna, pr’amor que solide li diderie çò madeish que li didie ara sua imatge figurada e supausada. Dempús gessec un aute còp en correder a on contunhèc eth discors, passejant-se d’un costat en aute e gesticulant a favor dera escurina. Era solitud, eth silenci dera net e era pòca lum afavorissen as timids entara sua comedia de gausadi e charraires, en tot auer-se ada eri madeishi coma public e enventir-se damb era sua aisida capitada. Maximiliano parlaue hloishet; es sòns fòrts còps de man non se corresponien damb eth sòn

diapason baish des sues paraules, qu'era sua veeméncia sufocada les hège semblar coma un assag.

Quan dòna Lupe piquèc ena pòrta, eth sòn nebot la dauric, e s'estonèc era de qué encara siguesse de pès. "Be n'ei d'escarrabilhat eth temps!", didec era senhora damb cèrta sorna, que hec estrementir ath joen, netejant còp sec eth sòn esperit de quinsevolh idia d'independéncia, coma se netege d'ombres un fanau quan apareish ath sòn laguens era ahlama deth gas. En enténer era campaneta, acodic era gojata estramuncant e heregant-se es uelhs. Dòna Lupe non didec que: "tath lhet toti". Qu'ère ja tard e Papitos li calie maitiar. Eth nebot e era codinereta entrèren sense hèr bronit enes sues respectiues tutes, coma es conilhs quan entenen es passi deth caçador.

VII.-

Era declaracion de Maximiliano auie botat a Fortunata ena perplexitat mès grana e penibla. Aquera net e es nets a vier dormic mau per çò dera vivasitat deth pensar e es contradictòries idies que se l'acodien. Dempús d'ajaçada li calec lheuar-se e se metec, estropada en ua manta, en fautulh dera sala; mès que non se quedèren es pensaments entre es linçòs, senon que venguien damb era a on que siguesse. Ena prumèra net dominèren, fin finau, dempús d'ua longa batalha, es idies afirmatiues. "Maridar-me jo, e maridar-me damb un bon òme, damb ua *persona decenta*…" Qu'ère çò que mès podie desirar… Auer un nòm, non hèr-se ja damb gentòta, senon damb cavalièrs e senhores!. Maximiliano qu'ère un benaurat, e solide que la haria erosa. Aquerò pensaue peth maitin, dempùs de lauar-se e alugar era lum, quan agarraue eth tistèr pr'amor de vier ena crompa. Se botèc eth mantèl e eth mocador en cap, e baishèc tath carrèr. Sonque botar es pès ena via publica es sues idies que se cambièren.

"Mès víuer tostemp damb aguest gojat… tan lèg qu'ei! Me fot pera espatla e jo lo lhèui coma ua pluma. Un marit qu'a mens fòrça qu'era hemna non ei, non pòt èster marit. Eth praubet qu'ei un benedit de Diu; mès que non lo poirè estimar encara que visca damb eth mil ans. Aquerò que deu èster ingratitud, mès qué i posqui hèr?, que non ac posqui remediar…"

Tan distrèta ère, qu'eth carnissèr li demanèc tres còps se qué volie sense obtier responsa. Fin finau se n'encuedèc. "Aué que non me hèsqui a vier que mieja liura de carn entara ola e ua costelheta de lomb. Senhor Paco, pesatz-m'ac ben."

- Aciu qu'ac auetz, simpatia, e manatz.

Tanben crompèc dues onces de porcèth; dempús un caulet en lòc des verdures dera carnisseria, e ena botiga dera cantoada, arròs, quate ueus e ua lhauna de peberòts morrons. En tornar ena sua casa revisèc era lum e se metec a netejar e a escampar. Tant que treiguie eth povàs as mòbles, tornèc tath tèma: "que non se trape cada dia un òme que se volgue calar ath dessús ua carga coma aguesta".

Hec eth lhet e dempús comencèc a pientar-se. Quan vedec en miralh era sua polida cara esblancossida, se metec a tier arguments comparatius:

“Pr’amor que, Santa Maria!, se Maximiliano apostèsse a lèg, que non i aurie arrés que lo guanhèsse… E be ne flairen de mau es farmàcies! Qu’aurie d’auer seguit ua auta carrèra… Que Diu m’ac age… S’auessa bèth hilh m’acompanharie damb eth; mès… que non!...”

Dempús d’aguesta reticéncia, que per çò de determinanta semblaue hilha d’ua conviccion prigonda, seguic contemplant e admirant era sua beresa. Ère capinauta des sòns uelhs neri, tan beròis que, sivans judici d’era madeisha, *li dauen era punhalada ar Esperitui Santo*. Eth ròstre qu’ère ua preciositat pera sua puretat mata e era sua transparéncia e ton d’evòri nauèth trabalhat; era boca, un shinhau grana, mès fresca e tan polida autant ena arridalha coma en anuèg… E dempús uns dents! “Qu’è es dents, didie era en tot mostrar-les-se, coma bocinets de lèit calhada.”

Eth nas qu’ère perfècte. “Nassi coma eth mèn, que non se’n ve guairi”… E ara fin, apraiant-se era cabeladura nera a abondiua coma es maus pensaments, didie: “Vai, quin peuet que m’a dat Diu!”. Quan ja acabaue, li venguec ena ment ua observacion, que non se hège alavetz per prumèr viatge. Se la hège cada dia, e ère aguesta: “Guaire mès beròia sò ara que… abans! Qu’è guanhat fòrça.”

E dempús se botèc fòrça trista. Es bocinets de lèit calhada despareisheren jos es pòts arroncilhadi, e se li metec ena entrecelha coma ua densa broma. Er arrai que passaue per laguens didie atau: “Se me vedesse ara…!”. Jos eth pes d’aguesta consideracion s’estèc ua longa estona quieta e muda, era guardada perduda. Se desvelhèc ara fin d’aquerò que semblaue un letargia, e tornant a guardar-se, s’encoratgèc damb era reflexion deth sòn bon pòrt en miralh. “Que diguen çò que volguen, çò de milhor qu’è, qu’ei era entrecelha… Enquia e tot quan m’anugi ei polida… A veir se com me boti quan m’anugi? Atau, atau… A!, criden!”

Eth còp de campana dera pòrta l’obliguèc a deishar eth tocador. Gessec a daurir damb eth piente en ua man e era tovalhòla enes espatles. Qu’ère eth redemptor, qu’entrèc fòrça content e li didec qu’acabèsse de pientar-se. Coma que ja acabaue, lèu demorèc tot hèt. Maximiliano la laudèc pera sua resolucion de non cuélher pientadores.

Per qué es hemnes non s’an de pientar soletes? Aquera que non ne sàpie que n’aprene. Aquerò madeish didie Fortunata. Eth praube gojat non

deishaue d'exprimir era sua admiracion pera bona manèra d'apraiar-se e era economia dera sua futura, en hèr damb es sues pròpries mans eth prètzhet que hèn mau aguestes brigantes lairones que criden mosses de servir. Fortunata asseguraue qu'aguest costum sòn non auie cap de merit pr'amor qu'eth trabalh li shautaue."Qu'ès ua joieta, li didie eth sòn aimant damb orgulh. Per çò des pientadores, totes son ues granes petofières, e ena casa qu'entren non i pòt auer patz".

Mès endauant ja cuelherien bèra sirventa, donques que tanpòc calie qu'era s'aucisse a trabalhar. Solide se traparien en bona posicion, e dilhèu bèth dia aurien convidadi ena sua taula. Eth servici qu'ei de besonh, e arribarie eth dia segurament que non se poirien estar sense ua hilhuquèra. En enténer aquerò, lèu lèu s'estarne d'arrir Fortunata; mès se tenguec, en tot díder en sòn interior: "Entà qué volerà hilhuquères aguest maleròs…!"

Ara seguida, treiguec eth joen a lúder eth tèma deth maridatge, e didec taus causes que Fortunata non podec mens de rénder eth sòn esperit a tanta generositat e noblesa d'amna. "Eth tòn comportament decidirà era tua sòrt, afirmèc eth, e coma qu'eth tòn comportament a d'èster bon, donques qu'era tua amna a toti es ressòrts deth ben, èm ja ath cap deth carrèr. Jo que boti sus era tua tèsta era corona de hemna aunèsta; tu que haràs tà que non se te queigue e tà amiar-la dignament. Çò de passat, qu'ei ja passat, e er empenaïment non dèishe tralha de taca, ne ua soleta tralha. Çò que digue era gent que non mos impòrte. Qué ei era gent?, guarda ben e veiràs que non ei arren, quan non ei era consciéncia".

A Fortunata li vengueren es lèrmes enes uelhs, donques qu'ère fòrça accessibla ara emocion, e tostemp que se li parlaue damb solemnitat e damb un sentiment generós, s'esmoiguie encara que non comprenesse ben quauqui concèptes. L'atrendien eth ton, er estil e era expression des uelhs. Pensèc alavetz qu'ere un cas de consciéncia hèr-li ua observacion ath sòn amic:

"Pensa ben çò que vas a hèr, li didec, e non comprometes per jo era tua…"

Volie díder dignitat; mès que non trapèc era paraula per çò deth pòc usatge que de paraules d'aguesta sòrta n'auie hèt. Mès se dèc traça entà exprimir grossièrament era idia, dident: "Pensa qu'aqueri que me coneishen

te cridaràn *eth marit dera Fortunata*, en sòrta de cridar-te damb eth tòn nòm de baptisme. Jo t'arregraïsqui fòrça tot çò que hès per jo; mès coma que t'estimi non voleria veder-te damb…"

Volie díder damb un estigmata en front; mès ne se'n sabie dera paraula ne encara que se n'auesse sabut l'aurie prononciat correctament. "Non voi que te hèsquen burla per jo", siguec çò que didec, e se quedèc tan fresca, demorant convencer-lo. Mès Maximiliano, fòrt ena sua idia e ena sua consciéncia, coma laguens d'un doble baloard inexpugnable, se metec a arrir. Semblables arguments qu'èren entada eth coma ne serien entàs possessors de Gibraltar eth veir que les volie assautar un enemic armat damb ua lata. Que non hège cabau eth des estupiditats dera plèba!... Quan era sua consciéncia li didie: "guarda, hilh, aguest qu'ei eth camin deth ben; ve-te'n per eth", que ja podie vier tot eth genre uman a tier-lo; que ja podien afustar-lo damb un canon ralhat. Pr'amor qu'eth anaue treiguent eth sòn caractèr que d'eth encara non se n'auie encuedat era gent, un carácter d'acèr, e tot aquerò que se didie dera sua timiditat èren paraules. "Que tu sigues brava, aunèsta e leiau qu'ei çò que m'impòrte. Tot çò d'aute cor peth mèn compde, deisha-me a jo, tu dèisha-me a jo".

Pòc dempús esdejoaue Fortunata, e Maximiliano estudiaue, escambiant de quan en quan quauques paraules. Tota aquera tarde senhoregèren er esperit dera joena es idies optimistes, pr'amor qu'eth se deishèc anar quauquarren d'eretatges, de tèrres e d'ipotèques en Molina de Aragón, en tot assegurar *qu'es sues vinhes podien autrejar-li tant e quant*. Pera net avisèren que les hessen a vier cafè, e venguec eth mosso dera *Paz* damb eth. Olmedo e Feliciana entrèren ena conversa. Qu'èren de morros e a penes se parlauen, senhau clar de peleja domestica. E se passe que s'es estats mès fòrts se trinquen quan era isenda non va damb perfècta regularitat, aquera casa, larèr, familha o çò que siguesse, non podie mens que ressentir-se des anomalias d'un budgèt qu'eth sòn estat permanent ère eth deficit. Feliciana auie ja empenhat çò de milhoret dera sua ròba, e Olmedo auie perdut eth credit d'ua manèra absoluda. Pera manca de credit se pèrden es republiques madeish qu'es monarquies. E ja non se hège illusions eth brave d'Olmedo sus era pròcha catastròfa. Es sòns amics, que lo coneishien ben, vedien en eth mens fermetat entà tier eth papèr de libertin, e soent se li clarejaue era bona natura a trauèrs dera masca. A Maximiliano li condèren qu'auien

trapat a Olmedo en Retiro estudiant d'amagat. Quan lo vederen es sòns amics, amaguèc es libres en huelhatge, pr'amor que non li shautaue que li desnishèssen aqueth flaquitge. Daue fòrça importància ara conseqüéncia des actes umans, e auie coma desaunor eth hèt de deishar còp sec era casaca e es insignes de pòcvau. Qué diderie era gent, qué es amics, qué es mecosi, mès joens qu'eth, que lo cuelhien per modèl? Que se trapaue ena situacion d'aqueri gojats qu'entà dar-se mina d'òme aluguen un cigar plan fòrt e se lo comencen a humar e se maregen damb eth; mès que sagen de dominar es nausèes tà que non se digue que s'an embriagat. Olmedo non podie tier mès era òrra inquietud, eth hàstic e eth vertige que sentie; mès seguie damb eth cigar ena boca hènt veir que shurlaue d'eth, mès sense shurlar era mendre causa.

Feliciana, dera sua part, auie començat a anar ara sua. Çò qu'è dit, era aunestetat e er amor qu'èren causes plan bones; mès que non dauen de minjar. Eth qu'ère rambalhaire, de mestièr, non se permetec aquera net cap asenada. Sonque en entrar, e quan es quate se seigueren tà préner eth cafè didec damb era sua abituau indiferéncia: "Nassi, que ja ei amassat aciu tot eth "*Demi-Monde*". Fortunata e Feliciana non compreneren; mès Rubin se rogic tot e se shordèc fòrça; pr'amor qu'aplicar taus mots a persones prèstes a junher-se en sant ligam li semblaue ua manca de respècte, ua grossièretat e ua porcaria, òc senhor, ua porcaria… Mès carèc per çò de non armar-la ne trèir ara reünion es sòns tons de circonspeccion e formalitat. Se'n brembèc de qué non l'auie dit arren ath sòn amic deth maridatge projectat, en tot èster evident, donc, qu'Olmedo parlèc damb tèrmes tan *liberaus* per ignorància. Decidic, donc, revelar-li eth sòn pensament ena prumèra escadença, tà qu'en futur medisse e pesèsse milhor es sues paraules.

VIII.-

Aquera net siguec tanben dolenta entà Fortunata, donques que la passèc lèu pensant, discorrent *s'er aute* se'n brembarie o non d'era. Qu'ère estranh que non l'auesse trapat jamès en carrèr. E per manca de non guardar ben entàs costats, que non ère. Serie malaut, serie dehòra de Madrid? Mès endauant quan se'n sabec que pendent es mesi de hereuèr e mars auie estat Juanito Santa Cruz malaut de peumonia, se'n brembèc de qué aquera net ac auie soniat era. E siguec vertat que lo sonièc tara maitiada, quan eth sòn escauhat cervèth s'esclipsèc, en tot cedir coma a ua embriaguesa de pensaments. En hèr-se ja de dia, eth repaus prigond encara que brèu auie hèt a tornar deth revés es imatges e es pensaments dera sua ment. "Que m'atengui ath mèn potecari, didec dempús que deishèc anar eth parenòste pes amnes, que d'eres non se'n desbrembaue jamès. Que viueram plan apraiadets". Se lheuèc, aluguec era lum, baishèc tara crompa, e de botiga en botiga pensaue que Maximiliano podie hèr un estirada, botar mès pitrau e mès carns, èster mès òme, en resumit, e guarir-se d'aqueth maudit raumàs cronic que l'obligaue a estar-se mocant de contunh. Dera bontat deth sòn còr que non auie arren a díder, donques qu'ère un sant, e se se maridèsse de vertat, era sua hemna auie de hèr d'eth çò que volguesse. Damb quate parauletes meloses, que ja ère content e plegat. Çò d'important ère non amiar-li jamès era contrària en tot aquerò dera consciéncia e des missions… aciu un adjectiu que Fortunata non rebrembaue. Ère *sublimes*, mès qu'ère parièr, que ja se sabie qu'ère ua causa fòrça bona.

Aqueth dia era crompa se tardèc un shinhau mès, pr'amor qu'en auer-li dit Maximiliano que dinarie damb era, pensaue hèr-li un plat qu'ambdús les shautaue fòrça, e qu'ère era especialitat culinària de Fortunata, er arròs damb garrons. Lo hège tan bon, qu'ère entà lecar-se es dits. Malastre que non siguesse temps de carchòfes, pr'amor que se les aurie hèt a vier entar arròs. Mès se hec a seguir un shinhau d'anhèth que li daue fòrça qué. Crompèc costelhes de vedera, dus reiaus de garrons e ues sardines marinades de dusau plat.

En tornar ena sua casa montèc es tres topins damb fòrça suenh, e comencèc a hèr eth sòn arròs ena caceròla. Aqueth dia non auec ena codina un utís que non anèsse. Dempús de fregir era cèba e de estronhar er alh e de picar es garrons, quan arren important auie estat desbrembat, se lauèc era

pecadora es mans e se n'anèc a pientar-se, en tot botar mès suenh aqueth dia qu'en cap aute. Se passèc eth temps; era codina deishaue anar multiples e confonudes flaires. Diu!, damb era faena que i auie en era! Quan arribèc Rubin, tàs dotze, gessec a daurir-lo era sua amiga damb ròstre alègre. Que ja ère era taula parada, pr'amor qu'aquera hemna multiplicaue eth temps, e se volie, tot qu'ac hège damb assopliment e rapiditat. Didec er enamorat qu'auie fòrça hame e era li recomandèc un shinhau de paciéncia. Que se l'auie desbrembat ua causa plan importanta, eth vin, e baisharie a cercar-lo. Mès Maximiliano se prestèc a hèr aguest servici domestic, e baishèc en un virament de uelhs.

Mieja ora dempús qu'èren ja seigudi ena taula en amor e companhia; mès en aqueth moment se vedec Fortunata escometuda còp sec d'uns pensaments tant estranhs, que non sabie se qué li passaue. Era madeisha comparèc era sua amna en aqueri dies damb ua virolèta. Tanlèu mercaue entà un costat coma entar aute. De ressabuda, coma se se lheuèsse un fòrt vent, era viroleta hège era gran virada e botaue era punta a on abans i auie era coa. D'aguesti cambiaments que n'auie patit fòrça; mès cap coma eth d'aqueth moment, eth moment que metec era culhèra laguens der arròs entà mestrar ath sòn futur espós. Que non saberie era díder se com siguec ne com venguec aqueth sentiment ena sua amna, en tot acupar-la complètament; non sabec arren mès, senon que lo guardèc, e sentec ua antipatia tant òrra entath praube gojat, que li calec esforçar-se entà dissimular-la.

Sense encuedar-se'n d'arren, Maximiliano laudaue eth perfècte condiment der arròs; mès era se carèc, en tot avalar-se, damb es prumères culherades, aqueth revolum amargant que li volie gésser deth còr. Fòrça *entath sòn laguens*, didec: "Prumèr me hèn a jo en trocets coma aguesti que maridar-me damb semblable òme… Mès qu'ei que non lo vedetz, non vedetz que ne tansevolh se retire a un òme?... enquia e tot flaire mau… Jo non voi díder se qué m'arribe quan pensi que tota era vida vau a estar-me guardant ath mèn dauant aguest nas d'arravet".

"Semble qu'ès trista, gojateta", li didec Rubin, que solie balhar-li aguest amorós fausnòm.

Responec era qu'er arròs non l'auie quedat tan ben coma demoraue. Quan se minjauen es costelhes, Maximiliano li didec damb ua cèrta pedantaria de

domine: “Ua des causes que me cau ensenhar-te ei a minjar damb forquilha e guinhauet, e non solet damb era forquilha. Mès qu’è pro temps entà instruir-te en aguesta e en d’autes causes mès.

Tanben la shordaue ada era tanta correccion. Que desiraue parlar ben e èster persona fina e decenta; mès guaire mès profitarie es leçons s’eth mèstre siguesse un aute, sense aqueth destillador de nas, sense aquera cara escandida e mòrta que non semblaue de carn senon de budèth!

Aguesta antipatia de Fortunata non l’empachaue en era era estimacion, e damb era estimacion se barrejaue ua pietat prigonda per aqueth malerós, cavalièr d’aunor e dera vertut, tan superior ada era en morau. Era estimacion que l’auie, era gratitud, e aquera pietat inexplicabla, donques que normaument non se tie pietat des superiors, èren causa de qué refrenèsse era sua repugnància. Que non ère guaire fòrta tà dissimular, e un aute mens alugat que Rubin se n’aurie sabut qu’era plan beròia entrecelha amagaue quauquarren. Mès que vedie es causes damb era lent des sues idies pròpries, e entada eth tot qu’ère coma auie d’èster, e non coma ère. S’alegrèc fòrça Fortunata de qué eth dinar s’acabèsse, pr’amor qu’aquerò d’èster en tot tier ua convèrsa seriosa e enténer observacions e correccions non la divertie massa. Que li shautaue mès eth tragin de recuélher era vaishèra e desparar era taula, operación que se metec a hèr tanlèu preneren eth cafè. Entà estar-se mès temps ena codina qu’ena sala, revisèc es topins, e se metec a picar era ensalada quan encara non calie. De quan en quan hège un torn pera sala, a on Maximiliano s’auie metut a estudiar. Que non l’ère aisit tachar era sua atencion enes libres. Estaue fòrça distrèt, e cada còp qu’era sua amiga entraue, tota era sciéncia farmaceutica s’esbugassaue ena sua ment. A maugrat d’aquerò volie que siguesse aquiu, e enquia e tot s’anugèc un shinhau per çò des longues estones que s’estaue ena codina. “Gojata, non trabalhes tant, que te vas a cansar. Hè-te a vier eth tòn trabalh e sè-te aciu”.

“Qu’ei que se me boti aciu non estúdies, e çò que te conven ei estudiar tà que non pèrdes er an, repliquèc era. Pr’amor que se lo pèrdes e te cau tornar a estudiar…!”

Aguesta rason causèc un gran efècte ena animositat de Rubin. “Qu’ei parièr que sigues aciu. Sonque que non me parles qu’ei pro, estudiarè. En tot veder-te, me semble que compreni milhor es causes e que se me

daurissen es pòrtes der enteniment. Te botes aciu, tu ara tua cosedura, jo as mèns libres. Quan aja bèth trebuc, pum!, jo te guardi e de seguit m'esdegui."

Fortunata arric un shinhau, e gessent pendent un instant, se hec a vier era cosedura.

"Sabes?, li didec Rubin a penes era se seiguec. Eth mèn frair Juan Pablo se n'anèc tà Molina pr'amor d'apraiar aquerò der eretatge dera tia Melitona. Era mia tia Lupe l'escriuec e abans de vier en Madrid se calèc aquiu. Escriu en tot díder que non i aurà cap dificultat".

- De vertat?, tè… que vau mès atau.

- Tau qu'ac entenes. Encara non sai se guaire mos tocarà a cada frair. Çò que te posqui assegurar ei que m'alègri d'aquerò per tu, solet per tu. Dempús te planheràs dera Providéncia. Pr'amor que coma mès assegurades son es causes materiaus dera vida, mès segura ei era conservacion der aunor. Era mitat des desaunors que i a ena vida non son que praubetat, gojata, praubetat. Cre-te que Diu mos a vengut a veir, e s'ara non mos portam ben, mos meritam que mos arrosseguen.

Fortunata aurie dit entada era: "Vai quin moralista que m'a gessut!" mès que non n'auie ne idia d'aguesta paraula, e çò que didec siguec: "Que ja ne sò de *missionèr* enquia naut de tot", tient era paraula *missionèr* damb un doble sentit, ei a díder: eth de predicador e eth d'agent d'aquerò que Rubin cride *era sua mission*.

IX.-

Maximiliano li didec a Olmedo es sòns plans de maridatge en tot encargar-li eth màger secret, donques que non ère convenent divulgà'c abans de temps, pr'amor d'evitar maudisences pègues. Credec eth gran pòcvau qu'eth sòn amic ère hòl, e ath hons dera sua amna lo planhie, encara qu'admiraue era gojardaria deth sòn amic Rubin entà hèr era mès grana e escandalosa asenada que se podie imaginar. Maridar-se damb ua…! Aquerò qu'ei eth maximum, eth maximum deth *bon fin*, e en aguesta accion i auie barreja òrra d'ignominia e d'abnegacion sublima, un sabi pas qué de gojardaria e ath còp de baishesa, que quilhèc ath brave de Rubin, dauant des sòns uelhs, d'aqueth hons de vulgaritat qu'ère. Pr'amor que Rubin podie èster un pèc, mès que non ère un pèc vulgar, qu'ère un d'aguesti pècs que tòquen çò de sublim damb era punta des dits. Qu'ei vertat que non l'arriben a cuélher, mès era vertat ei que lo tòquen. Olmedo, ath madeish temps qu'apregondie ena immensa gravetat deth prepaus deth sòn amic, non podec mens d'arreconéisher qu'ada eth, Olmedo, ath de mestièr rambalhaire, non se l'auie passat jamès peth cap ua pegaria d'aguesta sòrta.

"Non te'n hèsques, gojat, per çò que hè a jo non se'n saberà arrés, qué nassi! Que sò eth tòn amic, òc o non?, donques qu'ei pro, nassi! Te balhi era mia paraula d'aunor; està-te tranquil".

Era paraula de *Ulmus sylvestris*, quan se tractaue de quauquarren calat ena jurisdiccion dera astúcia, qu'ère sagrada. Mès en aquera escadença podec mès eth prudor petofièr qu'eth fòr der aunor picaresc, e eth gran secret siguec revelat a Narciso Puerta (*Pseudo-Narcisus odoripherus*) damb era màger reserva, e prealable jurament de non transmeter-lo ad arrés. "Que t'ac digui en confiança, donques que me'n sai de qué s'a de quedar entre tu e jo".

"Plan que òc, non mancarie arren mès… Tu que ja me coneishes".

E plan que òc, Narciso non ac didec ad arrés, damb ua soleta excepcion. Pr'amor que, reaument, qué importaue autrejar eth secretet a ua soleta persona, a ua de soleta, que solide non ac auie de propagar?

"Que t'ac digui a tu solet, pr'amor que sai qu'ès plan discrèt, gasulhèc Narciso ena aurelha deth sòn amic Encinas (*Quercus gigantea*). Compde

damb aquerò que t'encargui… fòrça compde. Solet te'n sabes tu. Non ajam un desengust".

- Òme, non sigues pèc… Que semble que me coneishes d'ager. Ja sabes que sò un sepulcre.

E eth sepulcre se dauric en çò des dera Caña, damb era màger reserva s'enten, e dempús de hèr jurar a toti dera manèra mès solemna que sauvarien aqueth secret arcan. "Mès quines causes qu'auetz, Encinas! Non mos hescatz tan pòc favor. Ne que siguéssem mainades, entà vier damb eth conde e compremeter-vos a vos…"

Mès ua d'aqueres senhoretes se pensaue qu'ère pecat mortau non dider-li quauquarren ara senhora Lupe, donques qu'aguesta a tot darrèr se n'auie de saber e mès valie premanir-la tà tan terrible còp. Prauba senhora! Qu'ère ua pena veder-la damb aquera tranquillitat, tan dehòra deth desaunor que la menaçaue. En fin, qu'era notícia arribèc ena subtil aurelha de dòna Lupe tàs tres dies d'auer gessut des pòts timids de *Rubinius vulgaris.*

Conden que dòna Lupe se demorèc ua bona estona coma qui ve visions. Dempús hec a veir que ja s'imaginaue quauquarren era, per çò der anament estranh deth sòn nebot. Maridar-se damb ua qu'a auut a veir damb fòrça òmes! Bè! Que non deuie èster vertat. E se n'ère, lèu se'n saberien; pr'amor qu'aquerò òc, a dòna Lupe non se l'amortarie en còs era bomba, e aquera madeisha net o a londeman, Maximiliano e era se veirien es cares… Qu'era senhora veuda de Jáuregui ère capvirada, ac demostrèc era inseguretat deth sòn pas en recórrer era distància entre eth domicili des Caña e eth sòn. Parlaue soleta, e li queiguec eth paraigües dus còps, e quan s'inclinèc tà recuelher-lo, li queiguec eth mocador, e a tot darrèr, en sòrta d'entrar en portau dera sua casa, entrèc en deth costat. Se per edart siguesse en casa eth plan ipocrita, era sua tia lo meterie verd! que non i serie solide, pr'amor qu'èren es onze dera net, e eth plan senhoret non entraue ja jamès, abans des dotze o dera ua… Qui ac podie díder!, mès qui ac podie díder…!, aqueth pusillamine, aquera calamitat de gojat, aquera inutilitat, tan bastrús e que non auie alend entà amortar ua candèla, e tàs dètz-e-ueit ans, òc, qu'ac podie assegurar dòna Lupe, non sabie se qué èren es hemnes e se pensaue qu'es mainatges venguien de París; aqueth pòcvau encamardar-se atau, e de qui!, d'ua hemna perduda…! perduda!... en tota era extension dera paraula.

“A vengut eth senhoret?, preguntèc ara sirventa, e coma qu’aguesta li responesse que non, arroncilhèc es pots en senhau d’impaciéncia.

Era impaciéncia e era ràbia qu’aurien arribat qué me sai a on, se non s’auesse espandit un shinhau sus era innocenta tèsta de Papitos, e se ditz era tèsta, ei pr’amor qu’aquesta siguec era que mès patic aquera escometuda. Mos cau saber que Papitos ère un shinhau presumida e qu’en èster era sua principau beresa eth peu nere e abondós, en eth botaue toti es sòns sentits. Se pientaue damb adretia, en tot hèr-se cargolhets e pursères, e tà cargolhar-se era franja, en non auer tenalhes utilizaue un tròç de hiu de hèr gròs, en tot cauhar-lo enquia rogir; qu’aurie volut hèr aguestes causes peth maitin; mès coma qu’era sua patrona se lheuaue abans qu’era, que non podie èster. Era net, quan ère soleta, qu’ère eth milhor temps entà tier-se damb tota libertat ara perrucaria eleganta. Un tròç de miralh, un batedor desdentat, un shinhau de tragacanta e eth hiu de hèr gròs que l’èren pro. Peth mau des sòns pecats, aquera net s’auie trabalhat eth peu damb tanta perfeccion, que… “hilha, ne que te n’anèsses tà un balh!”, s’auie dit ada era madeisha, damb arridalha compulsiua en guardar-se en miralh per seccions de cara, pr’amor que d’un solet còp non se la podie guardar tota.

“Pòrca, hantaumòta, informau, cridèc dòna Lupe esbauçant damb un còp de man furiosa toti aqueri perfils qu’era gojata s’auie hèt en cap. En aquerò que passes eth temps… Non te hè vergonha vier damb era ròba plia de traucs, e en sòrta de meter-te a cóser te da per apolidir-te es peus? Presumida, pògavergonha! E eth quadèrn? Ne tansevolh l’auràs campat… Tè, tè, que te vau a dar jo peuets. Te vau a amiar tara perrucaria tà tòner-te eth cap deishant-lo coma un ueu”.

Se l’auessen dit que li talhauen eth cap, que non aurie sentut era gojata mès terror.

“Aquerò, ara era naric e era lèrmeta, dempús me hès borir eth sang damb es tòns pientats indecents. Que te retires ath monard deth Retiro… Estàs beròia… òc… Mès qué?, tanben t’as botat pomada?”

Dòna Lupe se flairèc era man que damb era auie estropiac impiament era criminau franja. En apressar era man en nas, ac hec damb gèst tan majestuós, qu’ei malastre que non lo reprodusisse un bon mèstre d’escultura.

“Pòrca… que m’as untat era man… uff, quina pestiléncia!... D’a on as trèt aguesta porcaria?”

- Que me la balhèc eth senhoret Maxi, responec Papitos damb umilitat…

Aquerò hec a vier de seguit es idies de dòna Lupe ena vertadèra encausa dera sua ràbia. Se l’acodic hèr un escorcolh en quarto deth sòn nebot, çò qu’arregraïc fòrça Papitos, pr’amor que d’aguesta sòrta botaue punt finau ara sufocacion que passaue. “Ve-te’n tara codina” li didec era senhora; e que non l’ac auec de repetir, pr’amor que s’esguitlèc tau qu’un arrat que sent tapatge. Dòna Lupe aluguèc era lum en quarto de Maximiliano, e comencèc a observar. “Se trapèssa bèra carta!, pensèc. Mès que non! Ara m’en brembi que m’an dit qu’aguesta mala pèça non sap escríuer. Qu’ei un animau en tota era extension dera paraula”.

Escorcolh per aciu, escorcolh per aquiu, mès que non trapaue arren que servisse de pròva tara òrra notícia. Dauric era comòda, en tot tier es claus dera sua e aquiu tanpòc i auie arren. Era dineròla qu’ère en sòn lòc e plia, mès pesada encara qu’abans. Retraits, que non les vedec en nulòc. Se trapaue dòna Lupe calada ena sua investigacion policiau, sense desnishar cap tralha deth crim, quan Maximiliano entrèc. Papitos li dauric era pòrta; se filèc de cap ath sòn quarto estonat de veir lum en eth, e en trapar-se de cara ara sua tia, qu’ère en tot escorcolhar eth tresau calaish dera comòda, comprenec qu’eth sòn secret auie estat desnishat, e li vengueren caudheireds de mòrt per tot eth còs. Dòna Lupe sabec tier-se. Qu’ère persona plan senada e fòrça oportunista, voi díder que non li shautaue hèr arren dehòra deth moment, e entà escauhar-li es aurelhes ath sòn nebot que non ère ua bona ora era miejanet. Pr’amor que solide era li calerie quilhar era votz e er escandal non ère convenent. Tanben ère probable qu’ath gojat li venguesse un mau de cap plan fòrt se lo pelejaue tant a malora, e dòna Lupe non volie martirizar-lo. Pèc e mut qu’ère er estudiant ena pòrta deth sòn quarto, quan era sua tia se virèc entada eth, e tachant-li ua guardada fòrça expressiua, li didec:

“Passa; jo me’n vau. Descansa tranquil, e deman ja ne parlaram…” Se n’anèc entara sua cramba; mès non auie hèt dètz passi, quan tornèc emmaliciada en tot menaçar-lo damb era man e damb un crit: “Plan gran

brigand!... Mès tie-te boca. Que se demore aquerò tà deman… Tà dormir ja".

Que non dormic Maximiliano pensant ena scèna qu'aurie damb era sua tia. Era sua imaginacion agranie a viatges eth conflicte en tot hèr-lo tan polidament terrible coma ua scèna de Shakespeare; d'auti viatges lo redusie a proporcions petites. "E qué, senhora tia, qué?, didie quilhant es espatles laguens deth sòn lhet coma se siguesse de pès. Qu'è coneishut a ua hemna, me shaute e voi maridar-me damb era. Que non veigui eth motiu de tanta… Donques qué se passe?... Qu'ei que sò ua maquina?... qu'ei que non è jo eth mèn liure aubire?... Qué vos auetz pensat de jo?" A estones se sentie tan fòrt en sòn dret, que li venguien talents de lheuar-se, córrer tara cramba dera sua tia, tirassar-la d'un pè, desvelhar-la e deishar-li anar aguest empodoament: "Vos cau saber que danci ath son que me tòquen. S'era mia familha s'entèste a tractar-me coma un mainatge, jo li demostrarè ara mia familha que sò un òme". Mès se quedèc gelat en supausar era responsa dera sua tia, que solide serie aguesta: "Que non ès tu un òme, que non n'ès…"

Quan eth brave gojat se lheuèc a londeman, que ja ère dimenge, dòna Lupe ja auie tornat de missa. L'entrèc Papitos eth chicolate, e, era vertat, non se lo podec avalar pr'amor que se l'auie botat en epigastri era angoisha tibada, simptòma infalible de totes es situacions comprometudes, madeish per tòrt des examens que per quinsevolh aute temor o subersaut. Qu'ère esblancossit, e era senhora deuec cuélher pietat quan lo vedec entrar en sòn burèu coma eth criminau qu'entre ena sala deth judici. Era hièstra ère dubèrta, e dòna Lupe la barrèc entà qu'eth praubet non s'enraumassèsse, pr'amor qu'ua causa ei era salut e era auta era justícia. Venguie eth delinqüent damb es mans ena pòcha e ua casqueta escocesa en cap, es bòtes naues e era ròba d'anar per casa, tan trist e aclapat que calerie èster de bronze entà non planher-se d'eth. Dòna Lupe amiaue ua pelha de cada dia damb molti e grani pedaci fòrça ben plaçadi, devantau blu de carrats, mocador escur estropant er arrogant pitrau, mocador nere en cap, gants ròis e bordequins de feutre gròssi e mofles, tan mofles qu'es sòns passi èren coma es d'un gat. Eth gabinet qu'ère ua pèça plan limpia. Ua comòda e er armari de lua de forma vulgara qu'èren es principaus mòbles. Eth fautulh e es cagires qu'auien folradura de *crochet* ar estil de casa d'òstes, tot hèt pera senhora dera casa.

Mès aquerò qu'autrejaue un aspècte grandós ath gabinet qu'ère eth retrait deth defuntat espós de dòna Lupe, penjat en lòc presidenciau, un quadre ar òli, pervèrs, que representaue a D. Pedro Manuel de Jáuregui, alias *eth des Piòcs*, vestit de comandant dera Milicia Nacional, damb era sua gòrra en ua man e ena auta eth baston de comandament. Pintura mès vulgara que non ère possible imaginar-la. Er autor deuie èster ua especialitat enes mòstres de cases de vaques e de saumetes de lèit. Tenguie, ça que la, dòna Lupe, qu'eth retrait de Jáuregui ère ua òbra mèstra, e a guairi lo contemplauen les hège notar dues causes subergessentes en aquera pintura, ei a díder: qu'a on que siguesse que se botèsse er espectador, es uelhs deth retrait guardauen ath que lo guardaue e qu'era cadia deth relòtge, eth còth, es botons, eth rodal e placa dera gòrra, en ua paraula, tota era part metalica ère pintada dera manèra mes extraordinària e magistrau.

Es fotografies que hègen de garda d'aunor deth quadre, qu'èren fòrça, mès penjades damb tan pòc sentit de simetria que se les podie creir èsser animats que caminauen ath sòn aubire pera paret.

"Plan ben, senhor Maximiliano, plan ben, didec dòna Lupe guardant de forma sevèra ath sòn nebot. Sè-te, que n'auen entà ua bona estona."

Dòna Lupe era des Piòcs

I.-

Maximiliano non se seiguec, dòna Lupe òc, e en centre deth fautulh, dejós deth retrait, coma entà autrejar mès austeritat ath judici. Repetic eth "plan ben, senhor D. Maximiliano", damb intonacion sarcastica. Generaument, tostemp qu'era sua tia li daue tractament, en tot cridar-lo *senhor don*, eth praube gojat vedie era broma dera peiregada ath sòn cap.

"Estar-se ua en tot sacrificar-se pendent tota era vida, seguic era, pr'amor de tirar tà dauant ath benedit nebodet, evitar-li es malauties a truca de bailines e suenhs, dar-li ua carrèra treiguent-me jo eth pan dera boca, hèr per eth çò que non totes es mairs hèn pes sòns hilhs, tà que a tot darrèr…! Bon pagament, bon…! Non, non m'expliques arren, que ne sò perfèctament informada. Sabi qui ei aguesta… dauna illustra que te vòs maridar. Au, que bona puncèla te cante… E te penses que vam a consentir tau desaunor ena familha? Ditz-me que tot ei ua hantaumada e non ne parlem mès der ahèr."

Maximiliano que non podie díder tau causa; mès tanpòc podie díder ua auta causa, pr'amor que s'ath hons dera sua amna començauen a quilhar-se ondades de valentia, aguestes ondades crebauen e se descompausauen abans d'arribar era arriba, ei a díder enes pòts. Qu'ère tan talhat que sentent ath sòn laguens era energia non la podie mostrar per çò d'aquera casta emocion nerviosa que lo cuelhie. Deishèc espàrger era sua guardada pera paret testèra, coma cercant per aquiu quauque emparament. En certanes situacions comprometudes e enes grani estupors dera amna, es guardades se sòlen tachar en quauquarren insignificant e que non a arren a veir damb era situacion. Maximiliano campèc pendent ua estona eth grop fotografic des gojates de Samaniego, Aurora e Olimpia, damb mantilha blanca, crotzadi es braci, era ua fòrça esquiua, era auta sentimentau. Per qué guardaue aquerò? Eth sòn trebolament l'amiaue a penjar es guardades aciu e enlà, aganchant er esperit en quinsevolh objècte, encara que siguessen es caps des claus que sostenguien es retraits.

"Explica-te, òme, higec dòna Lupe, qu'ère viua de gèni. Ei ua hantaumada?"

- Non, senhora, responec er acusat, e aguesta negacion, qu'ère afirmacion, comencèc a balhar-li vams, en tot aleugerir-li un shinhau era angoisha aquera dera boca der estomac.

- N'ès segur de qué non ei ua hantaumada? Bona idia n'as tu deth mon e des hemnes, innocent!... Que non posqui consentir qu'ua rodaira d'aguestes te cuelhe e t'enganhe entà panar-te eth tòn nòm aunèst, coma d'auti panen eth relòtge. A tu te cau tractar tostemp coma as mainatges arreculats que son a miei desvolopar. Te cau rebrembar que hè cinc ans encara anaua jo pes maitins a cordar-te es pantalons e qu'auies pòur de dormir solet en quarto.

Ua idia tan desfavorabla dera sua personalitat exasperaue ath joen. Que sentie créisher ath sòn laguens era bravesa; mès que li mancauen es paraules. A on dimònis èren aqueres condemnades paraules que non se l'acodien en semblabla escadença? Eth maudit abit dera timiditat qu'ère era encausa d'aqueth silenci estupid. Pr'amor qu'era guardada de dòna Lupe li costaue ua fascinacion plan singulara, e en tot auer fòrça causes a díder, non artenhie dider-les. "Mès qué dideria jo… Com començaria?", pensaue tachant es uelhs en retrait de Torquemada e dera sua esposa, de bracet.

- Tot s'apraiarà, indiquéc dòna Lupe en ton conciliador, s'artenhi a trèir-te deth cap aguestes humadisses. Pr'amor que tu as sentiments aunèsti, qu'ès senat… Mès sè-te. Que me hè fatiga veder-te de pès.

- Qu'ei de besonh que vos vo'n sapiatz ben, didec Maximiliano en sèir-se en fautulh, en tot creir auer trapat un bon cap de discurs tà començar; que vo'n sapiatz ben des causes… Jo… pensaua parlar damb vos…

- E per qué non ac heres? Bona causa deuie èster…! Vai, qu'un gojat delicadet coma tu, calar-se entre aguestes vicioses…! E non n'ages cap de dobte… Atau, lèu autrejaràs era pèth. Se vies malaut, non vengues tà que te suenhe era tua tia, qu'entad aquerò plan que servisqui jo, non?, entad aquerò plan que servisqui, desagraït, brigand… E te semble ben que quan me guardi en tu, quan t'amiè tà dauant damb tant de trabalh e sò entà tu mès qu'ua mair; te semble ben que m'ac pagues atau, infame, e que te marides damb ua hemna dera vida?

Rubin se botèc verd e li gessec un amarum plan intens deth còr entàs pòts.

“Que non ei aquerò, tia, non ei aquerò, didec en tot entrar en possession d’eth madeish. Que non ei ua hemna dera vida. Que vos an enganhat”.

- Qui m’a enganhat qu’ès tu damb es tòns arroncilhaments e es tues timiditats… Mès ara ac veiram. Non te penses que vas a jogar damb jo; non te penses que te vau a deishar hèr çò que volgues. Qué te penses, pèc?... A, se non auessa fidat tant en tu…! Mès que sò estat ua pèga que me credí que tu non ères capable de guardar a ua hemna! Pro que me l’as hèta. Qu’ès un extravagant… en tota era extension dera paraula.

Maximiliano, quan entenie aquerò, ère completament embadoquit, guardant eth retrait de Rufinita Torquemada. La vedie e non la vedie, e solet confusament e damb vaguetats de mausòn, se n’encuedaue dera actitud dera senhoreta aquera, retratada sus un hons marin e hènt veir qu’ère sus ua barca. Ja remetut, que pensèc en defener-se; mès que non podie trapar es armes, ei a díder, es paraules. Totun, ne per un solet instant se l’acodie cedir. S’aflaquie era sua maquina nerviosa; mès era volontat s’estaue fèrma.

“A vos vos an informat mau, insinuèc d’ua manèra bastrussa, respècte dera persona… que… Ne i a tau vida leugèra ne aguest ei eth camin… Jo vos pensaua díder: “Tia, donques jo… estimi ad aguesta persona, e… ena mia consciéncia…”

- Cara-te, cara-te e non me hèsques enrabiar, qu’en entener-te díder qu’estimes a ua hemnòta, me vien talents d’estofar-te, mès per pèc que per dolent… e en entener-te parlar de consciéncia en aguest ahèr, me vien talents de… que Diu me perdone… Sabes se qué te digui?, higec lheuant era votz, sabes se qué te digui? Qu’a compdar d’aguest moment te vau a tractar coma quan auies dotze ans. Aué non vas a gésser de casa. Tè, que ja sò en foncions damb era mia disciplina… E a compdar de deman tornaràs a préner er òli de hitge de merluça.Ve-te’n tath quarto e trè-te es bòtes. Aué que non caushigaràs eth carrèr.

Diu se’n sap de çò qu’anaue a contestar er acusat. Demorèc deishada en aire era prumèra paraula, pr’amor qu’arribèc ua visita. Qu’ère eth senhor de Torquemada, persona de confiança dera casa, qu’en entrar anaue de dret entath burèu, entara codina, entath minjador o entà on siguesse qu’era senhora s’estèsse. Era fesomia d’aqueth òme qu’ère de mau compréner.

Sonque dòna Lupe, a truca d'ua longa practica, sabie trapar quauqui ieroglific en aquera cara ordinària e prima, qu'auie certans traits de tipe militar damb aires clericals. Torquemada auie estat alabardèr ena sua joenessa, e sauvant era mostacha e era barbeta, qu'èren ja peublanques, auie un sabi pas qué de gleisèr, degut solide ara mansuetud afectada e doçòta, e a un cèrt pujar e baishar des paupetes que damb aquerò adulteraue era sua grossièretat innata. Eth cap se l'inclinaue tostemps entath costat dret. Era sua estatura ère nauta, encara que non arroganta; era tèsta cauva, greishosa e escaumosa, damb un reishat de peus mau escampilhadi entà caperar-la. Per èster aqueth dia dimenge, amiaue lèu net eth cothèr dera camisa, mès era capa ère eth numèro dus, damb es plècs greishudi e es orladures desfilades. Es pantalons, mermadi peth creishement des genolhières, li pujauen tant que semblaue qu'auie montat a shivau sense atalhonaments. Es sues bòtes, per èster dimenge, èren aqueth dia encerades e èren tan cridaires que s'entenien d'ua lèga estant.

"E com va era familha?", preguntèc en cuélher sèti, dempús de balhar era sua man tostemps sudorosa a dòna Lupe e ath sòn nebot.

- Fòrça ben, didec era senhora observant damb in eth ròstre de Torquemada.

- E en casa?

- Que non i a nauetat, gràcies a Diu. Dòna Lupe demoraue aqueth dia notícies d'un ahèr que l'interessaue fòrça. Coma tostemp, s'imaginaue çò de pejor pr'amor qu'es malastres non l'agarrèssen ara imprevista, pensèc, en veir entrar ath sòn agent, que li hège a vier males notícies.

Cranhèc preguntar-li. Era cara deth militar adulterat, non exprimie qu'un interès decidit pera familha. Fin finau Torquemada, que non li shautaue pèrder eth temps, li didec ara sua amiga:

"Au, dòna Lupe, Qu'aué èm de bones. A que non m'endonviatz era peripecia que me hèsqui a vier?"

Era fesomia dera senhora s'illuminèc, donques que sabie qu'eth sòn amic cridaue peripecia a tot crubament inesperat. Se metec eth a arrir, e botèc era man ena pòcha interiora dera sua giqueta.

“Ai, non m’ac digatz, D. Francisco, exclamèc dòna Lupe damb incredulitat, crotzant es mans. A pagat…?”

- Qu’ac vatz a veir… Jo… tanpòc m’ac demoraua. Coma qu’anè anet tà dider-li que deluns se l’embargarie. Aué peth maitin, quan me vestia entà anar tà missa, me lo veigui entrar. Me pensè que venguie a demanar-me mès ajornaments. Coma que tostemp mos enganhe, qu’aué, que deman… Jo non li creigui ne era Biblia. Qu’ei un comediant. Mès, plan, còps de pèira coma aguesti mos venguen cada dia. “Senhor de Torquemada, me ditz fòrça seriós, que vengui a pagar-vos…” Me demorè çò que diden embadoquit. Pr’amor que non me demoraua era peripecia. Fin finau, m’autregèc eth *guano*, ei a díder, ueit mil reiaus, cuelhec eth sòn recebut, e a víuer.

- Çò que vos didia, obervèc dòna Lupe lèu sense poder parlar, damb era alegria trauessada ena gòrja. Eth tau Joaquinito Pez qu’ei ua persona decenta. Eth que passe es sòns trebucs coma quinsevolh hilh de familha que se dan era bona vida, e un dia qu’an, e un aute non. Solide que deu èster jogaire…

Torquemada hec ua separacion de bilhets, autrejant era màger part a dòna Lupe.

“Es sies mil reiaus de vos… es dus mil mèns. Qu’a estat ua bona sòrt aguesta. Jo les hèja, coma qui ditz, perdudi, pr’amor qu’eth tau Joaquinito ei, sivans è entenut a díder, damb era aigua en còth. Qui deu èster eth malerós que l’a fotut era estocada? Encara qu’a nosati mos ei parièr.”

- Coma que ja non l’auem de prestar mès…

- Guardatz, senhora Lupe, didec Torquemada, en tot hèr ua perfècta *o* damb es dits pòdo e guinhaire e mostrant-la ara sua interlocutora.

II.-

Dòna Lupe contemplèc era *o* damb veneracion e escotèc:

"Guardatz, senhora, aguesti senhorets dissoluts que son boni parroquians, donques que non ne hèn cabau deth materialisme deth prèmi e der ajornament; mès fin finau, la hèn, e la hèn gròssa. Que non s'an de deishar de uelh. Ara prumeria, er embarg les espaurís; mès se bèth còp arriben a pèrder eth punt, madeish les hé *fu* que *fa*. Encara que les botetz publicament ena *Gaceta*, se demoren tan fresqui. Guardatz ath marqueset de Casa-Bojio; l'embarguè eth mès passat; li vení enquia e tot era huelha qu'auie er arbe genealogic. Donques, a tot darrèr, tàs tres dies me lo vedí en un coche, coma s'arren, e passèc peth mèn costat e es arròdes m'esposquèren era hanga deth carrèr… Que non ei que m'impòrte eth materialisme dera hanga; entà que se veigue se com son… Donques vos podetz creir que trapèc dempús a quauqu'un que li prestèsse? E siguec ath quate mensuau; mès autanplan ath cinc serie, dilhèu, eth tot peth tot. Qu'ei vertat que non shòrden, e se cau, quan demanen ajornament, per çò d'auer-lo a un content li balhen bèth petit destin entà un nebodet, coma hec eth gojat de Pez damb jo… mès eth materialisme deth destin que non impòrte; dilhèu la foten, e fòrt, credetz-me. Plan per aquerò, ja pòt vier ara a picar en aguesta pòrta, que lo manarè a plantar cèbes."

En arribar aciu Torquemada treiguec era sua greishosa blaga de tabac. Coma qu'auie tanta confiança, anaue e hèr un cigar; n'aufric a Maximiliano, e dòna Lupe responec bruscament per eth, dident damb mesprètz: "Aguest que non hume".

Es operacions prealables ara humadissa se tardauen un bona estona, pr'amor que Torquemada li cambiaue eth papèr ara cigarreta. Dempús aluguèc er aluquet en tot gratar-lo ena cueisha. "Coma segur, seguic, encara que da fòrça trabalh, eth gojat dera botiga de ròba hèta, José Maria Vallejo. Aquiu que sò toti es prumèrs de mes, coma un gosset de caça… Mil duros me tien aquiu, e non li crubi que vint-e-sies cada mes. Que s'arrecule? "Hilh, jo qu'è un gran compromís e non me posqui demorar". Agarri mieja dotzena de capes, e me les hèsqui a vier, e tan fresc… E non ac hèsqui peth materialisme des capes, senon entà que guarde ben eth tèrme. Qu'ei que non i a mès remèdi, senhora. Mos cau tractar-les atau, pr'amor que non sauven cap consideracion. Se pensen qu'un a es sòs entà qu'eri se

disvertisquen. Vo'n brembatz d'aqueri estudiants que mos dèren tanta guèrra?, que siguec eth prumèr sòs vòste que placé. Aqueth Cienfuegos, aqueth Arias Ortiz! Moria, quini individús. Se non auesse estat per jo, non auríetz crubat…

E èren tan brigands, que dempús de vier en casa plorant entà que les autregèsse un ajornament, me les trapaua en cafè avalant-se bistecs… e fòrça copes de ròm e marrasquin… Madeish qu'aqueth botiguèr deth carrèr Mayor, aqueth Rubio qu'auie pelataria, vo'n brembatz? Un dia, finaument, me hec a vier eth sòn relòtge, dotze caishes de pèths e gants, e aquera madeisha tarde, aquera plan madeisha tarde, senhora, me lo trapi ena Puerta del Sol, en tot pujar en un coche pr'amor de vier enes *tòros*… Qu'ei que son atau… que vòlen es sòs, coma qui ditz, per çò deth materialisme de lançar-les. Plan per aquerò sò tot eth sant dia susvelhant a Jose Maria Vallejo, qu'ei un bon òme, sense menspredar ad arrés. Vau ena botiga e veigui se i a gent, se i a movement; hèsqui un còp de uelh en calaish; me'n sai de s'eth gojat que va a crubar eth compde amie *guano*; li hèsqui un sermon ath principau, li balhi conselhs, li recomani qu'ad aqueth que pague non lo crucifique. Qu'ei era vertat, qu'ei que non i a un aute camin…! aqueth que se hè de boder lèu se lo vrespalhen. E non ac arregraïssen, non senhora, non arregraïssen er interès que me cuelhi per eri. Quan me ven entrar, se vedéssetz era cara que me boten! Non se n'encueden que son en tot trabalhar damb es mèns sòs. E a tot darrèr, se qué èren eri? Uns praubi pelhards. Les semble que pr'amor que dan vint-e-sies duros ath mes, ja an complit… Diden qu'ei fòrça e jo les digui que m'ac an d'arregraïr, pr'amor qu'es tempsi son dolents, fòrça dolents".

En tota era part deth sègle XIX que durèc era plan longa existéncia usurària de D. Francisco Torquemada, non se l'entenec ua soleta paraula de qué es tempsi èren boni. Tostemp èren dolents, fòrça dolents. A maugrat de tot, eth 68 ja auie Torquemada dues cases em Madrid, e auie començat es sòns negòcis damb dotze mil reiaus qu'eretèc era sua hemna eth 51. Es bèth dia magri capitaus de dòna Lupe, eth les auie multiplicat per cent en un parelh de lustres, en tot èster era soleta persona qu'associaue as sòns escurs negòcis. Li crubaue ua comission insignificanta, e botaue tant interès pes ahèrs d'era coma pes sòns pròpris, per çò dera grana amistat qu'auie auut damb eth defuntat Jáuregui.

“E damb aguesta data e damb aguesta mina me’n vau”, didec lheuant-se e recuelhent-se era capa que li queiguie dera espatla quèrra.

- Tan lèu?

- Senhora, que non è anat tà missa encara. Çò que vos didia, qu’èra en tot vestir-me entà gésser tà missa, quan entrèc Joaquinito a dar-me era gran peripecia.

- Bona, qu’a estat bona!, exclamèc dòna Lupe, sarrant contra eth sòn vrente era man qu’en era i auie es bilhets, tan ben amagadi que non se vedie ne tralha de papèr entre es dits.

- Que Diu t’age, didec Torquemada a Maximiliano que solet responec ara salutacion damb un *ju ju*…

E Gessec en recebedor, acompanhat de dòna Lupe. Maximiliano les entenec mormolhejant ena pòrta. Ara fin s’enteneren es bòtes cridaires de Torquemada baishant era escala, e dòna Luè campèc en gabinet. Era alegria que l’auie produsit eth crubament d’aqueri sòs, que credie perdudi, ère tan grana, qu’es sòns uelhs grisi li ludien coma dus carbons alugats, e era sua boca diboishaue un arridolet. Dès que la vedec entrar, se’n sabec Maximiliano qu’era sua ràbia s’auie padegat. Eth *guano*, coma didie Torquemada, non podie mens qu’adocir-la; e en arribar a on ère eth delinqüent, que non s’auie botjat deth fautulhl, li botèc ua man ena espatla, e en tot agarrar damb era auta es bilhets, li didec:

“Non, non te sufoques… que non ei entà cuelher-s’ac atau. Jo que digui aguestes causes peth tòn ben…”

- Jo, reaument, repliquèc Maximiliano damb serenitat, que mès l’estonèc ada eth madeish qu’a dòna Lupe, non me sò sufocat… sò tranquil, pr’amor qu’era mia consciéncia…

Aciu se tornèc a embolhar. Dòna Lupe non li balhèc temps tà desvolopar-se pr’amor que se metec ena cramba, barrant es pòrtes de veire. Deth gabinet estant l’entenec Maximiliano trastejant.

Que sauvaue es sòs. Daurint dempús era porta, encara que sense gésser dera cramba, era senhora seguic parlant damb eth sòn nebot:

“Ja sabes se qué t’è dit. Aué non gesses en carrèr… E a compdar de deman començaràs e prener-te er òli de hitge de merluça pr’amor que tot

aquerò que t'arribe non ei senon aflaquiment deth cervèth… Dempús seguiram damb eth fosfat, un aute còp damb eth fosfat. Que non l'auies d'auer deishat de préner…"

Maximiliano, coma que non auie ath dauant ara sua tia, se permetec un arridolet burlesc. Guardaue en aqueth moment ath sòn oncle Jáuregui que lo guardaue tanben ada eth, coma ei conseqüent. Non podec mens d'observar qu'eth digne espós dera sua tia ère òrre; ne comprenie se com dòna Lupe non se morie de pòur quan se demoraue soleta, de nets, en companhia de semblable espantaudèths.

"Ja sabes, donc, didec en aparéisher ena pòrta, en tot cordar-se eth sòn corsatge de merinòs nere, donques que se premanie tà gésser. Ja te pòs trèir es bòtes. Qu'ès empresoat."

Se n'anèc eth joen entath sòn quarto sense badar boca, e dòna Lupe se demorèc pensant en çò d'aubedient qu'ère. Eth rigor dera sua autoritat, qu'eth gojat respectaue tostemp damb veneracion, que serie remèdi eficaç e rapid deth desorde d'aqueth cap. Pro qu'ac didie era: "Tanlèu li balhi quate crits, lo boti coma ua lèbe. Que les vau a dar trabalh ad aguestes lobes que me lo vòlen capvirar."

"Papitos…!". cridèc era senhora, e de seguit s'enteneren es passi dera gojata en correder coma es d'un shivau en ipodròm. Se presentèc damb ua truha ena man e eth guinhauet ena auta.

"Guarda, li didec era patrona en votz baisha. Tie compde de veir se qué hè eth senhoret Maxi tant que jo siga dehòra. A veir s'escriu bèra carta e se qué hè."

Era polida se dèc per informada, e tornèc entara codina hènt guimbets.

"A veir, didec era senhora parlant damb era madeisha, me'n desbrembarè de bèra causa?... A!, eth pòrtamoneda. Qué me cau portar?... Fidèus, sucre… e arren mès. A!, er òli de hitge de merluça: aquerò òc que non l'ac perdoni. Qu'ei a culherades com se guarís aquerò. E ara non i aurà eth present deth reialet entà cada prenuda. Que ja ei un òme, voi díder, ja non ei un mainatge.

Pense eth lector se com serie er estonament de dòna Lupe *era des Piòcs*, quan vedec entrar ena sala ath sòn nebot, non damb simbosses ne ròba

d'anar per casa, senon jargat entà gésser, damb era sua capa de plèc ròies, era sua giqueta blua e eth sòn chapèu de color cafè. Tant embadoquida e colerica ère per çò dera desaubediéncia deth joen, qu'a penes podec gasulhar ua protesta: "Mè… mès…"

"Tia, didec Maximiliano damb votz alterada e tremolosa, que non pos… non posqui aubedir-vos… Que sò màger d'edat. È complit vint-e-cinc ans… Jo vos respecti, respectatz-me tanben vos a jo."

E sense demorar responsa, hec mieja virada e gessec de casa ara prèssa, cranhent sens dobte qu'era sua tia l'agarrèsse pes pantalons.

Pro clar explicaue eth era sua conducta, gasulhant damb eth madeish: "Jo que non sai defener-me damb paraules; jo non posqui parlar, e estramunqui e me trebòli sonque de qué era mia tia me guarde; mès me defenerè damb hèts. Es mèns nèrvis me venen; mès era mia volontat poirà mès qu'es mèns nèrvis, e çò qu'ei volontat, que l'è plan fèrma ara. Que se boten damb jo; que vengue tot eth gènre uman tà empedir-me aguesta decision; jo non discutirè, jo non diderè ua soleta paraula; mès a on vau jo, i vau, e se bèth un se bote dauant, sigue qui sigue, lo caushigui e seguisqui eth mèn camin."

III.-

Dòna Lupe se demorèc que non sabie se qué l'arribaue.

"Papitos, Papitos…! Non, que non te cridi, vé-te'n… Mès as vist guaire n'ei insolent? Se non ei eth, que non ei eth… Qu'ei que me l'an botat ath revés, me l'an embelinat. Serà brigand? Que sò per seguir-lo e avisar a aua parelha d'Orden Público entà que me l'agarren… Mès tara net mos veiram es cares. Pr'amor que tu tornaràs, tu tornaràs, setmeson ipocrita… Papitos, cuelh, cuelh; baisha a crompar es fidèus e eth sucre. Jo que non gesqui, non posqui gésser. Me semble que me va a arribar quauquarren… Guarda, passa pera farmacia e demanes un saler d'òli de hitge de merluça, d'aqueth que jo me hèja a vier, eri que ja se'n saben. Les dides que jo vierè a pagar-les… Escota, escota, non te hèsques a vier aquerò. Qu'ei que non se lo volerà préner…! Hè-te a vie ua verga. Non, non, non te hèsques a vier tanpòc ua verga… Passa pera drogaria e demana dètz centims de pimpinèla. A jo que me va arribar quauquarren…"

Qu'ère, plan que òc, menaçada d'ua escometuda de sang, e era causa que non ère entà mens. Jamès auie vist en sòn nebot un trait d'independéncia coma eth que venguie de veir. Qu'auie estat tostemp tan pòga causa qu'aquiu a on lo botauen aquiu s'estaue. Volontat pròpria que non l'auec jamès. Jamès siguec de besonh botar-li era man ath dessús, pr'amor qu'un arroncilhament de celhes ère pro entà hèr-lo creir. Qué s'auie passat en aqueth anhèth entà convertir-se en quauquarren atau coma un leonet? Era ment de dòna Lupe non podie desnishar mistèri tan gran. Dempús dera colèra e dera confusion venguec er aclapament, e se sentie tan renduda fisicament coma s'auesse estat tot eth maitin ocupada en un trabalh plan penible.

Se treiguec pòc a pòc era ròba de dimenge que s'auie començat a botar, e tornèc a cridar ara polideta tà dider-li: "Non hèsques qu'ua sopa d'alh. Eth senhoret non vierà a dinar, e se ven li cantarè es quaranta".

Agarrant era cagira petita, que tenguie quan cosie, la botèc ath cant deth balcon. Li hège mau era cintura e en sèir-se deishèc anar un ai!. Entà cóser tenguie tostemp ulhères. Se les botèc, e en tot trèir faena deth sòn tistèr de cosedura, comencèc a repassar uns linçòs. Que non li repugnaue a dòna Lupe trabalhar es dimenges, pr'amor qu'es sòns escrupuls religiosi les ac

auie trèt Jáuregui en tanti ans de propaganda matrimoniau progressista. Se metec, donc, a sorgir en sòn lòc de costum, qu'ère ath costat dera pòrta de veire. En balcon i auie dus o tres tèsti, e a trauèrs des seques arrames vedie eth carrèr. Coma qu'eth quarto ère eth principau, d'aqueth lòc se veirie fòrça ben passar ara gent en cas qu'era gent volesse passar per aquiu. Mès eth carrèr de Raimundo Lulio e eth de Juan de Austria, que hè cantoada damb eth, que son de pòc transit. Que se retire aquerò a un pòble. Era soleta distraccion de dòna Lupe enes sues òres solitàries qu'ère veir se qui entraue en talhèr de coches pròche o ena imprimaria deth dauant, e se passaue o non dòna Guillermina Pacheco de cap ar asil deth carrèr d'Alburquerque. Qu'ère aqueth lòc fòrça avient entà reflexionar, damb es liròts sus era hauda, era agulha ena man, es ulhères calades, eth tistèr dera ròba ath costat, eth gat hèt ua pilòta de saunei as pès dera sua patrona. Aqueth dia dòna Lupe auie, mès que jamès, matèria longa entà meditar.

"Que s'estongue ua en tot sacrificar-se tota era vida tad aquerò!... Eth que non se'n sap, qué a de saber s'ei un pegonh? Li boten eth plat dauant, e qué se sap des angonies qu'aurà costat botar-l'ac?... Donques se li didessa jo que cada cede, quauqui dies, hè ja temps, auien eth valor d'ua pèrla… sivans costaue hèr-lo a vier en casa…! Sabi pas se qué aurie estat de jo sense eth senhor Torquemada, ne qué aurie estat de Maxi sense jo. Be ne serie de lududa era sua existéncia se non auesse auut mès empara qu'era des sòns frairs! Ditz-me, pèc de Coria, se jo non auessa trabalhat coma ua nera tà deféner eth panet e lheuar aguesta casa enquiara categoria qu'a; se non pensèssa tant coma pensi, escauhant-me eth cervèth a totes ores e tient en mil menudalhes aguesta intelligéncia que Diu m'a balhat, qué aurie estat de tu, ingratet?... A! Se viuesse eth mèn Jáuregui!"

Eth rebrembe deth sòn defuntat, que tostemp s'alugaue ena ment de dòna Lupe quan se vedie en bèth trebuc, l'atrendic. En totes es sues afliccions se consolaue damb era doça memòria dera sua felicitat matrimoniau, pr'amor que Jáuregui auie estat eth milhor des òmes e eth numèro un des marits. "Ai, eth mèn Jáuregui!", exclamaue alendant prigondament.

D. Pedro Manuel de Jáuregui qu'auie servit en Real Cuerpo de Alabarderos. Dempús se tenguec as negòcis, e ère tant aunèst, mès tant alapament aunèst, que non deishèc en morir que cinc mil reiaus. Originari dera província de Leon, recebie partides de ueus e d'auti articles de mercat.

Toti es elevaires de piòcs leonesi, zamorans e segovians deishauen enes sues mans es sòs que guanhauen, pr'amor de qué les virèsse entà toti es pòbles productors der article, e d'aciu venguec eth fausnòm que li dèren en Puerta Cerrada e qu'eretèc dòna Lupe. Tanben recebie Jáuregui, tà Nadau, enviaments de pastissi d'Astorga, e ena sua casa venguien a crubar e a deishar hons toti es ordinaris dera maragateria, aguest parçan dera província de León. En politica que hec un gran papèr D. Pedro per èster un des principaus dera Milicia Nacional, e ère tan senat, qu'eth solet viatge que se revoutèc ac hec ath crit magic de Viva Isabel II! Moric aqueth benedit, e dòna Lupe s'aurie mòrt tanben s'eth dolor l'auesse aucit. E non vos pensetz que li manquèren pretendents ara veudeta, donques qu'auie, entre d'auti, un D. Evaristo Feijoo, coronèl dera armada, que la rondaue e non la deishaue víuer. Mès era fidelitat ara memòria deth sòn lèg e aunèst Jáuregui depassaue en dòna Lupe a toti es interèssi dera tèrra. Dempús arribèc er elevatge e eth suenh deth sòn nebodet, que l'autregèren aguesta distraccion tan salutosa entàs inquietuds dera amna. Torquemada e es negòcis l'ajudèren tanben a entretier era sua existéncia e a amiar avientament eth sòn dolor… Passèc eth temps, guanhèc sòs e de man en man venguec era situacion qu'en era s'estaue ara. S'apressaue ja dòna Lupe as cinquanta ans, mès qu'ere tan ben conservada, que non semblaue auer-ne mès de quaranta. Auie estat ena sua joenessa fresqueta de còs e prima de ròstre, e auie ua cèrta retirada a Juan Pablo. Es sòns uelhs grisi sauvauen era vivacitat dera sua joenessa; mès qu'auie cèrta rudesa juridica ena cara, accentuada de linhes e seca de color. Sus eth pòt superior, fin e violat coma es bòrds d'ua recenta herida, li corrie ua borra leugèra, fòrça leugèra, coma era gojats precòci, borra plan fina que non l'enlaidie cèrtament; ath contrari, qu'ère dilhèu era soleta pincelada erosa d'aqueth ròstre semblable as pintures dera Edat Mieja, e hège era gràcia era tau borra de vier a acabar sus eth pic dret dera boca damb ua vorrugueta plan polida, que d'era gessien dus o tres peus vermelhs que ludien ara lum torçats coma petiti hius de coeire. Eth bust qu'ère beròi, encara que, coma se veirà mès endauant, i auie en eth quauqua causa e enquia e tot quauquarren de faussejament dera vertat.

Destacaue dòna Lupe per çò dera sua intelligéncia e per in de mostrar-la en cada moment.

Atau coma en d'autes er amor pròpri les inspire era presompcion, ara veuda de Jáuregui l'inspiraue conviccions de superioritat intellectuau e eth desir de dirigir era conducta autrú, en èster brilhant en aquerò deth conselh e en tot aquerò qu'ei practic e governatiu. Qu'ère ua d'aguestes persones que, sense auer recebut educacion, semble que l'an auut fòrça complèta, per çò de ben que s'exprimissen, pera fermetat qu'impausen eth sòn caractèr e lo sostien, e per çò de ben que desguisen damb es retoriques sociaus es brutalitats der egoïsme uman.

Dera memòria deth sòn Jáuregui passèc eth sòn pensament entath sòn nebot. Qu'èren es sòns dus amors. En tot hèr-se lheuar es ulhères que se l'auien baishat enquiara punta deth nas, seguic atau: "Donques damb jo que non va a jogar. Lo boti en carrèr coma tres e dus hèn cinc. Me calerà hèr un esfòrç, pr'amor que l'estimi coma s'a d'estimar as hilhs… Jo qu'auia era illusion de maridar-lo damb Rufina o aumens damb Olimpia…! Non, que m'agrade mès Rufina Torquemada. Be ne sò de pèga. En veder-lo tan morrut, e que s'amagaue quan entraue dòna Silvia damb era sua hilha, me pensaua que parlar-li ad aguest gojat de hemnes ère coma mentar-li ath diable era crotz. Fida-te'n des aparences. E ara se passe que hè mesi sostie a ua hemna, e se passe eth dia sancer damb era… Tè, que me cau veir aquerò entà que m'ac creiga… E ua auta causa: com se les deu apraiar entà mantier-la?... Era dineròla ei aquiu damb eth sòn pes de tostemp…"

Dòna Lupe, en arribar aciu, se calèc en pensades tant abstruses que non ei possible seguir-la. Era sua ment se submergie e gessie a flòt, coma ua husta lançada ath miei des braves ondades. Era brava senhora s'estèc atau tota era tarde. Arribada era net, desiraue tu per tu qu'eth nebot entrèsse deth carrèr entà descargar sus eth tot eth materiau de laua qu'eth volcan deth sòn pitrau non podie tier mès. Qu'entrèc eth sètmeson fòrça tard, quan era sua tia ère ja sopant e s'auie ja mestrat era ola. Maximiliano se seiguec ena taula sense badar boca, fòrça grèu e un shinhau trebolat. Comencèc a minjar damb talents era sopa hereda, lançant guardades inquisitoriaus e inquietes ara sua senhora tia, qu'evitaue guardar-lo… per non trincar… "Me cau tier-me, pensaue era, enquia qu'acabe de minjar… E semble qu'a fòrça hame…" A viatges eth joen alendaue prigondament guardant ara sua tia, coma se volesse tier ua explicacion damb era. Mès d'un còp volec dòna Lupe estarnar-se en insults; mès eth silenci e er anament deth sòn nebot la

tenguien, en tot hèr-li crànher que se repetisse eth trait omenenc d'aqueth maitin. Fin finau, a penes tastèc eth joen ues panses que i auie de dessèrt, se lheuèc entà anar tath sòn quarto; e a penes lo vedec dòna Lupe d'esquia, se l'aluguèren còp sec es anims e correc ath sòn darrèr, en tot tier es paraules que li venguien ena boca. Qu'ère eth praube gojat alugant eth fanau deth sòn quarto, quan era senhora campèc ena porta, cridant damb tota era fòrça des sòns paumons: "Pògavergonha!"

Non s'esmoiguec Maximiliano ne autanplan quan dòna Lupe, repetint eth sòn apostròf, arribec en quatau o en cincau *pògavergonha*. E coma s'aguesta paraula siguesse eth tap dera sua ira, darrèr d'era correren en abondosa vena es queishes per çò qu'eth gojat auie hèt aqueth maitin. "E non voi parlar ara deth motiu, higec era; d'aguesta gojata que t'as cuelhut… e que solide comence per apegar-te era sua mala educacion. Que vau ara bestiesa d'aguest maitin. Te penses qu'era tua tia ei un liròt vielh?"

Eth gojat se seiguec ena cagira qu'ère ath cant deth lhet, e apuant eth code en aguest, tenguec era repassada, sense guardar ath sòn jutge. Qu'amiaue un escuradents entre es sòns dents, e lo hège anar d'un costat en aute damb nerviós assopliment. Que ja se l'auie trèt eth temor qu'era fraia de sa pair li causaue. Dera madeisha manèra que certans covards se tornen valents quan tiren eth prumèr trèt, Maximiliano, un còp que trinquèc eth huec damb era òmenada d'aqueth maitin, sentie era sua volontat liura deth travader que li botèsse era timiditat. Aguesta timiditat qu'ère un fenomèn purament nerviós, e en era i auie ua bona part des sòns rutinaris abits de submission e aviliment. Tant que non i auec ena sua amna ua fòrça poderosa, aqueri abits e era diatèsi nerviosa formèren era crospa o aparença deth sòn caractèr; mès surgentèc ath laguens era energia, que siguec en tot lutar pendent fòrça temps tà gésser, trincant era crospa. Era timiditat e faussa umilitat enduresie ad aguesta, e coma era energia interiora non trapaue ua ajuda ena paraula, pr'amor qu'era submission consuetudinària e era manca d'intelligéncia non l'auien permetut educar-la entà discutir, passaue temps sense qu'era crospa se trinquèsse. Fin finau, çò que non poderen hèr es paraules, ac hec ua accion. Trincada era crospa, Maximiliano se sentec mès valent e prèst a medir-se damb era fèra. Çò qu'abans ère coma lheuar ua montanha, li semblaue ja coma lheuar deth solèr un mocador.

Escotèc tranquil es insults dera sua tia. Guairi arguments se poirien opausar ad aqueri qu'era brava senhora lançaue damb mès afogadura que logica! Mès çò que hè a argumentar damb paraules, qué diables!, encara non ère fòrt. Argumentaue damb hèts. En aquerò òc que se pintaue solet. Quan era sua tia alendèc deishant-se quèir sufocada ena cagira pròcha ara taula, Maximiliano gessec a parlar un aute còp; mès que non ère aquerò rasonar, qu'ère coma se cuelhesse eth sòn còr e lo volquèsse sus eth lhet, madeish qu'auie volcat era dineròla dempús de trincar-la.

"L'estimi autant, didec sense guardar ara sua tia, e trapant paraules relatiuament aisides entà exprimir es sòns sentiments, l'estimi autant, que tota era mia vida ei en era, e ne lei ne familha ne eth mon sancer me poiràn dessepar d'era… Se me boten en aguesta man era mòrt e ena auta deishar d'esstimar-la e m'obliguen a causir, m'estimarè mil còps mès morir-me, aucir-me o que m'aucissen… L'estimè deth prumèr moment que la vedí, e non posqui deishar-la d'estimar, senon deishant de víuer… de sòrta qu'ei pegaria opausar-se ad aquerò que tengui pensat, pr'amor que vau a sautar peth dessús de tot e se me boten ath dauant ua paret la vau a passar… Vedetz se com trinquen es cavalièrs deth Circo de Price es papèrs que les boten dauant quan sauten sus es shivaus? Donques atau esbauci jo ua paret se me la boten entre era e jo."

IV.-

Aguesta comparason que deuec impressionar viuament ara gran dòna Lupe, e contemplèc pendent ua estona ath sòn nebot damb pietat mès que damb ira.

"Que me n'arribat de decebudes ena mia vida, didec botjant eth cap coma es pipòts qu'an un hiu de hèr en sòn còth; mès ua decebuda coma aguesta non m'auie arribat jamès. Que me l'as fotut deth tot, ath hons, estocada de mèstre… Qu'ei vertat que non è poder sus tu… Se te pèrdes ben perdut seràs. Non me vengues dempús damb desencuses. Te suenhè, t'eduquè, qu'è estat entà tu ua mair. Non te semble que m'auries d'auer dit: plan donc, tia, que i a aquerò".

- Plan que òc, repliquèc viuament Maximiliano, mès que me hège causa, tia. Ara que ja m'è deishat anar me semble era causa mès aisida deth mon. D'aguesta fauta vos demani perdon, pr'amor que sai que me portè mau. Mès se me travaue era lengua quan volia díder quauquarren, e me venguien sudors… M'acostumè a non parlar-vos senon de qué se me hège o non mau eth cap, de qué se m'auie queigut un boton, de se ploiguie o non e de d'autes pegaries atau… Escotatz-me ara, que dempús de carar tant me semble que vau a crebar se non vos ac condi tot. La coneishí hè tres mesi. Ère prauba, qu'auie estat plan malerosa…

- Òc, òc, ja m'an dit qu'ei fòrça deishada d'anar. Que t'ac avales tot, afirmèc dòna Lupe damb crudeltat.

- Non ne hescatz cabau… era gent qu'ei plan dolenta. Non ètz d'acòrd damb jo qu'es òmes son plan dolents? E didetz-me ara. Non ei ua accion nòbla hèr vier tath bon camin a ua amna brava que s'a descaminat?

- E tu, tu, cridèc era Jáuregui espaurida, senhant-se, t'as auut de méter a pastor!

- Mès tietz-vos, tia. Non jutgetz es causes de forma tan leugèra, persutèc Maximiliano, aclapat per non saber-se exprimir ben. S'ei qu'era ei peneïda! Ne tanpòc a estat tan dolenta coma vos an dit. S'ei qu'ei un àngel…

- D'autar! Bon apetit.

- Credetz-me, e quan la coneishatz…

- Jo… coneisher-la jo! Arren d'aquerò… Te repetisqui que bon apetit te hèsque era tua oelha, milhor dit, era tua craba esgariada.

- Mès que non ei aquerò… qu'ei que non m'exprimisqui ben. Didetz-me ua causa, eth hèt de voler èster aunèsta, non ei madeish qu'ester-ne? Didetz que non? Donques jo que non ac veigui atau, jo non ac veigui atau.

- Com a d'èster madeish voler èster ua causa qu'èster-ne.

- En terren morau, òc… Se damb jo èi aunèsta e sense jo non ne poirie èster, com voletz que li diga, tè, vè-te'n ath diable? Non ei mès naturau e uman acuelher-la e sauvar-la? Donques qué, es granes òbres e, com ac poirè díder?... cristianes, s'an de guardar peth costat der egoïsme?

Se pensèc eth praube gojat qu'auie botat ua pica en Flandes damb aguest argument, e campèc er efècte que l'auie costat ara sua tia. Era vertat ei que dòna Lupe se demorèc pendent un moment un shinhau confonuda, sense saber se qué respóner. Fin finau li responec damb mesprètz:

"Qu'ès hòl. Aguestes causes non se l'acodissen ad arrés qu'age sen. Me'n vau, te dèishi, pr'amor que se sò aciu, te truqui, que non è mès remedi que trincar-te en cap eth pau d'ua escampa, e era vertat, s'ès pòc òme entad aguest amor tan sublim, encara n'ès mens entà recéber ua repassada."

Maximiliano la tenguec deth vestit e l'obliguèc a sèir-se un aute còp.

"Escotatz-me… tia. Jo vos estimi fòrça. Jo vos deui a vos era vida, e encara que vos entestetz a pelejar damb jo, non ac artenheratz… Vam a veir. Çò que jo hèsqui ara, aquerò que vos a anujat tant qu'ei, sivans vau vedent, ua accion nòbla, e era mia consciéncia m'ac apròve, e sò satisfèc d'era coma s'auessa a Diu ath mèn laguens, dident-me: *fòrça ben, fòrça ben*… Pr'amor que vos non me podetz hèr creir qu'èm en mon sonque entà minjar, dormir, digerir eth minjar e passejar-mos. Non; qu'èm entà ua auta causa. E se jo senti ath mèn laguens ua fòrça plan grana, mès plan grana, que me posse tara sauvacion de ua auta amna m'ac cau hèr, encara que s'en.honse eth mon."

- Çò qu'as, afirmèc dòna Lupe volent tier eth sòn papèr, ei era pegaria que te ges per tot eth còs… e arren mès. Non me engusaràs dambs es tues parauletes. Vai, qu'ara imprevista as aprenut uns tèrmes e ues floritures de frases que me ties estonada… Qu'ès hèt tot un poèta… en tota era

extension dera paraula; jo tostemp è auut as poètes per uns grans mentidèrs… pècs d'estacar… Tu que non ès ja eth nebodet que suenhè. Com m'as enganhat!... Ua hemna, ua concubina, un belen…!, e ara vie aquerò de qué me maridi, e tà Roma per tot. Tè, que ja non t'estimi; que ja non sò era tua tieta Lupe… Non te balhi eth viatge per pietat, pr'amor que demori qu'encara te n'empenaïràs e me demanaràs perdon.

Maximiliano, ja complètament seren, botgèc eth cap exprimint dobte.

"Eth perdon ja lo demanè per auer carat, e ja non è de demanar mès perdons. Encara i a quauquarren que vos non sabetz e que vos voi díder. Com l'è mantengut pendent aguesti mesi? Ai, tia! Trinquè era dineròla; qu'auia tres mil e escag de reiaus, pro entà víuer damb modéstia, donques qu'ei fòrça estauviaira. fòrça estauviaira, tia, e non despen que çò de besonh."

Aguesta revelacion li hec trantalhar era ràbia de dòna Lupe. Qu'ère estauviaira!... Eth joen treiguec era dineròla, e mostrant-la ara sua tia, li revelèc er ahèr coma era causa mès naturau deth mon, en tot reprodusir-la en viu. "Guardatz, cuelhí era dineròla vielha, dempús de trèir aguesta qu'ei exactament parièra. Estronhè era qu'ère plia; cuelhí er aur e er argent e passè en aguesta eth coeire, en ahíger dues pessetes en quarts tà que pesèsse madeish… Ac voletz veir?"

Abans que dòna Lupe responesse, Maximiliano fotèc era dineròla contra eth solèr e es pèces de coeire neguèren era cramba.

"Que ja veigui, ja veigui que non t'estàs d'arren, observèc dòna Lupe recuelhent era menudalha. E quan s'acaben es sòs? Vieràs entà que jo te n'autreja? Ai, be n'ès d'enganhat!".

- Quan se m'acabe, Diu m'ajudarà de bèra manèra, didec Maximiliano damb fe.

Qu'ère fòrça excitat e auie eth ròstre alugat. Dòna Lupe non auie vist jamès tanta lum en aqueri uelhs ne ua animacion semblabla en aquera cara. Quan entre es dus aueren recuelhut es pèces, era tia les estropèc en un numèro de *La Correspondencia*, e lançant eth paquet sus era comòda, didec damb sobeiran mesprètz:

"Aciu qu'ac as, entath present de nòça".

Maximiliano se sauvèc ena comòda eth pesant paquet, e dempús se botèc era capa. Dòna Lupe non gausèc retier-lo, pr'amor qu'encara qu'eth sòn còr s'aumplic de sentiments de supèrbia e d'autoritat, arren d'aquerò podec passar en exterior; pr'amor qu'en moment de sajà'c, un fren inexplicable la tenguec. Sentie esbugassada era sua autoritat sus er enamorat joen; vedie ua fòrça efectiua e revolucionaria dauant dera sua fòrça istorica, e se non l'auie pòur, qu'ère evident qu'aquera sobta tenacitat li costaue bèth respècte.

Aquera hemna que dormie tranquillament dempús d'auer estofat, d'acòrd damb Torquemada, a un malerós deutor, ère intranquilla dauant es problèmes de consciéncia que l'auie metut en qüestion eth sòn nebot d'ua manèra tant innocenta. S'estimaue tant aguesta hemna, damb quin dret podie opausar-se a que se maridèsse damb era? E s'auie aguestes inclinacions aunèstes, e ua bona pròva n'ère er èster tant estauviaira, qui se'n podie hèr responsable de bracar-li eth camin dera reforma? Dòna Lupe comencèc a aumplir-se d'escrupuls. Eth sòn còr non ère depravat senon en çò que tanhie as prèsti; qu'ère coma es qu'an un vici, que dehòra d'eth, e quan non son escometudi pera fèbre, son rasonables, prudents e discrèts.

A londeman, dempús de ua auta escometuda damb eth sòn nebot, s'aubirèren vagament ena sua amna es idies de transaccion. Que ja non i auie cap dobte de qué era passion de Maximiliano ère fòrta e prigonda, e de qué li prestaue energies incontrastables. Meter-se contra era qu'ère meter-se contra ua ondada plan holada en moment de crebar. Dòna Lupe reflexionèc fòrça pendent tot aqueth dia, e coma qu'auie un gran sentit dera realitat, comencèc a reconéisher eth poder qu'exercissen sus es nòstes accions es hèts consomadi, e er escàs valor des idies contra eri. Aquerò de Maxi dilhèu ere ua asenada, era seguie pensant qu'ère ua saumetada atròça; mès qu'ère un hèt, e non i auie mès remèdi qu'admetè'c coma tau. Pensèc alavetz, damb admirabla capitada, que quan en orde privat, madeish qu'en public, comence un poderós impuls revolucionari, logic, motivat, qu'arrinque dera natura madeisha des causes e se refortilhe enes dificultats, ei ua holia plantar-li cara; çò de milhor ei esquivar-lo e sajar de dirigir-lo e amiar-lo en soquèr. Donques que li calie esquivar e dirigir aquera revolucion domestica; pr'amor que talhar-la ère impossible, e qui se metesse dauant serie arrossegat sense remèdi... D'aguesta idia venguec era

relatiua tolerància que parlèc ath sòn nebot ena dusau net de confidéncies, era traça qu'auec de trèir-li notícies e detalhs dera sua nòvia sense hèr veir curiosèr, en tot sajar de balhar-li quauqui conselhs. Qu'ei vertat qu'entre caulet e caulet l'en deishaue anar quauqu'ua de fresca; mès aquerò ère tot ben estudiat entà que Maximiliano non se n'encuedèsse deth jòc.

"Non compdes damb jo entad arren; ja t'apraiaràs… Ja t'è dit que non me'n voi saber de s'era tua nòvia a es uelhs neri o auriòs. A jo non me vengues damb amanhagades. T'escoti per consideracion; mès que m'ei parièr. Que venga jo a veder-la? Que vas ben…!"

A Maximiliano l'auie balhat era sua metamorfòsi ua penetracion intermitenta. A viatges auie era vista rapida e segura der engenh superior; d'autes escadences ère tan cèc que non vedie a tres persones en un saumet. Es passions exaltades que còsten aguestes estonantes diferéncies ena eficàcia d'ua facultat, e hèn as òmes camusi o agudents coma s'er esperit siguesse sometut a ua influencia luèra. Aqueth dia liegec eth joen en còr de dòna Lupe e aprecièc es sues disposicions pacificadores, a maugrat des frases estudiades que damb eres les volie dissimular. Hèc ath delà un rasonament que demòstre era finesa geniau qu'auie en cèrts moments de vertadèra musa, endonviant per art d'inspiracion es arcanes dera amna des sòns semblables. Eth rasonament que siguec aguest: "Era mia tia s'atrendís; era mia tia se preocupe dera pòcha. E coma Fortunata non li deu sòs, ne les ac deuerà jamès, donques que sò jo entà empedí'c, a d'arribar eth dia que siguen amigues."

V.-

Pr'amor que dòna Lupe ere tau coma eth sòn nebot la pintaue en aquera brèu consideracion; qu'ère senada, rasonabla, se n'encuedaue de tot, guardaue damb uelhs un shinhau sceptics es flaqueses umanes, e sabie perdonar es ofenses e enquia es injúries; mès çò qu'ei un deute, que non lo perdonaue jamès. Qu'auie en era dues persones desparières, era hemna e era prestamista. Qui volesse èster ben damb era e gaudir dera sua amistat, li calie tier compde de qué aguestes dues natures non se confonessen jamès. Un simple recebut de pagament, estenut e signat dera manèra mès cordiau deth mon, qu'ère pro entà convertir ara amiga en basilic, ara hemna cristiana en inquisidoira.

Era dobla personalitat d'aguesta senhora qu'auie un senhau extèrn en sòn còs, ua representacion fatau, òbra dera cirurgia, qu'en aguest punt siguec ua sciéncia justicièra e acusadora. A dòna Lupe li mancau un pitrau, per amputacion a conseqüéncia deth tumor *scirrós* que patic en vida deth sòn marit. Coma que presumie de bon còs e tenguie corset laguens de casa, aquera part que li mancaue la suplic damb ua ben bastida pilòta de coton en arrama. Ara vista, dempús de vestida aufrie un elegant conjunt; mès darrèr dera ròba, sonque era mitat deth sòn pitrau ère de carn; era auta mitat ère insensibla e pro que se l'aurie pogut clauar un punhau sense que s'en sentesse. Madeish se passaue en sòn còr; era mitat de carn, era auta mitat de coton. Era classa de relacions qu'auesse damb es persones determinaue era predominança dera tau o quau mitat. Se non i auie peth miei cap recebut de pagament, qu'ère agradiu tractar damb aguesta persona; mès s'es circonstàncies la hessen *anglesa,* ja se podie premanir eth que se metesse damb era.

E non auie estat atau en vida deth sòn marit. Qu'ei vertat qu'en aqueth temps erós, non manejaue mès sòs qu'es que Jáuregui li balhaue entà despenes dera casa. Dempús de veuda, en veder-se entre quate quincalhes e cinc mil reiaus, pensèc en fondar ua casa d'òstes, mès Torquemada l'ac treiguec deth cap, en tot aufrir-se a plaçar-li es sòs damb un bon interès e tota era seguretat possibla. Era capitada e es guanhs agoludiren a dòna Lupe, qu'aqueric graduau e rapidament totes es qualitats deth perfècte usurèr, e metec tà dauant eth miei pitrau de coton, en tot hèr-se insensibla, implacabla e dura quan se tractaue deth crubament puntuau des sòns

credits. Es prumèrs ans d'aguesta vida passèc era senhora grani trebucs, pr'amor qu'es beneficis, encara qu'èren importants, non l'èren pro entath sosteniment dera casa. Mès a truca d'orde e d'economia gessec tà dauant, e enquia e tot hec vertadèrs miracles entà atier as medecines que Maximiliano auie de besonh e as considerables despenes dera sua carrèra. Estimaue fòrça ath sòn nebot e s'esdegaue tà que non li manquèsse arren. Aguest gran merit que non se li podie remir. Çò que didec deth cede qu'auie eth valor dera pèrla, qu'ère plan cèrt. Mès que non n'ei qu'auesse practicat era usura peth solet interès de balhar-li carrèra ath sètmeson. Aquerò s'ac didie ada era madeisha enes sòs solilòquis; mès qu'ère un d'aguesti sofismes que damb eth er egoïsme uman vò hèr-se a veir aunèst e nòble. Dòna Lupe *trabalhaue en prèsti* per pura afeccion, que li suscitèc Torquemada, e sense nebot e sense besonhs qu'aurie hèt madeish.

Quan arribèren es ans bons e eth capitau dera veuda pugèc a dus mil duros, comencèc un periòde de bona sòrt que serie lèu ua incredibla prosperitat. Queiguec enes combinats hilats des dus prèstamistes un praube senhor, mès malerós que pervèrs (qu'auie estat director generau e viuie damb gran luxe a maugrat de trapar-se en darrèr gradon), e non voi díder com lo botèren. Es dus mil duros de dòna Lupe creisheren coma era esgluma en tres ans, renovant obligacions, apilerant interèssi e aumentant aguesti cada an deth dus per cent mensuau, qu'ère eth tipe primitiu, ath quate per cent. Ara prauba victima li treiguec Torquemada fòrça mès, pr'amor que s'adjudiquèc es sòns mòbles fòrça cars per un tròç de pan; mès eth tau que s'ac auie ben guanhat. Dempús se remetec damb ua destinacion ena administracion de Cuba; tornèc a pèrder, e tornèc a remeter-se en Filipines, e ara ei per quatau viatge en poder des vampirs. Coma que ja non i a sòs enes colònies, semble dificil qu'aguest malerós hèsque era cincau fortuna. Diden qu'America entàs americans. Vai, quina pegaria! America entàs usurèrs de Madrid.

En data qu'era narracion agarre ara nòsta Lupe, qu'auie ja un cornèr de dètz mil duros, ua part segura en accions deth Banc e ua auta part en prèsti damb rebut de pagament legalizat, qu'en eth figuraue màger quantitat qu'era percebuda peth deutor. Er exalabardèr qu'ère enemic *deth materialisme* des ipotèques damb seguretat legau e interès prudent. Es prèsti arriscats damb un naut prèmi qu'èren eth sòn delèri e eth sòn art

preferit, pr'amor qu'encara que quauqu'un non se crubèsse enquiara vesilha deth Judici Finau, era màger part des victimes quedauen estabordides per pòur der escandal, e se doblauen es sòs en pòc de temps. Qu'auie ua bona flaira entà mautar as persones pachoquetes, d'aguestes qu'autregen era pèth abans que perméter que se vedessen en lengua de toti, e damb aguestes se calaue enquiath hons, *s'assadoraue de deutor*.

De man en man anèc transmetent era sua manèra d'èster, d'actuar e de sénter ara sua companha, coma se passe era imatge d'un papèr en aute mejançant eth calc e eth diboish. Cada còp que D. Francisco li hège a vier sòs crubadi, un problèma d'usura resolvut e acabat, se n'alegraue tant era veudeta que se li daurien es pòrs, e per aqueres vies l'entraue eth caractèr de Torquemada tà préner possession deth sòn e informar-lo de nauèth.

Era esposa de Torquemada qu'ère dera madeisha locada qu'eth, e dòna Lupe l'entenie e tractaue coma ath pròpri D. Francisco. E damb eth tracte freqüent qu'auien es dues senhores, dòna Silvia arribèc tanben a exercir ua gran influéncia sus era sua amiga, en tot imprimir en aguesta quauqui traits dera sua fesomia morau. Qu'ère hemnòta, descarada, e quan botaue es braci en forma d'ansa hège tremolar a miei mon. Mès d'un còp demorèc en carrèr a un creditor, coma un assassin ara demora, entà insultar-lo sense pietat dauant dera gent que passaue. Ad aquerò non i arribèc ne i podie arribar era de Jáuregui pr'amor qu'auie cèrtes delicadeses de classa e d'educacion que se suberpausauen as sues rancures d'usurèra. Mès òc qu'anèren amassa bèth còp ena casa d'ua malerosa veuda que les deuie sòs e dempús de pressar-la inutilament tà que les paguèsse, lancèren guardades cobejoses entàs mòbles. Es dues aspies escambièren brèus paraules dauant dera victima, que lèu se morís d'espant. "A vos vos conven aguesta copa-brasèr, didec dòna Silvia, e a jo aquera comòda". Heren pujar as mossos de còrda e se heren a vier es mentadi objèctes, dempús d'auer trèt dera comòda era ròba e dera copa eth huec. Era deutora s'avenguec a tot per deishar de uelh as dues infernaus hemnes qua tan terror li costauen.

Era copa aquera qu'ère ena sala de dòna Lupe; mès non s'alugaue jamès. Maximiliano se'n sabie dera sua procedéncia, atau coma era d'un mòble secretari e un armari supèrb que i auie ena cramba. Era taula qu'er estudiant escriuie entrèc ena casa dera madeisha manèra, e era vaishèra bona que se tenguie en quauqui dies siguec aquerida pera cincau part deth

sòn valor, coma pagament d'un deute d'ua amiga intima. Dòna Silvia qu'auie hèt eth negòci, pr'amor que dòna Lupe non gausaue. Un centre d'argent, e dues plates deth madeish metau e ua teièra qu'era senhora mostraue capinauta, auien vengut ena casa empenhades tanben per ua amiga intima e aquiu se quedèren per insolvéncia. Maximiliano se n'auie sabut de fòrça detalhs tanhents as manejaments dera sua tia. Es jòies, vestits de senhora, ornaments e mantèls de Manila que passauen a èster sòns, dempús de longa captivitat, les venie mejançant ua venedora de comèrç cridada Mauricia la Dura. Aguesta venguie ena casa soent en d'auti tempsi; mès que ja a penes *venie*, e dòna Lupe la trapaue mens, perque encara qu'ère fòrça capvirada e libertina, complie tostemp. Atau madeish auie pogut observar Maximiliano ena sua pròpria casa çò d'implacabla qu'ère era sua tia damb es creditors, e d'aguesta coneishença venguec er inspirat judici que formulèc d'aguesta manèra: "Se me maridi damb Fortunata e s'era sòrt mos hè a vier escassesa, abans demanaram caritat pes carrèrs que demanar-li ara mia tia un prèst de dues pessetes… Coma mès amics, mès clars."

Nicolás e Juan Pablo Rubin. Se prepausen naues arts e mieis de redempcion

I.-

Se trapaue dòna Lupe, ath hons dera sua amna, inclinada ara transaccion lenta qu'impausauen es circonstàncies; mès que non volec deishar era sua pensada, ne deishar de mostrar ua inflexibilitat prudenta, enquia que venguesse Juan Pablo e parlèssen tia e nebot dera inaudida nauetat que i auie ena familha. Un maitin, quan Maximiliano ère en lhèt miei adormit encara, sentec bronit ena escala e enes correders. Entenec prumèr còps de pè e crits de mossos que pujauen males, dempús era votz deth sòn frair Juan Pablo; e madeish siguec entener-la, que sénter renovelat ena sua amna aqueth cast temor que ja li semblaue vençut.

Que non auie talents de lheuar-se. Entenec ara sua tia regatejant damb es mossos per çò de s'èren tres o èren dus e miei. Dempús, li semblèc que Juan Pablo e era sua tia parlauen en minjador. Dilhèu serie en tot condar-li aquerò….! Solide, pr'amor qu'era sua tia ère plan novelesca, e non li shautaue que cèrtes causes se li poirissen ath laguens. Entenec dempús qu'eth sòn frair se lauaue en quarto deth costat, e quan dòna Lupe entrèc entà hèr-li a vier tovalhòles, mormolhèren pendent ua longa estona. Maximiliano pensèc que solide parlarien der eretatge; mès que non les auie totes. Sajaue d'encoratjar-se en considerar qu'eth sòn frair ère eth mès simpatic dera familha, eth de mès talent e eth que milhor comprenie es causes.

Se lheuèc fin finau de mala encolia. Ja lauat e vestit, trantalhaue entà gésser, e s'estèc ua estoneta damb era man en picapòrt. Dòna Lupe piquèc ena pòrta, e alavetz ja non auec mès remèdi que gésser. Estaue esblancossit e hège pena veder-lo. Abracèc ath sòn frair, e ena guardada d'aguest, en ton des sues paraules, vedec de seguit que se'n sabie de tota, de tota era incredibla istòria. Que non auie talents eth joen d'explicacions ne de discussion en aqueth moment, e coma qu'ère un shinhau tard se pressèc en anar tà classa. Mès que non auec repaus en era, ne deishèc de pensar en çò qu'eth sòn frair harie e diderie. Aguesta perplexitat l'arrincaue alendades. Era pòur, era casta pòur qu'ère eth sòn principau enemic. Li convenguie, donc, trèir-se lèu era masca dauant deth sòn frair coma se l'auie trèt dauant de dòna Lupe, donques qu'enquia que non ac hèsse non li tornarie er usatge

dera sua volontat. Se Juan Pablo gessie ara dolenta, dilhèu serie milhor, pr'amor que d'aguesta sòrta non estarie Maximiliano en cas de sauvar-li consideracions; mès se se botaue en astúcies diplomatiques, hènt veir que cedie pr'amor de tier era inèrcia, alavetz… Aquerò, ai!, qu'ac cranhie mès qu'arren.

Lèu auie de gésser de dobtes. Quan Maximiliano entrèc a dinar, ja ère Juan Pablo seigut ena taula, e ara seguida arribèc dòna Lupe damb ua plata de ueus fregidi e lesques de magreta. Qu'ère alègra aqueth dia era senhora, pr'amor que Papitos se portaue ben, coma tostemp que i auie aumentacion de trabalh. "Qu'ei tan novelèra aguesta polideta, didie, que quan auem fòrça causes a hèr semble que se multiplique. Çò que vò era qu'ei hèr-se veir, e se i a ocasions de lusiment, qu'ei un aur. Quan mens causes s'an de hèr ei quan te la fot. Me la hi a vier en casa hèta ua sauvatgeta, e de man en man l'è anat treiguent vicis. Ère goluda, e tostemps qu'anaue ara botiga entà bèra causa, l'auie de tastar. Pòs te creir que se minjaue es fidèus crus?... La recuelhí d'un escampaire de Cuatro Caminos, ahaimada, caperada de pelhòts. Gessie a demanar caritat e plan per aquerò auie toti es maus abits dera ociositat. Mès damb eth mèn sistèma la vau amiant en soquèr. Còp de garròt va còp de garròt ven, era vertat ei que treirè d'era a ua vertadèra hemna damb tota era extension dera paraula".

- Ei tan dolent eth servici en Madrid, observèc Juan Pablo, que non l'auetz de guardar guaire es defèctes.

Pendent tot eth dinar parlèren deth servici, e a cada causa que didien guardauen a Maximiliano coma demanant-li eth sòn assentiment. Eth joen observèc qu'eth sòn frair estaue seriós damb eth, mès aquera seriositat indicaue que lo reconeishie òme, pr'amor qu'enquia alavetz lo tractèc tostemp coma a un mainatge. Er estudiant se demoraue burles, qu'ère çò que mès cranhie, o ua repassada pairau. Ne ua causa ne era auta se deishaue veir en lenguatge indiferent e hered de Juan Pablo. Aguest, dempús de dinar, se sentec cuelhut de mau de cap e se metec, de fòrça mala encolia, en lhet. Tota era tarde e part dera net s'estèc entre es garres d'aquera inquietud mès molesta que grèu. Que non èren es sòns atacs tan penibles coma es de Maximiliano, e generaument l'ère facil negar eth dolor deth cap ena ondada deth saunei. Ja sabie qu'eth cansament des viatges seguidi li costaue er atac, e qu'aguest se passaue ena net, mès non per aquerò l'amiaue damb

paciéncia. Renegant dera sua sòrt s'estèc enquia fòrça tard, e ara fin repausèc damb un saunei tranquil.

Mentretant, dòna Lupe hège mil consideracions sus er apatic mesprètz que Juan Pablo auie recebut era notícia *d'aquerò*. Auie arroncilhat es celhes; dempús auie opinat qu'eth sòn frair ère hòl, e fin finau, quilhant es espatles, didec: "Jo se qué è a veir en aquerò? Que ja ei major d'edat. Que s'apraie".

Madeish Maximiliano qu'era sua tia auien notat que Juan Pablo ère trist. Se pensèren qu'ère peth cansament; mès se n'encuederen dempús des dotze ores de saunei reparador, qu'encara ère mès trist. Non tenguie cap convèrsa. Semblaue qu'arren l'interessaue, ne tansevolh er eretatge, que ne parlaue pòc, encara que tostemp en tèrmes precisi.

"Sabes qu'eth tòn frair s'ac a cuelhut damb tranquillitat?", li didec dòna Lupe a Maxi ua net.

- Qué?

- Er ahèr tòn. L'è parlar dus còps. E sabes se qué hè? Quilhar es espatles, secodir eth cendre deth cigar damb eth dit ponin, e díder que tot l'ei parièr.

Er enamorat entenie damb gòi aguestes paraules, qu'èren entada eth ua grana consolacion. Plan que òc Juan Pablo observaue era prudenta nòrma de respectar es sentiments e prepausi autús pr'amor que li respectèssen es sòns. Parlaue tan pòc, que dòna Lupe l'auie de trèir es paraules damb culhèra. "O s'està tanben en tot hèr eth trobador, didie dòna Lupe, o l'a arribat quauquarren. Vai, be ne sò de divertida damb es mèns nebodets! Toti son damb engüeg. Aumens Maxi ei franc e te ditz çò que vò".

Qu'aurie sondejat dòna Lupe ath sòn nebot màger pr'amor de qué li revelèsse era encausa dera sua tristesa; mès coma se pensaue qu'ère causa de politica, non volec tocar aguest punt delicat pr'amor de non armar tapatge damb Juan Pablo, qu'ère o auie estat carlista, tant que dòna Lupe ère liberau, causa estranha, liberau *en tota era extension dera paraula*. Dempús de servir a D. Carlos en ua posicion militara administratiua, auie estat expulsat deth Cuartel Real. Es sòns amics intims l'enteneren parlar de calomnies e de params traïdors; mès que non se sabie arren en concret. Deishaue anar deth sòn pièch exclamacions d'ira, juraments de resvenja e

apostròfes de despièt contra eth madeish. “Que m’ac meriti, per çò de meter-me damb aguesta gent!”. Quan arribèc en Madrid, hèt enlà dera Cort de D. Carlos, venguec en çò dera sua tia, segontes costum ancian; mès a penes paraue ena casa. Dormie dehòra, minjaue tanben dehòra, lèu tostemp enes cafès o ena casa de bèra amiga, e dòna Lupe se descoratjaue pensant, damb rason, que semblabla vida non hège damb es bones practiques moraus e economiques. De ressabuda, eth misantròp entornèc tath Nord, en tot díder que tornarie lèu, e tant que siguec dehòra se sabec era mòrt de Melitona Llorente. Era prumèra notícia que dera mòrt auec Juan Pablo se la dèc era sua tia pairau en ua carta que li dirigic en Bayona. Se premanie entà tornar tà Espanha, e aquera carta damb era notícia qu’amiaue accelerèc era sua tornada. Entrèc per Santander, se n’anèc tà Zaragoza per Miranda e d’aquiu entà Molina de Aragón. Dètz dies s’estèc en aguesta vila, a on non trapèc cap dificultat importanta entà cuélher possession deth capitau eretat. Aguest pujaue a uns trenta mil duros entre immòbles e sòs autrejadi pes interèssi sus es finques; e descompdades es legats e es drets de cambi de domèni, ne quedauen uns vint-e-sèt mil duros. Cada frair ne crubarie nau mil. Juan Pablo, en arribar en Madrid, escriuec a Nicolás tà que venguesse tanben, pr’amor d’èster amassadi es tres frairs e tractar deth repartiment.

Qu’è dit que dòna Lupe evitaue parlar de politica damb Juan Pablo. En realitat, era non sabie arren de politica, e s’ère liberau, n’ère per sentiment, coma tribut ara memòria deth sòn Jáuregui e per respècte ar unifòrme deth milician nacionau qu’aguest tan galhardament ludie en sòn retrait. Mès se l’auessen dit qu’expliquèsse es punts essenciaus deth dògma liberau, que non aurie sabut respóner. Non sabie senon qu’aqueri maudits *reaccionaris* èren uns indecents e mos volien hèr a vier era Inquisicion e es *cadies*. Qu’auie alendat aquera senhora aires tan progressistes pendent era sua mainadesa e enes gloriosi vint ans deth sòn maridatge damb Jáuregui, que non volie ne enténer a parlar d’absolutisme. Non comprenie com eth sòn nebot, un gojat tant intelligent, auie cometut era saumetada de hèr-se subdit d’aqueth gojatòt de D. Carlos, un perdut, un grossièr, un despòta *en tota era extension dera paraula*.

Ena qüestion religiosa, es idies de dòna Lupe s’avenguien ath critèri deth sòn defuntat espós, qu’ère eth mès senat des òmes e sabie autrejar *a Diu çò qu’ei de Diu e ath Cesar*, eca… Aguest estriuet lo repetie plan capinauta

era veuda tostemp que gessie ua oportunitat, en tot híger que credie tot çò qu'era Santa Mair Glèisa mane creir; mès que coma mens tracte auesse damb es capelhans, milhor. Entenie era sua missa es dimenges e se cohessaue de quan en quan; mès d'aguest anament regular non la treiguie arrés.

A compdar d'un dia que discutiren sus aguest tèma damb eth sòn nebot, e que lèu se fotèren es trastes peth cap, non volec dòna Lupe mentar as *reaccionariòts* dauant de Juan Pablo. E quan lo vedec vier deth Cuartel Real, avergonhat e umiliat, qu'auec era senhora ua alegria tau, que damb dificultat la podie dissimular. Se'n brembaue deth sòn Jáuregui e des causes oportunes e sabentes que didie sus quinsevolh malerós que se metesse damb capelhans, pr'amor qu'ère madeish qu'ajaçar-se damb mainatges. "E non aprenerà, pensaue dòna Lupe; encara ei capable de tornar ara sua, e d'anar aquiu tà trèir-li taques ath pòcvau de Carlos *Siete*."

II.-

Dormic Maxi aquera net breçat pera esperança. Simptòma de consolacion n'ère qu'era sua tia ja non li parlaue damb ira, e enquia e tot semblaue auer-lo en un vertadèr concèpte d'òme o de varon. A viatges, autanplan semblaue qu'era insigna senhora l'auie un cèrt respècte. Qu'ei que non i a que mostrar-se dur e decidit entà que lo respècten a un…! Per çò d'aute, dòna Lupe auie tornat a suenhar-lo damb era sua acostumada sollicitud. Li botaue ena taula es plats que l'agradauen, e en sòn quarto arren mancaue entara sua comoditat e benéster. En fin, qu'eth praube gojat ère satisfèt; sentie qu'eth terren s'assolidaue jos es sòns pès, e s'arreconeishie mès arbitre deth sòn destin, e lèu trionfant ena descomunau batalha que li daue ara sua familha.

Per çò que hège a Juan Pablo que non auie arren a crànher. Es dus frairs non auien ocasions de parlar guaire, pr'amor qu'eth primogenic, dempús de dinar, se n'anaue tà un des cafès de Puerta del Sol e aquiu s'estaue es ores mòrtes. De nets o venguie fòrça tard o non venguie. Era idia de qué eth sòn frair ère de hèsta alegraue a Maxi pr'amor que "ara se veirà, didie, se qui ei eth mès senat, qui coplís milhor es leis dera morau. Que non vengue aciu presumint damb eth sòn conservatisme.

En resumit, qu'eth mèn òme se vedie mès respectat e considerat des de que se les vedec damb era sua tia aqueth maitin de hège uns dies. Era soleta persona que non participaue ne pòc ne mens en aguest respècte qu'ère Papitos, que cada dia lo tractaue damb familiaritat mes grossièra. "Lèg, cara de fiulet, pèc en povàs, li didie treiguent un tròç de lengua tan long que lèu semblaue impossible. Pro que n'ètz de monard… Ja veiratz se com non vos dèishen maridar… Òc, qué més voleríetz. Pèc, mès que pèc". Maximiliano la menspredaue e l'ac didie: "Vè-te'n d'aciu, pògavergonha, o te treigui toti es caishaus d'un còp de punh". "Vos, vos?, a, a. Se vos agarri, dera prumèra repassada vatz a parar en losat".

Que valie mès non hèr-ne cabau. Ère ua innocenta que non sabie se qué se didie. Qu'ère Papitos apraiant eth quarto deth senhoret Maxi, a on se botèc eth lhet entath capelhan, qu'arribarie londeman peth maitin. Que non vedie de bon uelh er estudiant aguest apraiament, pr'amor que tostemp qu'eth sòn frair Nicolás venguie en Madrid e dormie en aqueth quarto l'espaurie eth sòn damb es sòns roncaments. Qu'ère era sua gòrja e conducte nassau ua

trompeta de Jericó damb desparièrs registres, des mès dolents. Maxi se botaue tan nerviós, qu'a viatges li calie gésser deth lhet e deth quarto. Çò que mès l'incomodaue ère qu'a londeman eth capelhan didie que non auie dormit bric.

Li suggeric a dòna Lupe que lo desliurèsse d'aqueth martiri botant a Nicolás en ua auta cramba. Mès a on, se no i auie mès lòcs ena casa? Era senhora li prometec botar eth lhet ena sua pròpria cramba s'eth capelhan roncaue fòrça era prumèra net. "Mès, ara que me'n brembi, jo tanben ronqui… En fin, ja s'aprairà. Encara que sigue ena sala te poiràs demorar."

Arribèc Nicolás Rubin a londeman, e Maxi lo vedec entrar coma un enemic mès que damb eth li calerie lutar. Eth caractèr de prèire deth sòn frair l'impressionaue, pr'amor que per mès qu'era sua tia e eth parlèssen contra eth conservatisme, un prèire tostemp ei ua autoritat en quinsevolh familha. Ad aguest frair l'estimaue Maxi mens qu'a Juan Pablo, solide per auer viscut absent d'eth pendent era sua mainadesa.

Es dus frairs grani dinèren amassa, mès que non dideren ua soleta paraula de politica, pr'amor de non tumar damb dòna Lupe. Precisament Nicolás siguec qui metec a Juan Pablo peth cercle carlista, en tot prometer-li viles e castèths. L'auie dat recomanacions entà nautes persones deth Cuartel Real e entà uns clèrgues de cavalaria que s'estauen en Bayona. Mès arren, coma digui, se parlèc ena taula. Que non se les amagaue qu'era sua tia sabie hèr a sauvar es sòns respèctes degut ara identitat de Jáuregui, present tostemp ena casa per ficcion mentau, que d'era n'ère simbèu eth lèg retrait qu'ère en gabinet. Parlauen deth temps, de çò de mau que se viuie en Toledo, de qué eth vent s'auie hèt a vier tota era flor der albricòt, e de d'autes menudalhes, aunorant sense embuts eth bon dinar.

Dempús deth dinar, Juan Pablo prepausèc, donques qu'èren toti amassa, tractar quauqui punts der eretatge, que s'auien de méter en clar. Eth, que non volie cap proprietat rustica, e s'es sòns frairs ac aprobauen, receberie era sua part en metalic e en ipotèques. D'autes ipotèques e es tèrres serien entà Nicolás e Maximiliano. Aguesti sigueren d'acòrd damb aquerò qu'eth sòn frair les prepausaue, e a dòna Lupe li vengueren talents de méter man en ahèr; mès que non gausèc calar-se en un negòci que non l'incombie. Non auec mès remedi qu'avalar saliuèra e carar-se. Dempús li didec a Maximiliano: "qu'auetz estat fòrça pècs. Eth tòn frair que vò era sua part

en metalic pr'amor de despener-la en quate dies. Qu'a era man traucada. A jo que m'ei parièr. Que t'aurie anat milhor recéber era tua part en sòs a truca truquec, que ben plaçat per jo, t'aurie dat ua renda plan segura. E se non, ja ac veiràs. Jo voleria saber se com t'ac vas a hèr tu entà manejar-te damb tant d'olivèr, tant de trelha e aqueth tròç de monte baish que diden que te tòque. Madeish qu'eth pèc de Nicolás; a tot didie que òc. De moment vos calerà auer un administrador que vos panarà es uelhs e vos autrejarà cada compde que harà tremolar a Diu. Be n'ètz de pècs! Jo te guardaua e te volia minjar damb es uelhs, en tot hèr-te a veir que te resistisses; e tu, hèt un saumet… e dempús te vòs hèr veir coma un òme de caractèr. Polidet camin, òc senhor, polidet camin cuelhes".

Ua auta causa auie prepausat tanben eth primogenit, qu'ada era accediren de bon voler es auti dus frairs. Quan moric D. Nicolás Rubin, toti es *anglesi* crubèren damb es existéncies dera botiga, exceptat d'un, qu'auie estat eth milhor e eth mès fidèu amic deth defuntat enes sòns dies boni e dolents. Aguest creditor qu'ère Samaniego, eth potecari deth carrèr der Ave Maria, e eth sòn credit pujaue, damb er interès deth sies per cent, a seishanta e tants mil reiaus. Prepausèc Juan Pablo satisfèr-lo damb un aumenatge ara justícia e ara bona memòria deth sòn estimat pair, e se votèc afirmatiuament per unanimitat. Era madeisha senhora Lupe aprovèc aguest acòrd, que se retalhaue un shinhau eth capitau der eretatge, ère un acte de leiautat e coma ua consagracion postuma dera aunestetat deth sòn melerós frair. Samaniego non auie jamès reclamat eth pagament deth sòn deute, e aguesta delicadesa pesaue mès ena animositat des Rubin entà pagar-li. Ambdues familhes se visitauen soent, en tot tractar-se damb era màger cordialitat, e enquia e tot s'arribèc a díder que Juan Pablo non vedie damb mau uelh ara màger des hilhes deth potecari, cridada Aurora, e qu'es sues vertuts, talent e aptitud entath trabalh vantaue fòrça dòna Lupe.

Aprovades era particion prepausada per Juan Pablo e era cancelacion deth credit de Samaniego.

Maximiliano damb aguestes causes se vedie cada còp mès fòrt. Qu'auie cuelhut acòrds en conselh de familha, atau, donc, que ja ère un òme. S'auie era personalitat legau, com non auie d'auer era auta? Li semblaue que quauquarren creishie e s'arrefortie ath sòn laguens, e enquia arribèc a pensar que se lo botèssen en ua bascula solide pesarie mès qu'abans

d'aqueres determinacions. Plan que òc, auie tanben mès fòrça fisica, es muscles mès durs, mès plenitud de paumons. Ça que la, ère sus es brases enquia qu'eth sòn frair eth clerguet non s'expliquèsse. Se podie passar pro ben que quan tot anaue coma ua seda gessesse damb cèrtes *mistiquerias* pròpries deth sòn mestièr, treiguent ath Crist de dejós dera sotana e tarabastant era casa.

Era net deth madeish dia que se tractèc der eretatge, se'n sabec Nicolás de çò que se passaue, e non s'ac cuelhec damb tanta cauma coma Juan Pablo. Era sua prumèra arrincada siguec d'indignacion. Cuelhec ua actitud consternada e cogitosa, en tot hèr eth papèr d'òme sancer, que non l'espaurissen es dificultats, e que a vams tà presentar-les era cara. Es relacions entre Nicolás e era veuda qu'auien estat fòrça heredes enquia un parelh de mesi des hèts racondadi, e non pr'amor que tia e nebot auessen conformitat de caractèr, senon per cèrta coïncidéncia en anaments economics que padegaue era grana diferéncia de caractèrs. Dòna Lupe non auie simpatizat jamès damb Nicolás; prumèr, pr'amor qu'es sotanes en generau non la hegen erosa; dusau, pr'amor qu'aqueth nebot sòn non se deishaue estimar. Que non auie es seduccions personaus de Juan Pablo, ne era umilitat deth petit. Era sua fesomia non ère agradiua, en tot distinguir-se per çò de peluda, coma s'auie dit abans. Pro didie dòna Lupe qu'atau coma eth primogenit s'auie hèt a vier toti es talents dera familha, Nicolás s'auie adjudicat toti es peus d'era. S'afaitaue aué, e deman ja auie tota era cara nera. Recent afaitat, es sues maishères qu'èren de color pissarra. Eth pelhaçon li creishie enes mans e braci coma era èrba en un fertil camp, e pes aurelhes e nassi li gessien espesses guinses. Se diderie qu'èren es idies, que cansades dera escurina deth cervèth guaitauen pes balcons deth nas e des aurelhes entà veir se qué se passaue en mon.

Li cargauen a dòna Lupe es sues pretensions sermonàries e ua cèrta grossièretat barrejada damb era supèrbia clericau. Es relacions entre era ua e er aute qu'èren purament formularies, enquia que Nicolás, en un des viatges que hec entà Madrid, se l'acodic autrejar ara tia es sòns estauvis entà que les placèsse, e vaquí se com s'establic entre aguestes dues persones un corrent de simpatia convencionau qu'auie de causar era amistat. Qu'ère coma dus païsi desseparadi per essenciaus diferéncies de raça e antagonismes de costums, e junhudi dempús per un tractat de

comèrç. Çò de contrari se passèc entre Juan Pablo e dòna Lupe. Aguesta l'auec en d'auti temps fòrça afeccion e apreciaue es sòns grani atractius personaus; mès que l'anaue deishant de cornèr enes sues afeccions. Non li perdonaue es sòns costums de degalhatge e era pòca estimacion qu'auie as sòs en tot despener-les sense cap consideracion. Ne un solet còp, ne un de solet, l'auie dat un sò entà que se lo placèsse a interès. Tostemp ère ena darrèra pesseta, e se podie trèir-li ara sua tia ua quantitat mejançant combinacions dignes deth milhor expèrt en finances, non deishaue de hè'c, e ara veuda li borie eth sang damb aquerò. Vaquí, donc, se com s'entenie milhor damb eth mès antipatic des sòns nebots que damb eth mès simpatic.

III.-

Assabentat Nicolás dera terrible notícia, li manquèc temps entà començar eth sòn soporific sermon, sonque interromput quan Papitos se hec a vier era amanida. Pr'amor que Nicolás Rubin non podie dormir se non li botauen ath dauant, tàs onze en punt, ua amanida de laituga e escaròla, sivans eth temps, ben amanida, ben barrejada, damb er indispensable alhet heregat ena ensaladèra, e era gojardia der apit en sòn temps. Qu'auie minjat fòrça ben eth capelhan, circonstància que non s'a de hèr notar, donques non i a memòria de qué dèishe de hè'c toti es dies der an. Mès eth sòn estomac qu'ère ua vertadèra mòla, e tàs tres ores d'auer-se aumplit, s'auie de cargar un aute còp. "Aquerò non ei qu'aflaquiment, didie botant ua cara grèu e a viatges consternada, e non vos podetz imaginar es esfòrci qu'è hèt entà corregir-la. Eth mètge me ditz que minja pòc e soent."

Queiguec sus aqueth ferratge dera amanida e inclinaue era cara sus era coma er animau sus era cavitat deth presèp plen d'èrba.

"Vos diderè a vos, tia, gasulhaue damb er idòl qu'era masticacion li permetie. Jo que non sò de minjar guaire, encara qu'ac semble".

- Que ne poiries ester mès. Minja, hilh, que minjar non ei un pecat grèu.

- Vos diderè, tia…

Que non li didec arren, pr'amor qu'era operación aquera de masculhar es chucosi talhs dera escaròla absorvie era sua atencion. Es gròssi pòts li ludien damb era greha e aguesta li regolejaue pes comissures dera boca formant un hiu que corrie, qu'aurie baishat enquiara gòrja s'es canons dera mau afaitada barba non l'arturèssen. Amiaue botada ua gòrra nera de lan damb borleta que li queiguie peth dauant en inclinar eth cap, e se retiraue entà darrèr quan lo quilhaue. A dòna Lupe (non ac podie remediar) li hège hastic era manèra de minjar deth sòn nebot, considerant que li valie mès saber mens de causes teologiques e un shinhau mès d'art d'urbanitat. Coma qu'èren es dus solets li hège badinades sus aquerò de minjar pòc e soent; mès s'esdeguèc a cambiar era convèrsa, en tot hèr-la-se a vier entar ahèr de Maxi.

"Ua causa plan seriosa, tia, mès que plan seriosa".

- Plan que n'ei; mès que me semble qu'ei fòrça de mau hèr trèir-l'ac deth cap.

- Aquerò qu'ei causa mia… Ò!, se jo non auessa d'autes montanhes que quilhar tà naut… didec eth clèrgue en tot hèr enlà deth sòn costat era ensaladèra, qu'en era non restaue ne un solet brin. Veiratz… veiratz se lo viri jo deth revés coma un michon. Qu'entà aguestes causes sò solet…

Non podec acabar era frasa, pr'amor que li venguec deth hons deth còs enquiara boca ua tan voluminosa quantitat de gasi, qu'es paraules les calèc hèr-se enlà entà balhar-li gessuda. Siguec tan sonat eth ròt que dòna Lupe li calec separar era cara, encara que Nicolás auie botat era man dauant dera boca a manèra de paravent. Aguest movement qu'ère ua des causes relatiuament fines que sabie.

"… qu'ei causa mia, acabèc quan ja es fluïds s'auien difusat peth minjador. Ja veiratz, tan lèu arribe li lanci eth taure… Ò!, aquerò ei eth mèn fòrt. Me semble que ja ei aquiu".

S'entenec era campaneta, e era madeisha dòna Lupe dauric ath sòn nebot. Madeish siguec entrar en minjador que conéisher ena cara impertinenta deth sòn frair que se'n sabie *d'aquerò*… Que non li dèc Nicolás temps tà premanir-se, pr'amor que de ressabuda l'acarèc d'aguesta sòrta:

"Seiguetz aciu, cavalieret, que mos cau parlar. Vai, que m'a deishat gelat çò que vengui de saber. Qu'anam ben. Atau, donc…"

Era man regda tornèc a botar-se dauant dera boca, ath còp que se l'obstruien es paraules, patint eth cap coma ua trepidacion.

"Atau, donc, aciu cadun hè çò que vò, sense tier en compde es leis divines ne umanes, en tot foter-se'n dera religion, dera dignitat dera familha…"

Maximiliano, qu'ara prumeria dera repassada ère aclapat, se remetec còp sec, e totes es fòrces deth sòn esperit se prononcièren damb virila arrincada. Que tau ère eth simptòma caracteristic der *òme nau* qu'en eth auie surgentat. Trincat eth gèu dera brevetat dès eth moment qu'era terribla qúestion gessie a *vista publica*, li brotoauen deth hons dera sua amna aqueri alends grani entara sua defensa. Discutir, aquerò non; mès çò qu'ei obrar, òc, o aumens demostrar damb paraules brèus e enfatiques eth sòn fèrm prepaus d'independéncia…

“Bè!, exclamèc hènt enlà era vista deth sòn frair damb un movement mespredós deth cap. Que non voi enténer sermons. Jo sai pro ben çò que me cau hèr.”

Didec, e lheuant-se, se n’anèc entath sòn quarto.

- Plan ben, plan ben, gasulhèc eth capelhan en tot quedar-se avergonhat, guardant a dòna Lupe e a Papitos, que s’estonaue d’aquera guardada que semblaue ua consulta. E be se n’a tornat de mau educat e rabiós! Plan ben, plan ben, mès que plan…

Un mètre cubic de gas se precipitèc ena boca damb tanta violéncia que Nicolás li calec meter-se regde entà autrejar-li gessuda liura e a maugrat de çò de rabiós qu’ère, sabec hèr qu’era sua man se tenguesse ara sua obligacion. Dòna Lupe tanben semblaue indignada, encara que se s’auesse examinat ben er interior dera digna senhora, vist qu’ath miei er anuèg que l’impausaue era sua dignitat, neishie timidament un sentiment extranh de gòi per çò d’aquera independéncia deth sòn nebot. Que deuie èster un òme, un caractèr sancer…! Tostemp li desengustèc en era que siguesse tant arropit e tan pòga causa. Per qué non s’auie d’alegrar de veir en eth ua tralha aumens de personalitat que se retiraue ada era madeisha? “Vaquí per a on ges aguest dimòni de gojat, pensaue damb ua cèrta coquinaria. E quin gèni va treiguent!”

“Mès plan ben, fòrça plan ben, perfèctament ben, didec eth capelhan emparant es mans enes braci deth fautulh, pr’amor de poder quilhar eth sòn còs. Ara veiràs, plan gran pirussièr, se com te boti jo es pès en soquèr. Tia, bona net. Ara que vie era gròssa. Es dus ajaçadi, parlaram.”

S’embarrèc Nicolás ena sua cramba, qu’ère era deth sòn frair, e ambdús se calèren en lhet. Dòna Lupe se demorèc dehòra en tot seguir-les d’aurelha. Ara prumeria non entenec qu’eth croishir des hèrs deth lhet deth clèrgue, qu’ère fòrça dolent e fèble, e tanlèu se botjaue eth malerós ocupaire d’eth se tornaue tot ua pura musica, qu’amassa damb eth bronit des ressòrts deth vielh matalàs, l’aurie trèt eth sòn a quinsevolh òme que non siguesse Nicolás Rubin. Dempús entenec dòna Lupe era votz de Maximiliano, opaca, mès sancera e fèrma. Nicolás non lo deishaue méter ua paraula; mès er aute se les tenguie regdes… Terrible düèl entre eth sermon e eth lenguatge sincèr des afeccions!. Botaue atencion dòna Lupe

ara votz deth sètmeson, e se n'aurie alegrat d'enténer quauquarren bon, categoric e que gessesse de çò de normau; que non podie distinguir pro ben es concèptes, pr'amor qu'era votz de Maxi èra plan amortada e semblaue gésser der interior d'ua botelha. Ça que la, es crits deth capelhan s'entenien clarament deth correder estant. "Guardatz per a on ges ara aguest… pensèc dòna Lupe virant era cara damb mesprètz. Qué an a veir Sant Tomàs ne eth pair Suárez damb…!" A tot darrèr deishèc d'entener-se era votz cavernosa deth prèire, ath contrari, s'entenec un fiulet ritmic, qu'ada eth lo seguiren lèu brams coma es der aire que passe pes henerecles d'ua tor en roïna.

"Que ja ei en tot roncar, aguest…, didec dòna Lupe retirant-se entara sua cramba. Quina net aurà er aute praube!"

Que serien es nau deth maitin de londeman, quan Nicolás li demanèc a Papitos eth sòn chicolate. Gessec deth sòn quarto damb era cara plan mau lauada, e quauques parts d'era semblauen non auer vist mès aigua qu'era deth baptisme.

"Aguest chicolate?", preguntèc en minjador, en tot heregar-se es mans era ua damb era auta coma se volesse trèir huec d'eres.

- Ara madeish.

Eth chicolate auie d'ester damb canèla, damb lèit, plan que òc, e en ua racion de dues onces. L'auien d'acompanhar un pastís de horn, diuèrsi bescuèits e aigua damb sucre. E encara didie Nicolás que prenie chicolate non per prener-lo, senon sonque entà poder-se humar ua cigarreta dempús.

- E qué se passèc anet?, preguntèc dòna Lupe en botar-li ath dauant tot aqueth cargament.

- Arren; que non i a qui lo hèsque baishar, responec eth clèrgue banhant eth prumèr bescuèit en espés liquid. Çò que didíetz: que non ei possible trèir-li deth cap aquerò. Ua de dus, o aucir-lo, o deishar-lo, e coma que non lo vam a aucir… A tot darrèr acordèrem que jo veiria aué ad aguesta… craba hòla.

- Que non me semble mau. E sivans era impression que me hèsque a vier, decidiram.

- I vatz amassa?

- Non, jo solet. Que i voi anar solet. Ath delà, eth qu'a aué mau de cap.

- Mau de cap? Praubet!

Dòna Lupe correc a veir a Maximiliano, que dempús de començar a vestir-se l'auie calut calar-se un aute còp en lhet. Costat, plan que òc, pes emocions d'aqueri dies, peth long debat damb eth sòn frair Nicolás e mès encara, dilhèu, pes insofribles roncaments d'aguest, campèc eth temut accès. Dera mieja net sentec Maxi un destorbi especiau laguens deth sòn cap, acompanhat dera presentida deth mau. Era atonia seguic, damb eth besonh de sòn non satisfèt e dempús ua punchada darrèr deth uelh quèr, que s'aleugerie damb era compression jos era celha. Eth pacient hège torns en lhet cercant postures, sense trapar era der aleugeriment. Venguie dempús era punchada en un dolor gravitatiu, en tot esparger-se coma un cercle de hèr peth tot eth cap. Eth malèster generau que non se hège demorar: ansietat, nausèes, talents de botjar-se, qu'ada eri seguien de seguit talents mès viui encara d'estar-se quiet. Aquerò non podie èster, e fin finau l'arribaue aquera inquietud epilectica, aqueth maudit hormigament per tot eth còs. Quan sagèc de lheuar-se li semblaue qu'eth cap se li daurie en dus o tres tròci, coma s'aurie daurit era dineròla dauant des còps dera man deth mortèr. Entenec entrar ara sua tia. Dòna Lupe se'n sabie tan ben dera sua malautia, que non auie que veder-lo tà compréner eth periòde d'era que s'estaue.

"Qu'as ja eth clau?, li preguntèc en votz baisha. Te vau a botar laudanum".

Qu'auie campat eth clau, qu'ère era sensacion d'ua vergueta de hèr caud que li trauessaue deth uelh quèr enquiara coroneta. Dempús l'arribaue en uelh dret aguest suplici, ja mès atenuat. Dòna Lupe, tan corau coma tostemp, li botèc laudanum, e apraiant-li eth lhet e barrant ben es hustes, lo deishèc entà vier a préner ua taça de tè, pr'amor que l'ère de besonh que prenesse bèra causa. Eth malaut li didec ara sua tia que se venguie Olmedo a cercar-lo entà vier en classe, lo deishèsse passar pr'amor de hèr-li un encargue. Venguec Olmedo, e Maximiliano li preguèc qu'anèsse a avisar a Fortunata dera visita deth clèrgue, pr'amor que siguesse prevenguda. "Escota, avertís-li que tengue fòrça compde damb çò que digue; que parle sense pòur e damb sinceritat; qu'ei pro damb aquerò. Ditz-li se com me trapi e que non la poirè veir enquia deman".

IV.-

Er avertiment, puntuaument transmetut per Olmedo, dera visita deth capelhan botèc a Fortunata en ua grana confusion. Que li semblèc ara prumeria un gran aunor, dempús un compromís, pr'amor qu'era visita de persona tan respectabla volie díder qu'era causa anaue de vertat. Non se credie, ath delà, damb pro finesa entà recéber a subjèctes de tanta autoritat. "Un senhor gleisèr!... quina vergonha vau a passar! Pr'amor que solide me preguntarà causes coma quan un se'n va a cohessar… E com me botarè? Me vestirè damb es pelhòts de cristianar, o de quinsevolh auta manèra…? Dilhèu sigue milhor botar-me coma un aumonaire, entà que non se pense… Non que non està ben. Me vestirè decenta e modesteta". Acabadi es mès urgents ahèrs deth dia, se pientèc damb fòrça simplicitat, se botèc eth sòn vestit nere, es bòtes naues; se botèc tanben eth sòn mocador de lan escur, tengut damb ua esplinga de metau blanc que representaue ua arongla, e en guardar-se en miralh, aprovèc era sua perfècta mina de hemna aunèsta. Abans d'apraiar-se auie dinat ara prèssa, damb pòca hame, pr'amor que non li shautauen visites tan serioses, ne sabie se qué li calie díder en eres. Era idia de deishar anar quauqua asenada o de non respóner ben a çò que se li preguntèsse, li treiguec era hame… E a tot darrèr, quin besonh n'auie era de visites de capelhans? Mès que non auec guaire temps de pensar en aquerò, pr'amor que de pic… tilin. Qu'ère apuprètz era ua e mieja.

Correc a daurir era pòrta. Eth còr li bategaue en pièch. Era figura nera auancèc peth correder entà entrar ena saleta. Fortunata ère tan trebolada que non sabec dider-li que se seiguesse e deishèsse eth chapèu de teula. Maxi, que quan parlaue dera familha se deishaue anar mès per amor pròpri que pera sinceritat, l'auie condat mil condes ipervolics sus Nicolás, en tot pintar-lo coma a ua persona damb fòrça vertut e talent, e era s'ac auie creigut. Plan per aquerò se descoratgèc un shinhau en veir aquera figura ruda de capelhan de pòble, aqueres barbes mau afaitades e era abondor de borra nera que semblaue cultivada entà hèr cuelheta. Era cara ère desagradiua, era boca grana e plan desseparada deth nas còrb e petit; eth front espaciós, sense noblesa; eth còs fòrt, es mans longues, neres e pòc familiarizades damb eth sabon; eth ròstre brun, aspre e greishós. Era roba nera deth prèire hège veir deishadesa, e aguest detalh ben observat per Fortunata l'illusionèc un aute còp per çò dera santetat deth subjècte,

pr'amor qu'ena sua ignorància se pensaue qu'era netetat ère pelejada damb era vertut. Ara seguida, en encuedar-se'n de qué eth sòn futur frair politic flairaue, e non a ambre, se confirmèc en aguesta idia.

"Semble qu'ètz vos coma espaurida, didec Nicolás damb hered arridolet clericau. Non vos cau pòur. Que non me mingi ara gent. Sabetz entà qué vengui?"

- Òc senhor… non… digui, m'ac imagni. Maximiliano…

- Maximiliano qu'ei un esterlucat, afirmèc eth clèrgue damb era seguretat burlesca d'aqueth que se sè dauant d'un interlocutor massa fèble, e vos lo deuetz conéisher coma jo lo coneishi. Ara que ges damb era pegaria de maridar-se damb vos… Non, que non m'anugi. Non creigatz que vos vau a pelejar. Jo que sò persona de patz, amiga mia, e vengui aciu tà tractar era causa de bones manères. Era mia idia qu'ei aguesta: veir s'ètz vos ua persona senada, e se coma persona senada comprenetz qu'aquerò deth maridatge ei ua pegaria; ne mès ne mens… E s'ac pensatz atau, voleria, aguesta, aguesta qu'ei era causa, que vos madeisha sigatz era que l'ac treigue deth cap… ne mens ne mès.

Fortunata coneishie *La Dama de las Camelias*, per auer-la entenut liéger. Se'n brembaue dera scèna aquera deth pair suplicant ara *dauna* que li treigue deth cap ath gojat era pegaria der amor que lo degrade, e sentec cèrt orgulh de trapar-se en ua situacion semblabla. Mès per coquetaria de vertut que per abnegacion, acceptèc aqueth polit papèr que se l'aufrie, e pro que n'ère de polit! Coma que non li costaue trabalh de desvolopar-lo per çò de non èster enamorada ne plan mens, responec damb ton doç e grèu:

"Jo que sò prèsta a hèr tot çò que me manetz".

- Fòrça ben, fòrça ben, perfèctament, didec Nicolás, capinaut de çò que se pensaue un trionf dera sua personalitat, que s'impausaue sonque damb mostrar-se. Atau me shaute a jo era gent. E se vos mani que non tornetz a veir bric mès ath mèn frair, que vos escapetz aguesta net tà que quan vengue eth deman non vos trape?

En enténer aquerò Fortunata, trantalhèc.

"Ac harè, òc, senhor, responec fin finau, en tot cercar dempús inconvenents ath plan deth prèire. Mès entà on anarè jo que non vengue eth

ath mèn darrèr? Que me cercarà en darrèr cornèr dera tèrra. Pr'amor que vos non vo'n sabetz se guaire embadoquit ei per… aguesta servidora".

- Ò! que ja ac sai, ac sai… Macareu. Atau, donc, non credetz qu'auancem guaire se despareishetz?... Aguesta qu'ei era causa.

- Arren, senhor, mès qu'arren, declarèc era desengustada ja deth papèr de Dama de las Camelias, pr'amor que s'eth maridar-se damb Maximiliano ère ua solucion pòc agradiua entada era, era vida publica l'espaiurie de tau sòrta, que tot li semblaue ben abans que tornar ada era.

- Ben, perfèctament ben, afirmèc Nicolás en tor balhar-se aires de persona que medite fòrça es causes, e rasone matematicament. Que ja auem un punt de partença, qu'ei era bona disposicion vòsta… aguesta qu'ei era causa. Responetz-me ara. Non auetz quauquarrés que vos protegisque se tricatz damb eth mèn frair?

- Non senhor.

- Non auetz familha?

- Non senhor.

- Donques que vatz ben… De sòrta, didec crotzant es braci e metent eth còs entà darrèr, qu'en tau cas non auetz mès remèdi que… hèr dera vida… der amor liure… a… Que ja me comprenetz.

- Òc, senhor, ac compreni… que non è cap aute camin, manifestèc era joena damb umilitat.

- Quina responsabilitat entà jo!, exclamèc eth capelhanet botjant eth cap e guardant tath solèr, e ac repetic enquia cinc còps en ton de sermon.

En aqueth moment li vengueren en pensament idies desparières des qu'auie amiat ena sua visita, e mès cossents damb era sua grana supèrbia clericau. Qu'auie vengut damb era intencion de trincar aqueri ligams, s'era nòvia deth sòn frair non se prestaue un shinhau ad aquerò; quan la vedec tant umila, tan resignada ara sua trista sòrt, l'entrèc talents d'apraiaments e de mostrar es sues abiletats de sorgidor morau. "Vaquí ua ocasión entá luder-me, pensèc. S'artenhi aguest trionf, que serà eth mès gran e cristian des que se posque vantar un prèire. Pr'amor qu'imaginatz-vos qu'artenhi hèr d'aguesta samaritana ua senhora exemplara e tan cristiana coma era prumèra… imaginatz-vos…"

En pensar aquerò, Nicolás s'imaginaue parlant damb es sòns collègues. Que se cuelhie seriosament eth sòn mestièr de pescador de gent, e era vertat, jamès se l'auie presentat un peish coma aguest. Se lo treiguie des aigües dera corrupcion, "quina victòria, senhors, mès quina pesca!" En d'auti casi semblables, encara que non de tanta importáncia, qu'en eri eth auie oishinat damb totes es sues astúcies apostoliques, artenhèc capitades ludentes que lo heren objècte d'enveja entre eth clergat toledan. Òc; eth capelhanet Rubin auie reconciliat a dus matrimònis qu'èren ara brega, auie sauvat dera prostitucion a ua mainada polida, auie obligat a maridar-se a tres seductors damb es sues respectius sedusides; e tot pera fòrça persuasiva dera sua dialectica… "Que sò hèt entad aguestes causes", siguec çò darrèr que pensèc, holant de vanitat e d'alegria coma eth cap valent que ve ath sòn dauant ua grana batalha. Dempús se hereguèc es mans, gasulhant:

"Ben, ben; aguesta qu'ei era causa". Qu'ère eth movement iniciau der obrèr que s'aleugerís es mans abans de començar ua ruda faena, o deth hotjador que se les escopís abans de cuélher era aishada. Dempús didec còp sec e arrint:

"Me permetetz hèr ua cigarreta?"

- Òc, senhor; non mancaue arren mès… repliquèc Fortunata, que demoraue eth resultat d'aquera meditacion e d'aqueth heregar-se es mans.

- Plan, donc, declarèc grèument Nicolás, lecant era sua cigarreta, que me manque valor entà lançar-vos a vos en mon dolent; milhor dit, era caritat e eth ministèri que me tengui m'ac empedissen hèr. Quan un naufragat vò sauvar-se, ei uman foter-li un còp de pè dera arriba estant? Non; çò d'uman qu'ei balhar-li era man e un pau tà que s'agarre… aguesta qu'ei era causa.

- Òc, senhor, didec Fortunata arregraïda, pr'amor que jo sò nau…

Anaue a díder *naufragada*; mès cranhent non prononciar ben era paraula, se la sauvèc entà ua auta escadença, en tot dider entada era: "que non me cau méter era pauta sense besonh".

"Donques aquerò qu'è besonh jo ara, higec Rubin en tot botar-se eth mantèl sus es cames, e obrant coma un òme que li cau auer es braci liures entà ua grana faena, qu'ei veir en vos senhaus clars d'empenaïment e desirs

d'ua vida regulara e decenta; Ço que me cau a jo ara ei liéger en vòste interior, en vòste còr. Vam a veir. Hè guaire temps que non vos cohessatz?"

Era samaritana se rogic tota, pr'amor que li hège vergonha díder que hège aumens dètz o dotze ans que non s'auie cohessat. Ara fin ac declarèc.

"Perfectament, didec Nicolás, en tot apressar eth sòn fautulh a on s'estaue era joena. Vos avisi de qué è fòrça experiéncia en aquerò. Que ja hè cinc ans que practiqui eth sacrament dera confession, e que les caci ath vòl. Voi díder qu'a jo non i a hemna que m'enganhe."

Fortunata auec pòur e Nicolás apressèc encara mès eth fautulh. Encara qu'èren solets, cèrtes causes s'auien de díder en votz baisha.

"Vam a veir, qui siguec eth prumèr?", preguntèc eth prèire en tot hèr-se a vier era man regda ena boca, pr'amor que damb era pregunta volien tanben gésser cèrts gasi.

Condèc era çò de Juanito Santa Cruz, passant fòrça vergonha, e dant a conéisher era trista istòria incoerenta.

"Abreujatz. Que i a fòrça detalhs que me les sai, que me sai era Doctrina… Que l'autregèc a vos paraula de maridatge e que vos siguéretz tan pèga que vos ac credéretz. Qu'un dia vos cuelhec negligida e soleta… Bè, bè, çò de tostemp. Dempús auratz coneishut a fòrça d'auti òmes, a guairi apruprètz?"

Fortunata guardèc entath tet, coma hènt un calcul numeric.

"Qu'ei dificil de díder… Çò qu'ei conéisher…"

Eth prèire arric. "Que voi díder tractar damb intimitat; òmes que damb eri auetz viscut en relacion pendent un mes, dus… aguesta qu'ei era causa. Que non me referisqui as coneishements d'un instant, qu'aquerò vierà dempús".

"Donques que deuen èster…", didec era passant ua mala estona.

- Tè, non vos espaurigatz deth nombre.

- Donques que poirien èster coma uns… ueit. A veir se me'n brembi ben…

- Qu'ei pro; madeish ei ueit que dotze o que ueit cents dotze. Vos repugne era memòria d'aguesti escandals?

- Ò!, plan, senhor… Pensatz que…

- Que non les podetz veir ne en pintura. M'ac creigui… Be ne son de brigands! Ça que la, didetz-me: tornaríetz a auer amistat damb bèri un d'eri, se vos ac demanèsse?

- Damb degun, didec Fortunata.

- De vertat?. Pensatz-ac ben.

Fortunata ac pensèc, e ath cap d'ua estona, era leiautat e bona fe que se cohessaue se mostrèc en aguesta declaracion:

"Damb un… qué me sai… Mès que non pòt èster."

- Deishatz de cornèr se pòt o non pòt èster. Aguest un, aguesta excepcion deth vòste hàstic qu'ei eth prumèr, aguest tau Juanito. Que non vos cau confirmà'c. Me sai aguestes istòries peth menut. Non vedetz, hilha mia, que sò estat confessor des Arrepentidas de Toledo pendent cinc ans longs?

- Mès que non pòt èster. Ei maridat, ei fòrça erós, e non se'n brembe de jo.

- Vé-te'n a saber… Mès, en fin, vos cohessatz qu'ei eth solet subjècte que de vertat estimatz, eth solet que per eth sentetz de vertat talents d'amor e aguestes causes, aguestes pegaries que vosates es hemnes…

- Eth solet. E as auti que se les hèsque a vier eth diable.

- As auti, arren. E ath mèn frair?... aguesta qu'ei era causa.

Eth sobtament dera pregunta estabordic ara penitenta. Non la demoraue, ne se'n brembaue bric en aqueth moment deth praube Maxi. Coma qu'ère tan sincèra non pensèc ne peth mau de morir en alterar era vertat. Es causes clares. Ath delà, eth clèrgue aqueth li semblaue fòrça escarrabilhat, e se li didie ua causa per ua auta se'n saberie dera enganha.

"Donques ath vòste frair, tanpòc".

- Perfèctament, didec eth capelhanet, apressant eth sòn fautulh tot çò de mès apròp que podie.

V.-

Entà que cap maliciós interprète mau es sobtes aproximacions deth fautulh de Nicolás Rubin entath sèti dera sua interlocutora, mos cau hèr constar d'un còp qu'ère òme de fòrt temple, o mès pròpriament parlant, plan frigid. Era beresa femenina non l'impressionaue o l'impressionaue plan pòc, e plan per aquerò era sua castetat non auie cap de merit. Era carn que lo temptaue ère ua auta, era de vedèra per exemple, e era de porcèth encara mès, en forma de magreta, costelhes o filet ben amanit damb cedes. Fòrça mès se l'anauen es uelhs darrèr dera magreta que d'ua anca, per suculenta qu'aguesta siguesse, e era milhor *hauda* entada eth qu'ère era que da nòm ar aguisat. Se vantaue dera sua inapeténcia femenèla en tot hèr d'era ua formidabla vertut; mès que non li calie caminar a còps damb eth dimòni entà trionfar. Es possades deth fautulh qu'èren simplament un abit de confiança, aquerit damb er usatge deth secret penitenciari.

"Çò que se ditz estimar… didec Fortunata hènt esfòrci entà exprimir-se clarament, estimar, comprenetz?, non; mès afeccion, òc."

- De sòrta que non i é aquerò que criden illusion?...

- Non senhor.

- Mès que i a aguesta afeccion tranquilla, que pòt èster eth començament d'ua amistat constanta, d'aguesta afeccion pura, aunèsta e repausada que hè era felicitat des matrimònis.

Fortunata non gausèc respóner clarament.

Que li semblaue molt, çò qu'eth gleisèr li prepausaue. En tot rebracà'c un shinhau, que se poirie acceptar.

"Que posqui arribar a estimar-lo damb eth tractament"…

- Perfèctament… Pr'amor que vos cau fixar en ua causa: aquerò dera illusion qu'ei pur conde, aquerò qu'ei entà pègues. Illusionar-se damb un cavalieret pr'amor qu'age es uelhs atau o atau, pr'amor qu'a era mostacheta d'aguesta manèra, eth còs dret e eth parlar lanfiós, qu'ei pròpri de hemnes sauvatges. Estimar d'aguesta manèra que non ei estimar, ei perversion, ei vici, hilha mia. Eth vertadèr amor qu'ei er espirituau, e era soleta manèra d'estimar ei enamorar-se dera persona pes qualitats dera amna. Es hemnes d'aguesti tempsi se dèishen pervertir pes novèles e pes idies fausses que

d'autes hemnes les impregnen sus er amor. Enganha e propaganda indecenta que hè Satanás mejançant es poètes, novelistes e d'auti hugs deth trabalh! Vos dideràn qu'er amor e era beresa fisica son frairs, e vos parlaràn de Grecia e deth naturalisme pagan. Non ne hescatz cabau d'aguestes enganhes, hilha mia, non creigatz en cap aute amor qu'en espirituau, ei a díder en aqueres simpaties d'amna damb amna…

Era gojata endonviaue mèsalèu qu'entenie aquerò, qu'ère contrari as sòns sentiments; mès coma qu'ac didie un sabent, non auie mès remèdi que respóner a tot que òc. En veir que hège indicacions afirmatiues damb eth cap, eth capelhan s'encoratjaue, en tot ahíger damb enfasi:

"Sostier ua auta causa qu'ei renegar deth catolicisme e entornar tara mitologia…. aguesta qu'ei era causa".

- Plan, gasulhèc era joena; mès ath sòn laguens se preguntaue se qué volie díder aquerò dera mitologia… pr'amor que solide non serie causa de mitanes.

Aqueth clèrgue, apraiador de consciéncies, que se credie mètge de còrs heridi d'amor, ère dilhèu era persona mès inèpta entath mestièr que se tenguie, per tòrt dera sua pròpria vertut, estèrla e glaciau, condicion negatiua que, se lo desseparaue deth perilh, li barraue es uelhs ara realitat umana. Practicaue eth sòn apostolat mejançant formes rotinières o rancis aforismes de libres escrits per sants semblables ada eth, e auie costat fòrça maus ara umanitat en tot arrossegar a puncèles ingenues entara solitud d'un convent, apraiant maridatges entre persones que non s'estimauen, e governant mau, a tot darrèr, era maquina admirabla des passions. Qu'ère coma es mètges qu'an estudiat eth còs uman en atles d'Anatomia. Qu'auie recèptes charlatanes entà tot, e les aplicaue ath bon *tun tun*, hènts estralhs per a on siguese que passaue.

"D'aguesta manèra, hilha mia, higec plen de fatuitat, se pòt passar qu'ua hemna beròia arribe a estimar prigondament a un òme lèg. Eth vertadèr amor, guardatz ben aquerò e estampatz-lo ena vòsta memòria, qu'ei eth d'amna a amna. Tot çò d'aute qu'ei òbra dera imaginacion, era lhòca dera casa."

A Fortunata li hec gràcia aguesta figura.

“Qui ne hè cabau dera imaginacion?, contunhèc, entenent-se ada eth madeish, e plan satisfèc der efècte que credie causar. Quan era lhòca vos tarabastège a vos, non vos dètz per entenuda, hilha. Haríetz cabau d’ua persona que passèsse ara, peth carrèr, dident asenades? Donques qu’ei madeish, exactament madeish. Ara imaginacion se la guarde damb mesprètz, e se hè çò de contrari dera sua inspiracion. Compreni que vos, per çò dera vida dolenta qu’auetz amiat e per non auer auut ath vòste costat boni exemples, non vo’n gesseratz en pòc de temps damb era lhòca dera casa; mès qu’èm aciu entà ensenhar-vos. Aciu que sò jo, e me semble que sabi pro ben çò qu’è entre mans… Comencem. Entà que vos sigatz digna de maridar-vos damb un òme aunèst, çò de prumèr ei que viretz es vòsti uelhs entara religion, en tot començar per bastir-vos interiorament.

- Òc senhor, responec umilament era gojata, que comprenie çò dera religion; mès non çò deth bastiment. Entada era bastir qu’ère madeish que hèr cases.

- Plan. Ètz prèsta a meter-vos jos era mia direccion e hèr tot çò que jo vos mana?, prepausèc eth capelhan damb eth holador de vanitat que l’autrejaue aqueth papèr sublim d’adobador d’amnes trincades.

- Òc senhor.

- E com anam de doctrina cristiana?

Didec aquerò damb un tonet de superioritat impertinenta, madeish que diden quauqui mètges: “a veir era lengua”.

- Jo… era *dotrina*, repliquèc era penitenta tremolant… fòrça mau. Que non sai arren.

Eth capelhan non hec minganèles. Ath contrari, li shautaue qu’es sòns catecumèns siguessen praubi e nets de tota sciéncia, entà poder eth ensenhà’c tot. Dempús meditèc ua estona, damb es mans crotzades e hènt virar es pòdos er un sus er aute. Fortunata lo guardaue en silenci. Non podie dobtar de qué ère un òme sabent des causes deth mon e des flaquitges umans, e pensèc que li convenguie botar-se jos era sua direccion. En aqueth moment se trapaue jos era influéncia d’idies supersticioses aquerides pendent era sua mainadesa respècte dera religion e deth clergat. Era sua doctrina qu’ère fòrça elementau e s’estaue en dus o tres nocions incomplètes, eth Cèu, eth Lunfèrn, patir aciu entà gaudir aquiu delà, o çò de

contrari. Era sua morau qu'ère purament personau, intuitiua e non auie arren a veir damb çò de pòc que se'n brembaue dera doctrina cristiana. Se formèc un bon concèpte deth frair de Maxi, pr'amor que se lauaue pòc e sabie fòrça causes e non pelejaue as pecadores, senon que les tractaue damb doçor, en tot aufrir-les eth matrimòni, era sauvacion, e parlant-les dera amna e de d'autes causes plan polides.

"Tot s'està en qué vos sapiatz dar-li eth viatge ara lhòca, seguic Nicolás gessent dera sua abstraccion. Ja sabetz se qué Jesús li didec ara samaritana quan parlèc damb era en potz, en ua situacion semblabla ara qu'ara auem vos e jo…"

Fortunata arric, hènt veir que comprenie era citacion; mès que non n'auie ne idia.

"Se vos voletz milhorar era vida e bastir-vos interiorament entà aquerir era fòrça de besonh, aciu que m'auetz. Donques qu'entà qué èm? Quan jo considèra segura era vòsta reforma, dilhèu non li bota tantes dificultats ath maridatge damb eth mèn frair. Eth praube qu'ei hòl per vos; me didec anet que se non lo deisham maridar se morís. Era mia tia l'ac vò trèir deth cap; mès jo li didí: "Tranquilla, es causes les cau veir pòc a pòc. Non mos precipitem, tia"; e plan per aquerò sò vengut aciu: Me comprometi a guarir-vos d'aguesta malautia dera imaginacion que s'està en auer afeccion ar òme indigne que vos perdec. Artenhut aquerò, estimaratz ad aqueth qu'a d'èster eth vòste marit, e l'estimaratz damb era illusion espirituau non damb era des sentits… ne mens ne mès. Ò, be n'è artenhut de capitades d'aguestes; è sauvat a tanta gent que se credie herida entà tostemp! Convencetz-vos, en aquerò, coma en d'autes causes, sonque cau predar-se-i, tot qu'ei començar… Imaginatz-vos guaire ben estaratz quan vos reformetz; viueratz erosa e considerada, auratz un nòm respectable, e n'auratz qui vos adorarà, non pes vòstes gràcies personaus, que non signifiquen arren, senon pes espirituaus, qu'ei çò qu'impòrte. Ara prumeria vos calerà hèr esfòrci; vos calerà desbrembar-vo'n dera vòsta beresa. Aquerò qu'ei dilhèu çò de mès dificil, mès mos cau tier en compde qu'era soleta beresa qu'ei vertat ei era dera amna, hilha mia, pr'amor qu'era deth còs se la hèn a vier es vèrmes…"

Aquerò li semblèc plan ben ara pecadora, e didie que òc damb et cap.

“Donques vam a pams. Vos voletz qu’establim era possibilitat, aguesta qu’ei era causa, era possibilitat de maridar-vos damb un Rubin?”

- Òc senhor, responec Fortunata damb ua cèrta pòur, espaurida encara per aquerò des vèrmes.
- Donques vos cau someter ad aguesta pròva, didec eth capelhan, en tot tapar-se un badalh, pr’amor qu’èren ja es quate e non aurie auut er inconvenent de préner quinsevolh causa. Que i a en Madrid ua institucion religiosa des mès avientes, qu’a coma finalitat recuélher joenes hòraviades e convertir-les ara vertat mejançant era oracion, eth trabalh e eth recuelhement. Ues, desenganhades deth pòc profit que se trè deth plaser, se demoren aquiu entà tostemp; d’autes gessen ja *bastides*, o ben entà maridar-se, o ben entà servir en cases de persones plan respectables. Que son pòques es que gessen entà tornar ena perdicion. Tanben entren aquiu senhores decentes pr’amor d’expiar es sòns pecats, esposes leugères de cervèth que les an costat bèra malafacha as sòns marits, e d’autes que cerquen ena solitud era felicitat que non aueren en ramblah deth mon.

Fortunata seguie hènt còps de cap. Qu’auie entenut a parlar d’aquera casa, qu’ère eth convent des Micaelas.

“Perfèctament, atau se cride. Plan, donc, vos vietz aquiu e vos tieram embarradeta pendent tres, quate mesi o mès. Eth capelhan dera casa ei tant amic mèn qu’ei coma se siguessa jo madeish. Eth vos dirigirà a vos espirituaument, donques que jo non ac posqui hèr pr’amor que me cau tornar entà Toledo. Mès tostemp que venga en Madrid, vierè a tier-vos eth pos e veir se com va aguesta educacion, encara qu’abans d’entrar en convent, vos è d’autrejar ua bona repassada de doctrina cristiana entà que non anetz aquiu totafèt rusta. Se passat un temps prudenciau, estatz vos en tau disposicion d’esperit que jo vos creiga digna d’èster era mia fraia politica, poiríetz dilhèu vier a èster-ne. Jo me comprometi damb vos a que, s’aguest indigne capelhan balhe eth *placet*, tota era familha diderà *amen*.”

Aguestes paraules sigueren dites damb simplicitat e doçor. Qu’èren ua des sues milhores e estudiades recèptes, e auie entad aquerò un ton de conviccion que costaue un gran efècte enes inexpèrtes persones qu’anauen dirigides.

En Fortunata siguec tan gran er efècte, que lèu lèu li gesseren es lèrmes. Plan que òc, ère fòrça d'agraïr er interès qu'aqueth bontadós apostòl de Crist se cuelhie per era. E tot sense repotecs, sense còps de man, coma un bon pastor tractarie as sues oelhes. A maugrat d'aguesta excellenta disposicion deth sòn anim, era malerosa trantalhaue un shinhau. D'un costat la sedusie era vida retirada, silenciosa e cristiana deth claustre. Pro poirie èster qu'aquiu se barrèse complètament era herida deth sòn còr. Aumens ac auie de sajar. De un aute costat la terrorizaue çò desconeishut, es monges… com serien es monges?, com la tractarien? Mès Nicolás s'auancèc as sòns temors, en tot dider-li qu'èren es senhores mès indulgentes e coraus que se podie veir. Ara samaritana se li banhèren es uelhs, e pensèc en çò que serie era, convertida de *gojata* en senhora, era imaginacion neta d'aquera malesa que la perdie, era consciéncia hèta de nauèth, er enteniment illuminat per mil causes polides qu'aprenerie. Era madeisha imaginacion, qu'eth mèstre auie dit que non auie per a on agarrar-la, siguec era qu'aluguèc huecs d'afogadura ena sua amna, en tot meter-li er orgulh d'èster ua auta hemna desparièra de çò qu'ère.

"Donques òc, donques òc…que voi entrar enes Micaelas", afirmèc alugada.

- Plan, donc, a purificar-se tòque. Vedetz se com mos auem entenut?, didec eth clèrgue damb alegria, en tot lheuar-se. Cansat ja de tant discutir, jo li didí ath mèn frair: s'era tua passion ei tan fòrta que non las pòs combàter, bota eth plaid enes mies mans, que jo t'ac apraiarè. S'ei qu'ei eth mèn mestièr; s'ei que sò entad aguestes causes; s'ei que non sabi hèr ua auta causa… Entà qué serviria jo se non servissa entà dreçar torcedures d'aguestes?

Er orgulh que li regolejarie per toti es pòrs se siguesse sudor. Es uelhs li ludien. Cuelhec eth chapèu de teula dident:

"Tornarè per aciu. Parlarè damb eth mèn frair e damb era mia tia. Que ja auem ua grana basa entar apraiament, qu'ei era vosta conformitat damb tot aquerò que vos mane aguest praube prèire."

Fortunata en balhar-li era man l'ac punèc.

Es darrères paraules dera visita sigueren restacades ath mau temps, a qué eth non podie estar-se en Madrid senon dues setmanes, e finaument ath mau de cap qu'auie Maximiliano aqueth dia.

"Qu'ei un mau de familha. Jo tanben lo patisqui. Mès çò que m'amie descompausat ara, qu'ei un cast mau d'estomac… aflaquiment, diden qu'ei aflaquiment…Me cau minjar soent e damb pòca quantitat… aguesta qu'ei era causa… Qu'ei per tòrt der excessiu trabalh… qué li vam a hèr! En arribar aguesta ora se me bote aciu un gosset… madeish qu'un gosset que me mossegèsse. E coma non li lança quauquarren ath condemnat me balhe ua mala estona".

- Se voletz… demoratz… jo… didec Fortunata en tot passar revista mentau ara sua prauba despensa.
- Tè, que non cau, creatura… sonque mancarie… Pensatz que non me'n posqui passar?... Que non ei que jo volga arren; qu'ac preni enquia damb hàstic; mès que me sente ben, veigui que me sente ben.
- Se voletz, vos harè a vier… Que non n'è en casa, mès baisharè ena botiga…
- Que non cau… non m'ac digatz ne de facècia… Vai, *abur, abur*… A suenhar-se, a suenhar-se fòrça, è?, que i a pneumonies.

Eth clèrgue gessec e anèc ena casa d'un amic a on li solien dar, en aquera critica ora, eth remèdi tara sua feblesa d'estomac.

VI.-

Ena net d'aqueth memorable dia, e quan eth mau de cap se caumèc, se'n podec saber Maxi de qué eth sòn frair auie anat en carrèr de Pelayo, e de qué es sues impressions "non auien estat dolentes" sivans declaracion deth madeish capelhan. Que daue aguest fòrça importància ath sòn apostolat, e quan li venguie enes mans un d'aqueri negòcis de conquista espirituau, exageraue es perilhs e dificultats pr'amor d'autrejar mès valor ara sua istòria. Er aute s'usclaue d'impaciéncia; mès que non artenhie obtier de Nicolás que mieges paraules. "Ja ac veiram… aguestes que non son causes de jòc… Que i sò ja calat ath hons… que non va mau… mès que cau trabalhar fòrça… aguesta qu'ei era causa. M'i cau tornar aquiu… Te cau auer paciéncia… tu qué te penses?" Eth praube gojat non vedie era ora que l'arribèsse eth dia tà saber-se'n per era des detalhs dera convèrsa. Fortunata lo vedec entrar tàs dètz, esblancossit coma era cera, convalescent deth mau de cap, que li deishaue viraments, estabordiment e fatiga generau. S'estirèc en fautulh; lo caperèc era sua amiga damb era mitat deth còs d'ua ahlaçada, li botèc coishins pr'amor de qué repausèsse eth cap, e tant que hège aquerò, li padegaue eth curiosèr en tot condar-l'ac tot ara prèssa.

Aquera idia d'amiar-la en convent coma ua casa de purificacion, li semblèc a Maxi ua pròva fantastica deth gran talent endoctrinador deth sòn frair. Ada eth l'auie vengut en cap vagament ua causa semblabla; mès que non ac sabec formular. Be n'ère d'insigne Nicolás! Acodir-li-se aquerò…! Tamisada pera religion, Fortunata tornarie ena societat totafèt neta, e alavetz qui gausarie dobtar dera sua aunestetat? Er esperit deth sètmeson, remenat deth hons enquiara superfícia pera passion, coma un mar secodit per furiós auragan, se corrie, entà didè'c atau, d'un costat en aute, en tot liurar-se a quinsevolh idia que se li botèse ath dauant. Atau, madeish siguec presentar-li era idia religiosa, que vier entada era e caperar-la tota damb impetuosa e fresca ondada. Era religion…! Quina causa mès bona! E eth, tan maladreit, que non i auie queigut! Que non ère maganha senon distraccion. Qu'ei qu'anaue fòrça distrèt. E era sua companha, que mèsalèu ere ja nòvia, se l'apareishec alavetz damb aureòla ludenta e se revestic d'ideaus atributs. Se creirie qu'er amor que l'inspiraue s'anaue a purificar encara mès, en hèr-se tan subtil coma aqueth que diden l'auie Beatriz a Dante, o eth deth Petrarca per Laura, que tanben ère amor de çò mès fin.

Jamès auie estat Maximiliano guaire autrejat ara religion; mès en aqueth moment l'entrèren de ressabuda, uns talents de cuelher-se confiança damb Crist o damb era Plan Santa Trinitat, e enquia e tot damb tau o quau sant, que non sabie se qué l'auie arribat. Er amor l'amiaue tara devocion, coma l'aurie amiat entara impietat, s'es causes anèssen per aqueth camin. Tan ben li semblèc eth plan deth sòn frair, qu'eth gòi li reprodusic eth mau de cap, encara que leugèrament. En tot sarrar-se damb es dus dits dera man era celha quèrra, li parlèc a Fortunata de guaire braves auien d'èster aqueres mairs Micaelas, de guaire polit deuie èster eth convent, des precioses e plan utiles causes qu'aquiu aprenerie, deishant anar era crospa amarganta e convertint-se en senhora, òc, en senhora tan decenta, que ne poirie auer d'autes egales, mès superiores ada era non.

A Fortunata se l'encomanèc er entosiasme. Era religion! Tanpòc era auie queigut en aquerò. Guarda que non acodir-le-se ua causa tan simpla…! Çò de particular ère que vedie era sua purificacion coma se ve un miracle quan se cre en eri, coma convertir era aigua en vin e de quate peishi hèr-ne quaranta.

"Ditz-me ua causa, li preguntèc a Maxi, en brembar-se'n de qué ère beròia. E me botaràn tòques blanques?"

- Que pòt èster, repliquèc eth seriosament. Non t'ac posqui assegurar; mès ei facil que te les boten.

Fortunata cuelhec ua tovalhòla e metent-se-la peth cap, se n'anèc a guardar-se en miralh. Se'n brembèc alevetz d'ua causa importanta, ei a díder, qu'ena naua existéncia, era beresa fisica non valie arren e que çò qu'importaue e auie valor ère era beresa dera amna. En observar era cara qu'auie Maxi aqueth dia e com n'ère d'esblancossit, considerèc qu'es qualitats moraus deth joen començauen a deishar-se veir en sòn ròstre, en tot hèr-lo mens desagradiu… Aubirèc un cambiament radicau ena sua manèra de veir es causes.

"Qui se'n sap, se didec, qué se passarà dempús d'èster aquiu tractant damb es monges, pregant e vedent a totes ores era custòdia! Solide vierè a èster ua auta sense encuedar-me'n. Jo vau a hèr eth compde de çò de bon que me pòt arribar, tient en compde çò de mau que m'a arribat. Calculi

qu'aquerò ei coma quan un cranh arribar ena causa mès dolenta deth mon e ditz: jamès arribarè ad aquerò. E qué se passe?, que dempús ua i arribe e s'estone de veder-se aquiu: que semblaue mentida. Donques madeish deu èster damb çò de bon. Ua ditz: que non arribarè tan naut; e sense saber com, se trape naut de tot."

Maximiliano se demorèc a dinar, mès era irritacion deth sòn estomac e era pòca hame li calec estar-se ena mès prudenta frugalitat. Era, ça que la, auie fòrça hame, pr'amor qu'auie trabalhat molt aguest maitin o dihèu pr'amor qu'ère contenta e excitada. D'aciu cuelhec eth punt de partida eth redemptor entà parlar de çò de molt que minjaue eth sòn frair Nicolás. Aquerò descoratgèc un shinhau a Fortunata, que se quedèc coma pèga, guardant ath sòn aimant, e arturant era forquilha a pòca distància dera boca. Se pensaue era qu'es capelhans de fòrça sabença e vertut se coneishien per çò deth pòc usatge que hègen deth sabon e dera aigua, e tanben de qué era sua alimentacion non podie èster qu'èrbes codudes e sense sau.

S'estèren tota era tarde blagant sus aquerò dera anada en convent e tanben sus causes restacades damb era part materiau dera sua vida futura. "Ena particion, didec damb cèrt enfasi Maximiliano, me tòquen proprietats rustiques. Era mia tia s'anugèc pr'amor que desiraue entà jo sòs a truca truquet. Mès que jo non sò dera sua pensada; preferisqui es immòbles."

Fortunata apuèc aguesta idia damb un gèst deth cap; mès que non n'ère segura de çò que significaue era paraula *immòble*, ne ac volie tanpòc preguntar. Que deuie èster çò de contrari de mòbles. Maxi la treiguec de dobtes mès tard, parlant des sòns olivèrs e vinhes e dera bona cuelheta que s'anonciaue; per çò que venguec a comprèner que immòbles ei madeish que díder arbes. Tanben era preferie es proprietats deth camp a totes es autes sòrtes de riquesa. Dempús que se retirèc eth sòn aimant, se quedèc pensant ena sua fortuna, e en tot aqueth revolum d'olivèrs, vinhes e ausinèrs qu'èren caladi en cap e que l'empedic dormir enquia fòrça tard, en tot dreçar encara mès es sòns prepausi entara vida dera aunestetat.

"A veir, qué tau?... com ei?... ei beròia?" auie preguntat dòna Lupe a Nicolás damb plan viu curiosèr."

Encara qu'er insigne clèrgue non auie cèrta classa de passions, que sabie apreciar eth genre ara vista. Hec damb es dits dera sua man dreta un manat, e hent-lo-se a vier ena boca les desseparèc de seguit, dident:

"Qu'ei ua hemna… enquia aquiu".

Dòna Lupe se quedèc desconcertada. As perilhs ja coneishudi s'auien d'amassar es qu'aufrís per era madeisha tota beresa superiora laguens dera maquina deth matrimòni. "Es hemnes maridades *non an d'èster* guaire beròies" didec era senhora prononciant era frasa damb accent de conviccion prigonda.

Li hec d'autes mil preguntes entà padegar eth sòn arderós curiosèr; com anaue vestida e pientada; com s'exprimie; s'auie era casa apraiada, e Nicolás responie en tot vantar-se d'observador. Es sues impressions que non auien estat dolentes, e encara que non auie pro dades entà hèr un judici deth vertadèr caractèr dera gojata, podie auançar, fidat ena sua experiéncia, en sòn bon còp de uelh e en un cèrt sabi pas qué, presumpcions favorables. Damb aquerò eth curiosèr de dòna Lupe a'alugaue encara mès, e ja non podie èstar-se tranquilla enquia non calar eth sòn pròpri nas en aqueth aguisat. Visitar ara tau, que non li semblaue digne en auer hèt tantes minganèles en contra sua; mès estar-se fòrça dies sense veder-la e investigar-li es fautes, se les auie, qu'ère impossible. Aurie desirat veder-la *per un trauquet*. Damb eth nebodet non volie dòna Lupe dar a tòrcer eth sòn braç, e tostemp se mostraue intoleranta, encara que ja damb mens afogadura. Que li semblèc ua bona idia aquerò de purificar-la enes Micaelas, e encara que non ac didec ad arrés, ath sòn laguens consideraue aqueth camin coma eth solet que podie amiar entà ua solucion. Qu'auie un delèri per calar-li era vista ath dessús ath *basilisco*, e coma qu'eth sòn nebot non li didie que venguesse a veder-la, aguest silenci la hège emmaliciar encara mès. Un dia ja non podec tier-se, e agarrant distrèt a Maxi en sòn quarto, li deishèc anar aquerò ara imprevista: "Non te penses que jo me vau a rebaishar ad aquerò…"

- A qué, senhora?
- A tier-li ua visita ara tua… que non posqui prononciar cèrtes paraules. Me semble indigne que vaja aquiu, a maugrat de toti aguesti projèctes de leishiu gleisèr que li vatz a dar.

- Senhora, s'ei que jo non vos è dit arren…
- Te digui que non i anarè… non i anarè.
- Mès, tia.
- Que non i a tia que valgue. Non m'ac as dit, mès ac desires: Te penses que non liegi jo es tòns pensaments? Qué pòs dissimular tu ath mèn dauant! Donques non, non te'n gesseràs damb era tua. Jo non i vau se non ei en cas que m'amietz estacada de pes e mans.
- Donques vos amiaram estacada de pès e mans, didec Maxi arrint.

Qua'c desiraue, òc; mès coma qu'auie eth sòn critèri format e era sua invariabla linha de conducta traçada, non daue massa valor ad aquerò que dera visita podesse resultar. Vaquí per a on era fòrça des circonstàncies auie botat a dòna Lupe en ua situacion subaltèrna, e eth praube gojat, que mesi abans non gausaue piular dauant d'era, guardaue ara, ara sua tia, d'egal a egal. Era dignitat dera sua passion qu'auie hèt deth mainatge un òme, e coma eth plebèu que s'ennoblís, guardaue ara sua anciana autocrata damb respècte, mès sense pòur.

Coma que Nicolás visitaue quauqui dies a Fortunata pr'amor d'ensenhar-li era doctrina cristiana, dòna Lupe se botaue furiosa. Damb tanti va-e-veni, didie era, que se l'anaue er estomac. Mès eth sentiment que reaument la hège sorrisclar qu'ère era enveja de qué i anèsse Nicolás e non era. Plan per aquerò anauen tia e nebot un shinhau desavenguts. Corrie eth mes de mars, e eth dia de San José didec Nicolás ena taula: "Tia, que ja i a ahragues". Mès era indirècta non hec efècte ena economica veuda. Tornèc ara madeisha eth clèrgue en diuèrses escadences: "Be n'èren de bones es ahragues qu'è vist aué! Tia a com estaràn aué es ahragues?"

- Sabi pas, ne m'interèsse, repliquèc era, pr'amor que coma que non les pensi hèr a vier enquia que non se boten a tres reiaus…

Nicolás alendèc, tant que dòna Lupe didie ath sòn laguens: "Coma non minges mès ahragues qu'es que jo te bota, golard, que vas ben".

E coma dòna Lupe ère un shinhau goluda, se hec a vier un dia un cornet d'ahragues, ben amagadet entre era mantilha; mès que non la botèc sus era taula. Acabat eth dinar, e tant que Nicolás liegie *La Correspondencia* o *El Papelito* en minjador, dòna Lupe s'embarraue ena sua cramba entà minjar-

se es ahragues ben empolverades de sucre. Tanlèu eth capelhan gessie en carrèr, gessie dòna Lupe dera sua amagadera pr'amor d'aufrir-li a Maximiliano un shinhau d'aquera saborosa fruta, e entraue en sòn quarto damb eth platet e era culhereta. Qu'arregraïe fòrça aguestes fineses eth gojat, e se minjaue era lecaria. Era sua tia lo guardaue minjar damb expectanta atencion, e quan quedauen ena sièta sonque sies o sèt ahragues l'ac treiguie des mans dident: "Aquerò entà Papitos qu'ei damb es uelhs gessudi sonque de veder-les".

Era gojata se minjaue es ahragues, e dempús, damb es lecades que li balhaue ara sièta, la deishaue coma se la auesse lauat.

VII.-

Juan Pablo non prestaue guaira atencion ar ahèr de Maximiliano ne a toti es auti ahèrs dera familha, coma non siguesse eth der eretatge. Eth sòn desir qu'ère crubar lèu entà poder pagar es sòns deutes. Venguie de net fòrça tard, e lèu tostemp minjaue dehòra, causa que dòna Lupe arregraïe fòrça, pr'amor que Nicolás damb era sua voracitat puntuau li desequilibraue eth presupòst dera casa. Era misantropia que l'entrèc a Juan Pablo dempús era sua mespredosa tornada deth Cuartel Real non s'alterèc pendent aqueri dies que succediren ar eretatge. Parlaue pòc, e quan dòna Lupe li mentaue eth maridatge de Maximiliano, dera madeisha manèra que se li cale un còp d'agulha a bèth un entà que non s'adormisque, quilhaue es espatles, didie paraules de mesprètz contra eth sòn frair e arren mès. "Qu'ei causa sua… a jo qué?"

De carlisme non se'n parlaue ena casa, pr'amor que dòna Lupe non ac toleraue. Mès un maitin, es dus frairs majors se calèren de tau sòrta ena convèrsa, mèsalèu peleja, que non ne heren cabau dera senhora. Juan Pablo ère en tot lauar-se en sòn quarto, entrèc Nicolás tà dider-li sabi pas qué, e per aquerò de s'eth prèire Santa Cruz ère un bandit o un lhòco, s'anèren embolhant, embohant enquia que…

"Vòs que te diga ua causa?, cridaue eth primogenit, desgahonant-se. Donques que don Carlos non a trionfat ja per tòrt vòste, per tòrt des capelhans. Que s'a de gésser d'aquiu, coma è gessut jo, entà encuedar-se'n des intrigues dera gentòta de sotana, que tot ac vò entada eri, e non hè que descreditar damb calomnies e petòfies ad aqueri que vertadèrament trabalhen. Jo que non podia estar-me aquiu, m'estofaua. Li didí a Dorregaray: generau, sabi pas se com podetz tier aquerò; e eth quilhaue es espatles, en tot botar ua cara!... Que non passaue eth dia sense qu'es chots li hessen a vier un conde a don Carlos. Que Dorregaray amiaue tractes damb Moriones pr'amor de render-se, que Moriones l'auie aufrit dètz milions de reiaus, en fin, mil indecéncies. Quan me venguec era notícia de qué m'acusauen d'auer anat en Cuartel General de Moriones pr'amor de hèr-les a vier encargues deth mèn cap, me capvirè, e aquera madeisha tarde, en trapar-me ath gropet en atri dera glèisa de San Miguel, m'enventí, e lèu lèu se forme aquiu un Dos de Mayo."Aciu non i a mès traïdors que vosati.

Çò qu'auetz qu'ei era enveja deth traïdor, per çò deth profit que ne treiguen dera traïson. Que non digui jo per dètz milions; mès per vint mil monèdes petites veneríetz ath Rei, e a tota era sua descendéncia. Panaires infames, oncles de Judes". En fin, que se non auesse passat per aquiu eth coronèl Goiri, que m'estimaue fòrça, e m'agarre ara fòrça e me trè d'aquiu e m'amie en casa, aquera tarde ges era tripa d'un capelhan entà veir era còga deth solei. Que siguí tres dies en lhet damb ua menaça d'atac cerebrau. Quan me lheuè, demanè ua audiéncia ath Rei. Era sua responsa siguec botar-me ena man eth chapèu e eth passapòrt entara frontèra. En fin, qu'es *passa-rosaris* me fotèren en solèr, pr'amor que non me prestaua a ajudar-les enes sues maquinacions contra es leiaus e valents. Per tòrt des sotanes se perdec don Carlos V, e ath VII que non li servic era leçon. Que s'apraie. Non volies religion?, donques aciu que l'as; assadora-te de capelhans, cuelh ua indigestion e creba.

- Qu'ei ua apreciacion tua, didec Nicolás moderant era sua ira, que non me semble qu'age guaire fondament… aguesta qu'ei era causa.
- Tu sabes se qué ei eth mon e era realitat? Qu'ès ena lua.
- E tu, me semble qu'ès un shinhau capvirat, pr'amor que be n'as dit d'asenades.

Cara-te era boca, estupid… Didec Nicolás emmaliciant-se.

- Sabes se qué te digui?, cridèc Juan Pablo, lheuant era sua arroganta votz, qu'a jo non se me mane carar, d'acòrd? Qu'è auut er aunor de deishar-li anar quate causes ar avesque de Persepolis, e s'un non cranh as sotanes violètes, quina pour li cau as neres…?
- Donques jo te digui… higec Nicolás desgahonat, tremolós e sense saber se menaçar damb es punhs o simplament damb es paraules, jo te digui qu'ès un furgaire.
- Quin tapatge ei aguest?, sorrisclèc dòna Lupe entrant a botar patz. Vai damb aguesti cavalièrs! Que ja les didí un aute còp as senhors lhaunèrs, que quan volessen discutir per bèra causa se n'anèssen a hè'c en carrèr. Ena mia casa que non voi escandals.
- Qu'ei que damb aguest bèstia non se pòt discutir… didec Nicolás, que lèu non podie alendar de tan sufocat qu'ère.

Juan Pablo non didie arren, e seguic vestint-se, virant-se d'esquia ath sòn frair.

“Vai, quin gèni qu’as deishat anar!, li didec dòna Lupe, sense qu’eth la guardèsse. Poderies considerar qu’eth tòn frair ei prèire… E mès que mès non vengues en tot hèr-te a veir de valent; pr’amor que se te gessec mau eth pas ara *infama faccion*, e t’a calut tornar damb es mans en cap, quin tòrt n’auem es auti?”

Juan Pablo non se dignèc respòner. Dòna Lupe cuelhec eth braç ath capelhan e se lo hec a vier damb era, temerosa de qué s’embolhèssen un aute còp. En minjador ère Maximiliano seigut ja entà esdejoar. Qu’auie entenut era peleja sense que l’importèsse bric çò que se passèsse. Que s’ac hèsquen. A Nicolás non li treiguec er apetit era sua mala encolia, donques que cap trebolament d’animositat, per gran que siguesse, lo podie privar dera sua mès caracteristica manifestacion organica. Es tres enteneren crits en carrèr, e dòna Lupe parèc era aurelha en pensar-se qu’ère un *extraordinari* deth jornau anonciant capitades dera armada liberau sus es carlistes. En aqueri dies der an 1874, qu’èren freqüents es suplements de jornau, en tot tier ath vesiat en contunha ansietat.

“Papitos, didec era senhora, cuelh dus sòs e baisha a crompar er *extraordinari dera Gaceta*. Veiratz se com parle de bèra bona repassada que les an fotut as *blosi*.”

Nicolás, qu’auie ua audida plan fina, dempús de carar pendent ua estona e hèr carar a toti, didec: “Mès, tia, non sigatz hòla. Qu’ei que non i a tau pregon *d’extraordinario*. Çò que ditz era votz, clarament s’enten… *Er ahraguèèèèèr… ahragues*”

- Que pòt ester, repliquèc dòna Lupe, sauvant eth sòn monedèr mès rapid qu’era vista. Mès que son tan verdes qu’ei pur vinagre…
- Tot sigue per Diu, didec Nicolás alendant. Qu’ac passèc pejor Jesús, que demanèc aigua e li balhèren hèu.

Masculhant eth darrèr mòs gessec Maximiliano entà anar-se’n tà classe, hent-se a vier era carga des libres, e fòrça temps dempús esdejoèc Juan Pablo solet. Aqueri minjars mestradi a desparières ores shordauen fòrça a dòna Lupe. Dilhèu se pensauen es sòns nebots qu’aquera casa ère un ostau? Eth solet qu’auie consideracion, eth que mens guèrra daue e eth que mens minjaue qu’ère Maxi, eth dera pasta d’àngel, tostemp educat, enquia e tot

dempús que lo heren vier hòl es uelhs d'ua hemna. En aquerò reflexionaue dòna Lupe aquera tarde, en tot cóser ena cagira, ath costat deth balcon deth carrèr, sense cap auta companhia qu'era deth gat.

"Diguen çò que volguen, qu'ei eth milhor des tres, pensaue, metent e treiguent era agulha, milhor qu'er egoïsta de Nicolás, milhor qu'eth pòcvau de Juan Pablo… Que se vò maridar damb ua…? Que mos ac cau veir, mos ac cau veir aquerò. Que non se pòt jutjar sense enténer… Que poirie èster que non siguesse… a viatges se passen aguestes causes… Vai!... E ei encamardat coma un pèc… E qué li vam a hèr? Que Diu mos age."

Entrèc Nicolás deth carrèr e, preguntat per dòna Lupe, didec que venguie de casa deth *basilic*. Aqueth dia se mostrèc mès satisfèt, en tot assegurar qu'era sua catecumèna comprenie ben es causes dera religion, e qu'en çò dera moralitat semblaue èster *de bona husta*, e damb aquerò arribèc ar arràs eth curiosèr dera veuda e ja non li siguec possible tier pendent mès temps eth papèr mespredós que representaue.

"Autant t'entestaràs, li didec ar estudiant aquera net, qu'a tot darrèr ac vas a arténher".

- Qué, tia?
- Que venga jo en persona a veir ad aguesta… Mès te cau saber que se i vau ei contra era mia volontat.

Maximiliano qu'ère bontadós e volie estar ben damb era, non volec mostrar-li indiferéncia. "Plan, donc, tia, se vietz a veder-la, vos ac arregraïram tota era nòsta vida."

- Que non me hèn ua bèra manca es vòsti arregraïments, s'ei que dicidisca anar-i, qu'encara non sai…
- Òc, tia.
- Ne i vau, s'ei que me dicidisqui, pr'amor que m'ac arregraïgatz, senon pr'amor de veir damb es mèns pròpris uelhs tota era prigondor der abisme que te vòs calar, a veir se trapi bèra manèra de hèr-te enlà d'eth.
- Deman madeish, tia; vos acompanhi, didec afogat eth gojat. Que veiratz eth mèn abisme, e quan lo veigatz me possaretz.

E anèc a londeman dòna Lupe, vestida damb es pelhòts de cristianar, pr'amor qu'abans auie anat ena foncion der asil de dòna Guillermina, per invitacion d'aguesta, que d'aquerò n'ère plan satisfèta. Que volie dar eth còp, e coma qu'auie tan domèni sus era madeisha e s'exprimie tant aisidament, pensaue que serie facil balhar-se fòrça importància ena visita.

Que siguec atau, plan que òc. Pòqui viatges ena sua vida, ne enquia enes milhors dies de Jáuregui, se dèc dòna Lupe tant de ton coma en aquera entrevista, pr'amor qu'en èster eth *basilic* tan pòc fòrt en formes sociaus e trapar-se tant intimidada pera sua situacion e pera sua mala fama, era auta s'exprimic ath sòn gust e s'enlairèc enquia un extrèm incredible. Tractaue dòna Lupe ara sua presumpta neboda damb educacion, mès sauvant es distàncies. Que s'auie de conéisher enquias mendre detalhs, qu'era visitada ère ua mossa de crospa amarganta, damb recomandables pretensions de decéncia, e era visitaira ua senhora, e non ua senhora quinsevolh, senon era senhora de Jáuregui, er òme mès aunèst e de mès sani costums qu'auie auut jamès en Madrid o aumens en Puerta Cerrada. E era sua condicon de dauna se provaue en qué dempús d'auer hèt tot çò de possible ena prumèra part dera sua visita, entà mostrar cèrta severitat de principis, jutgèc ena dusau qu'anarie ben quèir un shinhalet deth cant dera indulgéncia. Era vertadèra distincion jamès se complatz en umiliar as inferiors. Dòna Lupe se sentec damb uns talents tan viui de proteccion entà Fortunata, que non poirie auer eth compde des conselhs que l'autregèc e des normes de conducta que se servic traçar-li. Qu'ei que se delie per protegir, dirigir, conselhar e auer a quauquarrés que sus eth podesse exercir eth sòn domèni…

Ua des causes que mès li choquèc de Fortunata, siguec era sua timiditat entà exprimir-se. Se vedie de seguit que non parlaue coma es persones fines, e qu'auie pòur e vergonha de díder asenades. Aquerò la favoric ena opinion de dòna Lupe, pr'amor qu'eth desvergonhament en lenguatge aurie estat senhau d'anarquia ena volontat. "Non vos cau pòur, li didie era veuda, en tot tocar-li familiarament eth jolh damb eth sòn ventalh; que non ei possible apréner en un dia a exprimir-se coma nosates. Aquerò vierà damb eth temps, eth tracte e er usatge. Prononciar mau ua paraula que non ei vergonha entad arrés, e era que non a recebut ua educacion curosa que non n'a eth tòrt".

Fortunata que passaue era pena nera damb aquera visita de *tan plan compliment*, e un color se l'anaue e un aute li venguie, sense saber se com respóner as preguntes de dòna Lupe ne s'arrir o botar-se seriosa. Çò que desiraue ère que se n'anèsse lèu. Parlèren dera anada en convent, decision qu'era tia de Maxi laudèc fòrça, en tot esforçar-se a trèir deth sòn cap es concèptes mès complicats e es mots mès fins. Enquia tau punt deuec arribar en aquerò, que Fortunata se demorèc en dejun de fòrça causes que l'entenec. Ara fin arribec eth moment de dider-se adiu, que Fortunata desiraue damb ansia e cranhie, en tot pensar qu'ère incapabla de díder damb claretat e tranquillitat totes aqueres formules darrères e er aufriment dera casa. Era de Jáuregui ac hec coma persona experimentada en aquerò; Fortunata quequegèc, e tot ac didec ath revés.

Maximiliano parlèc pòc pendent era visita. Non hège qu'èster *al quite*, acodint damb eth *capote* aquiu a on Fortunata se vedie en perilh per turpitud de lenguatge. Quan gessec dòna Lupe, credec que l'auie d'acompanhar enquiath carrèr, e atau ac hec.

"Qu'ei ua pegonha… didec era veuda ath sòn nebot; tau entà quau… Que semble que l'an agarrat damb hilat. En mans d'ua persona intelligenta, aguesta hemna que pòt dreçar-se, pr'amor que non deu auer mau hons. Mès jo dobti de qué tu…"

VIII.-

Dòna Lupe qu'ère persona de bon gust e aprecièc de seguit era beresa deth *basilic* sense botar-li inconvenents, coma ei usatge e costum en judicis de hemnes. Autanplan aqueres que non an pretensions de beresa se resistissen a proclamar era des autes. "Qu'ei beròia de vertat, didie ath sòn laguens era veuda, de camin entà casa, aquerò que se ditz beròia. Mès qu'ei ua sauvatja que li cau èster adondada". Es desirs d'apréner que Fortunata mostraue li shautèren fòrça, e sentec que se l'agitauen ena sua amna, damb vams d'exercir-se, es sòns talents de mèstra, de conselhèra, de protectora e de cap de familha. Qu'auie dòna Lupe era aptitud e era vanitat educatiues, e entada era non i auie màger glòria qu'auer a quauquarrés que sus eth podesse desplegar era sua autoritat. Maxi e Papitos qu'èren ath còp hilhs e alumnes, pr'amor qu'era senhora se hège estimar tostemp des èssers inferiors qu'educaue. Eth madeish Jáuregui qu'auie tanben estat, sivans didie era gent, autant disciple que marit.

Entornèc, donc, ena sua casa era tia de Maximiliano barrejant ena sua ment plans supèrbi. Era passion d'adondar se desvelhaue en era dauant d'queth magnific animau qu'ère en tot demanar ua man adreita que l'adondèsse. E vaquí se com a impulsi de diuèrses passions, tia e nebot vengueren a coïncidir enes sòns desirs; vaquí se com era tirana dera casa acabèc guardant damb uelhs benevòls ara madeisha persona que d'era auie dit tants insults. Fòrça qu'ac arregraïe aquerò eth joen, e jutjant per eth madeish, era indulgéncia dera sua tia venguie a èster afeccion, encara qu'en vertat provenguie d'aguest imperiós besonh que senten es umans d'exercitar e méter en foncions tota facultat grana que possedissen. Plan per aquerò era veuda non cessaue de pensar ena gran capitada que poirie trèir de Fortunata, en tot adocir-la e polir-la enquia talhar-la en senhora, e s'imaginaue ua victòria semblabla ara que Maximiliano sajaue arténher en un aute orde de causes. Era causa que non serie aisida, pr'amor qu'er animau deuie auer fòrça vicis; mès coma mès granes siguessen es dificultats, mès ludirie era mèstra. Ara imprevista li vengueren ara senhora Jáuregui mesfisances punchenques,e didie: "Que'ei que non pòt èster, qu'ei massa hemna entà tan pòc òme. Se non existisse aguest maudit desequilibri de sang, eth damb era sua afeccion e jo damb çò de molt que sai,

adondaríem ara fèra; mès aguesta mossa madeish se tòrç eth dia mens pensat, que solide se mos torcerà".

Mieja setmana s'estèc en aguesta luta, ja volent cedir entà actuar coma mèstra, ja perseverant enes sòns prumèrs temors e inclinant-se a non intervier en arren… Mès damb es amigues li calie representar d'auti papèrs, donques que dehòra de casa ère vanitosa, e non li shautaue jamès campar en situacion desdenhosa o ridicula. Qu'auie compde de meter-se tostemp plan nauta, plan per aquerò li calie exagerar e emberir tot çò que l'enrodaue. Qu'ère d'aguestes persones que tostemp vanten en grana manèra es causes pròpries. Tot çò d'era qu'ère tostemp bon: era sua casa ère era milhor deth carrèr, eth sòn carrèr eth milhor deth barri, e eth sòn barri eth milhor dera ciutat. Quan se mudaue de quarto, aguesta supremacía domiciliaria anaue tostemp damb era a on siguesse qu'anèsse. Se bèra causa desdenhosa o ridicula l'arribaue, s'ac sauvaue en secret; mès que s'ère causa flatosa, la publicaue lèu hènt trinhonar es campanes. Plan per aquerò quan se sabec pes familhes amigues qu'eth sètmeson se volie maridar damb ua quinsevolh, non sabie *era des Piòcs*, com apraiar-se entà demorar ben. Qu'ère dificil d'apraiar aquerò, e tot eth sòn talent de saber convertitr çò nere en blanc, coma auie hèt en d'autes escadences, que non ère pro.

Diuèrses nets siguec ena reünion des dera Caña complètament aclapada e sense saber entà on tirar. Mès deth dia que vedec a Fortunata, se secodic era marriment, en creir auer trapat un punt d'empara tà lheuar de nauèth eth mon aclapat deth sòn optimisme. En qué pensatz que se basèc tà tornar a cuélher aqueri aires de persona superiora a toti es eveniments? Donques ena beresa de Fortunata. Per mès que s'imaginèssen era sua beresa, que non n'aurien idia dera realitat. En fin, qu'auie vist hemnes beròies, mès coma aquera deguna. Qu'ère ua divinitat *en tota era extension dera paraula*.

Qu'èren estonades es amigues en entener-la, e profitèc dòna Lupe aguest estonament entà gésser damb aguest ardit estrategic: "E per çò dera sua mala vida, que i aurie molt entà parlar… Que non ei tant coma s'a dit. Jo gosaria assegurar qu'ei fòrça mens."

Interrogada sus era condicion morau e de caractèr dera divinitat, hec fòrça excepcions e distincions: "Aquerò que non ac posqui díder… Non è

parlat damb era qu'un solet còp. M'a semblat umila, d'un caractèr timid, d'aqueres que son faciles de dominar per aqueth que pòt e sap hè'c". En parlar dempús de qué la botauen enes Micaelas, totes es presentes laudèren aguesta resolucion, e dòna Lupe se quilhèc mès ena sua vanitat, en tot díder qu'auie estat idia sua e era condicion que botèc entà transigir, que dempús d'ua longa quarentena religiosa porie èster admetuda ena familha, pr'amor qu'es causes non se podien amiar a punta de lança, e aquerò de tronar damb Maximiliano e barrar-li era pòrta, que se ditz lèu lèu; mès que hè'c, ja e ua auta causa.

Mentretant, s'apressaue eth dia decidit entà amiar ath *basilic* enes Micaelas. Nicolás Rubin n'auie parlat damb eth capelhan, un companh sòn de Seminari, que li parlèc ara Superiora, qu'ère ua dauna illustra, amiga intima e parenta luenhana de Guillermina Pacheco. Acordada era admission enes tèrmes que senhale eth reglament dera casa, solet se demoraue entà realizar-la que passèsse era Setmana Santa. Eth Dijaus gesseren Maxi e era sua amiga entà hèr quauques estacions, e eth Diuendres plan d'ora anèren ena Cara de Dios, en tot hèr dempús ua longa passejada per San Bernardino. Fortunata ère, damb era religion, coma mainatge damb sabates naues, e volie qu'eth sòn estimat l'expliquèsse çò que significaue eth Dijaus Sant e es Tenèbres, eth Ciri Pasquau e es auti simbòls. Maxi se'n gessie damb cèrta dificultat, e a viatges s'ac apraiaue de manèra que non se vedesse era sua ignorància enes pedaci dera sua inventiua. Era religion qu'eth sentie en aquera crisi dera sua amna qu'ère massa nauta e non podie inspirar-li vertadèr interès per cap de culte; mès pro que sabie qu'era intelligéncia de Fortunata non podie quilhar-se mès enlà deth punt qu'artenhen es tors des glèises catoliques. Eth òc; eth anaue mès luenh, possat peth sentiment mès que pera reflexion, e encara que non auie ua basa d'estudis entà apuar-se, pensaue enes causes qu'ordenen er univèrs e estampen ath mon fisic coma ath mon morau movement solemne, regular e matematic. "Tot aquerò qu'a de passar, passe, didie, e tot aquerò qu'a d'ester, ei". Que l'auie entrat ua fe cèga ena accion dirècta dera Providéncia sus eth mecanisme foncionant dera vida vidanta. Era Providéncia dictaue non solet era istòria publica senon tanben era privada. Per dejós d'aquerò, qué significauen es simbòls? Arren. Mès que non li volie trèir a Fortunata era sua illusion pes imatges, peth *gori gori*, e pes pompes teatraus que s'admiren enes glèises, pr'amor que, ja se ve… era

praubeta non auie era sua intelligéncia cultivada entà compréner cèrtes causes, e a truca de pecadora, convenguie sauvar-la pendent beth temps tenguda ara observacion, en aqueth orde d'idies relatiuament baish, que vie a èster quauquarren coma garison morau o policia religiosa.

Er entosiasme qu'auie era joena qu'ère coma es encantaments d'ua mòda que comence. Anauen, donc, es dus aimants, coma è dit, per aqueres elevacions de Vallehermoso, ja entre teularies, ja per camins traçadi en un camp de civada, e ara fin se'n cansèren de tanta parlòta religiosa. A Rubin se l'auie acabat era sua sabença liturgica, e a Fortunata li comencèc a shordar un pè, per tòrt dera sarrada d'ua bòta. Eth caucèr estret qu'ei un gran suplici, e er anuèg fisic braque es vòls dera ment. Qu'auien passat peth costat deth cementèri deth Nòrd, dempús hèren pòsa enes depausi d'aigua; era samaritana se seiguec en ua pèira e se treiguec era bòta. Maximiliano li hec a notar çò de ben que ludie d'aquiu estant eth sarrat conjunt de cases de Madrid damb tanta copòla e darrèr d'un orizon immens que se retiraue ath mar. Dempús senhalèc entath costat d'Oriente ua bastissa de tòcho ròi, a miei bastir, e li didec qu'aqueth ère eth convent des Micaelas a on era anaue a entrar. Que li semblèc a Fortunata beròi er edifici e era sua situacion, en tot exprimir eth desir d'entrar-i lèu, aqueth madeish dia se siguesse possible. Assautèc alavetz eth pensament de Rubin ua trista idia. Çò de bon qu'ère bon, mès non aquerò que n'ère massa. Tanta pietat que podie vier a èster un malastre entada eth, pr'amor que se Fotunata s'entosiasmaue fòrça damb era religion e se tornaue santa de vertat, e non volie mès ahèrs damb eth mon, senon demorar-se aquiu embarradeta adorant era custòdia pendent era rèsta des sòns dies… Ò!, aguesta idia sufoquèc autant ath praube redemptor, que se rogic tot. E pro podie succedir, pr'amor que quauques ues qu'entrauen aquiu cargades de pecats se corregien de tau sòrta e se dauen damb tanti talents ara peniténcia, que non volien gésser mès, e parlar-les de maridar-se qu'ère coma parlar-les deth dimòni… Mès que non, Fortunata non serie atau; que non auie era mina de tornar-se santa *en tota era extension dera paraula*, coma diderie dòna Lupe. Se ne siguesse, Maximiliano se moririe de pena, se tornarie alavetz protestant, maçon, judiu, atèu.

Que non mostrèc aguesti temors ara sua estimada, qu'ère damb un pè cauçat e er aute descauç, guardant atentiuament es va-e-veni d'ua

processon de hormigues. Sonque li didec: “Qu’as temps entà entrar. Que non te conven tanpòc que te balhe guaire fòrt.”

Les calie seguir. Tornèc a botar-se era bòta e… ai!, quin dolor!, Çò de pejor siguec qu’aqueth dia, Diuendres Sant, non i auie coches, e non ère possible tornar entà casa de ua auta manèra qu’a pè.

“Que mos auem aluenhat fòrça, didec Maximiliano en tot aufrir-li eth sòn braç. Apua-te, atau non coishejaràs tant… Sabes se qué sembles, atau, amiada a trigòssa?... donques ua hemna prenhs dehòra de compdes, que ja non pòt hèr un pas, e jo sembli eth marit que lèu va a èster pair”. Que non podec mens que hèr-la arrir aguesta idia, e rebrembant qu’era net anteriora, Maximiliano, enes efusions epileptiques dera sua afeccion, auie parlat un shinhau de succession, didec entath sòn laguens: “D’aquerò òc que n’ès tu liure”.

Eth dijaus a vier siguec amiada Fortunata enes Micaelas.

Es Micaelas per dehòra

I.-

Que i a en Madrid tres convents destinadi ara correccion de hemnes. Dus d'eri que son ena poblacion anciana, un ena amplificacion deth Nòrd, qu'ei era zòna preferida des naui instituts religiosi e des comunautats expulsades deth centre pera confiscacion revolucionària des sues cases istoriques. En aguest airau Nòrd son tants es edificis religiosi que lèu ei de mau hèr compdar-les. Que n'a entà monges de clausura, e entà religioses que viuen en comunicación damb eth mon e en batalha ruda contra era misèria umana, en aguestes ordres modèrnes derivades dera de Sant Vicent de Paul, qu'era sua peniténcia s'està en acuélher ancians, asistir malauts e educar mainatges. Coma per encantament, qu'auem vist bastir en aqueth airau grani edificis de tòcho, de dubtós valor arquitectonic, que hèn veir guaire positua ei encara era propaganda religiosa, e quini resultats tan practics s'obtien der estauvi espirituau, ei a díder dera aumòina, cultivat per bona man. Es *Hermanitas de los Pobres*, es *Siervas de Maria* e d'autes, tant apreciades en Madrid pes positiues ajudes que prèsten ath vesiat, qu'an laurat en aguesta zòna es sues cases damb era rapiditat des òbres de contracte. D'instituts entà clèrgues sonque n'a un, fòrça gran, vulgar e trist coma un falanstèri. Es *Salesas Reales*, desseparades deth convent que les hec dòna Bárbara, qu'an tanben un domicili nau, e d'autes monges istoriques, es que recuelheren e sauvèren es uassi de D. Pedro el Cruel, acampen aquiu sus es nautades deth barri de Salamanca.

Era planhèra de Chamberí, des d'es Pozos e Santa Bárbara enquia mès enlà de Cuatro Caminos, qu'ei eth lòc preferit des ordres naues. Aquiu auem vist quilhar-se er asil de Guillermina Pacheco, era hemna constanta e extraordinària, e aquiu tanben era casa des Micaelas. Aguestes bastisses qu'an un cèrt caractèr d'improvisacion, e en totes, combinant eth bas prètz damb era prèssa, s'a tengut eth tòcho ath descubèrt, damb cèrts aires mudejars e pegòts de gotic ara francesa. Es glèises afècten, enes fragils estucs que les decoren interiorament, er estil galantejat damb pretensions d'elegant dera basilica de Lorda. Que i a, donc, en eres ua impression de netetat e garnidura qu'encante ara vista, e ua deplorabla forma arquitectonica. Era importacion des naui estils de pietat, coma eth deth

Sagrat Còr, e aguestes còlhes de prèires de bauèr expulsadi de França, an hèt a vier ua causa bona, era netetat des lòcs destinadi ath culte; e ua causa dolenta, era perversion deth gust ena decoracion religiosa. Qu'ei vertat que Madrid a penes auie elements de defensa contra aguesta invasion, pr'amor qu'es glèises d'aguesta vila, ath delà de plan lordes, son reaument lèges coma art. Atau, donc, non podem cridar guaire. Eth barroquisme sense gràcia des nòstes parròquies, es paravents plei de greha, es capèles caperades d'òrres estucs polsosi e tot çò d'aute que constituís era vulgaritat indigna des temples madrilenhs, non pòt tier-se de cara ar esnobisme d'aguesta naua monumentalitat, tanben armada en ges trincadís e damb degalhades d'aur e pintura en temple, mès qu'aumens alende flaira de netetat, e a era dignitat des lòcs o on i é fòrça era santetat dera escampa, dera aigua e deth sabon.

Eth casalon que cridam *Las Micaelas*, qu'ère plaçat mès entà naut deth de Guillermina, aquiu a on es rarificacions dera poblacion aumenten en tèrmes de qué ei fòrça mès vast eth solèr sense arren qu'er edificat. A trauèrs de quauqui uets deth casalon se pòt veir orizons esteparis e luminosi, tàpies de cementèris coronades de ciprèsi, nautes humenèges de fabriques coma palmères sense arrames, granes extensions de terren mau semiades entà pèisher es saumetes de lèit e es crabes. Es cases son baishes, coma es des pòbles, e n'a quauques ues de galaria damb abitacions numerotades, qu'es sues pòrtes se ven pera costana. Er edifici de Las Micaelas qu'auie estat ua casa particulara, qu'ada era s'ahigec ua ala interiora, enrodant es costats deth uart en forma de miei claustre, e en aqueth moment se l'anaue higent peth costat opausat dera glèisa, qu'ère ampla e der estil de mòda, tòcho sense rebocar modelat ar estil mudejar e puntes de pèira picada de Novelda laurada en ogival constructiu. Coma qu'era glèisa ere encara a miei bastir, eth culte se celebraue ena capèra provisionau qu'ère un gran correder en embaish, ara quèrra dera pòrta.

En apraiament d'aguest correder entà convertir-lo en temple interin, se vedie eth bon desir, era netetat e era innocéncia artistica des excellentes senhores que formauen era comunautat. Es parets èren estucadas, coma es des nòstes crambes, pr'amor qu'aquerò ei ua sòrta de decoracion de baish prètz en Madrid e fòrça avient entara neteja. Ath hons i auie er autar, qu'ère, ja se sap, blanc e aur, d'un estil tan vist e tan determinat, que

semble que vie enes revistes de dessenh. A dreta e quèrra, en imatges cridaires de gran mida, es dus Sagrats Còrs, e sus eri se daurien dues hièstres plan estretes, acabades peth dessús en estil ogival, damb veires blancs, ròis e blus, combinadi en rombe, coma se tien enes escales des cases modèrnes.

Apròp dera pòrta i auie ua rèisha de husta que desseparaue ath public des monges, es dies qu'entraue public, qu'èren es dijaus e dimenges. Dera rèisha tà languens, eth solèr ère caperat de tela impermeabla, e as costats de çò que podem cridar *nau* i auie dues hilades de cagires reclinatòries. Ara dreta dera nau i auie dues pòrtes, non guaire granes: era ua amiaue tara sacristia, era auta tara cramba que hège de cor. D'aquiu venguien es sons d'un harmònium tocat candorosamente en acòrds de tonica e de dominanta, e damb es modulacions mès elemntaus; d'aquiu venguien tanben es exaltadi accents des dues o tres monges cantaires. Era musica qu'ère digna dera arquitectura, e sonaue a *zarzuela* sentimentau o a cançon d'aqueres que se repartissen coma presents as subscritores des jornaus de mòdes. En aquerò a vengut a parar eth grandós cant gleisèr, per tòrt der abandonament d'aqueri que manen en aguestes causes e era facilitat que se permeten nauetats en sevèr culte catolic.

Era pecadora siguec amiada enes Micaelas pògui dies dempús dera Pasca de Resurreccion. Aqueth dia, dès que se desvelhèc, se li botèc a Maxi era obstruccion ena boca der estomac, mès tan fòrta coma s'auesse entre pièch e esquia un pau trauessat. Anuèg semblable que l'auie enes dies d'examens, mès non damb aguesta intensitat.

Fortunata semblaue contenta, e desiraue qu'arribèsse era ora entà abreujar era expectacion e perplexitat qu'èren es dus aimants, sense saber se qué dider-se. Ada era aumens non se l'acodie arren entà dider-li, e encara qu'ada eth li passauen peth cap fòrça causes, auie cèrta aversion innata a çò de teatrau, e non li shautaue parlar massa en certanes escadences. S'auem de díder era vertat, Maxi inspiraue aqueth dia ara sua nòvia un sentiment d'afeccion doça e tranquilla, damb un shinhau de pietat. Eth sajaue de dar ara convèrsa un ton familhau, en tot parlar deth temps e recomanar ara joena que non se'n desbrembèsse cap pèça importanta de ròba. Nicolás, qu'ère present, non aurie permetut tanpòc amorasses d'amor ne punets, e

ajudaue a recuélher e acorropàr totes es causes qu'auie de her-se a vier, en tot híger observacions tan practiques coma aguesta: "Ja sabetz que ne perhums ne jòies ne foteses de cap sòrta entren en aquera casa. Tot eth bagatge mondan se lance ena pòrta".

Quan arribèc eth mosso que li calie amiar era mala, Fortunata ère ja prèsta, vestida damb era màger simplicitat. Maximiliano guardèc diuèrsi còps eth relòtge sense encuedar-se'n dera ora. Nicolás, qu'estaue mès seren, guardèc eth sòn e didec qu'ère tard. Baishèren es tres, e anèren, damb pas brac seguit e sense parlar, entath carrèr de Hortaleza pr'amor de cuélher un coche. S'installèc eth joen damb non pòc trabalh en sèti plegable, pr'amor qu'es pèlhes dera sua futura esposa e era ròba talara deth clèrgue destorbauen fòrça era entrada e era gessuda. E s'eth camin auesse estat mès long, eth martiri d'aqueres sies cames que non sabien com plaçar-se, qu'aurie estat mès gran. Era neofita guardaue pera hiestreta, tirada vagament e sense interès era sua atencion pera gent que passaue. Poirie dider-se que guardaue entà dehòra per non guardar entà laguens; Maximiliano se l'avalaue damb es uelhs, tant qu'eth capelhan sajaue en vaganaut d'animar era convèrsa damb quauques badinades plan pòc engenhoses.

Arribèren a tot darrèr en convent. Ena pòrta i auie tres mendicaires vielhes, que demanèren caritat, e a Maximiliano li manquèc temps entà autrejar-la-se. L'amaraue extraordinariament era boca, e era sua votz fina gessie dera gòrja damb interrupcions e còps coma era d'un asmatic. Eth sòn trebolament l'obligaue a refugiar-se enes tèmes vulgars… ¡Vai, be ne son de pesats aguesti praubi!... Semble que i a missa, pr'amor que s'enten era campaneta de lheuar… Qu'ei polida era casa, e alègra, òc senhor, alègra."

Entrèren en ua sala que i a ena dreta, en costat opausat ara capèra. En aguesta sala recebien es visites es monges, e es recuelhudes que se les permetie veir ara sua familha es dijaus pera tarde, pendent ua ora e mieja, en preséncia de dues mairs. Ornada damb ua simplicitat que tocaue era praubetat, era tau sala non auie qu'ues estampes de sants e un quadre de Sant Jusèp, ar òli, que semblaue hèt pera madeisha man que pintèc eth Jáuregui dera casa de dòna Lupe. Er estatge qu'ère de rajoleta, ben lauat e heregat, sense mès defensa entath hered que dus tapisi de jonc dauant des

dus bancs qu'ocupauen es testères principaus. Aguesti bancs, es cagires e un canapè de pautes corbes èren pèces desparières, e pro se vedie que tot aqueth praube parament venguie des donacions o aumòines d'aguesta o auta casa. Ne cinc menutes les calec demorar, pr'amor que de seguit entrèren dues monges que ja èren avisades, e lèu estalonant-les entrèc eth senhor capelhan, un òme fòrça simpatic e que se n'arrie de tot. Se cridaue don Leon Pintado, e en arren se corresponie era persona damb eth nòm. Nicolás Rubin e aqueth badòc tan gran e tant alègre s'abracèren e se saludèren en tot tutejar-se. Ua des dues monges qu'ère joena, rogideta, de boca agraciada e uelhs qu'auien estat plan polidi se non patissen d'estrabisme. Era auta qu'ère seca e d'edat madura, damb lunetes, e hège veir clarament qu'auie ena casa mès autoritat qu'era sua companha. As paraules que dideren, impregnades d'aguesta cortesia doça que forme er estil e eth metau dera votz des religioses deth dia, anaue era neofita a respóner bèra causa avienta entath cas; mès se talhèc e des sòns pòts non gessec qu'un *ju ju* qu'es autes non compreneren. Era session siguec brèu. Plan que òc, es mairs Micaelas non volien pèrder eth temps. "Didetz-vos adiu", didec era seca, en tot cuelher-la d'un braç. Fortunata sarrèc era man de Maxi e de Nicolás, sense hèr diferéncia entre es dus, e se deishèc amiar. *Rubinius vulgaris* hec un pas, deishant solets as dus capelhans que parlauen cuelhent-se er un ar aute es flòcs des sòns mantèls, e vedec desparéisher ara sua estimada, ara sua idòla, ara sua illusion, per aquera pòrta pintada de blanc, que comunicaue era sala damb era rèsta dera religiosa residéncia. Qu'ère ua pòrta coma quinsevolh auta; mès quan se tornèc a barrar, li semblèc ar enamorat gojat ua causa desparièra de tot çò que i a en mon, en plan vast règne des pòrtes.

II.-

Se metec a caminar entà Madrid peth polsós camin der ancian Campo de Guardias, e tornant a guardar eth sòn relòtge maquinaument, tanpòc alavetz se n'encuedèc dera ora qu'ère. Non se n'encuedèc de qué eth sòn frair e don Leon Pintado, entretengudi en ua convèrsa interessanta e posant-se cada dues paraules, s'auien endarrerit. Que parlauen des oposicions a lectorau de Sigüenza e des peleges que se passèren en era. Eth capelhan, coma candidat crebat, botaue deth dret e deth trauèrs ar avesque dera diocèsi e a tot eth capitol. Maximiliano sense notar es posades, seguic caminant enquia que se trapèc ena sua casa. Li dauric dòna Lupe era pòrta e li hec diuèrses preguntes: "E com l'a anat, ère contenta?". Revelauen aguestes interrogacions tant d'interès coma de curiosèr, e eth joen, encoratjat damb era benvolença que vedie ena sua tia, conversèc damb era, en tot gésser a mostrar-li quauques de ponches ahilades qu'engarrapauen eth sòn còr. Qu'auie era vaga presentida de qué non la tornarie a veir, non perque era se morisse, senon perque laguens deth convent e contagiada dera pietat des monges, se podie capvirar massa pes qüestions divines e enamorar-se dera vida espirituau enquiath punt de non voler ja marit de carn e uas, senon a Jesucrist, qu'ei es espós qu'as monges de vertadèra santetat les hè *tilin*. Aquerò ac exprimic de forma irreverenta damb mieges paraules; mès dòna Lupe ne treiguec tota era substància as concèptes. "Pro que se poirie passar aquerò, li didec damb accent de conviccion, que trebolèc encara mès a Maximiliano, e non serie eth prumèr cas de hemnes dolentes… voi díder leugères… que s'an convertit en un virament de uelhs, en tot virar-se tant deth revés, que dempús non a auut mès remèdi que canonizar-les".

Eth redemptor sentec hered en sòn còr. Fortunata canonizada! Aguesta idia, per çò d'absurda, lo tormentèc tot eth maitin. "Francament, didec ara fin, dempús de fòrça meditacions, tant coma canonizar, non; mès pro que li poirie dar peth misticisme e non voler gésser, e demorar-me jo *in albis*. Té, que semblabla idia l'espaurie! En tau cas non aurie mès remèdi qu'eth venguesse a èster santet, tanben, tier-se ara glèisa e hèr-se capelhan… Jesús, quina asenada! Capelhan! E entà qué? De man en man era sua ment arribèc en un remolin dolorós qu'en eth non auec ja mès remèdi qu'estofar es idies, entà desliurar-se deth torment que li costauen. Sagèc estudiar…

Impossible. Se l'acodic escriuer-li a Fortunata, en tot dider-li que non hesse cabau de çò que li didessen es monges sus era vida espirituau, era gràcia e er amor mistic… Ua auta asenada. Ara fin s'anèc padegant, e era rason s'esclarie un shinhau dempús d'aqueres bromes.

Que serien ja es onze, quan deth sòn quarto estant entenec ua grana garrolha entre dòna Lupe e Papitos. Eth motiu d'aqueth domestic sarabat siguec qu'a Nicolás Rubin se l'acodic era idia tragica de convidar a dinar ath sòn amic eth pair Pintado, e non siguec çò de pejor que se l'acodic, senon que se pressèsse a executar aguesta idia damb aquera frescor clericau qu'auie en tan naut grad, en tot hèr entrar ath sòn camarada pes pòrtes dera casa sense preocupar-se bric de s'en aguesta i auie o non es provisions de besonh entà dues boques de tau natura.

Dòna Lupe que tau vedec e entenec, non podec díder arren, per çò d'èster er aute clèrgue dauant; li borie era sang. Eth sòn orgulh non li permetie descreditar era casa, botant-les ua sièta de pochòina entà que s'assadorèssen; e acarant damb ràbia eth conflicte, didie entada era causes qu'aurien hèt sautar a tota era curia eclesiastica. "Sabi pas qué se deu pensar aguest golard… Se pense qu'era mia casa ei er ostau deth Peine. Dempús qu'eth me minge un code, se hè a vier ath sòn companh entà que se me minge er aute. E pera sua mina, que deu auer bon dentat e un estomac coma es galaries deth Depósito d'aigües… Ai, mon Diu!, be ne son d'egoïestes aguesti capelhans!... Çò que me calerie hèr ei passar-li era factureta, e alavetz… a!, alavetz, òc que non tornarie a gésser damb convidats, pr'amor qu'ei *Alexandre er avar* e non li shaute èster generós senon damb es sòs des auti".

Eth volcan que bramaue en pièch dera senhora de Jáuregui non podie lançar era sua lava senon sus Papitos, que justament ère entad aquerò. Qu'auie començat aqueth dia era polideta en tot hèr ben es causes; mès la pelegèc era sua patrona damb tant sense motiu, que… Moria damb era gojateta!, acabèc en tot h'èc tot ath revés. Se li manauen trèir aigua d'un topin, ne botaue mès. En sòrta de trissar cèba, talhucaue alhs; la manèren entara botiga a crompar ua lhauna de sardines e se hec a vier quate liures de merluça d'Escòcia; trinquèc ua tassa, e tantes bajanades hec que dòna Lupe lèu lèu li fot un còp en cap damb era man deth mortèr. "D'aquerò que n'è

jo eth tòrt, plan bestiòta, per entestar-me a adondar animaus e voler hèr d'eri persones… Aué te'n vas tà casa, tara tuta deth hiemèr de Cuatro Caminos a on ères, entre porcèths e garies, qu'ei çò que te va ben…" E per aquiu seguie era letania… Prauba Papitos! Alendaue e li corrien es lèrmes cara enjós. Qu'auie arribat ja enquia tau punt eth sòn trebolament, que non n'acertaue deguna.

Mentretant es dus prèies èren ena sala, humant cigarretes, es chapèus de teula sus es cagires, grossièrament espatarradi es dus enes dus fautulhs principaus, e parlant sense pòsa deth madeish tèma des oposicions de Sigüenza. Eth tòrt de tot qu'ère deth Dean, qu'ère un traste e volie era lectorau tu per tu entath sòn nebodet. Pro n'èren de gossets oncle e nebot! Aguest auie hèt discursi racionalistes, e quan era *Gloriosa* dèc òsques a Topete e a Prim en ua reünion de democrates. Dòna Lupe entrèc ara fin en tot hèr plan violentes contorsions damb es muscles dera sua cara pr'amor de poder-les autrejar un arridolet en moment de dider-les que ja podien passar… que l'aurien de desencusar fòrça causes, e qu'anauen a hèr peniténcia.

E tant que se seiguien, guardèc damb terror ar amic deth sòn nebot, qu'ère madeish qu'un bueu botat en dus pès, e pensaue que s'er apetís se corresponie ath volum, tot aquerò que i auie sus era taula non serie pro entà aumplir aqueth immens estomac. Erosament, Maxi ère tan destalentat, qu'a penes tastèc arren; dòna Lupe se declarèc tanben sense hame, e d'aguesta sòrta s'anèc resolvent eth problèma e non auec cap conflicte tà lamentar-se. Eth pair Pintado, a maugrat d'èster tan corporent, que non ère òme de minjar molt e alegrèc era reünion condant un aute còp… es oposicions de Sigüenza. Dòna Lupe, per educacion, didie qu'ère ua asenada que non l'auessen autrejat ada eth era lectorau.

Era ira dera senhora Jáuregui non se padeguèc damb era erosa capitada deth dinar… e seguic persutant sus era prauba Papitos. Aguesta, que tanben auie eth sòn gèni, borie interiorament en despièch e desirs de resvenja. "Guardatz ara tia bruisha, didie entada era, en tot beuer-se es lèrmes, damb era su popa de mens…! Que valerie mès qu'auesse vergonha de botar-se era popa de drap entà qu'era gent se pense qu'a es dues de vertat, coma les an totes e coma les auré jo eth dia de deman…" Pera tarde, quan era

senhora gessec, en tot encargar-li que li netegèsse era ròba, se l'acodic ara polida cuélher-se ua resvenja terribla dera sua patrona; mès ua d'aguestes resvenges que dèishen etèrna memòria. Se l'acodic botar, penjat en balcon, eth còs de vestit qu'en eth auie pegada era *causa faussa* que damb era dòna Lupe enganhaue ara gent. Era malícia de Papitos imaginaue que botat en balcon eth testimòni dera manca dera sua senhora, era gent que passèsse ac aurie de veir e se n'arririe fòrça. Mès que non se passèren d'aguesta manèra es causes, pr'amor que cap caminaire se fixèc en pièch postís, qu'ère madeish qu'ua veishiga de boder; e a tot darrèr era gojata s'esdeguèc a treí'c, pensant damb bon sen que se dòna Lupe en entrar vedie penjat deth balcon aquera acusacion deth sòn defècte, se botarie coma ua fèra, e serie capable de talhar-li ara sua mossa es dues causes de vertat que pensaue auer.

III.-

A londeman, Maximiliano se filèc de cap ath convent, non entà entrar, qu'aquerò ère impossible, senon entà veir aqueres parets qu'ath sòn darrèr alendaue era persona estimada. Eth maitin qu'ère deliciós, eth cèu plan desembarrassat, es arbes deth passèg de Santa Engracia començauen a possar es huelhes. Se posèc eth joen dauant des Micaelas, guardant era òbra dera naua glèisa qu'arribaue ja ena mitat des ogives dera nau principau. En tot aluenhar-se enquia mès enlà deth trepader deth dauant, e pujar uns molons de tèrra endurida, se vedie, per dessús dera glèisa en construccion, un long correder deth convent, e autanplan se podien distinguir es caps des monges o des recuelhudes qu'anauen per aquiu. Mès coma qu'era òbra auançaue rapidament, cada dia se vedie mens causes. Observèc Maxi enes dies a vier que cada hilada de tòchos anaue caperant discrètament aquera interessanta part des interiors deth convent, coma era ròba que s'esten entà que non se veiguen es carns descaperades. Arribèc eth dia que sonque s'artenhie veir es cabeçaus des bigues que sostenguien eth losat deth correder, e ara fin era massa constructiua ac caperèc tot, non quedant dehòra qu'es humenèges, e enquia e tot entà aubirar aguestes calie cuélher era vista de plan luenh.

Ath Nòrd i auie un terren mau semiat de civada. Entad aqueth lòc, qu'en eth i auie un panèu anonciant era venda de terrens, queiguien es tàpies deth uart deth convent, qu'èren fòrça nautes. Per dessús d'eres pistauen es copes de dus o tres cacièrs e d'un castanhèr d'Indies. Mès çò mès visible e que mès tiraue era atencion deth desconsolat gojat ère un motor de vent, sistèma Parson, entàs senhes, que se destacaue sus aqueth naut esturment a màger nautada qu'es tets deth convent e des cases pròches. Er immens disc, semblable a ua ombrèla japonesa que se l'auesse trèt era convexitat, hège torns sus eth sòn èish pausada o rapidament, sivans era fòrça der aire. Eth prumèr còp que Maxi ac vedec, se botjaue eth disc damb majestuosa lentor, e ère tan beròi de veir damb era sua coirassa de hustetes blanques e ròies, semblable a un plumatge, qu'auec tachadi es uelhs en eth pendent un bon quart d'ora. Peth Sud eth uart ère tocant ara costana d'ua fabrica de tintes d'estampar, e per Est damb eth cubèrt pertanhent ar immediat talhèr de talhar pèires, a on se trabalhaue fòrça. Atau coma es uelhs de Maximiliano guardauen damb inexplicabla simpatia eth disc des senhes,

era sua audida qu'ère estacada, entà didè'c atau, ara contunha e tostemp parièra musica des picapeirèrs, talhant damb es sòns cisèus era dura pèira. Semblaue qu'escultauen en labades immortaus era legenda qu'eth còr d'un inconsolable poèta les anaue dictant letra per letra. Darrèr d'aguesta tocata regnaue er august silenci deth camp, coma era immensitat deth cèu darrèr d'un grop d'esteles.

Tanben se passejaue per aqueri endrets, sense deishar de uelh eth convent; anaue e venguie pes caminòus qu'eth pas diboishe enes terrens, aucint era èrba, e de quan en quan se seiguie ath solei, quan aguest non picaue guaire. Molons de hièms e palha trincauen ena luenhor era uniformitat deth solèr. Aquiu e enlà tàpies de tòcho de color de povàs, panèus industriaus sus faisha de ges, cases que sajauen d'enrodar-se d'un jardinet sense podè'c arténher; mès enlà teulats e es casetes plomboses des susvelhants de consums, e en tot aquerò qu'artenhie era vista un sentiment plan prigond de solitud expectanta. La trincaue solet quauque gosset sabent d'aqueri que, hugent dera estricnina municipau, se passègen per aquiu sense trèir era vista deth solèr. A viatges eth joen tornaue entath camin reiau e se deishaue anar pendent ua estona entath Nòrd; mes que non auie talents de veir gent e se hège entà dehòra, en tot meter-se un aute còp peth camp enquia aubirar es arcades der aquaduc de Lozoya. Era vision dera sèrra luenhana suspenie era sua atencion, e l'encantaue pendent un moment aqueri còps de bròssa de lum intensa e es sòns detalhs de nhèu; Mès de seguit viraue es sòns uelhs entad Sud, cercant es empontaments e era bastissa des Micaelas que se confonie damb es cases mès excentriques de Chamberí.

Cada maitin abans d'anar tà classe, hège Rubin aguesta excursion entath camp des sues illusions. Qu'ère coma anar tà missa, entar òme devòt, o coma visitar eth cementèri a on jaden es rèstes dera persona estimada. Dempús que passaue era glèisa de Chamberí vedie eth disc des senhes, e ja non lo deishaue de uelh enquia arribar ath sòn costat. Quan eth motor daue es sòns torns damb rapiditat, er enamorat, sense saber eth perqué, e aubedint a un impuls dera sua sang, pressaue eth pas. Que non sabie explicar-se per quina sòrta d'amagada relacion des causes, era velocitat dera maquina li didie: "esdega-te, vene, que i a nauetats". Mès dempús arribaue e non i auie cap nauetat, coma non siguesse qu'aqueth dia bohaue eth vent damb mès fòrça. Dera tàpia deth uart s'entenie eth rumor mofle

des torns deth disc, coma eth que hèn es sèrps volaies de papèr, e se sentie eth croishir deth mecanisme que transmet era energia deth vent ara tija dera bomba… Uns auti dies lo vedie quiet, assopit enes braci der aire. Sense sabèr eth perqué, eth joen se posaue; mès dempús seguie caminant pòc a pòc. Qu'aurie lançat eth, entar aire, era màger bohada possibla des sòns paumons entà hèr a anar era maquina. Qu'ère ua pegaria, mès que non ac podie remediar. Eth hèt d'èster arturat eth motor li semblaue senhau de malastre.

Mès çò que mès tormentaue a Maxi ère era desparièra impression que treiguie cada dijaus dera visita que li hège ara sua futura. Venguie tostemp acompanhat de Nicolás, e coma ath delà non se desseparauen dera recuelhuda es dues monges, non i auie manèra d'exprimir-se damb confiança. Eth prumèr dijaus trapèc a Fortunata fòrça contenta; eth dusau, ère esblancossida e un shinhau trista. Coma qu'a penes arrie, li mancaue aqueth trait embelinaire dera contraccion des pòts, que alhocardie ath sòn aimant. Era convèrsa que siguec sus ahèrs dera casa, que Fortunata laudèc fòrça, en tot elogiar es progrèssi que hège ena lectura e ena escritura, e vantant-se dera afeccion que l'auien cuelhut es senhores. Coma en un des successius dijaus didesse quauquarren sus guaire l'auie shautat era hèsta dera Pentecòsta, era mès importanta der an ena comunautat, e dempús venguesse era convèrsa sus tèmes de glèisa e de culte, en tot exprimir-se era neofita damb fòrça calor, Maximiliano tornèc a senter-se tormentat pera idia aquera de qué era sua estimada vierie a èster mistica e a enamorar-se perdudament d'un rivau tan temible coma Jesucrist. Se l'acodien causes tant estranhes coma profitar es pòqui moments de distraccion des mairs entà dider-se secrets damb era sua estimada e dider-li que non credesse en aquerò dera Pentecòsta, figuracion alegorica solet, pr'amor que non auec ne ac podec auer taus lengües de huec ne plan mens; ahigent, se podie, qu'era vida contemplatiua ère era mès estèrle que se posque imaginar, enquia e tot coma preparacion entara immortalitat, pr'amor qu'es lutes deth mon e es déuers sociaus ben complits son çò que mès purifique e ennoblís as amnes. Qu'ei en bades híger que se sauvèc entada eth aguestes doctrines escandaloses, donques qu'ère de mau hèr exprimir-les dauant des mairs.

Es Micaelas per laguens

I.-

Quan aqueres dues mairs, era guèrcha e era seca, se la heren a vier entà laguens, Fortunata ère fòrça esmoiguda. Qu'ère aquera prumèra sensacion de pòur e vergonha que se sent cuelhut er escolan quan lo boten dauant des sòns companhs, que seràn lèu es sòns amics, mès qu'en veder-lo entrar li hèn guardades d'ostilitat e de burla. Es recuelhudes que trapèc at pas la guardauen damb tanta impertinéncia, que se rogic tota e non sabie quina expression balhar-li ara sua cara. Es mairs, que tanti e tan diuèrsi ròstres de pecadores auien vist entrar aquiu, non semblaue que li dauen cap importància ara beresa dera naua recuelhuda. Qu'èren coma es mètges que non s'espaurissen ja de cap orror patologic qu'arribe enes sues cliniques. Li calec passar ua bona estona abans de qué era joena se padeguèsse e podesse escambiar quauques paraules damb es sues companhes de lazaret. Mès entre hemnes se trinque mès lèu qu'entre escolans aguest gèu des prumères ores, e paraula darrèr de paraula anèren surgentant es simpaties, en tot botar eth ciment de futures amistats.

Tau qu'era demoraue e desiraue, li botèren ua tòca blanca; mès que non i auie en convent miralhs a on guardar se li queiguie ben o mau. Dempús li heren botar-se un vestit de lan ruda e nera plan simple; mès aquera ròba sonque ère d'indispensable usatge tà baishar ena capèra e enes ores de pregària, e se la podie trèir pendent es ores de trabalh, botant-se alavetz ua pelha vielha des deth sòn pròpri noviatge e un corsèr, tanben de lan, fòrça aunèst, que recebien entad aguestes ocasions. Es recuelhudes se dividien en dues classes, era ua cridada es *Filomenas* e era auta es *Josefinas*. Formauen era prumèra, es hemnes subjèctes a correccion; era dusau se compausaue de mainades botades aciu per sa pairs, entà que les eduquèssen, e mès soent per mairastres que non les volien auer ath sòn costat. Aguesti dus grops o familhes non se comunicauen en cap ocasión. Qu'ei clar que Fortunata pertanhie ara classa des *Filomenas*. Observèc que bona part deth temps se tenguie a exercicis religiosi, pregàries peth maitin, doctrina pes tardes. Se'n sabec dempús de qué es dijaus e dimenges i auie adoracion deth Sacrament, damb plan longues e entretengudes devocions, acompanhades de musica. En aguest exercici e ena missa maitiau, es recuelhudes, coma es

mairs, s'estauen ena glèisa damb un gran vel peth cap, qu'ère lèu tan gran coma un linçò.

Lo cuelhien ena cramba pròcha ara entrada, e en gésser lo tornauen a deishar dempús de plegar-lo.

Acostumada era pròcha a lheuar-se tàs nau o dètz deth maitin, que l'èren penibles aqueres maitiades que se tenguien en convent. Tàs cinc deth maitin ja entraue Sor Antonia enes dormitòris tocant ua campana que esbocinaue es aurelhes as praubes gojates adormides. Eth hèt de maitiar qu'ère un des milhors mieis de disciplina e educacion tengudes pes mairs, e eth hèt de velhar enquia nautes ores dera net qu'ère un mau costum que combatien damb fòrça, coma ua causa madeish de dolenta entara amna e entath còs. Plan per aquerò, era monja qu'ère susvelhant passaue revista as dormitòris en diuèrses ores dera net, e coma trapèsse mormolhs de secretisme, impausaue castics plan sevèrs.

Es trabalhs èren diuèrsi e a viatges durs. Botauen es mèstres especiau compde en esbauçar aqueres natures viciades o fogoses, en tot mortificar es carns e ennoblir es esperits damb eth cansament. Es trabalhs delicats, coma cosedura e brodaria, que d'eri n'auie talhèr ena casa, èren es que mens li shautauen a Fortunata, que non auie guaira passion pes fineses dera agulha e auie es dits fòrça maladreits. Li shautaue mès que la manèssen a lauar, heregar es solèrs de rajoleta, netejar es veirines e d'auti ahèrs pròpris de sirventes de baisha escala. Plan per aquerò, se la tenguien seiguda en ua cagira en tot hèr trabalhs de mèrca de ròba s'engüejaue fòrça. Tanben li shautaue fòrça que la metessen ena codina as ordes dera fraia codinèra, e calie veir se com li netejaue era soleta tot eth materiau de coeire e tèrragila, milhor e mès rapid que dues o tres des mès diligentes.

Que desplegauen fòrça rigor e vigilància es mairs en aquerò que tanhie as relacions entre es cridades empenaïdes, ja siguessen *Filomenas* o *Josefinas*. Qu'èren sentinèles sagaces des amistats que se podessen establir e des parelhes que formèsse era simpatia. As pròches ancianes e ja coneishudes e provades ena submission, se les manaue acompanhar as naues e as sospechoses. Que n'auie bères ues que non se les permetie parlar damb es sues companhes senon en rondèu principau enes ores de lèser.

A maugrat dera severitat tenguda entà empedir es parelhes intimes o es grops, tostemp i auie bèra infraccion ipocrita d'aguesta observància. Qu'ère impossible evitar qu'entre quaranta o cinquanta hemnes n'auesse dues o tres que se metessen a parlar, en tot profitar quinsevolh escadença enes diuèrses ocupacions dera casa. Un dissabte peth maitin Sor Natividad, qu'ère era Superiora (per mès detalhs era maireta seca que recebec a Fortunata eth dia dera sua entrada), li manèc ad aguesta que hereguèsse es rajoletes dera sala de recéber. Qu'ère Sor Natividad viscaïna, e tan gelosa pera neteja deth convent que l'auie totstemp coma ua tasseta de plata, e en veir era ua taca, un shinhau de povàs o quinsevolh causa lorda, que ja perdie er oremus e ère dehòra de se, sorrisclant coma se se tractèsse d'un gran malastre queigut sus eth mon, un aute pecat originau o quauquarren atau. Apostòl fanatic dera neteja, aquera que seguie es sues doctrines la complimentaue e mimaue fòrça, en tot lançar terribles anatèmes contra es que prevaricauen, encara que sonque siguesse leugèrament, en aquera morau barrada dera neteja. Un dia formèc un escandal pr'amor que non auien netejat… qué vos pensatz qu'ère?, es cabòces daurades des claus que sostenguien es estampes ena sala. Per çò des quadres, s'auien de despenjar e netejar-les per darrèr madeish que per dauant. "Qu'ei que non auetz amna ne ua gota de gràcia de Diu, les didie, e non vos auetz de condemnar per dolentes senon per lordes". Aqueth dissabte manèc, coma digui, balhar ciratge e brocat ath solèr dera sala, en tot encargar-li a Fortunata e a ua auta companha que l'auien de deishar madeish *qu'era cara deth Solei*.

Aguest trabalh qu'ère entà Fortunata non solet aisit, senon divertit. Li shautaue cauçar-se en pè dret era bròssa gròssa, e arrossegant eth drap damb eth quèrre, caminar d'un costat en aute damb era vasta pèça, damb pas de balh o de patinatge, calada era man ena cintura e exercitant en agradiua gimnastica toti es muscles enquia sudar abondosament, botar-se era cara coma un piòc e sénter ues plan doces escometudes d'alegria per tot eth còs. Era companha que Sor Natividad l'autregèc en aquera faena qu'ère ua *filomena* qu'en sòn ròstre s'auie fixat fòrça còps era neofita, pensant que la coneishie. Plan que òc auie vist aquera cara en bèth lòc, mès que non se'n brembaue d'a on ne de quan. Ambdues s'auien guardat fòrça, coma desirant auer ua explicacion; mès que non s'auien dirigit jamès era paraula. Çò que òc sabie Fortunata ère qu'aquera hemna daue fòrça guèrra as mairs peth sòn caractèr tarabastat e irregular.

Tanlèu era Superiora les deishèc soletes, era auta comencèc a patinar e a parlar ath còp. En tot posar-se dempús dauant de Fortunata, li didec: “Nosates mos coneishem, non? A jo me criden *Mauricia la Dura*. Non t’en brembes d’auer-me vist ena casa de Paca?”

“A… òc…!”, didec Fortunata, e cargant sus eth pè dret, tirèc entar aute costat heregant eth solèr damb amazoniana fòrça.

Mauricia la Dura representaue trenta ans o pòc mès, e eth sòn ròstre qu’ère coneishut de tot aqueth que sabesse quauquarren d’iconografia istorica, donques qu’ère eth madeish, exactament eth madeish de Napoleon Bonaparte abans d’ester Prumèr Consul. Aquera hemna plan singulara, beròia e virila amiaue eth peu cuert e l’amiaue tostemp mau pientat e encara pejor sometut. Quan se botjaue fòrça, trabalhant, era cabeladura se li soltaue, en tot arribar-li enquias espatles, e alavetz era retirada damb eth precòç cabecèr d’Italia e d’Egipte ère perfècta. Que non inspiraue simpaties Mauricia a toti aqueri que la vedien; mès qui la vedesse un solet còp non la desbrembaue e auie desirs de tornar-la a guardar. Pr’amor qu’exercien indicibla fascinacion sus er observador aqueres celhes dretes e prominentes, es uelhs grani e febrius, amagadi coma ara demora jos era concavitat frontau, es vistons inquiets e avids, fòrça uàs enes pometes, pòca carn enes caròles, era maishèra robusta, eth nas roman, era boca accentuada acabant en flexions energiques, e era expression, fin finau, soniadora e melancolica. Mès tanlèu Mauricia parlaue, adishatz ara illusion. Era sua votz qu’ère raucosa, mès d’òme que de hemna, e eth sòn lenguatge fòrça grossièr, hènt veir ua natura desordenada, damb alternatiues misterioses de depravacion e d’afabilitat.

II.-

Dempús que se reconeisheren, carèren ua estona, trabalhant es dues damb madeish in. Un shinhau fatigades se seigueren en solèr, e alavetz Mauricia, arrossegant-se enquia arribar ara sua companha, li didec:

"Sabes aqueth dia…?, tanlèu partires tu, venguec ena casa dera Paca Juanito Santa Cruz."

Fortunata la guardèc espaurida.

"Quin dia?", siguec era soleta causa que didec.

- Non te'n brembes? Eth dia que i sigueres tu, eth dia que te coneishí… Que sembles pèga. Jo m'endrabè damb era Visitacion, que me panèc un mocador, era lairona pògavergonha. Li calè era man, e… paf!, l'agarrè era aurelha e me demorè damb era plendenga ena man, en tot trincar-li era polpa… Lèu lèu me hèsqui a vier mieja cara. Era me nhaquèc un braç, guarda… encara ei aciu eth senhau; mès que jo li deishè un uelh sageradet… encara non l'a daurit, e li treiguí un tròç de pèth, rasss!, de semblabla part, aquiu pes possi… enquiara maishèra. Se non mos desseparen, se non me cuelhes tu pera cintura, e Paca ada era, la crèbi… t'ac pòs creir.
- Que ja me'n brembi d'aquera luta, didec Fortunata guardant ara sua companha damb pòur.
- A jo, qui me la hè, me la pague. Sabi pas se sabes qu'ara Matilde, aquera *silfide* ròia…
- Sabi pas, non la coneishi.
- Donques que me venguec aquiu damb ues petòfies, pr'amor que jo *parlaua* alavetz damb eth gojat de Telleria e… donques l'agarrè un dia, l'amorrè en solèr, siguí en tot passejar-me sus era tot eth temps que volí… e dempús cuelhí ua paleta e deth prumèr còp li daurí un trauc en cap, dera mida d'un duro… Se la heren a vier en espitau… Diden que peth trauc que li hi se li vedie eth cervèth… Que li fotí ua bona repassada. Donques er aute dia, en èster ena Modelo… veiràs… me didec ua tia fòrça rodaira e fòrça gaunha que se jo èra tau o quau e deth prumèr boet que li fotí rodèc peth solèr damb es pautes pes aires. Arren, que m'aueren d'estacar…

Donques tornant entad aquerò que didia. Aqueth dia qu'auí eth tarrabastòri damb Visitacion…

Enteneren vier ara Superiora, e ath mès córrer se lheuèren e se meteren a heregar un aute còp. Era monja guardèc eth solèr, botjant era cara coma es audèths quan guarden entath solèr, e se retirèc. Ua estona dempús, es dues empenaïdes tornèren a calar-se ena convèrsa.

"Que non vengueres mès per aquiu: Jo li preguntè dempús ara Paca s'auie tornat per aquiu eth *gojat* de Santa Cruz, e me responec: cara, hilha, qu'an dit aciu, anet, qu'auie ua pneumonia… Praubet, lèu non ac conde. Qu'estèc damb un pè aciu e er aute enlà… Per tu preguntè a Feliciana ua tarde que venguí tà mostrar-li es mantèls de Manila que jo anaua presentant, e me didec que t'anaues a maridar damb un potecari… lèu, eth nebot de dòna Lupe *era des Piòcs*… A!, gojata, s'aguesta tau Lupe ei çò que mès coneishi… Pregunta-li per jo. Que l'è venut mès jòies que peus è en cap. A!, alavetz plan qu'èra jo ben; mès de pic me capvirè, e queiguí tan malauta der estomac, que non podia avalar arren, e madeish ère entrar-me eth mòs o ua gota d'aigua, e semblaue que m'usclauen; e era mia fraia Severiana que s'està en carrèr de Mira el Rio, me hec a vier en çò de sòn, e aquiu m'entrèren ues rampilhades que me pensè que me n'anaua; e ua net, en veir qu'aquerò non s'acabaue, gessí ara imprevista, e ena tauèrna m'avalè tres copes d'aiguardent, atau, tras, tras, tras, e gessí, e ath miei deth carrèr queiguí en solèr, e es mainatges se meteren ath mèn entorn, e dempús vengueren es municipaus e me botèren ena prevencion. Severiana me volec amiar un aute còp ena sua casa; mès alavetz ua senhora que coneishem, aguesta dòna Guillermina… que l'auràs entenut nomentar… me cuelhec peth sòn compde e me hec a vier en aguest *establiment*. Era dòna Guillermina qu'ei ua que s'a hèt a vier era madeisha entà prauba, emane caritat e ei en tot bastir un gran palai aquiu baish *entàs orfanèls*. Era mia fraia e jo mos elevèrem ena sua casa, gran casa era des senhors de Pacheco! Persones fòrça riques, non te penses, e era mia mair ère era que planchaue. Plan per aquerò mos tie tanta lei dòna Guillermina, e tostemp que me ve damb misèria m'ajude, e me ditz que mentre mès dolenta siga jo mès m'a d'ajudar. Donques, volguessa o non, aciu que sò… Que ja m'i auien botat abans; mès que non i siguí qu'ua setmana, pr'amor que m'escapè pera tàpia deth uart coma es gats."

Aguesta istòria, condada damb tant espauridora sinceritat, impressionèc fòrça ara auta *filomena*. Que seguiren es dues dançant ath long dera sala, esguitlant-se sus eth ja enludit solèr, coma es patinaires sus eth gèu. E Fortunata, que li punchaue en interior aquerò referent ada era que l'auie dit Mauricia la Dura, volec esclarir un punt important, dident-li:

"Jo non venguí que dus còps ena casa de Paca, e de bon voler non i auria anat jamès. Eth besonh, hilha… Dempús non tornè pr'amor que me gesseren relacions damb eth gojat que me vau a maridar."

- Es òmes que son fòrça capriciosi, didec en ton de filosofia Mauricia la Dura, e quan l'an a ua ara sua disposicion, non li hèn mès cabau qu'a un traste vielh; mès s'ua parle damb un aute, ja eth d'abans vò arrimar-se, per aquerò dera lecaria qu'er aute se hè a vier. Donques digui… s'ua se met a èster, per exemple, aunèsta, es pògavergonhes non passen per aquerò, e s'ua se met a pregar fòrça e cohessar e comuniar, se les aluguen mès ada eri es amors, e se delissen per nosates deth moment que mos convertim en persones de missa… Donques qué, te penses tu que Juanito non vie a rondar aguest convent dès que se'n sap qu'ès aciu? Que sembles pèga. Pensa qu'ei cèrt, e quauqu'un des coches que s'entenen que deu èster eth sòn.
- Non sigues pèga… non digues saumetades, repliquèc era auta esblancossida. Que non pòt èster…
- Pr'amor que guarda tu, eth cuelhec era pneumonia en hereuèr…
- Pro que n'ès d'assabentada.
- Me'n sai per Feliciana, que l'ac condèc, dies endarrèr, un senhor qu'ei amic de Villalonga. Donques veiràs, eth cuelhec era pneumonia en hereuèr, e en aguest entremèdi coneshí jo ath gojat que damb eth parli… Er aute siguec dus mesi fòrça malaut… se se'n va o non se'n va. Ara fin se'n gessec, e en mars se n'anèc damb era sua hemna entà Valencia.
- E qué?. Qu'encara non aurà tornat.
- Sembles pèga… Aquerò qu'ei un díder. E se non a tornat, tornarà… Aquerò vò díder que te rondarà quan torne e se'n sàpie de qué ara vas tà santa.
- Tu plan que n'ès de pèga… dèisha-me en patz. E supausant que vengue e me ronde… A jo qué?

Sor Natividad examinèc eth brocat e vedec *qu'ère bon*. Ua satisfaccion d'artista ludie ena sua careta seca. Guardèc entath solèr de naut pr'amor de sajar de veir quauqua cagadura de mosca; mès que non i auie arren, e enquia es caboces des claus dera paret netejata eth dia abans, ludien coma esteletes d'aur. Era Superiora viraue es lunetes pertot cercant quauquarren que repotegar-les; mès que non trapèc arren que meritèsse ua critica sua. Decidic qu'abans qu'entrèssen es mòbles les netegèssen e hereguessen ben entà que non quedèsse bric de povàs; mès encomanèc fòrça qu'aqueth trabalh se hèsse coma se siguesse sus era husta; e coma qu'es dues trabalhadores non compreneren ben çò que significaue, era madeisha cuelhec un pelhòt e practicament les mostrèc damb era màger seriositat quin ère eth sòn sistèma. Quan se demorèren soletes un aute còp, Mauricia li didec ara sua amiga: "Que mos cau tier contenta ad aguesta *tia hòla*, qu'ei ua brava persona, e coma li heregues es mòbles coma se siguessen husta, la tieràs tostemp ath tòn costat."

Mauricia qu'auie dies. Es monges la considerauen luèra, pr'amor que s'ei vertat que era màger par d'escadences aubedie facilament, e trabalhaue ben, de pic la cuelhie coma ua lhocaria e se metie a hèr es màger asenades. Eth prumèr viatge que se passèc aquerò, es religioses s'espauriren; mès adondada era furia sense arribar ara fòrça, quan se repetien es accèssi d'indisciplina e impudéncia non li balhauen mès importància. Qu'ère un espectacle impausant e autanplan divertit eth que de quan en quan, normaument cada quinze o vint dies, daue Mauricia a tot eth personau deth convent. Eth prumèr que vedec Fortunata, sentec vertadèr terror.

Li venguie aguest capvirament a Mauricia dera madeisha manèra que comencen es malauties, damb simptòmes leugèrs, mès infalibles, que se van accentuant e recorren dempús tot eth procès morbid. Eth periòde prodromic solie èster un ahèr damb quinsevolh recuelhuda peth chicolate der esdejoar, o per s'en gésser l'estramuncauen e era auta ac hec damb mala intencion. Es mairs intervenguien, e Mauricia caraue finaument, demorant-se pendent dues o tres ores taciturna, rebèlla ath tracte, en tot hè'c tot ath revés de coma se li manaue. Era sua grana diligéncia venguie a èster deishadesa; e s'es mairs la repotegauen, non les responie arren cara a cara; mès tanlèu virauen era esquia, deishaue anar idòls, gasulhant entre eri paraules grossières. Ad aguest periòde lo seguie normaument ua coquinaria

rambalhosa e carnavalesca, hèta ara imprevista entà costar er esclat d'arrir des *Filomenas* e era indignacion des senhores. Mauricia profitaue eth silenci dera sala de labors entà lançar en era un gat damb ua chicolatèra estacada ena coa, o hèr quinsevolh auta asenada mès pròpria de mainatges que de hemnes formaus. Sor Antonia, qu'ère era bontat madeisha, la guardaue damb tota era severitat que cabie en sòn caractèr angelicau, e Mauricia l'entornaue era guardada damb insolenta duretat, dident: "Que non sò estat jo… tè, que non sò estat jo… Entà qué me guardatz tant… qu'ei que me voletz retratar?..."

Aqueth dia, Sor Antonia cridèc ara Superiora, qu'ère ua vizcaïna plan templada. Aguesta didec en entrar: "Ja ei liure un aute còp er enemic?..." E decidic que siguesse embarrada en quarto que servie de croton quan ua recuelhuda se rebelaue. Aciu siguec er esclatar dera feresa d'aquera hemna maudita. "Embarrar-me a jo!... De…ver…tat? Non m'ac digatz… estimada."

- Mauricia, didec damb virila integritat era monja, deishant anar ua expression dera sua tèrra, deishatz-vos de *chinchirri-mancharras*, e aubeditz. Ja vo'n sabetz que non mos espauritz damb es vòstes asenades. Aciu que non auem pòur a cap tarasca. Per pietat e caritat non vos hem enlà, ja vo'n sabetz… Au, hilha, mens paraules e a hèr tot çò que vos manen.

A Mauricia li tremolaue era maishèra, e es sòns uelhs cuelhien aguesta opacitat sinistra des uelhs des gats quan van a atacar. Es recuelhudes la guardauen damb pòur e quauques monges enrodèren ara Superiora pr'amor de hèr-la a respectar.

"Vai, damb qué ges ara aguesta tua capvirada… Embarrar-me a jo! A on me'n vau ei entà casa, tè!, entà casa, d'a on me treigueren enganhada aguestes innocentones, òc senhor, enganhada, pr'amor que jo èra aunèsta coma un solei, e aciu non mos ensenhen que pegaries… A, a, a! Vai damb es senhores vertuoses e *plan santificades*. A, a, a!..."

Aguesti monosillabs guturaus les emetie damb tot eth volum dera sua potenta votz, e damb tau accent de sarcasme infame e de grossieretat, qu'aurien hèt borir era sang a persones de mens paciéncia e flèuma que Sor

Natividad e es sues companhes. Qu'èren tant avedades a èster tractades d'aquera manèra e auien adondat a fères tan espaventoses, que ja es escarnis non les hègen cap efècte. "Au, didec era Superiora arroncilhant es celhes; caratz-vos e baishatz entath pati."

- Me shaute, donc, era santetat d'aguestes teatrères de glèisa… A, a, a!... cridèc era infama botadi es braci en forma d'ansa e guardant en redon a tot er ensems de recuelhudes. S'embarren aciu entà hèr era cocarèla ath sòn gust damb es capelhanòts de bauèr… A, a, a!... Quines pèces!... e damb es que non son de bauèr.

Fòrça recuelhudes se tapauen es aurelhes. D'autes, emparada era man sus er encastre, guardauen as monges e s'estonauen dera sua serenitat. En aqueth moment campèc ena sala ua figura estranha. Qu'ère Sor Marcela, ua monja vielha, espeada e lèu enana, era mès malerosa estampa de hemna qu'un se pòt imaginar. Era sua cara que semblaue de carton, ère bruna, dura, camusa, de tipe mongolic, es uelhs expressius e afables coma es de quauques bèsties dera raça quadrupèda. Eth sòn còs non auie forma de hemna, e en caminar semblaue destrantalhar-se e en.honsar-se deth costat quèr, en tot dar-li ath solèr un còp sec que non se sabie s'ère de pè de pau o deth pròpri monhon deth uas trincat. Era sua lejor sonque ère egalada pera impavidesa e eth mesprètz pietós que guardèc a Mauricia.

Sor Marcela amiaue ena man dreta ua gran clau, e afustant damb era ar esternon dera delinqüenta, hec un esclafit de lengua e non didec qu'aquerò: "Endauant".

Se treiguec era fèra era sua tòca damb un movement rapid, secodic era cabeladura e gessec en correder, deishant anar per aquera boca insoléncies terribles. Era espeada li tornèc a indicar eth camin, e Mauricia, botjant es braci coma veles de molin, se metec a cridar:

"Quines pèces!... Donques non me vòlen desaunorar e embarrar-me coma se siguessa ua criminau? Brigantes!... quan se jo volessa de tres boets les amorraua en solèr a totes eres…"

A maugrat d'aguesta ferocitat, era espeada se la hège a vier entà dauant damb era madeisha cauma que s'amie a un gosset que ganhòle fòrça, mès que se sap que non a de mossegar. Ena mitat dera escala se virèc era

bruisha, e guardant damb es uelhs ròis as monges que quedauen en correder, les didie damb un crit estrident: “panaires, mès que panaires!”… Plan granes tafurèles!...”

Dit aquerò, era espeada li botaue doçament era man sus era espatla, en tot possar-la entà dauant. En pati li calèc cuelher-la deth braç, pr’amor que volie tornar a pujar.

“Que non ne hèn cabau, pèga, li didec, que non ès tu qui parle senon eth diable que s’està ath laguens dera tua boca. Cara-te ja, per amor de Diu e non me mareges mès.”

- Tu ès eth diable, repliquèc era fèra, que semblaue ja, per çò de massa exaltada, irresponsabla des asenades que didie. Mala hilha, hantauma, espaventala…
- Lança, lança mès podom, gasulhaue Sor Marcela damb tranquillitat, daurint era pòrta deth croton. Atau se te passarà mès lèu era enventida. Au, tà laguens, e deman coma un gant. Tara net te harè a vier eth minjar. Paciéncia, hilha…

Mauricia ganholèc un shinhau mès; mès damb tan furor de paraules non hège ua vertadèra resisténcia, de sòrta qu’aquera prauba vielha invalida la manejaue coma a un mainatge. Que siguec pro qu’aguesta l’agarrèsse d’un braç e la metesse laguens der embarrament, tà qu’era preson se hèsse sense cap inconvenent, dempús de tant de rambalh. Sor Marcela clauèc era pòrta damb dus torns, e se sauvec era clau ena pòcha. Eth sòn ròstre tan semblable a ua masca japonesa, seguie imperturbable. Quan trauessaue eth pati en direccion ara escala, entenec er a, a, a! de Mauricia, que pistaue per ua des dues lucanes damb barres de hèr qu’auie era pòrta ena sua part superiora. Era monja non s’arturèc tà enténer es escarnis qu’era fèra li didie.

“Ep!... espeada… tortuga, torna aciu e veiràs quina repassada te balhi… Be n’ès de mala hilha!, pigmèu, pauta e mieja…”

III.-

Eth ròstre napoleonic, esblancossit e damb era cabeladura esperluada, tornèc a pistar tath ser. E Sor Marcela passèc diuèrsi còps per dauant deth croton, tornant d'escorcolhar es nins des garies, per s'un cas auien hèt ueus, o d'adaiguar es pensaments e plantes que cultivaue en un cornèr deth uart. Eth pati, qu'ère petit e se comunicaue damb eth uart a trauèrs d'un brescat de husta lèu tostemp dubèrt, ère plan mau empeirat, en tot resultar tant irregular eth pas dera espeada, qu'es balançades deth sòn còs se retirauen as d'ua petita embarcacion en un mar plan agitat. Soent caminaue Sor Marcela per aquiu, donques qu'auie era clau deth lenhièr e dera carbonèra, era deth croton e era de ua auta pèça qu'en era se sauvauen trastes dera casa e dera glèisa.

Ja quan barraue era net, coma è dit, Mauricia non gessie dera rèisha entà parlar-li ara monja quan passaue. Eth sòn accent auie perdut era aspror airosa deth maitin, encara qu'ère mès raucosa e auie tons de dolor e de misèria, implorant caritat. Era fèra qu'ère ja adondada. Agarrada fòrtament damb es mans ena rèisha, era cara pegada as hèrs, alongant era boca entà èster entenuda milhor, didie damb votz planhosa:

"Espeadeta mia… canamet dera mia amna, guaire t'estimi!... Aquiu que va eth litet damb es sòns rambalhs d'anca; un, dus, tres… Estela deth convent, vene e escota, donques que te voi díder ua causeta".

Ad aguestes expressions de trendesa, barrejades de burla afectuosa, era monja non responie ne tansevolh damb ua guardada. E era auta seguie:

"Ai, era tortugueta dera mia amna, be n'ei d'emmaliciada damb jo, que l'estimi autant!... Sor Marcela, ua parauleta, sonque ua parauleta. Que non voi que me trèigues d'aciu, donques que me meriti er embarrament. Mès, ai, mainadeta mia, se vedesses guaire malauta m'è botat! Semble que m'arrinquen er estomac damb ues estialhes de huec… Qu'ei dera tremoladera d'aguest maitin. Me vien temptacions de penjar-me d'aguesta rèisha damb un cordon hèt de cintes deth jupon. E ac vau a hèr, òc, ac vau a hèr e me vau a penjar se non me guardes e me dides quauquarren… Espeadeta graciosa, naneta polideta, guarda, escota: se vòs que t'estima mès qu'ara mia vida e t'aubedisca coma un gosset, hètz-me un favor que te

vau a demanar; hè-me a vier solet ua lèrmeta d'aquera glòria divina que tu as, d'aquerò que te prescriuec eth mètge entath tòn mau de vrente… Va, àngel, guarda que t'ac demani damb tota era mia amna, pr'amor qu'aguesta peneta qu'è aciu non me la posqui trèir, e semble que me vau a morir. Va, polideta, canamet des angels; hè-me a vier çò que te demani, e atau, que Diu te balhe era vida celestiau que te merites, e tres mès, e atau, te coronen es serafins quan entres en Cèu damb era tua cameta espeada…"

Era monja passaue… trun, trun, trun… caushigant es calhaus damb aqueth pè dur que deuie èster coma era pauta d'ua cagira; e non autrejaue ara presoèra ne responsa ne guardada. En escurir, baishèc damb eth sopar entara presoèra, e daurint era pòrta entrèc ena escura tuta. Ara prumeria non vedec a Mauricia, qu'ère arraulida sus ues hustes, es jolhs entath pièch, es mans crotzades enes jolhs, e enes mans emparada era maishèra.

"Que non te veigui, a on ès?", gasulhèc era espeada en tot sèir-se sus un aute molon de hustes.

Responec Mauricia damb un idòl, coma eth d'un mastin que li foten damb eth pè entà que se desvelhe. Sor Marcela li botèc ath sòn costat ua sièta de menèstra e un pan. "Era Superiora, didec, non volie que vos hessa a vier que pan e aigua; mès intercedí per tu… Que non t'ac merites. Encara que saja de non auer entralhes, non ac posqui arténher. A tu te maneji jo ara mia manèra e sai que coma pejor se te tracte, mès rabiosa de botes… E tà qu'ac veigues, hilha, enquia quin punt amii era mia condescendéncia…", higec, treiguent de dejós deth mantèl un objècte…

Semblarie que Mauricia ac auie flairat, pr'amor qu'ara imprevista lheuèc eth cap, en tot aquerir tau animositat e vida era sua cara que semblaue madeish qu'era der aute, quan senhalant es piramides, didec aquerò des *quaranta sègles*. Eth croton ère escur, mès pera pòrta entraue era darrèra claror deth dia, e es dues hemnes aquiu embarrades se podien veir e se vedien, encara que mèsalèu coma bonhes que coma persones. Mauricia alonguèc era sua man, damb in, enquia tocar era botelha, prononciant paraules sense acabar-les e farfalhoses entà exprimir era sua gratitud; mès era monja desseparaue eth cobejat objècte.

“Ep!, es mans quietes. Se non auem formalitat me’n vau. Ja ves que non sò tirana, qu’amii era caritat enquiath limit que dilhèu sigue imprudent. Mès jo digui: autrejant-ne-li un shinhau, sonque un shinhau, la padegui, e aciu non i pòt auer vici. Pr’amor que jo m’en sai de çò qu’ei er aflaquiment d’estomac e guaire hè a patir. Remir e remir tostemp ath presoèr tot aquerò que demane, que non ei bon. Eth Senhor non pòt remir aquerò. Ajam pietat e consolem ath trist”.

Dident aquerò treiguec un gòtet e se premanic entà abocar ua petita part der apreciat licor, qu’ère un conhac fòrça bon que solie tier entà combàter es sues rebèles dispepsies. Dempús se n’encuedèc de qué abans auie de minjar-se Mauricia era sièta de menèstra. Era presoèra ac comprenec atau, esdegant-se a avalar eth sopar entà abreujar.

“Aquerò que te balhi, higec era monja, qu’ei ua reparacion de nèrvis e un puntau tàs anims estavanidi. Non te penses qu’ac hèsqui d’amagat dera Superiora, donques que ven d’autorizar-me a balhar-te aguesta lecaria, tostemp que sigue ena mesura que dessepare eth besonh der apetit e eth remèdi, deth delèit. E sabi qu’aquerò te tonifique e te balhe era alegria que te cau entà complir ben damb es tòns déuers. Guarda tu se com çò que quauqui uns poirien auer per dolent, ei bon ena mesura rasonabla.”

Mauricia ère ja tant arregraïda, que non endonviaue a exprimir era sua gratitud. Era espeadeta botèc en gòtet ua quantitat, atau coma un dit, en tot inclinar era botelha damb extraordinari pos tà que non gessesse mès de çò convenent; e en autrejar-lo-se ara presoèra, li repetic eth sermon. E com se lecaue era auta dempús de béuer, e qué ben li sentec! Coneishie plan ben ara tortugueta entà gausar demanar-ne mès. Sabie, per experiéncia de casi parièrs, que non depassaue jamès eth limit qu’era sua caritat e bontat l’impausauen. Qu’ère brava coma un àngel entà autrejar, e fèrma coma ua ròca entà posar-se en punt que li calie.

“Ja sai, didec tapant suenhosament era botelha, que damb aguest consolament des tòns nèrvis estavanidi seràs mès prèsta, e era reparacion deth còs ajude ara dera amna.”

Plan que òc, Mauricia comencèc a senter-se alègra, e damb era alegria li venguec ua viua disposicion d’animositat entara aubediéncia e eth trabalh,

e tanti talents li venguec de tot çò de bon, qu'enquia e tot auec desirs de pregar, de cohessar-se e de hèr devocions exagerades coma es que hège Sor Marcela, que, sivans didien es recuelhudes, portaue cilici.

"Didetz-li per Diu ara Superiora que sò empenaïda e que me perdone… que jo quan me ven er atac e me boti a cridar que sò un papagai, e era lengua l'ac ditz era soleta. Treiguetz-me lèu d'aciu, e trabalharè coma jamès, e se me manen heregar tota era casa de naut en baish, ac harè. Botatz-me granes peniténcies e les complirè en un arren."

- Me shaute veder-te tan cuelhuda de rason, li didec era mair, recuelhent era sièta, mès aguesta net non gesseràs d'aciu. Medita, medita enes tòns pecats, prèga fòrça e demana-li a Diu e ara Vèrge que t'illuminen.

Mauricia credie qu'ère ja pro illuminada, pr'amor qu'era excitación alugaue es sues idies en tot autrejar-li ua cèrta afogadura; e dempús de hèr un shinhau d'exercici corporau penjant-se ena rèisha, donques qu'as sòns membres les venguie de gust estirar-se, se metec a pregar damb tota era devocion qu'ère capabla, lutant contra es diuèrses distraccions qu'amiauen era sua ment d'un costat en aute, e ara fin se quedèc esclipsada sus eth dur lhet de hustes. La treigueren der embarrament a londeman, e de seguit se metec a trabalhar ena codina, umila, carada e desplegant meravilhoses activitats. Dempús de complir ua condemna, çò que se passaue infaliblament cada trenta o quaranta dies, era hemna napoleonica ère intimidada e coma avergonhada entre es sues companhes, botant tota era sua atencion enes obligacions, mostrant ua afogadura e ua aubediéncia qu'encantauen as mairs. Pendent quate o cinc dies desvolopaue sense trebuc ne fatiga era faena de tres hemnes. Passades dues setmanes, se vedie que s'anaue cansant; que ja non auie en sòn trabalh aquera correccion e diligéncia admirables; començauen es omissions, es desbrembes, es petiti descuets, e tot aquerò s'anaue aumentant enquia qu'era repeticion des fautes anonciaue era proximitat de ua auta escometuda. Damb Fortunata tornèc a intimar dempús dera scèna violenta qu'è descrit, e amassa tengueren longues convèrses ena codina, tant que pelauen truhes o netejauen es oles e caceròles. Aquiu gaudien d'ua cèrta libertat, e èren sense tòca e en vestit de *mecanica* coma es sirventes de quinsevolh casa.

“Jo è ua mainada, didec Mauricia en ua des sues confidéncies. Li botè coma nòm Adoracion. Be n’ei de polida!... Qu’ei damb era mia fraia Severiana, pr’amor que jo, coma qu’è aguest gèni, li balhi maus tractes sense voler, sabes?, e milhor s’està er angelet damb Severiana que damb jo. Aguesta dòna Jacinta, esposa deth tòn senhor, estime fòrça ara mia mainada, e li crompe ròba e li vien talents de hèr-la se a vier damb era; coma qu’ei en tot rabiar per auer mainatges e eth Senhor non les ac vò autrejar. Qu’ei mau hèt, vertat? Pr’amor qu’es hilhs an d’èster entàs rics e non entàs praubi, que non les pòden mantier.”

Fortunata se mostrèc cossent damb aguestes idies. Bèra causa auie entenut condar era dera desmesurada afogadura d’aquera senhora per çò d’auer hilhs; mès Mauricia li didec encara mès, en tot condar-li tanben eth cas deth *Pituso*, que Jacinta volec recuélher pensant-se qu’ère hilh deth sòn marit e dera pròpria Fortunata. Tau efècte li costèc aguesta istòria d’aqueth incredible cas de delèri mairau e de passion non satisfèta, que s’estèc tres dies sense poder-s’ac trèir deth pensament.

IV.-

Deth correder naut estant se vedie part deth Campo de Guardias, eth Depósito de aguas del Lozoya, eth cementèri de San Martin, e eth casalon de Cuatro Caminos, e darrèr d'aquerò es tons sevèrs deth paisatge dera Moncloa e er admirable orizon que se retire ath mar, linhes leugèrament ondulades, qu'ena sua aparenta inquietud semble balançar-se, coma era vela d'un vaishèth, era tor d'Aravaca o de Humera. En cogar-se eth solei, aqueth magnific cèu d'Occident s'alugaue en esplendides ahlames, e dempús de cogat, s'amortaue damb gràcia infinita, en tot honer-se en pallitge der opal. Es rebracades bromes escures hègen figures estranhes, en tot acomodar-se ath pensament o ara malenconia d'aqueri que les guardauen, e quan enes carrèrs e enes cases ère ja de nets, quedaue ena aquera part deth cèu era claror mòfla, codena deth dia hugitiu, que tanben de man en man se n'anaue.

Aguestes bereses s'amagarien complètament ara vista des *Filomenas* e *Josefinas* quan siguesse acabada era glèisa qu'en era se trabalhaue de contunh. Cada dia, era creishenta massa de tòchos caperaue ua linha de paisatge.

Semblaue qu'es paredèrs, en botar cada hilada, non bastien, senon qu'esfaçauen. De baish entà naut eth panorama anaue despareishent coma un mon que se negue. Despareishèren es cases deth passeg de Santa Engracia, eth Depósito d'aigues, dempús eth cementèri. Quan es tòchos heregauen ja era plan beròia linha der orizon, encara subergessien es luenhanes tors de Humera e es puntes de cipressièrs deth Campo Santo. Arribèc eth dia qu'es recuelhudes se quilhauen sus era punta des sòns pès e hègen guimbets pr'amor de veir un shinhau mès e dider-se adiu d'aqueri amics que se n'anauen entà tostemp. Ara fin eth losat dera glèisa s'ac avalèc tot, e solet se podec veir era claror deth crepuscul, era coa deth dia arrossegada peth cèu.

Mès se ja non se vedie arren, s'entenie, donques qu'eth *tiqui tiqui* deth talhèr de picapeirèrs semblaue formar partida dera atmosfèra qu'entornejaue eth convent. Qu'ère ja un fenomèn familhar, e es dimenges quan cessaue, era manca d'aquera musica ère entà totes es abitantes dera casa era milhor apreciacion deth dia de hèsta. Es dimenges, començaue a

entener-se, dempús es dues, eth tambor qu'alègre eth Tio Vivo e es balançadèrs que son ath cant deth Depósito de Aguas. Aguest sarabat e eth dera gent que vie entàs vrespalhadèrs de Cuatro Caminos e de Tetuan, se tardaue enquia ben auançada era net. Que les shordèc fòrça enes prumèri tempsi as monges eth tau tamborin, non sonque pera pesantor deth sòn tòc, senon pera idia de çò de molt que se peque ath son d'aqueth mondan esturment. Mès que s'i anèren acostumant, e ara fin, madeish entenien eth rumor deth Tio Vivo es dimenges, qu'eth des picapeirèrs des dies de cada dia. Quauques tardes deth dia de hèsta, quan es recuelhudes se passajauen peth uart o peth pati, era tolerància des mairs arribaue enquiar extrèm de permeter-les barar un shinhalet, damb decéncia se compren, ath son d'aqueres musiques populares. Guaires memòries evocades, guaires sensacions reverdides en aqueri poquets compassi e virades des praubes recuelhudes! Quin rebrembe tan viu des *polkas* barades damb emplegats de comèrç en salon dera Alhambra, pes tardes, fòrça povàs deth solèr, es mans fòrça sudades e lecant caramèus amolidi! E çò de pejor e çò qu'ara fin les auie perdut ère qu'aqueri pòcvaus d'emplegats venguien toti damb bona fin. Era bona fin precisament, desencusant es maus mieis, qu'ère çò de mès nere. Pr'amor que dempús, ne fin ne principi ne arren mès que vergonha e misèria.

Era monja que mès persutaue tà que se les deishèsse balancejar-se ua estoneta qu'ère Sor Marcela, que per çò dera sua ranquèra e mina semblaue incapable d'apreciar eth sentiment estetic dera dança. Mès aquera hemna damb era sua sarrada cara japonesa, sabie fòrça causes deth mon e des passions umanes; qu'auie eth còr arràs de tolerància e e tenguie aguesta tèsi: qu'era privacion absoluda des capricis alimentadi peth costum mès o mens viciós, ei eth pejor des remèdis, pr'amor qu'engendre era desesperacion, e entà guarir defèctes ancians ei convenent permeter-les de quan en quan damb fòrça mesura.

Un dia susprenec a Mauricia ena carbonèra humant-se ua cigarreta, causa cèrtament lèja e impròpria d'ua hemna. Era espeada non s'esdeguèc a trèir-li de seguit era cigarreta, coma semblaue normau. Solet li didec: "Be n'ès de pòrca! Sabi pas se com te pòt agradar aquerò. Non te mareges?" Mauricia se n'arrie; e barrant fòrtament un uelh pr'amor qu'eth hum se l'auie calat en eth, guardèc ara monja damb er aute, e apressant-li era

cigarreta li didec: “Tastatz, senhora”. Causa inaudida! Sor Marcela hec ua chucada e dempús lancèc era cigarreta, hènt a veir hàstic, escopint fòrça e botant ua cara tan lèja coma era d’aguesti fetiches monstruosi des idolatries malaies. Mauricia lo recuelhec e seguit chucant, en tot alternar un uelh e er aute tà barrar-se e tà guardar. Dempús parlèren dera procedéncia dera cigarreta. Era auta que non ac volie díder; mès era maireta, que se’n sabie fòrça, li didec: “Es paredèrs que te l’an lançat dera òbra estant. Non ac remisques. Que ja te vedí hènt-les mimaròtes. S’era Superiora se’n sap de qué t’estàs en telegraf damb es paredèrs, que te l’armarà bona… e damb rason. Lança ja eth tabac, indecenta… Bè, quin hàstic! Que m’a deishat era boca perduda. Que non compreni se com vos pòt shautar aguest ardor, aguesta piquèra de mil dimònis. Es òmes, coma se non auessen pro vicis, se les endonvien cada dia…” Mauricia lancèc era cigarreta e l’amortèc damb eth pè.

Fortunata, tath mes d’èster aquiu, auec ua auta amiga que damb era intimèc fòrça. Dòna Manolita ère *senhora* en règla, donques qu’ère maridada, e ajudaue as monges enes classes de lectura e escritura, e botaue ua tenacitat particulara en ensenhar a Fortunata, que d’aquerò, sustot, venguec era sua amistat. Li permetien es mairs ad aquera recuelhuda ua cèrta laxitud ena observància des règles; se la deishaue soleta damb ua o dues *filomenas* pendent longa estona, ja ena sala d’estudi, ja en uart; se li permetie vier en departament des *Josefinas*, e coma que tenguie ua cramba a despart e pagaue ua bona pension, gaudie de mès comoditats qu’es sues companhes d’embarrament.

Fortunata e era, un còp se coneisheren, non se tardèren a condar-se es sues respectiues istòries. Era que ja coneishem gessec sense embuts; mès Manolita apolidic era sua autant, e de tau manèra la volec hèr patetica, que non la coneisherie arrés. Segons eth sòn raconde non auie pecat, tot auie estat pura enganha; mès eth sòn marit, qu’ère plan bèstia e n’auie eth tòrt, òc, eth n’auie eth tòrt, des enganhes, o se se vò, des males temptacions d’era, l’auie metut aciu sense cap contemplacion. Coma qu’aquera senhora auie ocupat ua posicion regulara, condaue damb afogadura causes deth mon e des sues pompes, des sarabats qu’assistie, des fòrça e boni vestits qu’amiaue. Pr’amor qu’eth sòn marit ère comerçant de nauetats, òme inferior ada era peth neishement; pr’amor que sa pair ère oficiau prumèr

dera Direccion de la Deuda. En enténer aguestes ponderacions capinautes, Fortunata se metie a pensar quina causa tant enlairada serie aqueth destin deth papa dera sua amiga.

Mès çò de milhor siguec qu'ena convèrsa gessec ara imprevista ua causa plan interessanta. Manolita coneishie as de Santa Cruz. Moria!, qu'eth sòn marit, Pepe Reoyos, ère intim, fòrça intim, de D. Baldomero. E era, era pròpria Manolita, visitaue soent a dòna Bárbara. D'aciu passèc era convèrsa a parlar de Jacinta. A! Jacinta qu'ère ua hemna plan polida: qu'ac auie tot, bontat, beresa, talent e vertut. Eth brigand de Juan que non se meritaue tau jòia, donques qu'ère plan prèst a anar de tantarra. Mès, a despart d'aquerò, ère un excellent gojat, e fòrça simpatic, fòrça.

"Ja deuetz saber que queiguec malaut de pneumonia en hereuèr d'aguest an, didec dempús. Lèu vire eth uelh. En aguesta casa, que li deu fòrça proteccion as senhors de Santa Cruz, botèren ath Senhor Expausat, e quan siguec dehòra de perilh, Jacinta paguèc ues foncions solemnes. Enquia e tot venguec er avesque auxiliar tà dider-mos era missa…"

- De vertat?... qu'a gràcia.
- Coma ac entenetz. Çò que vos perdéretz! Jacinta qu'ei ua des senhores que mès an ajudat a sostier aguesta casa. Plan, coma que non a hilhs… non sap en qué despéner es sòs. Vo n'auetz fixat en aqueri nhòcs grani, plan polidi, damb flors de teishut d'aur e huelhes d'argent?
- Òc, didec Fortunata que la seguie d'aurelha damb tota era sua amna. Aqueri que se botèren en autar eth dia dera Pentecòsta!
- Es madeishi. Donques les regalèc Jacinta. E eth mantèl dera Vèrge, eth mantèl de brocat damb flòcs… qué polit!, tanben ei un present sòn, en accion de gràcies per auer-se botat ben eth sòn marit.

Fortunata lancèc ua exclamacion d'estonament e meravilha. Quina causa mès estranha! E era auie auut ena sua man, dies abans, entà netejar-li ues gotes de cera, aqueth madeish mantèl qu'auie servit entà pagar, entà didè'c atau, era sauvacion deth gojat de Santa Cruz! E ça que la, tot ère plan naturau, sonque qu'ada era se li barrejauen es pensaments e li hège a pensar, non eth hèt madeish, senon er edart, qu'ei aquerò, er edart, er auer auut ena sua man objèctes restacadi, mejançant ua corba sociau, damb era madeisha, sense qu'era ac sospechèsse.

- Donques encara non vo'n sabetz de çò de milhor, higec Manolita, gaudint der estonament dera auta, que mèsalèu semblaue espaurida. Era custòdia, sabetz?, era custòdia qu'en era se met ath pròpri Diu, tanben venguec d'aquiu. Que siguec un present de Barbarita, que hec era promesa d'aufrir-la ad aguestes monges s'eth sòn hilh se botaue ben. Non vos pensetz qu'ei d'aur; ei d'argent daurat; mès fòrça *graciosa,* vertat?

Fortunata auie es sòns pensaments tant ath hons, que non se n'encuedèc dera incredibla pegaria de cridar *graciosa* a ua custòdia.

V.-

E non podec en fòrça dies hèr enlà deth sòn pensament es causes que li condèc dòna Manolita que, entre parentèsi, non l'acabaue d'èster simpatica, e çò que mès l'ocupaue era ment non ère precisament qu'aqueri hèts de regalar era custòdia e eth mantèl s'auessen realizat, senon er edart… "Qu'a gràcia". S'auesse vengut era en convent uns dies abans, qu'aurie assistit ara solemna missa, damb avesque e tot, que se didec en accion de gràcies per auer-se botat ben eth tau… Aquerò qu'auie gràcia. E dera sua part, Fortunata, que sabie perdonar es ofenses, non aurie auut cap inconvenent d'amassar es sòns vòts as de tot eth personau dera casa… Aquerò qu'auie mès gràcia encara.

Mès aquerò que la capvirèc mès siguec eth veir ara pròpria Jacinta, viua, de carn e uas. Ne la coneishie ne auie vist jamès eth sòn retrait; mès de tan pensar en era s'auie format ua imatge que, dauant dera realitat, resultèc èster totafèt faussa. Es senhores que protegien era casa sostient-la damb sòs a truca truquet o damb donacions, èren admetudes a visitar er interior deth convent quan volessen; e en certans dies solemnes se hège neteja generau e se botaue tota era casa coma ua plata, sense desfigurar-la ne amagar es besonhs qu'auie, pr'amor de qué es protectores vedessen tà quina sòrta de causes auien d'aplicar era sua generositat. Eth dia de Corpus, dempús dera missa major, comencèren es visites que se tardèren tota era tarde. Marqueses e duqueses, qu'auien vengut en coches blasonadi, e d'autes que non auien cap titol mès òc fòrça sòs, desfilèren per aqueres sales e correders, qu'en eri era direccion fanatica de Sor Natividad e es mans rudes des recuelhudes auien hèt taus prodigis de neteja que, sivans frasa vulgara, se podie minjar en solèr sense besonh de mantèls. Es trabalhs de brodat des *Filomenas*, es pagines des *Josefinas* e d'autes delicadeses d'ambdues qu'èren expausadi en ua sala, e tot qu'ère compliments e felicitacions. Es senhores entrauen e gessien, deishant en ambient dera casa un perhum mondan que quauqui nassi de recuelhudes aspirauen damb aviditat. Desvelhauen curiosèr enes grops de gojates es vestits e chapèus de tot aqueth revolum de gent eleganta, liura, qu'en eth n'auie quauques ues, qu'ei just de didè'c, qu'auien pecat fòrça mès, plan fòrça mès qu'era pejor des qu'aciu èren embarrades. Manolita non deishèc de hèr ena aurelha dera sua amiga aguesta observacion piquenta. Ath miei d'aqueth desfilat vedec

Fortunata a Jacinta, e Manolita (mercant aguesta soleta excepcion ena sua critica generau), hec tà hèr-li notar era gràcia dera senhora de Santa Cruz, era elegència e simplicitat deth sòn vestit, e aqueth anament de modestia que se guanhaue toti es còrs. D'ençà que Jacinta campèc en extrèm deth correder, Fortunata non la deishèc de uelh, examinant-li peth menut eth ròstre e eth caminar, es formes e eth vestit. Barrejada entre d'autes companhes en un grop qu'ère ena pòrta deth minjador, la seguic damb era sua guardada, e se botèc ara demora ena escala tà veder-la d'apròp quan baishèsse, e se li quedèc, fin finau, aquera simpatica imatge viuament estampada ena sua memòria.

Era impression morau que recebec era samaritana ère tan complicada, qu'era madeisha non se n'encuedaue de çò que sentie. Plan que òc eth sòn naturau rude e apassionat l'amièc en prumèr moment entara enveja. Aquera hemna que l'auie trèt çò qu'ère sòn, çò que, ena sua pensada, li tanhie per dret. Mès ad aguest sentiment se li barrejaue damb ua estranha amalgama ua auta fòrça desparièra e plan mès accentuada. Qu'ère un desir fòrça arderós de retirar-se a Jacinta, d'èster coma era, d'auer eth sòn anament, eth sòn *aquerò* de doçor e d'elegància. Pr'amor que de totes es daunes que vedec aqueth dia, deguna li semblèc a Fortunata tan senhora coma era de Santa Cruz, deguna auie estampada en ròstre e enes gèsti era decéncia. De sòrta que se li prepausèssen ara pròcha, en aqueth moment, transmigrar entath còs de ua auta persona, sense trantalhar e a uelhs clucadi aurie dit que volie èster Jacinta.

Aqueth resentiment que se formèc ena sua amna s'anaue escambiant de man en man en pietat, pr'amor que Manolita li repetic enquiar arràs que Jacinta patie mesprètz e òrres desdenhs deth sòn marit. Arribèc a botar coma principi generau que toti es marits estimen mès as sues hemnes eventuaus qu'as fixes, encara que i a excepcions. De sòrta que Jacinta, a tot darrèr e a maugrat deth Sacrament, ère tan victima coma Fortunata.

Quan aguesta idia se crotzèc entre ua e era auta, era rancura dera pecadora siguec mès fèbla e eth sòn desir de retirar-se ad aquera auta victima mès intens.

Enes dies a vier s'imaginaue que la seguie vedent o que se li anaue a aparéisher quan mens s'ac demorèsse… Eth pensar tant en era l'amièc, ath

miei dera solitud deth convent, a auer pes nets sòmis qu'en eri era senhora de Santa Cruz se l'apareishie en sòn cervèth damb eth relèu des causes reaus. Ja soniaue que Jacinta se li presentaue a plorar-li es sues penes e a condar-li es porcades deth sòn marit, ja qu'es dues discutien se quina des dues ère mès victima; ja, fin finau, que se transmigrauen reciprocament cuelhent Jacinta er exterior de Fortunata e Fortunata er exterior de Jacinta. Aguestes asenades escauhauen de tau sòrta eth cervèth dera reclausa, que, desvelhada, seguie imaginant delèris deth madeish se non de màger calibre.

Talhauen aguesti pensaments es visites de Maximiliano cada dijaus e dimenges, entre es quate e es sies dera tarde. Que vedie era joena damb gost qu'arribèssen aqueres visites, les demoraue e les desiraue, pr'amor que Maximiliano ère eth solet ligam efectiu qu'auie damb eth mon, e encara qu'eth sentiment religiós conquistèsse bèra causa en era, que non l'auie desligat des interèssi e des afeccions mondanes. Per aguest costat pro que podie èster tranquil eth brave de Rubin, pr'amor que ne un solet còp, ne enes moments de màger fervor pietós, li passèc ara pecadora peth cap era idia de tornar-se santa damb fe intrantalhabla.

Vedie, donc, a Maximiliano damb gost, e enquia e tot se li hègen cuertes es ores ena sua companhia parlant de dòna Lupe e de Papitos, o hènt calculs aunèsti sus eveniments qu'auien d'arribar. Qu'ei cèrt que fisicament er apreciable gojat la desengustaue; mès que tanben ei vertat que s'anaue acostumant ada eth, qu'es sòns defèctes non li semblauen ja tan grani e qu'era gratitud anaue calant-se prigondament ena sua amna. Se hège examen de consciéncia, trapaue qu'ena question der amor ath sòn redemptor auie guanhat plan pòc; mès era afeccion e era estimacion èren solide màger, e sustot, çò qu'auie creishut e s'auie arrefortilhat en sòn pensament ère era convenença de maridar-se entà ocupar un lòc aunorat en mon. A viatges se preguntaue damb sinceritat d'a on e com l'auie vengut er renfortiment d'aquera idia; mès que non sabie autrejar-se responsa. Dilhèu ère qu'eth silenci e era patz d'aquera vida hègen néisher e desvolopar-se en era era facultat deth sen? S'ère atau, non se n'encuedaue de semblable fenomèn, e era soleta causa qu'era sua rudesa sabie formular qu'ère aguesta: "Qu'ei que de tant pensar m'a entrat talent, dera madeisha manèra que l'entrèc a Maximiliano de tant estimar-me, e aguest talent me ditz que me cau maridar, que serè totafèt pèga se non me maridi."

Erós entre toti es mortaus se sentie eth brave estudiant de Farmacia, en veir qu'era sua estimada non refusaue era idia de balhar per acabada era quarentena e pressar eth maridatge. Plan que òc, era sua amna deuie ja èster mès neta qu'ua patena. Çò de pejor ère qu'eth pèc de Nicolás, tàs cinc mesi d'èster era gojata en convent, didie que non ere pro e qu'aumens les caleria demorar un an. Maximiliano s'emmaliciaue, e dòna Lupe, consultada sus er ahèr, balhèc eth sòn permís favorable ara gessuda. Encara que dus o tres còps, amiada peth sòn nebot auie visitat ath *basilisc*, non auie pògut desnishar s'ère ja ben desliurada des taques moraus, mès era volie practicar, coma è dit abans, era sua facultat educadora, e tot çò que se tardèsse en auer a Fortunata jos era sua jurisdiccion, arturaue eth gran experiment. Se maufidaue un shinhau era senhora dera eficàcia des instituts religiosi entà dreçar ara gent torçuda. Çò qu'aprenien aquiu, didie, qu'ère er art de dissimular es sues fautes damb formes ipocrites. En mon, en mon, ath miei des circonstàncies ei a on se corregissen es defèctes, jos ua direccion sabenta. Qu'ei plan sant e plan bon qu'ath raquitisme se l'apliquen es reconstituents; mès dòna Lupe opinaue que non valen entad arren se non van acompanhadi der exercici ar aire liure e dera gimnastica, e aquerò ère çò qu'era volie aplicar, eth mon, era vida, e ath còp, principis.

VI.-

Damb es *Josefinas* que non auie Fortunata cap relacion. Qu'eren totes mainades de cinc a dètz o dotze ans, que s'estauen a despart en tot ocupar es crambes dera façada. Minjauen abans qu'es autes en madeish minjador, e baishauen entath uart a ua ora desparièra qu'es *Filomenas*. Tot eth maitin qu'èren es mainades dident a còr es sues leçons, damb ua votz cadenciada e planhosa que s'entenie en tota era casa. Pes tardes cantauen tanben era doctrina. Entà vier ena glèisa, gessien totes deth sòn apartament en processon, de dues en dues, damb un mocador nere en cap, e se calauen ath costat deth presbitèri comandades pes dues monges mèstres.

Coma que Fortunata hège cada dia naues amistats entre es *Filomenas*, me cau mentar-ne aciu a dues d'aguestes, dilhèu es mès joenes, que se distinguien pes sues exagerades manifestacions religioses. Ua d'eres qu'ère lèu ua mainada, plan fina, ròia, e auie ua polida votz. Cantaue en còr es estriuets de plan dobtós gust que damb eri se celebraue era preséncia deth Diu Sacramentat. Se cridaue Belen, e pendent eth temps que s'auie estat aquiu balhèc mòstres deth sòn desir d'esmenda. Es sòns pecats que non deuien èster guairi, pr'amor qu'ère fòrça joena; mès siguessen quini siguessen, era mainada semblaue prèsta a non deishar ena sua amna ne tralha d'eri, sivans era vida de gosset qu'amiaue, es granes peniténcies que hège e eth delèri que se consagraue as prètzhèts de pietat. Se didie qu'auie estat corista de sarsuela, passant d'aquiu a pejor vida, enquia qu'ua man caritatiua la treiguec deh lim entà botar-la en aqueth segur lòc. Inseparable d'aguesta qu'ère era Felisa, de mès edat, tanben de tipe fin e coma de senhoreta, sense èster-ne. Ambdues s'amassauen tostemp que podien, trabalhauen en madeish encastre e minjauen en pròpri plat, formant ua parelha indissolubla enes ores de léser. Era procedéncia de Felisa qu'èra plan desparièra dera dera sua amigueta. Que non auie pertanhut ath teatre senon d'ua manèra indirècta, pèr èster puncèla d'ua actritz famosa, e en teatre trapèc tanben era sua perdicion. Se la hec a vier enes Micaelas dòna Guillermina Pacheco, que la cacèc, se pòt díder, enes carrèrs de Madrid, en tot lançar-li ua parelha d', e sense mès motiu qu'era sua volontat, s'apoderèc d'era. Guillermina que les gastaue atau, e çò que hec damb Felisa ac auie hèt damb fòrça d'autes, sense balhar explicacions ad arrés, d'aqueth atemptat contra es drets individuaus.

Se volien veir incomodades a Felisa e Belen, non calie senon parlar-les de tornar en mon. Que se n'auien desliurat! Aquiu s'estauen tant erosament, e non s'en brembauen de çò qu'auien deishat ath darrèr senon entà plànher as maleroses qu'encara èren enes ungles deth dimòni. Que non n'auie en tota era casa, exceptat des monges, de mès pregadores. Se les auessen deishat, que non aurien gessut dera capèra en tot eth dia. Es longui exercicis pietosi des diferentes epòques der an, coma era octaua de Corpus, sermons de Quareme, flors de Maria, que les ère pòc. Belen botaue damb tau afogament es sues qualitats musicaus ath servici de Diu, que cantaue cançonetes enquia quedar-se raucosa, e aurie cantat enquia morir. Ambdues se cohessauen soent e li hègen preguntes ath capelhan sus dobtes plan subtils de consciéncia, en tot retirar-se en aquerò as estudiants esdegadi qu'aculen ath professor ena gessuda de classe entà que les esclarisquen un punt dificil. Es monges qu'èren plan contentes d'eres, e encara que les agradaue veir tanta pietat, coma persones expèrtes e coneisheires dera joenessa, susvelhauen fòrça ara parelha, tient compde de qué jamès siguessen soletes. Felisa e Belen, amassa tot eth dia, se desseparauen pes nets, donques qu'es sòns dormitòris èren diferents. Es mairs desplegauen ua afogadura escrupulosa en desseparar pendent es ores de repaus ad aqueres qu'enes de trabalh auien era tendéncia d'amassar-se, aubedint es naturaus atraccions dera simpatia e der aveniment.

Es dades d'afeccion qu'amassauen a Fortunata damb Mauricia qu'èren fòrça estranhes, pr'amor qu'ara prumèra l'inspiraue terror era sua amiga quan ère en *atac*; l'anujauen es sues audàcies, e ça que la, bèth poder diabolic auie d'auer era Dura entà conquistar còrs, pr'amor qu'era auta simpatizaue damb era, mès que damb es autes e gaudie fòrça dera sua convèrsa intima. La captivaue plan que òc era sua franquesa e aquera rapiditat de pensament entà trapar rasons qu'expliquèssen totes es causes. Era fesomia de Mauricia, era sua expression de tristum e de gravetat, aqueth pallitge beròi, aquera guardada prigonda e ara demora la fascinauen, e d'aquerò venguie que l'auesse coma autoritat en qüestions d'amor e ena definicion dera morau plan estranha qu'ambdues professauen. Un dia les botèren a lauar en uart. Qu'èren en vestit de *mecanica*, sense tòques, sentent damb gust era piquèra deth solei e era frescor der aire sus es sòns còthi robusti. Fortunata li hec ara sua amiga quauques confidéncies sus era sua pròplèu gessuda e sus era persona que s'anaue a maridar.

“Que non me digues arren mès, gojata… te conven, te conven. Moria! A dòna Lupe la coneishi coma se l’auessa amainadat. Quan la veigues, pregunta-li per Mauricia la Dura, e ja veiràs com me bote enes bromes. A!, guairi sòs l’è hèt a vier! A jo me criden *la dura*; mès ada era l’aurien de cridar era *cu sarrat*. Gojata, qu’ei atau… (en díder aquerò mostraue ara sua amiga eth punh fòrtament sarrat). Mès qu’ei hemna fòrça senada e se sap governar. Tu qué te penses? Qu’a milions amagadi en Banc e en Monte. Tè! Que sap mès que Cánovas aguesta tia. Ath nebot que l’è vist quauqui viatges. Entení qu’ei pèc e que non servís entad arren. Qu’ei milhor entà tu; ne que te l’auessen hèt per encargue, gojata. Non li podies demanar a Diu que te queiguesse milhor ganga. Tu hè cabau de çò que jo te diga, donques que me’n sai fòrça… tè, que me’n sai de vertat. T’ac cau creir pr’amor que jo t’ac digui: s’eth tòn marit ei un simplet, voi díder, se se dèishe governar per tu e te cales tu es pantalons, que pòs cantar er *alleluia*, pr’amor qu’aquerò e èster ena glòria qu’ei madeish. Enquia e tot entà èster *tanben* aunèsta te conven.”

En viu interès qu’aguest dialòg auie entàs dues hemnes, a viatges es quate vigorosi braci caladi ena aigua s’arturauen, e es mans rogides deishauen en patz per un moment eth paquet de ròba negada, que sorrisclaue damb es bolhs deth sabon. Botades ua dauant dera auta enes dus costats dera comada, se guardauen cara a cara en aqueri bracs intervaus de repaus, e dempús tornauen damb furor ath trabalh sense arturar per aquerò era lengua.

“Autanplan entà èster aunèsta, repetic Fortunata, calant tot eth pes deth sòn còs sus es mans, entà prémer fòrt eth paquet de tela coma se l’emprestisse. D’aquerò que non se’n parle, pr’amor que guarda… jo, un còp me marida, ne serè d’aunèsta. Que ja non voi mès rambalhs.”

- Òc, qu’ei çò de milhor entà víuer ua… tant ampla, didec Mauricia. Mès ve-te’n a saber com vieràn es causes… pr’amor qu’ua ditz: “desiri aquerò”, e dempús se met a hè’c e… paf!, çò qu’ua volie que gessesse peish que ges gargolha. A tu que t’a vengut a veir Diu, gojata. Pòs hèr rabiar ath gojat de Santa Cruz, pr’amor que tanlèu te veigue hèta ua persona decenta vierà entà tu coma un gat entara carn. Cre-t’ac pr’amor que t’ac digui jo.

- Té, tè; s'eth non se'n brembe ja ne deth sant deth mèn nòm.
- Que sembles pèga; qué t'apòstes que quan te calen eth Sacrament, pèrd eth pè…? Que non coneishes tu eth pati.
- Ja veiràs se com non se passe aquerò.
- Qué t'apòstes? Òc, donques te deus pensar qu'ara madeish non ei en tot rondar-te. Coma s'ac vedessa. E me voleràs hèr creir tu a jo que non penses en eth!... Quan ua ei embarrada entre tanta causa de religion, missa va e missa ven, sermon per naut sermon per baish, guardant tostemp era custòdia, alendant flaira de monges, entre lums e encensèrs, semble que li gessen a ua deth laguens totes es causes dolentes o bones qu'an passat en mon, coma es hormigues gessen deth horat quan s'acògue eth solei, e era religion çò que hè ei refrescar-li a ua er enteniment e botar-li eth còr mès trende.

Ahiscada per aguesta declaracion gessec Fortunata a revelar que, plan que òc, pensaue quauquarren, e quauques nets auie sòmis extravagants. A viatges soniaue que caminaue pes portaus deth carrèr dera Fresa e… paf! se lo trapaue de cara. D'auti còps li venguie gessent deth Ministerio de Hacienda. Degun d'aguesti lòcs auie cap significat enes sòns rebrembes. Dempús soniaue qu'ère, era, era esposa e Jacinta era aimanta deth tau, uns còps abandonada, d'auti non. Era aimanta qu'ère era que desiraue es mainatges e era esposa era que les auie. "Enquia qu'un dia… me hège tanta pena que li didí: Plan, donc, cuelhetz ua creatura tà que non ploretz bric mès".

- Vai, que n'ei de divertit!, exclamèc Mauricia. Qu'ei un bon còp. Çò qu'un sónie qu'a eth sòn perqué.
- Quines asenades! Coma te digui, me semblaue qu'ac vedia. Jo qu'èra era senhora dauant dera glèisa, era darrèr, e çò mès polit ei que jo non l'auia tissa, senon pietat, pr'amor que jo amainadaua un mainatge cada an, e era… ne aquerò… Ena net a vier tornaua a soniar madeish, e de dia a pensà'c. Vai, quins pairs! Qué m'impòrte qu'*era* Jacinta ac hèsque tot entà auer un mainatge sense podè'c arténher, tant que jo…?
- Tant que tu les as tostemp e quan volgues. Ditz-ac, pèga, e non ages pòur.
- Voi díder que ja l'è auut e pro que lo poiria tornar a auer.

- Plan! E que non rabiarà pòc era auta quan veigue que çò qu'era non pòt, entà tu qu'ei coma cóser e cantar… Gojata, non sigues pèga, non te rebaishes, non l'ages pietat, qu'era non l'auec de tu quan te panèc çò qu'ère tòn e plan tòn… Mès ad aquera que neish prauba non se la respècte, e atau va eth mon. Tostemp que li posques balhar un desengust, balha-lo-se, per vida deth plan sant piente… Que non se n'arrisquen de tu pr'amor que neisheres prauba. Trè-li çò qu'era t'a trèt, e bona net cargòlhs.

Fortunata non responec. Aguestes paraules e d'autes semblables que Mauricia li solie díder, desvelhauen tostemp en era estimulacions d'amor e tribulacions que dormien en çò mès prigond dera sua amna. En entener-les, un relampit glaciau li recorrie tot eth bigàs dera esquia, e sentie qu'es insinuacions dera sua companha s'acordauen damb sentiments qu'era auie plan sauvadi, coma se sauven es armes perilhoses.

VII.-

Susprenudes per ua monja en aguesta saborosa convèrsa que les hège alentir eth trabalh, aueren de carar-se. Mauricia balhèc era gessuda ara aigüa lorda, e Fortunata dauric era shèta tà que s'aumplisse eth com damb era aigua neta deth depaus de palastre. Se pensarie qu'aquerò simbolizaue eth besonh d'amiar pensaments clars ath dialòg un shinhau impur des dues amigues. Eth com se tardaue fòrça a aumplir-se, pr'amor qu'eth depaus auie pòca aigua. Eth gran disc que transmetie ara bomba era fòrça deth vent, qu'ère aqueth dia plan guiterós, en tot botjar-se solet a estones damb indolenta majestat; e er aparelh, dempús de gemegar pendent un instant coma se trabalhèsse de mala encolia, quedaue inactiu ath miei deth silenci deth camp. Qu'auien talents es dues recuelhudes de contunhar parlant, mès era monja non les deishaue de uelh e volec veir se com esclarien era ròba. Dempús es amigues les calec separar-se, pr'amor qu'ère dijaus e Fortunata s'auie de vestir entà recéber era visita des de Rubin. Mauricia se demorèc soleta estenent era ròba.

Maximiliano didec categòricament aquera tarde que damb er acòrd dera familha e damb er assentiment dera Superiora, en pròplèu mes de seteme se darie per acabada era reclusion de Fortunata, e aguesta gesserie entà maridar-se. Es mairs non auien cap queisha d'era e laudauen era sua umilitat e era sua aubediéncia. Que non se distinguie, coma Felisa e Belen, peth sòn arderós vam religiós, çò qu'indicaue manca de vocacion entara vida claustrau; mès complie es sòns déuers peth menut, e aquerò ère pro. Qu'auie auançat fòrça en aquerò dera escritura e dera lectura, e se sabie de tira era doctrina cristiana, que damb era sua lum es Micaelas reputauen ara sua alumna pro alugada entà guidar-se pes caminòus drets o tortuosi deth mon; e n'èren segures de qué eth hèt d'auer aqueri principis les autrejaue as sues alumnes ua fòrça incredibla entà hèr cara a toti es dobtes. En aquerò, que cau compdar damb era inclinacion, damb era esqueleta espirituau, damb aguesta formula intèrna e perdurabla dera persona, que sòl superar totes es transfiguracions epidermiques costades per ensenhament; mès, per çò que hège a Fortunata, cap des mairs, ne enquia e tot es que mès d'apròp l'auien tractat, auien motius entà creir que siguesse dolenta. La tenguien coma de pòc enteniment, aubedienta e de bon governar. Qu'ei vertat qu'en tot aquerò que tanh ath regne des passions, es monges a penes exercitauen

era sua facultat institutritz, sigue pr'amor que non se'n sabien deth tèma, sigue pr'amor que s'espaurien en guaitar enes sues frontères.

Mos cau díder qu'aquera tarde, quan Maximiliano li parlèc ara sua futura dera pròcha gessuda, es sentiments d'era experimentèren ua arreculada. Gésser, maridar-se!... En aqueth moment li semblaue eth sòn nòvi mès antipatic que jamès, e se n'encuedèc damb pòur qu'aqueres regions magnifiques dera beresa dera amna non auien estat desnishades per era ena solitud e santetat des Micaelas, coma l'auie anonciat Nicolás Rubin, a maugrat d'auer pregat tant e d'auer entenut *plan tants* sermons. Pr'amor qu'aquerò que didie eth capelhan ena cadièra ère que mos cau hèr tot çò de possible entà sauvar-mos, que sigam bravi e que non pequem. Tanben didie que s'a d'estimar a Diu sus totes es causes que Diu ei *plan beròi* en se, e tau coma era amna lo ve; mès era se pensaue que dejós de tot aquerò quedaue liure eth còr entar amor mondan, qu'aguest entre pes uelhs e pera simpatia, e non a arren a veir damb eth hèt de qué era persona estimada se retire o non se retire as sants. D'aguesta sòrta queiguie per tèrra tota era doctrina deth prèire Rubin, que s'en sabie autant d'amor coma de herrar mosquits.

En resumit, qu'es sentiments dera pròcha entath sòn futur marit non auien cambiat en arren. Ça que la, quan Maximiliano li didec que ja auie alistada era caseta que s'auien d'estar e li consultèc sus es mòbles que cromparie, aquera presumpcion e sentiments deth sòn larèr aunèst desvelhèc en anim de Fortunata era dignittat dera naua vida, se sentec possada entad aqueth òme que la redimie e la regeneraue. Atau, donc, venguec a mostrar-se plan compladuda dera pròcha gessuda, e didec mil causes avientes per çò que tanhie as mòbles, ara vaishèra e enquia ara bataria dera codina.

Se dideren adiu plan erosi, e Fortunata se retirèc damb era ment hèta ad aqueth orde d'idies. Un larèr aunèst e tranquil!... Qu'ei çò qu'era auie desirat tostemp!... S'ei que jamès auie auut afogadura peth luxe ne pera vida d'aparelh e perdicion!... S'ei qu'eth sòn gust siguec tostemp era escurina e era patz, e eth sòn maudit destin l'amiaue entara publicitat e era inquietud!... S'ei qu'era auie soniat tostemp de veder-se entornejada d'un rondèu petit de persones estimades, e víuer coma Diu mane, estimant as sòns e estimada d'eri, passant era vida sense afogadures!... S'ei que siguec

lançada ena mala vida per despièit e contra era sua volontat, e non li shautaue, non senhor, non li shautaue!... Dempús de pensar fòrça en aquerò hec examen de consciéncia, e se preguntèc qué auie obtengut dera religion en aquera casa. S'en çò que tocaue a encamardar-se des bereses dera amna auie auançat pòc, en aute orde qu'anaue guanhant. Gaudie de cèrta patz espirituau, desconeishuda entada era en epòques anteriores, patz que solet trebolaue Mauricia lançant enes sues aurelhes ua frasa maligna. E non siguec aquerò era soleta conquista, donques que tanben cuelhec en era era idia dera resignacion e eth convencement de qué mos cau cuélher es causes dera vida tau que venguen, recéber damb alegria aquerò que se mos autrege, e non aspirar ara realizacion complida e totau des nòsti desirs. Aquerò l'ac didie aquera madeisha claretat essenciau, aquera *idia blanca* que gessie dera custòdia. Çò de mau, ère qu'en aqueres longues ores, a viatges engüegiues, que passaue de jolhs dauant deth Sacrament, eth ròstre estropat en un gran vel coma se siguesse ua mosquitèra, era, era pecadora solie fixar-se mès ena custòdia, marc e continent dera sagrada forma, qu'ena forma madeisha, per çò des associacions d'idies qu'aquera jòia desvelhaue ena sua ment.

E arribaue a creder-se, era plan pèga, qu'era forma, era *idia blanca*, li didie damb lenguatge familhau e semblable ath sòn: "Non guardes tant aguest cercle d'aur e pèires que m'entornege, e guarda-me a jo que sò era vertat. Jo que t'è autrejat eth solet ben que pòs demorar. Encara que sigue pòc, qu'ei mès de çò que te merites. Accèpta'c e non me demanes impossibles. Te penses qu'èm aciu entà manar, per exemple, que s'altere era lei dera societat sonque perque a ua marmotòta coma tu li vengue de gust? Er òme que me demanes ei un senhor de fòrça campanetes e tu ua prauba gojata. Te semble aisit que Jo hèsca maridar as senhorets damb sirventes o qu'as gojates deth pòble les convertisca en senhores? Quines causes se vos acodissen, hilhes! E ath delà, pèga, qu'ei que non ves qu'ei maridat, maridat ena mia religion e enes mèns autars?, e damb qui!, damb ua des mies angelicaus hemnes. Te semble que non i a qu'aveudar a un òme entà satisfèr er caprici d'ua pòcvau coma tu? Qu'ei vertat que çò qu'a jo me conven, coma tu as dit, ei hèr-me a vier aciu a Jacinta. Mès aquestes non son es tues crabes. E imagina-te que me la hèsqui a vier, imagina-tet que se quede veude. Bè! Cres que se va a maridar damb tu? Plan, qu'està per tu. Donques que se non se maridarie se t'auesses sauvat aunèsta, com

ac harie ara, alapa, que t'as lançat a pèrder tant! Qu'ei çò que Jo digui: semble qu'ètz totes lhòques, e qu'eth vici vos a secat eth cervèth. Me demanatz ues asenades que sabi pas se com vos enteni. Çò qu'impòrte qu'ei dirigir-se a Jo damb eth còr net e era intencion dreta, vos didec ager eth vòste capelhan, que solide non aurà endonviat era povora; mès, en fin, qu'ei un bon òme e sap era sua obligacion. A tu, Fortunata, te guardè damb indulgéncia entre es hòraviades, pr'amor que viraues entà Jo es tòns uelhs bèth còp, e jo vedí en tu desirs d'emendament; mès ara, hilha, me gesses damb que òc, seràs aunèsta, tot çò d'aunèsta que Jo volga, tostemp que te balha er òme que t'agrade… Vai quina gràcia…! Mès, plan, que non me voi anujar. Çò dit, qu'ei dit: que sò infinitament misericordiós damb tu, en tot autrejar-te un ben que non te merites, autrejant-te un marit aunèst que t'adòre, e encara repotegues e demanes mès, mès, mès… Vaquí se per qué Un se canse de díder òc a tot… Que non calculen non se n'encueden aguestes maleroses. Decidís Un qu'a tau òme se l'acodisque era idia de regenerar-les e dempús vien eres botant inconvenents. Ja gessen damb aquerò de qué a d'èster polit, ja damb aquerò d'èster Fulano e se non, non. Hilhes dera mia amna, Jo que non posqui alterar es mies òbres ne hèr de mès e de mens damb es mies pròpries leis. Que non ei eth temps entà òmes polidi! Atau, donc, a resignar-se, hilhes mies, que per çò d'èster crabes non vos abandonarà eth vòste pastor; cuelhetz exemple des oelhes que damb eres vos estatz; e tu, Fortunata, arregraïs-me sincèrament eth ben immens que t'autregi e que non te merites, e dèisha-te de hèr coquilhons e de demanar laminadures, pr'amor qu'alavetz non te darè arren e tiraràs un aute còp entath monte. Atau, donc, compde…"

Quan es recuelhudes, en retirar-se, se treiguien eth vel, es mès pròches a Fortunata vederen qu'aguesta arrie.

VIII.-

Qu'ei ua causa penibla entar istoriador veder-se obligat a hèr ua mencion de fòrça detalhs e circonstàncies totafèt mainadenques, e que mèsalèu an d'ahiscar ath mesprètz qu'ath curiosèr deth que lieg, pr'amor qu'encara que dempús se passe qu'aguesti detalhs an eth sòn encastre efectiu ena maquina des eveniments, non per aquerò semblen dignes de qué les hèsca a vier aciu en ua relacion veridica e grèu. Vaquí, donc, se per qué me pensi que se n'arriràn aqueri que liegen aciu que Sor Marcela auie pòur as arrats; e non serà pro ahíger qu'era pòur dera espeadeta ère grana, espaventosa, en tot costar-li desagradius incidents e enquia derivacions tragiques. S'era sentie ena solitud dera sua cèla eth rom rom deth maladit animau, ja non clucaue un uelh en tota era net. Li venguie tau ràbia, que non podie ne tansevolh pregar, e era ràbia, mès que contra er arrat, qu'ère contra Sor Natividad, que s'auie entestat en qué non i auesse gats en convent, pr'amor qu'eth darrèr que i auec non participaue enes sues idies per çò que tanh ara neteja de toti es cornèrs dera casa.

En ua d'aqueres nets d'agost li balhèc eth petit rosegador tanta guèrra ara maireta, qu'aguesta se lheuèc de maitiada damb eth fèrm prepaus de caçar-lo e dar-li era mès terribla des leçons. Qu'ère tant insolent eth tau, qu'enquia e tot damb eth dia clar se passejaue pera cèla fòrça tranquil e guardant a Sor Marcela damb es sòns uelhets neri e coquins. "Veiràs, veiràs, didec aguesta pujant damb esfòrç en lhet, donques qu'era idia de qué er arrat s'apressèsse a un des sòns pès, encara que siguesse de pau, li costaue terror, aué que non te vas a escapar… dèisha-te anar, que ja t'apraiaram"

Cridèc a Fortunata e a Mauricia, e en un virament de uelhs les botèc ath pas dera situacion. Ambdues recuelhudes, mès que mès era Dura, que non volien ua auta causa. O s'apoderauen der enemic, o eres non èren qui èren. Baishèc Sor Marcela ena glèisa, e es dues hemnes comencèren era sua batalha. Que non quedèc traste que non botgèssen, e entà desseparar deth sòn lòc era comòda, qu'ère molt pesanta, s'estèren en tot hèr esfòrci d'òmes pendent un quart d'ora, non acabant abans pr'amor qu'er arrir les bracaue es fòrces. Fin finau, autant trabalhèren que quan Sor Marcela gessec dera glèisa, ua monja li balhèc era erosa notícia de qué er arrat auie

estat agarrat. Pugèc era nana ena sua cèla, e eth sarabat des recuelhudes l'anonciaue peth camin es coquinaries de Mauricia, qu'amiaue er arrat viu ena man e espaurie damb eth as sues companhes.

Costèc un bon trabalh restablir er orde e que Mauricia aucisse ara victima e la lancèsse. Sor Marcela manèc que li tornèssen a botar es trastes dera cèla tau qu'èren, e s'acabèc eth conde der arrat.

Londeman siguec un des mès calorosi d'aqueth ostiu. Enes crambes que dauen tath Meddia qu'ère impossible parar, pr'amor que mancaue er aire tà alendar. A on siguesse que daue eth solei, er ambient sec, quiet e cauhat usclaue. Ne tansevolh es arrames mès nautes des arbes deth uart se botjauen, e eth disc de Parson, immobil, guardaue era immensitat coma un viston calhat e moribond. De dotze a tres, se suspenie quinsevolh trabalh ena casa, donques que non auie còs ne esperit qu'ac resistisse.

Quauques monges se retirauen ena sua cèla entà hèr era meddiada; d'autes se n'anauen ena glèisa qu'ère eth lòc mès fresc dera casa, e seigudes enes bancs, apuant ena paret era sua esquia, o pregauen damb dromilhon, o hègen un petit sòn.

Es *Filomenas* queiguien tanben rendudes de cansament. Quauques ues se n'anauen entàs sòns dormitòris, e d'autes s'estirauen en solèr dera sala de labors o dera escòla. Es monges que les susvelhauen permetien aquera infraccion dera règla, pr'amor qu'eres tanpòc ac podien tier, e clucant doçament es uelhs e amanhagant-se en un placid extasi, sauvauen enes sues faccions, coma ua careta, er aspècte dera mèstra, qu'era sua obligacion ei mantier era disciplina.

Ena sala dera escòla i auie dus o tres grops de hemnes seigudes enes bancs, damb eth cap e eth bust descansant sus es taules. Quauques ues roncauen damb tarrabastalh. Era monja s'auie esclipsat tanben damb eth cap botat entà darrèr e era boca dubèrta. En un des quadèrns d'estudi, dues recuelhudes susvelhauen: era ua qu'ère Belen, que liegie en sòn libre de pregaries, e era auta Mauricia la Dura, qu'auie eth cap inclinat sus eth quadèrn, emparant eth front en un punh barrat. Ara prumeria, era sua vesia Belen, se pensaue que pregaue, donques qu'entenec un cèrt mormolh e bèth

mormolh fugaç. Mès dempús se n'encuedèc que çò que hège Mauricia ère plorar.

"Qué te cau, hemna?", li didec Belen, en tot quilhar-li ara fòrça eth cap.

Era pecadora non responec arren; mès era auta podec observar qu'eth sòn ròstre ère tan banhat de lèrmes coma se l'auessen lançat peth cap un ferrat d'aigua, e es sòns uelhs alugadi e aquera grana umiditat egalauen eth ròstre de Mauricia ath dera Magdalena. Atau, aumens, ac vedec Belen. Tantes preguntes li hec aguesta e tanta afeccion li mostrèc, qu'a tot darrèr obtenguec era responsa dera prauba hemna desolada, que non semblaue auer consolacion ne cansar-se jamès de plorar.

"Qué è d'auer, malerosa de jo?, exclamèc finaument avalant-se es sues lèrmes, senon qu'aué, sense saber eth perqué, me veigui tau que sò; que sò dolenta, dolenta, mès que dolenta, e me vien entath cap toti es pecats qu'è cometut, deth prumèr enquiath darrèr…"

- Plan, donc, hilha, didec Belen damb aquera intonacion qu'auie aprenut e que tan ben s'acomodaue ara sua figura angelicau e as sues manères insinuantes, te cau saber qu'encara qu'es tòns crims siguessen tanti coma eth sable deth mar, Diu te les perdonarà se te n'empenaïsses.

Enténer aquerò Mauricia e hèr un gran sorriscle e deishar anar totes es lèrmes des sòns uelhs, que siguec ua soleta causa.

"Non, non, non, gasulhèc dempús, entre somics que semblaue que s'estofaue. A jo que non me pòt perdonar, a jo non, pr'amor qu'è estat molt miserabla, molt, e toti es pecats que i a, les è cometut jo… E se non, ditz-me'n un, eth que volgues, e solide que l'amii calat aciu…"

- Quines causes que dides, hemna, didec Belen fòrça apressada, en tot brembar-se'n de quan ère corista e representar-se damb terror era scèna dera Zarzuela; d'autes an hèt tanben pecats lègi, mès les an plorat coma tu, e ja son perdonades.

Mauricia amiaue un mocador ena man; mès damb era umiditat des plors e deth sudor, qu'ère ja coma ua pilòta. Lo sarraue damb era man e se lo passaue per angoishat front.

“Mès com t’a vengut atau, tant ara imprevista?, didec era auta confonuda. Tè, qu’ei que Diu tòque eth còr quan ua mens s’ac pense. Plora, hilha, dèisha’c anar tot, e non t’espaurisques… Sabes se qué pòs hèr? Deman te cohesses… Qu’ei possible que se t’age quedat quauquarren entà díder e cohessar, donques que tostemps te quede bèra causa sense saber com, e aguesti potzi ei çò que mès tormente… ditz-ac, donc, tot, escura’c tot ben… Atau ac hi jo, e enquia qu’ac hi non auí tranquillitat. Dempús eth gosset de Satanàs me tormentaue entà resvenjar-se, e quan començaue era missa, a jo me semblaue que se lheuaue era cortina, e quan jo gessia a cantar, se me venguie ena boca aquerò de *El Siglo*, que ditz: *qu’èm manequins viui*… E un dia lèu lèu non ac dèishi anar… Params deth diable; mès que non podie damb jo ne damb era mia fe, e autant hi que lo botè en un punh, e ara, que gause a hè’c!, a que non gause?... Plora, hilha, plora tot çò que volgues, que Diu t’illuminarà e t’autrejarà era sua gràcia.”

Ne peth mau de morir. Coma mès paraules de consolacion li daue Belen, mès inconsolabla s’estaue era auta, e mès abondós ère er arriu des sues lèrmes. Sor Antonia, era mair que governaue aquiu, se desvelhèc, e entà dissimular eth sòn descuet, hec un sorriscle, sense emmaliciar-se guaire damb es que dormien e dident que hège ua calor òrra. Un instant dempús, Belen e era monja mormolhèren, plan que òc a prepaus de Mauricia, que guardauen. Qu’auie Belen tot eth permís damb es senhores, per çò dera sua umilitat e devocion e pera diligéncia que venguie a condar-les guaire hègen e didien es sues companhes.

Qu’ère dimenge, e tàs quate tota era comunautat entrèc ena glèisa a on i auie ofici e sermon. Es *Filomenas* ocupèren eth sòn lòc darrèr des monges, es ues e es autes damb es vels en cap. Es *Josefinas* s’estauen ena cramba que hège de còr. Belen e es autes cantaires entonauen innocentes romances, tant que se tardèc eth Manifiesto, qu’en eri se didie qu’auien *eth pièch usclant en ahlames d’amor* e d’autes candideses d’aguesta sòrta. Era que tocaue er *armonium* hège enes moments de repaus uns *ritornellos* plan *cursis*. Mès a maugrat d’aguestes profanacions artistiques, era gleiseta qu’ère plan polida, coma diderie Manolita, apacibla, misteriosa e relatiuament fresca, negada dera fragància des flors naturaus.

A Fortunata li toquèc estar-se ath cant de Mauricia. Conde, era que dempús siguec senhora de Rubin, qu'en un moment que guardèc ara sua companha, observèc a trauèrs deth sòn vel e deth d'era, ua expression tan particulara que se quedèc estonada. Mauricia, en entrar, ploraue. Mès ath cap d'ua estona mèsalèu semblaue arrir-se'n damb un contengut e satanic arrir. Fortunata non podec compréner eth motiu d'aquerò, e se pensèc qu'era opacitat deth vel li desfiguraue era realitat dera cara dera sua parelha. Tornèc a guardar damb dissimulacion, hènt veir que se viraue entà esforiar ua mosca, e… aquerò podie èster illusion, mès es uelhs de Mauricia semblauen dus bualhs. En fin, tot que deuie èster apreension.

Pugèc D. Leon Pintado ena cagièra e lancèc un sermonàs plen des afectacions qu'eth tau tenguie ena sua oratòria. Çò que didec aquera tarde ja ac auie dit d'auti viatges, e cèrtes frases non se li queiguien dera boca. Tronèc, coma tostemp, contra es liurepensaires, que cridèc *apostòls deth error* dilhèu mil còps. En gésser dera glèìsa, Fortunata hec, coma de costum, ua guardada entath public, qu'ère darrèr deth barramenta de husta, e vedec a Maximiliano, que non mancaue cap dimenge ad aquera amassada amorosa muda. Lo vedec damb simpatia. Vedie contenta que començauen a pèrder valor dauant des sòns uelhs es defèctes fisics der apreciable gojat. Dilhèu serie aquerò es brotons der amor pera beresa dera amna! Çò que mès padegaue a Fortunata qu'ère era esperança, cada còp mès fèrma, pr'amor qu'eth capelhan l'ac auie dit fòrça còps en confessonari, de qué quan se maridèsse e viuesse santament damb eth sòn marit ara ombra des leis divines e umanes, que l'auie d'estimar; mès non de quinsevolh manèra, senon damb vertadèr calor e escometuda dera amna. Que tanben li didie aquerò era forma, era *idia blanca* embarrada ena custòdia.

IX.-

Arribada era net, e recuelhudes es *Josefinas* en sòn dormitòri, es mairs permeteren qu'es *Filomenas* s'estèssen en uart enquia mes tard de çò acostumat, pr'amor de veir se gessie un shinhalet de fresca. Qu'èren ja es nau, e era tèrra usclaue; er aire non se botjaue; es esteles semblauen mès pròches sivans eth treslús plan viu que ludien, e se'n vedie entre es granes e es mejanes màger quantitat, per çò que semble, des petites, autantes qu'ère coma un povàs d'argent esparjut sus aqueth blu plan intens.

Eth plen se coguèc lèu, baishant entar orizon coma ua fauç, enrodada d'un baran blanquinós qu'anonciaue mès calor tath dia a vier.

Es recuelhudes formauen diuèrsi grops seigudes en solèr e ena escala de husta que comunique eth correder principau damb eth uart, e se treiguien es tòques pr'amor d'amendrir era calor dera pèth. Quauques ues guardauen eth motor deth vent que seguie parat. Ath bòrd der estanh qu'ei ath pè der aparelh, i auie tres hemnes, Fortunata, Felisa e dòna Manolita, seigudes sus eth mur de tòcho, gaudin dera frescor dera aigua pròcha. Aqueth qu'ère eth milhor lòc; mès non ac didien, pr'amor qu'er egoïsme les hège pensar que se s'arremassauen aquiu totes es hemnes, er escàs frescor dera aigua se dividirie mès e tocarien a mens. En costat opausat deth uart, qu'ère eth lòc mès desseparat e lèg, i auie un cubèrt, que jos d'eth se vedien tèsti uets o trincats, un molon de umús que semblaue cafè molut, dus cariòts, ferrats entà adaiguar e diuersi esturments de jardinaria. En d'auti tempsi que i auec aciu ua tuta, e ena tuta un porcèth que s'elevaue damb es dèishes; mès er Ajuntament manèc trèir er animau de San Anton, e era tuta ère ueda.

Dempús escurir se botèc aquiu Mauricia la Dura, soleta, sus eth molon d'umús; e coma qu'ère eth lòc mès caud, arrés la volec acompanhar.

Bèra ua se l'apressèc de forma burlesca; mès que non li podec trèir ua soleta paraula. Qu'ère seiguda ar estil musulman, damb es braci queigudi, eth cap dret, mès napoleonica que jamès, era vista entà dauant damb ua vaga dispersion, mès coma persona soniadora que cogitosa. Que semblaue empeguida o dilhèu se retiraue ad aqueri penitents de Hindostan que s'estan tants dies seguidi guardant eth cèu sense parpelejar, en un estat miei entre era guitèra e er extasi. Que ja ère tard quan se l'apressèc Belen seient-se ath

sòn costat. La guardèc atentiuament, en tot preguntar-li se qué hège aquiu, en qué pensaue, e fin finau Mauricia despleguèc es pòts d'esfinx, e didec aguestes paraules que li costèren a Belen un corrent hered ena esquia:

"Qu'è vist a Nòsta Senhora".

- Qué dides, hemna, qué te cau?, li preguntèc era excorista damb ua ansietat viua.
- Qu'è vist ara Vèrge, repetic Mauricia damb ua seguretat e aplomb que deishèren ara auta coma sense saber se qué li passaue.
- N'ès segura de çò que dides?
- Ò!... que me demora aciu madeish. T'ac juri per aguestes crotzes, didec era illuminada damb votz tremolosa, en tot punar-se es mans. Que l'è vist… Baishèc per aquiu, a on ei eth ventalh dera noria… Baishaue ath miei d'ua lum… com t'ac poiria díder… d'ua lum que non te pòs imaginar… d'ua lum qu'ère, *verbi gratia* coma es mèus pures…
- Coma es mèus!, repetic Belen sense compréner.
- Donques… tan doça que… Dempús venguec caminant, caminant entà aciu e se botèc aquiu, plan dauant. Passèc entre vosates e vosates non la vedíetz. Jo soleta la vedia… Que non amiaue en braça ath Mainatge Diu. Hec dus o tres passi mès e se posèc un aute còp. Guarda, ves aquera peireta?, donques aquiu, e me guardaue… Jo que non podia alendar.
- E te didec quauquarren, te didec quauquarren?, preguntèc Belen tota uelhs, esblancossida coma ua mòrta.
- Arren… mès ploraue en tot guardar-me… Li queiguien ues lèrmes!... Que non amiaue ath Mainatge Diu; semblaue que se l'auien panat. Dempús se virèc entà darrèr e tornèc a passar entre vosates sense que la vedéssetz, enquia arribar en aqueth arbe… Aquiu vedí a fòrça angelets que pujauen e baishauen, corre que correràs deth soc enquias arrames e… e des arrames enquiath soc… e dempús… ja non vedí arren… Me demorè coma cèga… voi díder complètament cèga; que siguí ua estona sense veir bric, sense poder botjar-me. Que sentia aciu, ath mèn laguens, ua causa…
- Coma ua pena…
- Coma pena non, un gust, un consolament…

S'apressèc alavetz Fortunata, e ambdues carèren.

- Se son en secretets, me'n vau.

- Jo creigui, didec Belen, dempús d'ua brèu pausa, qu'aquerò ac as de consultar damb eth confessor.

Mauricia se lheuèc e caminant doçament se retirèc entara cramba a on dormie e auie era sua ròba. Se pensèren es autes dues que se n'auie anat entath lhet, e se demorèren aquiu hènt comentaris sus er estranh cas, que Belen li condèc a Fortunata peth menut. Belen ac credie o hège veir qu'ac credie, Fortunata non. Mès de pic vederen que Dura tornaue e se seiguie de nauèth sus eth molon d'umús. La guardèren damb maufidança e s'aluenhèren.

Còp sec sonèc en uart un a! long e gaujós, coma aqueri que lance era gent en preséncia de huecs artificiaus. Totes es recuelhudes guardauen eth disc, que s'auie botjat solemnament, hènt dus torns e posant-se un aute còp. "Aire, aire" cridèren diuèrses votzes. Mès eth motor non hec dempús que miei torn, e un aute còp parat. Era tija de hèr carrinclèc un instant, e es qu'èren ath cant der estanh enteneren en çò de mès prigond dera bomba ua regurgitacion leugèra. Era canoada escopic un garguilh d'aigua, e tot demorèc dempùs ena madeisha quietud absoluda e desesperanta.

Belen s'auie botat a parlar en votz baisha damb ua monja cridada Sor Facunda, qu'ère era saberuda dera casa, fòrça liejuda e escrita, bontadosa e innocenta enquiar arràs, directora de totes es foncions extraordinàries, crambèra dera Vèrge e de totes es imatges qu'auien bèra ròba que botar-se, fòrça estimada des *Filomenas* e encara mès des *Josefinas*, e persona tan candida, que guaire li didien, mès que mès s'ère bon, s'ac avalaue coma se siguesse er Evangèli. Qu'ei pro díder en laudança ara *sancta simplicitas* d'aguesta senhora, qu'enes sues confessions jamès auie arren de qué acusar-se, donques que ne tansevolh damb eth pensament auie pecat jamès; mès coma se pensaue qu'ère plan mespredós non aufrir absoludament arren ath tribunau dera peniténcia, escuralhaue eth sòn cervèth cercant bèra causa que podesse auer aumens ua flaireta de maudat, e escorcolhaue era sua consciéncia pr'amor de trèir ues causes tan subtiles e sense substància, qu'eth capelhan se n'arrie laguens dera sua sotana. Coma qu'eth praube D. Leon Pintado auie de víuer d'aquerò, l'escotaue seriosament, e hège que cuelhie damb fòrça consideracion aqueri pecats que non auie cristian que les comprenesse… E era monja se botaue plan afligida, dident que non ac

tornarie a hèr; e eth, qu'ère fòrça coquin, didie que òc, que li calie tier compde eth pròplèu viatge, e que patatin e que patatan… Tau ère Sor Facunda, dauna illustra dera mès nauta aristocràcia, que deishèc riqueses e posicion entà calar-se en aquera vida, hemna petiteta, non guaire beròia, afabla e corau, fòrça inclinada a hèr-se estimar des joenes. Qu'amiaue tostemp ath sòn darrèr, enes ores de léser, un revolum de mainades precòçament mistiques, preguntaires, pregaires e qu'era sua conducta, paraules e afogaments pertanhien ad aquerò que poderíem cridar *eth piòc* dera santetat.

Qu'ei de mau hèr saber-se'n de çò que se passèc en grop que formauen Sor Facunda e es sues amiguetes. Aquerò siguec que Belen, tremolant d'emocion e damb era cara ansiosa li didec ara monja: "Mauricia qu'a vist ara Vèrge…" E ara seguida repetien es autes damb gran estonament: "Qu'a vist ara Vèrge!"

Sor Facunda, seguida deth sòn grop, s'apressèc a Mauricia, que guardèc pendent ua estona sense badar boca. Qu'ère era malerosa hemna ena madeisha postura musulmana, eth cap emparat sus es jolhs. Semblaue plorar.

"Mauricia, li didec en ton lermós era monja, damb aquera bona fe qu'en èra equivalie ara gràcia divina. Encara qu'ages estat fòrça dolenta non te penses que Diu te remís eth perdon".

S'entenec un gran bram, e era reclusa mostrèc era sua cara negada de lèrmes. Didec quauques paraules incomprensibles e farfalhoses, que d'eres Sor Facunda e era acompanhada non treigueren deguna substància. De pic se lheuèc. Eth sòn ròstre, ara claror dera lua, auie ua beresa grandosa qu'es circonstàncies non saberen apreciar. Es sòns uelhs deishauen anar treslús d'inspiracion. Se sarrèc eth pièch damb es dues mans en actitud semblabla ad aqueres qu'era escultura a botat en quauques imatges, e didec damb accent emocinant aguestes paraules:

"Ò, era mia senhora…! Que te lo harè a vier, te lo harè a vier…"

Calant-se a córrer entàs escales damb grana rapiditat, lèu despareishec. Sor Facunda parlèc damb es autes mairs. Quan tota era comunautat, ara votz dera Superiora, se recuelhie abandonant eth uart e pujant doçament

entàs crambes (era màger part des hemnes de mala encolia, pr'amor qu'eth calor dera net convidaue a estar-se en aire liure), correc era votz de qué era visionària s'auie ajaçat.

Fortunata, que pòcs dies abans auie estat cambiada de lòc entath dormitòri qu'ère Mauricia, vedec qu'aguesta s'auie ajaçat vestida e descauça. S'apressèc ada era e per çò dera sua raucosa respiracion se pensèc que dormie prigondament. Que la preocupaue fòrça eth particular estat que se trapaue era sua amiga, e demoraue que se le passèsse lèu, coma d'auti *atacs* semblables, encara que de desparières caracteristiques. Pendent fòrça temps s'estèc desvelhada, pensant en aquerò e en d'autes causes, e tàs dotze, quan en dormitòri e ena casa regnaue eth silenci e era patz, notèc que Mauricia se lheuaue. Mès que non gosèc arturar-la ne parlar-li, pr'amor de non trebolar eth silenci deth dormitòri, illuminat per ua lum tan fèbla que li mancaue pòc entà escandir-se. Mauricia trauessèc era estança sense hèr bronit, coma ua ombra, e se n'anèc. Ara seguida Fortunata sentec dromilhon e s'esclipsaue; mès en aqueth estat trantalhant entre eth dormir e eth velhar, credec veir ara sua companha entrar un aute còp en dormitòri sense que se l'entenessen es passi. Se metec dejós deth lhet, a on auie un còfre; escorcolhèc dempús entre es matalassi… Dempús Fortunata non se n'encuedèc d'arren mès, pr'amor que s'esclipsèc de vertat.

Mauricia gessec en correder, e trauessant-lo tot, se seiguec en prumèr gradon dera escala.

"Te digui que gosarè…"

Damb qui parlaue? Damb arrés, donques qu'ère totafèt soleta. Que non auie mès companhia en aquera solitud qu'es esteles.

"Qué dides, preguntèc dempús coma aqueth que tie un dialòg. Parla mès naut, que damb eth rambalh der òrgue non s'enten. A!, ja compreni… Pòs-te, tranquilla, qu'encara que m'aucisquen te lo harè a vier. Pro se'n saberà de qui ei Mauricia la Dura, que non cranh ne a Diu… a, a, a… Deman, quan arribe eth capelhan e baishen aguestes hemnòtes pastissères tara gleisa, quina decebuda se haràn a vier!"

Deishant anar ua riseta de dolenteria, se calèc escales enjós. Qué diables li passaue en aqueth cervèth?... Entrèc pera pòrta petita que comunique eth

pati damb eth long correder interior der edifici, e un còp aquiu passèc sense cap trebuc entath vestibul, paupant era paret pr'amor qu'era escurina ère complèta. Se l'entenie un cèrt carrinclar de dents e quauque monosillab guturau que madeish podie èster senhau d'arrir que de ràbia. Fin finau, arribèc paupant es parets enquiara pòrta dera capèra, e cercant era sarralha damb es mans, comencèc a arpar en hèr. Era clau que non ère botada… "Moria, a on deu èster era condemnada clau!", mormolhèc damb un bram de plan gran despièt. Sagèc de daurir en tot servir-se dera fòrça e dera adretia. Mès que ne ua ne era auta servien en aqueth cas. Era pòrta dera sagrada encencha qu'ère ben barrada. Contunhèc era malerosa exalant gemiments, coma es d'un gosset que s'a quedat dehòra dera sua casa e vò que lo daurisquen. Dempús de mieja ora d'esfòrci en bades, se deishèc anar en lumedan dera pòrta, e inclinant eth cap s'esclipsèc. Que siguec un d'aguesti sòmis que se retiren ara mòrt instantanèa. Eth cap tumèc contra eth cant coma ua pèira que què, e era torçada postura que quedaue eth còs en què ir doblegant-se damb violéncia, siguec era encausa de que er alend se li dificultèsse, en tot produsir-se enes conduchs dera respiracion fiulets plan agudents, qu'ada eri les seguic uns arranguilhs coma de liquids que borissen.

Aconsomida prigondament, Mauricia hec aquerò que non auie pogut hèr desvelhada, e seguic era accion interrompuda per ua pòrta ben barrada. Que li manquèc eth hèt reau, mès non era realitat deth madeish ena volontat. Entrèc, donc, era hemnòta ena glèisa e aquiu podec caminar sense trebucs, pr'amor qu'era lampa der autar daue pro lum entà hèr eth camin. Sense trantalhar se filèc de cap ar autar major, dident peth camin: "Que non te va a hèr cap mau, Deuet mèn; qu'ei que te vau a amiar damb era tua mair qu'ei aquiu dehòra plorant per tu e demorant que jo te trèiga... Mès qué?... qu'ei'que non vòs vier damb era tua maireta? Guarda qu'ei en tot demorar-te… tan beroiòta, ta polida… damb aqueth mantèl tot claufit d'esteles e es pès dessús deth *biricornio* dera lua… Ja veiràs, ja veiràs qué ben te trèigui jo, polidet… Qu'ei que t'estime fòrça; mès non me coneishes?... Que sò Mauricia la Dura, sò era tua amigueta".

Encara que caminaue plan ara prèssa, se tardaue fòrça temps d'arribar en autar, pr'amor qu'era capèra, qu'ère plan petita, s'auie tornat fòrça grana. Aumens i auie mieja lèga dera pòrta enquiar autar… E coma mès

caminaue, mès luenh, mès luenh… Arribèc fin finau e pugèc es dus, tres, quate gradons, e li costaue tanta estranhesa veder-se en aqueth lòc guardant d'apròp era taula aquera caperada de fina e blanca tela, que s'estèc ua estona sense poder hèr eth darrèr pas. Li venguec un arrir convulsiu quan botèc era man sus era pèira sagrada der autar… "Qui m'auie de díder…? Ò, guarda Diu dera mia amna que jo… a, a, a!...". Separèc eth crucific qu'ei dauant dera pòrta deth sagrari, estirèc alavetz eth braç, mès coma que non i arribaue, l'anaue estirant mès e mès, enquia que de tantes estirades li hec mau eth braç… A tot darrèr, gràcies a Diu, podec daurir era pòrta que solet tòquen es mans unhudes deth prèire. Lheuant era cortineta, cerquèc un moment en misteriós, sant e venerat uet… Ò!, que non i auie arren. Cerca per aciu, cerca per aquiu e arren… Se'n brembèc de qué non ère aqueth eth lòc que i a era custòdia, senon un aute mès naut. Pugèc en autar, metec es pès ena pèira sagrada… Cerca per aciu, cerca per aquiu… A!, fin finau estramunquèren es sòns dits damb eth metallic pè dera custòdia. Mès, be n'ère de hered, tan hered qu'usclaue. Eth contacte deth metau arribèc ath long de tot eth bigàs dera esquia de Mauricia coma un corrent glaciau… Trantalhèc. Lo cuelherie, òc o non?. Òc, mil còps òc. Encara que se morisse, li calie complir. Damb un suenh esquist e damb ua gran decision, agarrèc era custòdia baishant damb era per ua escala qu'abans non ère aquiu. Orgulh e alegria neguèren era amna dera atrevida hemna en guardar ena sua pròpria man era representacion visibla de Diu… Com ludien es arrais d'aur qu'enròden eth veire, e qué misteriosa e placida majestat era dera ostia plan pura, darrèr deth veire, blanca, divina e damb tot aquerò de persona, sense èster qu'ua substància de delicat pan!

Damb incredibla arrogància baishaue Mauricia, sense notar cap de pes. Quilhaue era custòdia coma la quilhe eth prèire entà que l'adòren es fidèus… "Vedetz coma qu'è gosat?, pensaue. Non didies que non podie èster?... Donques que podec èster, moria!" Seguie pera glèisa de cap entà dauant. Era plan pura ostia, encara que non auie cara, guardaue coma s'auesse uelhs… e era sacrilèga, en arribar jos eth còr, començaue a sénter pòur d'aquera guardada. "Non, que non te dèishi, que ja non tornes aquiu… Tà casa damb era tua mama…! òc? Vertat qu'eth mainatge non plore e vò tornar damb era sua mama?..." Dident aquerò, gosaue abraçar contra eth sòn pièch era sagrada forma. Alavetz notèc qu'era sagrada forma non solet auie uelhs tan luminosi coma eth cèu, senon tanben votz, ua votz qu'era

hemnòta entenec ressonar ena sua aurelha damb planhós son. Qu'auie despareishut tota sensacion dera materialitat dera custòdia; non quedaue que çò d'essenciau, era representacion, eth simbòl pur, e aquerò ère çò que Mauricia sarraue contra eth sòn pièch furiosament. "Gojata, li didie era votz, non me trèigues, torna-me a botar a on èra. Non hèsques lhocaries… Se me dèishes te perdonarè es tòns pecats, que son tants que non se pòden compdar; mès se t'encabòrnies en amiar-me, te condemnaràs. Dèisha-me e non cranhes arren, que jo non li diderè arren a D. Leon ne as monges entà que non te pelegen… Mauricia, gojata, qué hès?... Me minges, me minges…?"

E arren mès… Quina lhocaria! Per gran que sigue un absurd, tostemp a cabedura en incommensurable uet dera ment umana.

X.-

Londeman, plan d'ora, era Superiora e Sor Facunda tumèren en gésser des sues respectiues cèles.

"Credetz-me, didec Sor Facunda, que i a quauquarren d'extraordinari. Ara madeish l'ac consultarè a D. Leon. Eth cas de Mauricia que s'a d'examinar peth menut."

Sor Narividad, qu'ère hemna de fòrça enteniment e ère acostumada as mainadenques afogadures dera sua companha, non hec qu'arrir damb bontat. Que l'aurie dit a Sor Facunda: "be n'ès de pèga, hilha"; mès non li didec arren; e treiguent un manat de claus se n'anèc entath sauva-ròba.

"Mès a on ei aguesta hòla?", preguntèc dempús.

- Que non apareish per nunlòc, didec Fortunata, que per orde de Sor Marcela auie baishat ara cèrca dera sua amiga. Naut que non i é.

Enes dormitòris des *Filomenas* i auie fòrça activitat. Totes se lauauen era cara e es mans, pelejant-se pera aigua, dident que se tu m'as trèt era tovalhòla o s'aguesta ei era mia aigua. "Que non, qu'era mia aigua ei aguesta". Ua auta treiguie de dejós deth lhet un croston de pan e començaue a minjar-lo-se. "Ai, quina hame qu'è!...", damb aguesta calor, guarda com sude ua; que non se pòt víuer… E ara botar-se era tòca!..."

Sor Antonia entraue, les manaue carar e les pressaue. Que s'entenie era campaneta dera capèra. Eth sacristan auie pistat diuèrsi còps pera rèisha dera sacristia que da tath vestibul dident successiuament: "Qu'encara non a vengut D. Leon…" "que ja ei aquiu D. Leon…" "Que ja ei en tot vestir-se". S'entenien ena part nauta es passi de tota era comunautat qu'anaue entath temple a assistir ara prumèra missa. Dauant i anauen es *Josefinas*, endormiscades encara e badalhant, en tot possar-se es ues damb es autes. Seguien es *Filomenas* damb un cèrt orde, es mès diligentes pressant as guiteroses. A on i a fòrça hemnes qu'a d'auer aguest rumor de collègi, que se hè superior ara disciplina mès sevèra. Entre parlòta e arridolets s'entenie eth mormolh aqueth: "Mauricia… sabetz? Que vedec anet era pròpria figura dera Vèrge".

- Bè, hemna.

- T'ac prometi… Pregunta-l'ac a Belen.
- Tè!, ne que siguéssem pègues…
- Era cara dera Vèrge?... Vai… Que serie era de Nòsta Senhora der Aiguardent.

Mès Sor Facunda e es deth sòn grop anauen escala enjós dident qu'eth hèt podie èster faus, e tanben que podie non èster-ne; e qu'eth hèt d'èster Mauricia fòrça pecadora non significaue arren, pr'amor que de d'autes plan mès pervèrses s'auie valgut Diu entàs sues finalitats.

Didec era missa D. Leon, que se retiraue *ath pair rapiditat* per çò dera velocitat que se daue. Qu'auie estat prèire de tropa, e as monges non les acabaue de shautar era marciau diligéncia deth sòn capelhan. Mès tard celebraue era missa D. Hildebrando, prèire francés des de bauèr, qu'ère tot çò de contrari de Pintado, donques qu'alongaue era missa enquia çò d'incredible.

Quan era comunautat gessie dera capèla, dòna Manolita, qu'auie entrat des darrères, sufocada, s'apressèc ara Superiora e li didec que Mauricia ère en uart sus eth molon d'umús.

- Plan… enes lordères, repliquèc Sor Natividad arroncilhant es celhes; qu'ei eth sòn lòc.

Baishèren es recuelhudes entath refectòri tà préner eth chicolate delit damb ua lèsca de pan. Ua animositat mondana regnaue en frugau esdejoar, e encara qu'es monges s'esdegauen entà mantier un orde de quartèr, non ac podien arténher.

"Aguesta sièta qu'ei era mia. Da-me eth tovalhon… Te digui qu'ei era mia… Vai! Ai!, Sant Antòni, be n'ei de dur eth pan!... Aguest plan qu'ei dera nòça de Sant Isidre.

- Silenci!

Quauques ues amiauen ua hame de lop; que s'aurien fotut era custòdia en vrente.

Ara seguida començaue a distribuir-se tota aquera tropa hemnièra, coma es soldats que se reincorpòren as sòns respectius regiments. Es ues

baishauen entara codina, d'autes pujauen ena escòla e eth salon de cosedura, e d'autes, en tot trèir-se es tòques e botar-se era pelha de *mecanica*, se tenguien ara neteja dera casa.

Qu'ère era Superiora parlant damb Sor Antonia ena pòrta d'ua cèla, quan arribèc fòrça aclapada ua reclusa, dident: "Que l'è manat que vengue e non vò vier. M'a volgut pataquejar. Se non m'auessa metut a córrer…! Dempús cuelhèc un pilèr de lordères e me lo lancèc. Guardatz…."

Era recuelhuda les mostrèc as mairs era sua espatla macada d'umús.

"Que i aurè d'anar jo… Ai!, quina hemna… be mo'n da de guèrra!, didec era Superiora.

- A on ei Sor Marcela? Que se hèsque a vier era clau dera gossèra. Aué qu'auram *chinchirri-mancharras*… Qu'ei mès capvirada que jamès. Que Diu mos age.
- E Sor Facunda que m'a dit ara madeish, indiquèc Sor Antonia damb un arridolet franc e clucant es uelhs, que Mauricia auie vist ara Vèrge!

Era Superiora responec ad aquera riseta damb ua auta mens franca. Tres o quate *Filomenas* des mès fòrtes baishèren entath uart damb era orde exprèssa de hèr-se a vier ara visionària.

- Prauba hemna e qué perduda se bote!, observèc Sor Natividad laguens deth rondèu de monges que s'anaue formant. Maus de nèrvis, e arren mès que maus de nèrvis.

E en didè'c, es sues guardades tumèren damb es de Sor Facunda, que s'apressaue damb ròstre extraordinariament aclapat.

"Mès non auetz consultat aguest cas damb eth capelhan?", li didec.

- Òc, repliquèc Sor Natividad damb un shinhau de burla, e eth capelhan m'a dit que la bota ena gossèra.
- Embarrar-la perque plore….!, exclamèc era auta qu'ena sua timiditat non gosaue contradíder ara Superiora. Eth cas, que meritaue examinar-se.
- Entà prevè'c tot, indiquèc era viscaïna, qu'avisaram tanben ath mètge.

- E qué a a veir eth mètge? En fin, sabi pas. Qui mane, mane. Mès me semblaue… Aquerò que pòt èster causa fisica; mès, e se non ne siguesse? Se de vertat Mauricia… Que non ei que jo ac afirma; mès que tanpòc gosi remí'c. Aqueth plorar seguit, qué pòt èster senon empenaïment? Vè-te'n a saber es mieis que Diu aliste…

E se retirèc entara sua cèla. Lèu lèu se meteren ua tumada Sor Facunda aluenhant-se e Sor Marcela que s'apressaue en rondèu, hènt bassacades e pataquejant eth solèr durament damb eth sòn pè de husta. Eth sòn ròstre desgahonat pera ira qu'ère mès lèg que jamès; damb era prèssa qu'amiaue a penes podie alendar, e es prumères frases li gesseren dera boca trincades per anuèg. "Ja, que ja sabem… Sant Antòni!... briganta… que semble mentida… Ai, mon Diu!, qu'ei entà vier lhòca…"

Parlèc quauques paraules en votz baisha damb era Superiora, qu'en escotar-les botèc ua cara que hège pòur.

"Jo… pro que vo'n sabetz… gasulhèc Sor Marcela, jo sò qu'ère mau d'estomac… conhac superior".

- Mès aguesta maudida com?... Se semble aquerò… Jesús m'ac age! Que sò orrificada. Mès quan…?
- Qu'ei plan simple… Guardatz. Delàger, Sant Antòni benedit!, quan siguec ena mia cèla botjant es trastes entà agarrar ar arrat.

Ara Superiora se l'escapèc, sense poder botar remèdi, un leugèr arridolet; mès de seguit tornèc a botar cara de pau. E era nana correc entà on èren es recuelhudes, e çò madeish qu'auie dit a Sor Natividad l'ac repetic a Fortunata, sense botar fren ara sua ira: "S'aurà vist jamès tau coquinaria?... Qué te semble? Qu'èm totes orrificades!"

Fortunata non didec arren e se botèc plan seriosa. Dilhèu non l'estranhaue era declaracion dera monja. Aubedint ad aguesta pugèc entath dormitòri ara cerca de pròves der òrre crim imputat ara sua amiga.

"Vaquí, didie era Superiora ad aqueres que se trapauen mès apròp, se com aguesta arrossegada a vist visions… Tè! Se qué non veirie era!... Mès, encara non vie? Vos juri que non tornarà a hèr-ne cap auta. Que mos cau amiar-la ben en soquèr…"

Era espeada se presentèc un aute còp en rondèu mostrant era enòrma clau dera gossèra; la mostraue coma se siguesse ua pistòla, damb menaça omicida. Reaument qu'ère furiosa, e eth còp deth sòn pè dur sus eth solèr auie ua violéncia e sonoritat excepcionaus. Alavetz entrèc Fortunata hènt-se a vier ua botelha, que de seguit l'agarrèc Sor Marcela.

"Ueda, totafèt ueda!, sorrisclèc aguesta quilhant-la entà naut e guardant-la ath treslum. E ère lèu plia, donques qu'a penes…"

Botèc dempús eth sòn nas camús ena boca dera botelha, dident damb planhosa intonacion: "Que non a deishat senon era flaira… Briganta!, ja te foteria jo beuenda…" Deth nas dera espeada passèc eth còs deth delicte ara de Sor Natividad e d'aguesta a d'auti nassi pròchi, resultant, dera apreciacion dera tofa, màger severitat en comentari deth crim.

"Quin hàstic! Que s'a calat ua bona glopassada… exclamèc era Superiora. Com deu estar aguest còs damb tot aguest liquid ardent! Jamès mos auie arribat ua causa atau. Qu'ac apraiaram, ac apraiaram. Mès, vie o non?"

Que baishaue ja, decidida a abreujar era arreculada der acte de justícia, quan s'entenec un gran revolum. Es tres hemnes qu'auien anat ara cerca dera delinqüenta, passauen deth uart entath pati pera porteta verda, hugent espaurides e dant votzes de panic. Que sonèc en aguesta pòrta eth patac d'un fòrt còp de pèira.

"Que mos aucís, mos aucís!", cridauen es tres, recuelhent es sues pèlhes entà córrer mès aisidament escales ensús. Aguaïtèren es mairs ena parabanda deth correder que queiguie sus eth pati, e vederen campar a Mauricia, descauça, era cabeladura esperluada, era guardada arderosa e hòraviada, e totes es aparences, ara fin, d'ua hòla. Era Superiora, qu'ère hemna de fòrt gèni, non se podec tier e de naut estant sorrisclèc: "Traste… infame, se non te poses, ja veiràs."

"Ua parelha, ua parelha d'", apuntèren quauques votzes de monges.

- Que non… guardatz… Qu'ei que jo soleta me'n posqui gésser… indiquèc era Superiora, en tot hèr veir qu'ère era hemna entath cas. Damb jo que non jògue.

Se botèc Mauricia en un bot en cornèr de dauant deth correder, e d'aquiu estant les guardèc damb insoléncia, treiguent e estirant era lengua, e hènt mimaròtes e gèsti plan indecents.

"Hemnòtes, hemnòtes!", cridaue, e en tot inclinar-se damb un rapid movement, cuelhec deth solèr pèires e tròci de tòcho, e comencèc a tirar-les damb tan rigor coma bon afustatge. Es monges e es recuelhudes, qu'en enténer eth rambalh gesseren en grop enes correders deth principau e deth dusau estatge, s'estarnèren en sorriscles. Semblaue que s'en.honsaue eth mon. Diu mèn, quin sarabat! E as exclamacions de naut responie era mala pèça damb crits sauvatges.

Ues s'ajocauen amagant-se darrèr dera parabanda quan venguie era pèira; d'autes pistauen eth cap pendent un moment e lo tornauen a amagar. Es projectils que se hègen soents, e damb eri es votzes d'aquera endemoniada hemna. Que semblaue ua amazòna. Amiaue un pitrau miei descubèrt, eth còs deth vestit estarnat e era cabeladura cuerta li foetaue era cara en aqueri movements de balestaire que hège damb eth braç dret. Era sua mina les semblaue òrra as senhores monges; mès qu'estaue beròia de vertat, e mès capinauta, viril e napoleonica que jamès.

Sor Marcela sagèc de baishar valerosa, mès as tres gradons li cuelhec pòur e hec repè entà naut. Era sua cara filipina s'auie botat de color de mostarda anglesa.

"Ja veiràs tu se baishi, infame diable", didie; mès que non baishaue.

Per ua rèisha dera sacristia que da tath pati, campèc era cara deth sacristan e ara seguida era de D. Leon Pintado. Dues monges qu'èren de torn ena portaria apareisheren tanben per ua auta hièstra baisha; mès sonque veder-les Mauricia comencèc tanben a lançar-les pèires. Arren, que les calec retirar-se. Espaurides es maleroses, voleren demanar ajuda. En aqueth moment piquèc ena pòrta deth convent, e entrèc ua senhora, de visita, que passèc entath salon, e en saber-se'n de çò que se passaue pistèc tanben ena hièstra baisha. Qu'ère Guillermina Pacheco, que se senhèc en veir era tragèdia que s'auie format aquiu.

"En nòm de…! Mès tu…! Mauricia…! , com se pòt compréner?... se qué hès?... ès hòla?"

Era portèra e era auta monja non la poderen tier, e Guillermina gessec en pati pera pòrta que lo comunique damb eth vestibul.

"Guillermina, cridèc Sor Natividad de naut estant, non gesques… Compde…guarda qu'ei ua fèra… Vaquí, vaquí era jòia que mos as hèt a vier… Retira-te, per Diu, guarda qu'ei hòla e non s'està de… Se te platz, crida a ua parelha d'Orden Público."

- Qué parelha ne qué parelha?, didec Guillermina emmaliciada. Mauricia!... Qué te cau?

Mès que non auie auut temps de didè'c, qu'ua pèira garonenca li hereguèc era cara. Se l'arribe a cuélher la nafre.

"Jesús!... Mès non, que non ei arren".

E hènt-se a vier era man ena part adolorida, exclamèc: "Infama, a jo, a jo que m'as tirat!".

"A vos, òc, e a tot eth gènre uman, cridèc damb votz tan raucosa, qu'a penes s'entenie, pòrca pastissèra… Anatz-vo'n lèu d'aciu."

Es monges orrificades lheuauen es sues mans entath cèu; quauques ues plorauen; En aquerò, D. Leon Pintado auie dubèrt damb non pòc de trabalh era rèisha dera sacristia; sautèc en pati, soleta manèra de comunicar-se damb eth convent dès era sacristia, e lançant-se sus Mauricia l'agarrèc des dus braci.

"Dèisha-me, capelhan d'hemnòtes!", rugic era visionària…

Mès Pintado qu'auie mans de hèr, encara qu'ère de pòca enventida, e un còp lançat en eroïsme, non solet tenguec a Mauricia, senon que li fotèc dus sonors lampits. Era scèna qu'ère repugnanta. Darrèr deth prèire gessec tanben eth sòn escolan, e tant qu'es dus apraiauen ara Dura, es monges, en veir dominat ar enemic, se risquèren a baishar e acodiren entà Guillermina, que damb eth mocador se secaue era sang dera sua leugèra herida. Damb ua cèrta tranquillitat, e mès alègra qu'anujada, era fondadora les didec as sues amigues: "Vai, que se passen ues causes…! Jo venguia entà que m'autregéssetz es tòchos e es pèires que vos son sobrèrs, e guardatz que lèu

me n'è gessut damb era mia… Arren, botatz-la ara madeish en carrèr, e que se'n vage enquiath darrèr lunfèrn, qu'ei a on li cau estar-se".

"Ara madeish. Don Leon, non la mautractetz", didec era Superiora.

- Saumet…! mala punhalada t'aucisque…!, bramaue Mauricia que ja auie pòques fòrces e auie queigut en solèr. Un prèire pataquejant a ua… senhora…!
- Que li hèsquen a vier era sua ròba, cridèc Sor Natividad. Lèu, lèu. Que me semble mentida que la veigua gésser…

Mauricia ja non se defenie. Qu'auie perdut era sua fòrça sauvatja; mès eth sòn ròstre exprimie encara ferocitat e desorde mentau.

Dempús se vedec que deth correder naut lançauen un parelh de bòtes, dempús un mantèl…

- Baishatz-lo, hilhes baishatz-lo, didec deth pati estant era Superiora, guardant entà naut e ja remetuda era serenor que daue tostemp es sues ordes. Fortunata baishèc un paquet de ròba, e recuelhent es bòtes, l'ac dèc tot a Mauricia, ei a díder, l'ac botèc ath dauant. Era espaventosa scèna descrita qu'auie impressionat desagradiuament ara joena, que sentec prigonda pietat pera sua amiga. S'es monges l'ac auessen permetut, dilhèu era aurie padegat ara bèstia.

"Cuelh era tua ròba, es tues bòtes, li didec en votz baisha e damb un ton apacible. Mès, hilha, com t'as botat!... Non te'n sabes ja qu'as estat capvirada?"

- Dehòra d'aciu, ramèleta… dehòra o te…
- Deishatz-la, deishatz-la, didec era Superiora. Non li digatz ua soleta paraula mès. Tath carrèr, e s'a acabat.

Damb grana dificultat se lheuèc Mauricia deth solèr e recuelhec era sua ròba. En botar-se de pès semblèc que recuperaue part deth sòn furor.

"Que te dèishes aguest paquet".

- Es bòtes, es bòtes.

Era mala hemna ac recuelhec tot. Ja gessie sense badar boca, quan Gullermina la guardèc sevèrament.

"Mès quina hemna ei aguesta! Ne tansevolh sap gésser damb decéncia."

Qu'anaue descauça, cuelhudes es bòtes pes cordons.

- Botatz-vos es bòtes, li cridèc era Superiora.
- Ne peth mau de morir! Adishatz… Qu'ètz totes ues judiues pastissères…!
- Paciéncia, hilha, paciéncia… que mos cau fòrça paciéncia, didec Sor Natividad as sues companhes, tapant-se es sues aurelhes.

Li dauriren totes es pòrtes, en tot daurir-les de land en land, e amagar-se ath sòn darrèr, coma enes pòrtes dera plaça de *toros* tà que gesque era fèra ena plaça. Era darrèra qu'escambièc quauques paraules damb era siguec Fortunata, que la seguic enquiath vestibul botjada de pietat e amistat, e enquia li volec arrincar bèra declaracion d'empenaïment. Mès era auta qu'ère cèga e sorda; non se n'encuedaue d'arren, e li balhèc ara sua amiga tau possada, que se non s'empare ena paret què en redon en solèr.

Gessec capinauta, lançant entà un costat e un aute guardades d'orgulh e mesprètz. Quan vedec eth carrèr, es sòns uelhs s'aluguèren damb treslús d'alegria e cridèc: "Ai, eth carrèr dera mia amna!" Estenec e barrèc es braci, coma s'en eri volesse sarrar amorosament tot çò que vedien es sòns uelhs. Alendèc dempús damb fòrça, se posèc guardant trebolada per toti es costats, coma eth taure quan ges ena plaça. Dempús, orientant-se, se filèc plan decidida passeg enjós. Qu'ère causa de veir aquera hemnòta descauça, estarnada, peluda, deishant anar des sòns uelhs feresa, damb un paquet jos eth braç e es bòtes penjant d'ua man. Es pòques persones que passauen per aquiu, la guardèren damb estonament. En arribar ath cant des magasèms dera Vila, passèc peth costat de quauqui gojats, escampaires, qu'èren seigudi damb es sòns cariòts damb es escampes ena man. Que l'aueren toti eri coma persona de pòca causa e se meteren a arrir dauant dera sua cara napoleonica.

- Vai, quina bona peta te hès a vier, oleeé…"

E era se les botèc ath dauant en ua actitud plan arroganta, lheuèc eth braç qu'auie liure e les didec:

"Apostòls der error!"

En tot estarnar-se ath còp d'estupid arrir, passèc de long. As escampaires que les hec aquerò fòrça gràcia, e botant-se en marcha damb es cariòts per dauant e es escampes sus eri, seguiren darrèr de Mauricia, coma ua acompanhada de burlesca artilharia, hènt un tapatge de mil dimònis e tirant-li bala rasa de grossieretats e escarnis.

Era nòça e era lua de mèu

I.-

Fin finau s'acordèc que Fortunata gesserie deth convent, entà maridar-se, ena dusau quinzena de seteme. Eth dia senhalat qu'ère ja plan pròche, e s'eth pensament dera reclausa non s'auie familiarizat encara d'ua manèra determinanta damb era naua vida que la demoraue, non auie cap de dobte de qué li calie maridar-se, en tot compréner que non auem d'aspirar a çò de milhor, senon acceptar eth ben possible qu'enes sabents lòts dera Providéncia mos tòque. Enes darrères visites, Maxi non parlaue que dera proximitat dera sua felicitat. Li condèc un dia que ja auie cuelhut era casa, ua cramba preciosa deth carrèr de Sagunto, apròp dera sua tia; un aute dia l'entretenguec en tot condar-li es detalhs deliciosi dera installacion. Que ja s'auien crompat lèu toti es mòbles. Dòna Lupe, qu'ère unica entad aguestes causes, recorrie diadèrament es rebaishes anonciades en *La Correspondencia*, aquerint gangues e mès gangues. Eth lhet de matrimòni que siguec era soleta causa que se cuelhec en magasèm; mès dòna Lupe lo treiguec tant apraiat, qu'ère coma de segona man. E non sonque auien ja casa e mòbles, senon tanben mossa. Torquemada les recomanèc ua que servie entà tot e que codinaue fòrça ben, hemna de mejana edat, formau, neta e senada. Pro que se podie díder d'era qu'ère tanben ua ganga coma es mòbles, donques qu'eth servici ère plan mau en Madrid, plan mau. Se cridaue Patricia, mès Torquemada li didie *Patria*, pr'amor qu'ère òme tant aganit qu'estauviaue enquia e tot es letres, e ère amic des abreviacions entà estauviar saliuèra quan parlaue e tinta quan escriuie.

Ua auta tarde li balhèc Maxi ua beròia suspresa. Quan Fortunata entrèc en convent, es paperetes de jòies e ròba de luxe qu'èren empenhades quedèren en poder deth joen, que se prepausèc desliurar aqueri objèctes tanlèu auesse mejans entad aquerò. Plan, donc, que ja li podie anonciar ara sua estimada damb fòrça gòi que quan entrèsse ena naua casa, traparie en era es pèces de vestir e d'ornament qu'era malerosa auie lançat en mar eth dia deth sòn naufragi. Plan que òc, es jòies l'auien shautat fòrça a dòna Lupe per çò de riques e elegantes, e der abric de velot didec que damb ues petites reformes serie ua pèça esplendida. Aquerò l'amièc, plan, a parlar der eretatge. Que ja auie cuelhut era sua part, e damb ua quantitat que recebec truca truquet auie

recuperat es pèces empenhades. Que ja ère proprietari d'immòbles, e valie mès aquerò qu'es sòs truca truquet. E a prepaus der eretatge, tanben li condèc qu'entre eth sòn frair màger e dòna Lupe auie surgentat rambolhosi desavens. Juan Pablo tenguec tota era sua part en pagar es deutes que lo devorauen e un descubèrt qu'auie deishat ena administracion carlista. E coma eth capitau der eretage non l'ère pro, auie gosat demanar prestada ua quantitat a dòna Lupe, que s'enventic e li didec tantes causes!... En fin, qu'aueren ua fòrta peleja, e d'alavetz ençà non se parlauen tia e nebot, e aguest se n'auie anat a víuer damb ua aimanta. "E visca era moralitat! E tradicionalista que sò!"

Un aute dia parlèren dera casa, qu'ère preciosa, damb vistes plan beròies. Deth balcon deth gabinet s'artenhie veir un shinhalet eth Depósito d'aigües; papèrs naui, cramba estucada, carrèr tranquil, pòqui vesins, dus quartos en cada estatge, e solet auie principau e dusau. Ad aguesti auantatges s'ahigie eth d'èster tot fòrça a man: dejós era carboèra, a quate canes carnisseria, e ena cantoada pròcha botiga d'oltramarins.

Que non se les podie desbrembar er important ahèr dera carrèra de *Rubinius vulgaris*. A mejans de seteme s'auie examinat dera soleta classa que li mancaue entà aprovar eth darrèr curs, e tanlèu podesse cuelherie eth grad. Plan que òc, entrarie coma practicant ena botiga de Samaniego, qu'ère grèument malaut, e se se morie, era veuda aurie de fidar a dus licenciats era espleita dera farmacia. Maxi entrarie solide de dusau, damb eth temps arribarie a èster prumèr, e fin finau patron der establiment. En fin, que tot anaue ben e er avier les arrie.

Aguestes causes dauen a Fortunata alegria e esperança, ahiscant es sentiments de patz, orde e regularitat domestica qu'auien neishut en era. Damb ajuda dera rason, ahiscaue ena sua pròpria volontat era direccion aquera, e s'alegraue d'auer casa, nòm e dignitat.

Dus dies abans dera gessuda, se cohessèc damb eth pair Pintado; confession longa, revision generau de consciéncia dès es temps mès luenhants. Era preparacion que siguec coma era d'un examen de grad, e eth capelhan cuelhec aqueth cas damb grana sollicitud e atencion. Aquiu a on era penitenta non podie arribar damb era sinceritat, arribaue eth penitenciari damb es sues preguntes de gancho. Qu'ère gat vielh en aqueth mestièr. Que

que non auie arren de beat, era confession acabèc coma en un dialòg d'amics. L'autregèc conselhs sans e practics, li hec veir damb evidents exemples, quauqui uns en ton umoristic, era perdicion que se hè a vier era creatura se se dèishe amiar pes sentits, e li diboishèc es auantatges d'ua vida de continéncia e modéstia, deishant de cornèr era supèrbia, eth desorde e es apetits. Baishant des nautades espirituaus en terren dera filosofia utilitària, Don Leon li mostrèc ath sòn penitent que comportar-se ben ei tostemp auantatjós, qu'ara longa eth mau, encara que vengue acompanhat de capitades brilhantes, acabe per clauar ena creatura un cèrt grad de penalitat sense demorar es dera auta vida, que tostemp son infalibles. "Tietz compde, li didec tanben, que ja ètz ua auta hemna, que vos auetz mòrt e auetz resuscitat en un aute mon. Se trapatz bèth dia per aquiu as persones qu'en aquera passada vida vos arrosseguèren tara perdicion, pensatz que son hantaumes, ombres, atau coma sone, e ne tansevolh les guardetz." A tot darrèr, rebrembant-li era devocion ara plan Santa Vèrge, coma un exercici saludable der esperit e ua predisposicion as bones accions. Era penitenta se demorèc fòrça contenta, e eth dia que hec era comunion se vedec damb ua tranquillitat que jamès auie sentut.

Er adiu des monges que siguec plan emotiu. Fortunata se metec a plorar. Es sues companhes Belen e Felisa la punèren, en tot regalar-li estampetes e midalhes, assegurant-li que pregarien per era. Dòna Manolita se mostrèc envejosa e desconsolada. Era tanben gesserie, donques que sonque ère aquiu per enganha; lèu se veirien clares es causes, e eth saumet deth sòn marit vierie a demanar-li perdon e a trèir-la d'aqueth embarrament. Sor Marcela, Sor Antonia, era Superiora e es autes mairs se mostrèren fòrça afables damb era, en tot assegurar qu'ère des recuelhudes que les auien dat mens problèmes. Li dideren adiu damb sentiment de veder-la gésser; mès autrejant-li felicitacions pera sua nòça e eth bon finau qu'auie auut era sua reclusion.

Ena sala demorauen Maximiliano e dòna Lupe, que la recuelheren e se la heren a vier en un coche de loguèr. Qu'ère convengut per auança amiar-la entara casa deth nòvi, causa reauments un shinhau irregulara; mès coma qu'era non auie en Madrid parents, aumens coneishudi, dòna Lupe non vedec ua solucion milhor entath problèma deth lotjament. Era nòça aurie lòc eth deluns 1er. d'octobre, dus dies dempús dera gessuda des Micaelas.

Que sentie era senhora de Jàuregui eth gòi inefable der escultor eminent que l'autregen un tròç de cera e li diden que la modele çò de milhor que sàpie. Es sues aptituds educatiues qu'auien ja matèria mofla que tier-se. D'ua sauvatge *en tota era extension dera paraula,* formarie ua senhora, en tot hèr-la ara sua imatge e semblança. Que l'ac auie d'ensenhar tot, educacion, lenguatge, conducta. Mentre mès praubetat d'educacion mostraue era alumna, mès gaudie era mèstra damb es perspectiues e illusions deth sòn plan.

Aqueth madeish maitin, quan esdejoauen, qu'auec ja era escadença, damb tant d'alegria ena sua amna coma dignitat en sòn ròstre, de començar a aplicar es sòns ensenhaments. "Que non se ditz *aumejas* senon *almejas*. Hilha, te cau acostumar a parlar coma Diu vò". Volie dòna Lupe que Fortunata se prestèsse a arreconeisher-la coma directora des sues accions de morau e sociaus, e mostraue des prumèrs moments ua severitat non exemptada de tolerància, coma ei pròpri de professors que saben era sua obligacion de tira.

Se l'assignèc ua abitacion ath cant dera cramba dera senhora, e que li servie ad aguesta de sauva-ròba. I auie aquiu tantes anticalhes e tants trastes, qu'era ostatjada a penes se podie botjar; mès dus dies se passen de quinsevolh manèra. Pendent aqueri dus dies, se trapaue era joena fòrça intimidada dauant dera qu'auie d'èster era sua tia, pr'amor qu'aguesta non baishaue deth trespès ne cessaue enes sues correccions; e pòqui còps daurie era boca Fortunata sense qu'era auta deishèsse d'avertir-li bèra causa, ja sigue per çò dera prononciacion, ja pera manèra de comportar-se, en tot mostrar-se tostemp autoritària, encara que damb estudiada doçor. "Enes convents, didie, se corregissen fòrça defèctes, mès tanben s'aquerissen formes timides. Deishatz-vos anar, e quan saludetz as visites, hetz-ac damb serenitat e sense enrambolhar-se"

Aguestes causes botauen a Fortunata de mala encolia, e era sua timiditat creishie.

Consideraue que quan siguesse ena sua casa, se desliurarie d'aqueth tutolatge embestiant, sense tumar, plan que òc, pr'amor que dòna Lupe li semblaue, ath delà, ua hemna de grana utilitat, que sabie fòrça causes e conselhaue quauques causes qu'èren plan senades.

Shordauen a Fortunata es visites que, sivans era, sonque venguien per curiosèr. Dòna Silvia non auie pogut resistir eth curiosèr e se calèc ena casa eth madeish dia qu'era nòvia gessec deth convent. Eth dia a vier siguec Pepita Morejon, esposa de D. Basilio Andrés de la Caña, e ambdues li semblèren a Fortunata impertinentes e entremeteires. Era sua finesa li semblèc afectada, coma de persones ordinàries que s'entèsten en non semblà'c.

Es visites li dauen boni compliments pera nòça. Enes uelhs se les liegie aguest pensament: "Vai, quina ganga era vòsta!". Era senhora de D. Basilio repetic era visita eth dusau dia. Qu'anaue vestida de ròba de seda mau apraiada, en tot voler hèr-se a veir. Que se hec fòrça pegosa; volie intimar e laudaue era beresa dera nòvia, ua manèra indirècta d'exprimir es deficiéncies dera madeisha en orde morau.

Ua auta visita notabla siguec era de Juan Pablo, que se hec a vier eth sòn frair. Dòna Lupe e eth màger des Rubin non se parlauen dempús dera peleja qu'aueren en repartir-se er eretatge. Damb grana suspresa dera nòvia, Juan Pablo siguec afectuós damb era. Semblaue que volie hèr rabiar ara sua tia, en tot autrejar-li era sua benvolença ara persona que d'era auie dit tantes dolenteries. Pendent era visita, que non siguec braca, se seiguec Fortunata en bòrd d'ua cagira, coma ua campanharda, un shinhau empeguida e sense saber qué díder entà sostier ua convèrsa damb un òme que s'exprimie tan ben. En dider-se adiu, Juan Pablo li sarrèc fòrtament es mans, dident-li que vierie ara nòça.

Dempús anèren tia e neboda a veir era casa matrimoniau. Dòna Lupe li mostrèc un a un es mòbles, en tot hèr-li a notar guaire bons èren, e qu'eth sòn plaçament, dispausat per era, non podie èster mès acertat. Eth judici sus cada part dera casa e sus es trastes e era sua distribucion lo daue ja per auança dòna Lupe, de sòrta qu'era auta non li calèsse díder que: "òc… ei vertat"…

En tornar, ja auançada era tarde, ena casa de Raimundo Lulio, se tengueren a premanir diuèrses causes entà londeman. Maximiliano auie anat a convidar a quauqui amics, e dòna Lupe gessec tanben dident que tornarie abans d'escurir. Se demorèc soleta Fortunata, e se metec a hèr en sòn vestit de teishut nere, qu'auie de lúder ena ceremònia, quauqui

apraiaments d'escassa importància. Que non auie mès companhia qu'era de Papitos, que s'escapaue dera codina entà meter-se ath costat dera senhoreta, qu'era sua beresa admiraue fòrça. Eth pientat qu'ère era principau causa dera estupefaccion dera gojata, e aurie dat aguesta un dit dera man entà poder imitar-lo. Se seiguec ath sòn costat e non se cansaue de contemplar-la, aumplint-se d'alegria quan era auta sollicitaue era sua ajuda, encara que solet siguesse entà çò de mès insignificant. Alavetz piquèren ena pòrta; correc a daurir era polideta, e Fortunata non sabec çò que li passaue quan vedec entrar ena sala a Mauricia la Dura.

II.-

Eth sentiment que l'inspiraue aquera hemna enes Micaelas; era inexplicabla barreja de terror e atraccion se calèc en aqueth moment ena sua amna damb màger fòrça. Mauricia li costaue pòur e ath còp ua simpatia irresistibla e misteriosa, coma se li suggerisse era idia de causes reprobables e ath madeish tamps agradables entath sòn còr. Guardèc ara sua amiga sense parlar-li, e aguesta se l'apressèc arrint, coma se volesse díder: "Çò que mens te demoraues qu'ère veder-me ara aciu".

- De vertat qu'ès tu…?

E observèc que Mauricia amiaue ues sabates fòrça polides de cuèr auriò, estacades damb cordons blus acabadi en flòcs.

- E qué ben cauçada…!
- Qué te pensaues tu?

Dempús li guardèc era cara. Qu'ère plan esblancossida; es uelhs semblauen mès grani e astuts, estant ara demora enes sòns prigonds tohuts violats jos era celha dreta e nera. Eth nas semblaue d'evòri, era boca mès accentuada e es dus plecs que la limitauen mès energics. Tot eth ròstre revelaue malenconia e prigondor de pensament, aumens atau ac considerèc Fortunata sense poder exprimir eth perqué. Amiaue Mauricia un mantèl nau e en cap un mocador de seda de faishes blu-turquin e ròi viu, devantau de petiti quarrats e pèlha de tartan, e ena man un paquet estacat damb un mocador pes quate puntes.

"Non i é dòna Lupe?", didec seiguent-se sense cap ceremònia.

- Ja vos è dit que non, repliquèc Papitos de mala manèra.
- A tu non t'è preguntat, cocarèla, petofièra. Vè-te'n tara codina, e dèisha-mos en patz.

Papitos se n'anèc mormolhant.

- Qué te hès a vier per aciu?, li preguntèc Fortunata, que dès que la vedec entrar, sentie palpitacions plan fòrtes.
- Donques arren… Que sò un aute còp venent pèces de ròba e aciu amii uns mantèls tà que les veigue aguesta tia pastissèra…

- Quina manèra de parlar! Corregis-te, hemna… Te n'as desbrembat ja dera qu'armères en convent? Vai, quin escandal! Que me hec fòrça dò per tu. Aqueth dia me botè malauta.
- Gojata, non me parles… Vai, que me capvirè de vertat. Mès ua temptacion que la pòt auer quinsevolh. E qué, didí fòrça asenades? Jo non me'n brembi. Qu'èra dehòra de jo, non sabia se qué hèja. Sonque me'n brembi de que vedí ara Pura e a Limpia, e dempús volí entrar ena glèisa e cuélher eth plan Sant Sacrament… soniè que me minjaua era ostia… Jamès m'auie cuelhut un atac tan fòrt, gojata… Quines causes se l'acodissen a ua quan puge naut de tot dera cresta! Cre-me, que t'ac digui jo: quan se me padeguèc eth sentit, qu'èra avergonhada… Ath solet que li sauvaue rancura qu'ère ath capelhan. Que me l'auria minjat a nhacades. As senhores non. Qu'auia talents de vier a demanar-les perdon; mès per aquerò dera dignitat non i anè. Çò que mès me sabie degrèu qu'ère auer-li lançat ua tochada a dòna Guillermina. Aquerò òc que non m'ac perdoni, non m'ac perdoni… E l'è cuelhut tanta pòur, que quan la veigui vier peth carrèr, me rogisqui tota, e me'n vau per aute costat tà que non me veigue. Ara mia fraia l'a dit que me perdone, vès?, e qu'encara sajarà de hèr quauquarren per jo.
- Qu'ei qu'ès terribla, li didec Fortunana… Se non te très aguest vici qu'acabaràs mau.
- Tè, hemna, non me digues arren… Pr'amor que dès que gessí des Micaelas non l'è tornat a tastar… Que sò ara, coma qui ditz, ua auta. Non voi estar-me damb era mia fraia, pr'amor que Juan Antonio e jo mos maridèrem ben; mès a persona decenta que non me guanhe arrés ara. Cre-me, pr'amor que t'ac digui jo. Que non lo tornarè a tastar. E se non… ja ac veiràs. E passant entà ua auta causa, ja sai que te marides deman.
- Com te n'as sabut?
- Aquerò, aciu jo… Que tot se sap, repliquèc era Dura, damb malícia. Vai, que t'a tocat era lotaria. Jo me n'alègri, pr'amor que t'estimi.

Alavetz Mauricia s'inclinèc còp sec e recuelhec deth solèr un objècte petit. Qu'ère un boton.

"Bona sòrt, guarda, didec en tot mostrar-lo-se a Fortunata. Senhau de qué vas a èster erosa."

- Non creigues en bruisheries.

- Que non creiga?... Que sembles pèga. Quan ua se trape un boton, vò díder qu'a ua li va a arribar quauquarren. S'eth boton ei coma aguest, blanc e damb quate trauquets, qu'ei bon senhau; mès s'ei nere e damb tres, mau.
- Aquerò qu'ei ua asenada.
- Gojata, qu'ei er Evangèli. Ac è verificat fòrça còps. Ara que vas a èster en gran forma. Sabes ua causa?

Didec aquerò darrèr damb tau intencion, que Fortunata, qu'era sua ansietat creishie sense saber eth perqué, vedec darrèr deth *sabes ua causa* ua confidéncia d'extraordinària gravetat.

- Qué?
- Que t'uscles.
- Qué vò díder que m'uscli?
- Arren, hemna, que t'uscles, que l'as fòrça apròp. Te shauten es causes clares, vertat?, donques guarda: que tornèc de Valencia plan brave e encamardadet de tu. Çò que te didia, gojata, madeish siguec saber-se'n de qué ères enes Micaelas en tot hèr-te era catolica, que se l'aluguèc eth zèl, e totes es tardes passaue per aquiu en sòn *featon*. Es òmes que son atau: çò qu'an lo mensprèden, e çò que ven sauvat damb clau e barrolh, aquerò, aquerò ei çò que les passe peth cap.
- Tè, tè… didec Fortunata volent hèr-se veir serena. Non me vengues damb condes.
- Que ja ac veiràs.
- Com que ja ac veirè? Vai, qu'as ues causes…

Mauricia se metec a arrir damb aquera desinvoltura qu'ara sua amiga li semblaue era umor d'un polit e temptador dimòni. Ath miei dera infernau arridalha, surgentaue aguesta frasa qu'a Fortunata li quilhèc es peus. "T'ac digui?... t'ac digui?"

- Mès qué?

Se guardèren ambdues. Laguens des concaus e macadi tohuts des uelhs, pistauen es vistons de Mauricia damb ferocitat d'audèth caçador.

"T'ac digui?... Donques eth tau, que sap tirar peth camin deth miei. Vai, qu'ei esdegat e executiu. T'a format un param, qu'en eth vas a quèir… Coma que ja as metut era pauta laguens".

- Jo?
- Òc… tu. Pr'amor qu'a logat eth quarto dera quèrra dera casa que vas a víuer; eth tòn qu'ei eth dera dreta.
- Bè!... non digues asenades, repliquèc Fortunata, en tot voler hèr-se veir coratjosa.

S'esguitlèc des sòns jolhs enquiath solèr era pèlha de teishut nere qu'ère en tot apraiar.

"Tau qu'as entenut, gojata… Aquiu que l'as. Tanlèu entres ena tua casa, l'enteneràs er alend."

- Tè!, au… Que non voi escotar-te.
- Pro me'n sai jo de çò que digui. Guarda: que hè mieja ora que sò estat en tot parlar damb eth ena casa d'ua amiga. Se non què en param me semble qu'eth praubet crebarà… Tan hòl ei per tu.
- Eth quarto deth costat… a man quèrra quan entrem… eth mèn en aguesta man; de sòrta que… Non me hèsques tornar hòla…
- Que l'a cuelhut ath sòn compde ua que criden Cirila… Tu non la coneishes; jo òc: qu'a estat tanben venedora de jòies e auec ua casa d'òstes. Qu'ei maridada damb un que siguec dera patrolha secreta, e ara eth tòn senhor me l'a plaçat en tren.

Fortunata sentec que se rogie. Eth sòn cap usclaue.

"Tè, que tot aquerò ei un conde… Te penses que me vau a creir aguestes messorgues?... Qu'ei que non se'n brembe de jo…! Ne me hè ua bèra manca.

- Que ja ac veiràs. Ai, quin gojat! Que hè pena veder-lo… lhòco per tu… e empenaït dera hèta que te joguèc. Se la podesse reparar, que la repararie. T'ac pòs creir, pr'amor que jo t'ac digui.

Alavetz entrèc Papitos damb era desencusa de preguntar-li ua causa ara senhoreta, mès en realitat damb era soleta rason d'oishinar. Madeish siguec veder-la Mauricia que repotegar-la dera manèra mès despotica.

"Guarda, gojateta, se non t'en vas, ja veiràs"

La menacèc damb un movement deth braç, precursor d'un gran boet; mès era polideta se revoutèc, cridant atau: "Ne peth mau de morir… qué vos cau… guarda aguesta…!"

Fortunata li didec: "Papitos vè-te'n tara codina", e aubedic era gojata, encara que de mala encolia.

"Donques jo… seguic Fortunata, s'ei vertat, li diderè ath mèn marit que cuelhe ua auta casa".

- Que l'auries de díder eth motiu.
- L'ac diderè… tè.
- Pro n'armaries d'escandal… Arren, hilha, qu'eth param te lo boten en quinsevolh lòc que vages, e pum… madeish quadre.
- Plan, donc, non me maridarè, didec era nòvia ar arràs ja dera confusion.
- Bè! Per pèga que te volgues tornar, que non haràs tau causa… Te penses qu'aguestes gangues se trapen cada dia? Trè-t'ac deth cap… Maridadeta, que pòs hèr çò que volgues, sauvant er aparelh dera convenença. Era hemna celibatària qu'ei ua esclaua; non pòt ne botjar-se. Era qu'a un pòcvau de marit, qu'a bulla entà tot.

Fortunata caraue, guardant vagament eth solèr, damb era maishèra apuada ena man.

"Qué guardes?, didec era Dura inclinant-se. A!, un aute boton… e aguest ei nere, damb tres trauquets… Mau senhau, gojata. Aquerò vò díder que se non te marides te merites que t'escauhen era codena".

Recuelhent eth boton, lo guardaue d'apròp. Hège nets, e era sala s'anaue quedant escura. Pòc dempús Fortunata vedie solet era siloeta dera sua amiga e es sabates auriòles. Començaue a cuélher pòur; mès que non volie que se n'anèsse, senon que parlèsse mès e mès deth madeish temerós ahèr.

"Te digui que non me maridi", repetic era joena, en sénter que se renauie ena sua amna er orror ar maridatge damb eth gojat Rubin. E es idies bastides damb tant de trabalh enes Micaelas, se desgahonèren de pic. Aqueth petit autar lheuat damb tantes meditacions e gimnastiques dera rason, s'esbauçaue coma se tremolèsse eth solèr.

“Eth quarto dera quèrra… de sòrta que… Aquerò qu’ei èster venuda… Ua pòrta aciu, ua auta aquiu…”

- Çò que te digui, ua pauta en param; sonque te manque meter-i era auta.

E s’estarnèc d’arrir un aute viatge damb aquera franquesa insolenta qu’a Fortunata li shautaue, causa extranha, ahiscant ena sua amna instints de perversitat.

“Arren, jo non me maridi, non me maridi, tè!, declarèc era nòvia lheuant-se e hènt passi d’un costat en aute, coma se botjant-se volesse meter-se era energia que li mancaue”.

- S’ac tornes a díder… higec Mauricia hènt un gèst de burlesca menaça. Te penses qu’ua ganga coma aguesta se trape darrèr de cada cantoada? Arren, gojata, a maridar-se! En aguest miralh pro que volerien veder-se d’autes. E entà acabar, gojata, marida-te, e hè per non quèir en param. Au, cala es còrnes en èster aunèsta, que de mens causa mos hec Diu… Escota çò que te digui, qu’ei er Evangèli, gojata, eth pur Evangèli:

Fortunata se posèc dauant dera sua amiga, e aguesta l’obliguèc a sèir-se un aute còp ath sòn costat.

“Arren, que te marides… pr’amor que maridar-te ei era tua sauvacion. Se non, vieràs d’ua man en auta enquiara consomacion des sègles. Que non sigues pèga; se vòs èster aunèsta, sigues-ne, hilha. Tranquilla, que non te botaràn un punhau en pièch tà que peques”.

- Donques qu’ei vertat, didec Fortunata encoratjant-se, que m’ei parièr a jo eth param. Coma que non i voi quèir…
- Plan… er aute aquiu ath costat… donques que se lo hèsque a vier eth diable. A tu que t’ei parièr. Tu ditz: “sò aunèsta”, e d’aquiu que non te trè arrés. Dempús li dides ath tòn espós qu’era casa non te shaute, e ne cuelhetz ua auta.
- Plan que òc… Ne cuelhem ua auta, e s’a acabat eth param, observèc era nòvia cuelhent seriosament es conselhs dera sua amiga.

- Qu'ei vertat qu'eth non s'acovardarà, e tà on vages, eth, darrèr. Creme qu'ei hòl. E te digui mès. Era mossa qu'as, aguesta Patricia que li recomanèc a dòna Lupe eth senhor de Torquemada, qu'ei venuda.
- Venuda…! A!... exclamèc Fortunata damb nau terror. Guarda tu se per qué aguesta hemna non me shautèc bric quan la vedí aguest maitin. Qu'ei fòrça vantaira, fòrça lanfiosa, e a tota era mina d'ua serpent… Donques arren, li diderè ath mèn marit que non me shaute, e deman madeish li dongui eth viatge.
- Aquerò… e òsca eth caractèr. Guarda ben çò que te digui: tostemps que volgues èster aunèsta, sigues-ne; mès, deishar de maridar-te, deishar de maridar-te!, ne peth mau de morir, hilha dera mia amna.

Fortunata semblaue remeter-se damb era exortacion dera sua amiga, exprimida d'ua manèra corau e frairau.

"Que se m'acodís ua auta causa, didec dempús damb era alegria deth naufrag que ve flotar ua taula apròp sòn. Li diderè ath mèn marit que sò malauta e que m'amie a víuer en aqueth pòble a on a cuelhut er eretatge."

- Pòble…! E qué vas a hèr tu en un pòble?, didec Mauricia damb expression de desconsolament, coma ua mair que s'ocupe der avier dera sua hilha. Guarda tu, e cre-lo pr'amor que jo t'ac digui: qu'ei mès dificil èster aunèsta en un pòble petit qu'en aguestes ciutats granes a on i a fòrça gent, pr'amor qu'enes pòbles ua que s'engüege; e coma que non i a mès que dus o tres tipes fins e tostemps ès en tot veder-les, moria!, qu'acabes per encamardar-te d'un d'eri. Jo me'n sai pro ben de çò que son es pòbles de pòca gent. Se passe qu'er alcalde, e se non er alcalde, eth mètge, e se non eth jutge, se i é, te hèn gràcia, e non voi dider-te arren. A tot darrèr, t'engüeges tant, que hè un *tòc* e què s damb senhor prèire…
- Tè, tè, quin hàstic!
- Plan, donc, gojata, non penses en gésser de Madrid, higec era tarasca cuelhent-la deth braç, tirassant-la entada era e seient-la sus es sòns jolhs. Hilha dera mia vida, a qui estimi jo? Sonque a tu. Çò que jo te diga qu'ei entath tòn ben. Dèisha-te amiar; marida-te, e se i a param, que i sigue. Çò qu'a de passar, que passe… Dèisha'c córrer e cre-me a jo, que t'è cuelhut estimacion e sò madeish que ta mair.

Fortunata anaue a respóner quauquarren; mès era campaneta anoncièc que s'apressaue dòna Lupe.

Quan aguesta entrèc ena sala, ja sabie per Papitos se qui i auie aquiu.

- A on ei aguesta hòla?, entrèc dident. Mès quina escurina! Non veigui arren. Mauricia…
- Que sò aciu, era mia senhora dòna Lupe. Que ja mos poirien hèr a vier ua lum.

Fortunata anèc a cercar-la, e mentretant era veuda li didec ara sua venedora:

"Qué te cau? Guaire temps…! Estàs ben? T'as corregit? Pr'amor qu'eth pair Pintado li condèc orrors de tu a Nicolás…"

- Non ne hescatz cabau, senhora. D. Leon qu'ei fòrça condista e trave mès deth compde. Que siguec ua enventida qu'auí.
- Vai quines enventides!... E qué te hès a vier aciu?

Entrèc Fortunata damb era lampa alugada, e era tarasca comencèc a mostrar mantèls de Manila, un tapís japonés, ua vana de malha e velot.

"Guardatz, guardatz quines delicadeses. Aguest mocadoròt qu'ei dera senhora marquesa de Telleria. Que l'autrege per un bocin de pan. Au, senhora, entà que li pogatz hèr un present ara vòsta neboda, deman, e qu'atau sigue eth començament de totes es felicitats."

- Vè-te'n ath caralh… entà qué vò, aguesta, mantèls. Boni son es tempsi! E a quin prètz?... Cinquanta duros! a, a, a… quina gràcia! Que n'è jo deth pròpri Senquá, fòrça mès florejats qu'aguest e les autregi a vint-e-cinc.
- Que ja les voleria veir… Sabetz qué vos digui? Que me demora aciu ara madeish, se non ei vertat que m'an aufrit trenta e cinc e non les è volut dar… Guardatz, per aguestes crotzes.

E hènt era crotz damb dus dits, se la punèc.

- "Que vies en bon lòc!... Qu'ei que ne sò jo de mantèls…"
- Mès que non seràn coma aguest.

- Milhors, cent còps milhors… Mès m'alègri de qué ages vengut: que te vau a dar un ornament entà que me lo venes.

E seguiren blagant d'aguesta sòrta enquia qu'arribèc Maximiliano, e dòna Lupe manèc trèir era sopa. Eth nòvi, en saber-se'n de qué i auie visita ena casa, s'apressèc tot doç ena pòrta pr'amor de veir se qui ère. "Qu'ei Mauricia", li didec era sua prometuda que gessec ath sòn encontre.

Ambdús se n'anèren entath minjador, demorant aquiu qu'era sua tia acabèsse damb era venedora. Quan aguesta partic non volec Fortunata gésser a dider-li adiu, per pòur de qué didesse bèra causa que la podesse compromèter.

III.-

Maximiliano li parlèc ara sua futura des invitacions qu'auie hèt, e era lo seguie d'aurelha coma qui enten plòir; mès que non se n'encuedèc eth joen d'aguesta distraccion per çò d'exaltat qu'ère. Coma qu'ère tant idealista, volie hèr eth papèr deth nòvi damb totes es normes recomanades per usatge, e a maugtrat que se vedec solet en minjador damb era sua aimada, la tractaue damb aqueres contemplacions qu'impause era pudor mès esquista. Non gosaue ne punar-la, gaudint damb era idia de podè'c hèr sense contemplacions dempús d'auer recebut era benediccion dera Glèisa, e enquia e tot de hèr-li d'autes amorasses damb era desencusa de qué non les ac auie hèt abans. Tant que dinauen, Fortunata se sentec negada de tristesa, que li costaue dissimular. L'inspiraue eth pròplèu estadi tant de temor e repugnància, que li venguec en cap era idia de húger de casa, e se didec: "Que non m'amien ena glèisa ne estacada". Dòna Lupe que li shautaue tant hèr papèrs e botar en toti es actes era correccion sociau, non volie qu'es nòvis s'estèssen solets ne un moment. Que s'auie de tier ua ficcion morau coma tribut ara madeisha morau e coma pròva dera importància que mos cau dar ara forma en totes es nòstes accions.

Fortunata siguèc fòrça desvelhada aquera net. A estones ploraue coma ua Magdalena, e se metie dempús a rebrembar guaire li didec eth pair Pintado e eth remèdi dera devocion ara plan Santa Vèrge. S'esclipsèc, fin finau, pregant, e sonièc qu'era Vèrge la maridaue, non damb Maxi, senon damb eth sòn vertadèr òme, damb aqueth qu'ère sòn a maugrat tot. Se desvelhèc espaurida, dident: "aquerò que non ei çò convengut". En delèri deth sòn febriu insòmni, pensèc que D. Leon l'auie enganhada e qu'era Vèrge se passaue ar enemic, "donques qu'entad aquerò non cau tant Pair Nòste ne tanta Ave Maria…" Peth maitin se n'arrie d'aqueres asenades, e es sues idies sigueren mès repausades. Que vedec clarament qu'ère ua holia non seguir eth camin que l'amiauen, qu'ère solide eth milhor. "Au!, aunèsta tu per tu. Que ja me defenerè de guairi params me volguen botar".

Dòna Lupe deishèc es ocioses plumes tàs cinc deth maitin quan encara non hège dia, e arrinquèc deth lhet a Papitos, tirassant-li ua aurelha, pr'amor de qué aluguèsse era lum. Bon trabalh entad aqueth dia; un dinar entà dotze persones! Cridèc a Fortunata pr'amor de qué s'anèsse apraiant, e

acordèren deishar dormir a Maximiliano enquiara ora justa, pr'amor qu'es maitiades l'anauen mau. Li balhèc quauques disposicions a Fortunata tà que trabalhèsse ena codina, e se n'anèc a hèr era crompa damb Papitos, en tot hèr-se a vier eth tistèr mès gran que i auie ena casa.

Çò que dòna Lupe cridaue eth *menú*, qu'ère excellent: arnelhs fregidi, cervèths, merluça o pagèls, se les auie, costelhes de vedèth, filet ara anglesa… Aquerò qu'anaue a compde dera veuda, e Fortunata se comprometec a hèr ua padenada. Tàs ueit que ja ère dòna Lupe de tornada, e semblaue ua povora; tau ère era sua activitat. Pr'amor que tàs dètz auien de vier ena glèisa. "Mès non, que non i anarè, pr'amor que s'i vau, solide me hè Papitos bèth desastre". Era sòrt siguec que venguec Patricia e alavetz se decidic era senhora a assistir ena ceremònia.

Se botèc era nòvia eth sòn vestit de seda nere, e dòna Lupe s'entestèc a plantar-li un nhòc de flor d'irangèr en pièch. Que i auec discussion sus aquerò… que òc, que non. Mès era senhora de D. Basilio auie portat eth nhòc e non la podien contradíder. Pr'amor qu'ère eth madeish nhòc qu'era s'auie botat eth dia dera sua nòça. Fortunata qu'estaue plan beròia, e Papitos cercaue mil desencuses entà vier en gabinet e admirar-la encara que siguesse solet un instant. "Aguesta plan que non a coton en pitrau", pensaue.

Era de Jáuregui se botèc eth sòn vestit ornat damb colaret, e dòna Silvia se presentèc damb mocador de Manila, çò que non agradèc guaire ara veuda, donques que semblaue ua nòça de pòble. Torquemada venguec plan polit; amiaue eth chapèu nau, eth cothèr dera camisa un shinhau lord, corbata nera rosigada e en era ua esplinga damb ua pèrla magnifica qu'auie estat dera marquesa de Casa-Bojio. Eth baston de *rotang* e es enòrmes genolhères des pantalons l'acabauen de caracterizar. Qu'ère òme plan d'umor e auie ua colleccion de badinades que tanhien ath temps. Quan diluviaue, entraue dident: "Que hè un povàs atròç". Aqueth dia que hège fòrça calor e secada, pro motiu entà qu'eth mèn òme se hèsse a veir: "Vai, quina nheuada que què!". Aguestes gràcies sonque les arrie dòna Lupe e dòna Silvia.

Maxi vestie era sua levita naua e eth chapèu de copa qu'aqueth dia se botèc per prumèr viatge. L'estranhaue fòrça aqueth desuet encastre, e quan

se lo vedie ena ombra, li semblaue de tres o quate pams de nautada. Laguens de casa, se pensaue que tocaue damb eth sòn chapèu en tet. Mès per çò que hège as chapèus de copa, eth mès notable qu'ère eth de D. Basilio Andrés de la Caña, qu'ère aumens de catorze mòdes ancianes, e dataue deth temps que Bravo Murillo lo hec ordenador de pagaments. Es bòtes guardauen damb enveja ath chapèu per çò dera ludendor qu'auie. Nicolás Rubin se presentèc mens desordenat que d'auti còps, e li hège dò de non auer pogut hèr-se a vier a D. Leon. *Ulmus Sylvestris, Quercus Gigantea, e Pseudo-Narcissus odoriferus* se presentèren fòrça beròis, de levita, e quauqui uns d'eri damb gants vengudi de crompar, e entornegèren ara nòvia, e la felicitèren e enquia li heren badinades, en tot veder-se era plan preocupada entà responer-les. Fin finau, dòna Lupe dèc era votz de comandament, e toti entara glèisa.

Fortunata qu'auie era boca fòrça amarganta, coma se siguesse nhacant palets de quina. En entrar ena parròquia auec fòrça pòur. S'imaginaue qu'eth sòn enemic ère amagat darrèr d'un pilar. S'entenie passi se pensaue qu'èren es d'eth. Era ceremònia se realizèc ena sacristia, e se tardèc pòc de temps. L'impressionèren fòrça ara nòvia es simbòls deth Sacrament, e lèu què en redon en solèr. E ath còp sentie ath sòn laguens ua lum naua, quauquarren coma ua secodida, eth patac dera dignitat qu'entraue. Era idia dera distincion drecèc eth sòn esperit, qu'ère coma ua colomna inclinada e pròcha a pèrder er equilibri. Maridada!, aunèsta o en disposicion d'èster-ne! Que s'arreconeishie coma ua auta. Aguestes idies, que dilhèu venguien d'un fenomèn espasmodic, la confortèren; mès en gésser se tornèc a veir escometuda pera pòur. E se se l'apareishesse er enemic…! Pr'amor que Mauricia l'auie dit que romaue, que romaue, que romaue… Ai, Vèrge! Mès, quines causes! S'era plan Santa Maria protegie ara ath sòn enemic! Aguesta idia extravaganta non la podie hèr enlà. Com ei possible qu'era Vèrge defenesse eth pecat? Quina asenada!, mès asenada e tot, que non i auie manèra de destrusir-lo.

Pendent era tornada entà casa, dòna Lupe que non cabie en era; de tau sòrta se quilhaue e se multiplicaue atient a tantes e tan desparières causes. Ja recomanaue a Fortunata que non siguesse tan maugraciosa damb dòna Silvia; ja corrie entath minjador tà premanir era taula; ja s'embolhaue damb Papitos e damb Patricia, e semblaue qu'ath còp ère ena codina, ena sala, en

chai e enes correders. Que se poirie díder qu'auie ena casa tres o quate veudes de Jáuregui actuant ath còp. Era sua ment s'alugaue dauant dera temerosa contingéncia de qué eth dinar gessesse mau. Mès se gessie ben, quina capitada! Eth còr li bategaue damb fòrça, comunicant calor e fèbre a tot eth sòn còs, e enquia e tot era pilòta de coton semblaue recéber tanben era sua part de vida, bategant e permetent-se eth dolor. Fin finau, tot que siguec a punt. Juan Pablo, que non auie vengut ena glèisa, mès que s'auie junhut ara acompanhada en tornar d'era, cercaue ua desencusa entà retirar-se. Entrèc en minjador quan sonauen es còps de pautes des cagires qu'en eres s'anauen acomodant es convidadi, e compdèc… "Que m'en vau pr'amor de non hèr tretze". Quauqui uns protestèren de tau supersticion, e d'auti l'aplaudiren. A D. Basilio li semblaue aquerò incompatible damb es lums deth sègle, e madeish pensaue dòna Lupe; mès que non hec arren entà arturar ath sòn nebot per çò dera tissa que l'auie; e Juan Pablo se n'anèc, demorant ena taula es convidats ena tranquillizanta chifra de dotze.

Pendent eth dinar, que siguec long e shordaire, Fortunata seguic plan timida, sense gosar parlar, o hènt-ac damb fòrça turpitud quan non auie mès remèdi. Cranhie non minjar damb pro finesa e hèr veir massa era sua escassa educacion. Eth temor de semblar ordinària qu'ère causa de qué es paraules se l'arturèssen enes sòns pòts en moment d'èster prononciades. Dòna Lupe, que l'auie ath sòn costat, qu'ère prèsta a ajudar-la s'ère de besonh, e ena majoritat des casi responie per era, se li preguntauen quauquarren, o li bohaue dissimuladament çò qu'auie de díder.

Ath còp notèren Fortunata e dòna Lupe que Maximiliano non se sentie ben. Eth praubet que volie enganhar-se ada eth madeish, hènt-se eth valent; mès a tot darrèr s'autregèc. "Tu qu'as mau de cap", li didec era sua tia. "Òc que n'è, repliquèc eth damb desalend, hènt-se a vier era man enes uelhs; mès que lo volia desbrembar, tà veir se en non hèr-ne cabau, se passaue. Mès que non ei possible. Que non posqui escapar-me'n. Semble que se me daurís eth cap. Plan, era agitacion d'ager, era mala net, pr'amor que tàs tres deth maitin me desvelhè pensant-me que ja ère era ora, e non me tornè a esclipsar".

Que i auec ena taula un còr pietós. Toti li tachauen ath praube migranós guardades de pietat e quauqui uns li prepausauen remèdis extravagants.

“Qu’ei mau de familha, observèc Nicolás, e non se trè damb arren. Es mèns an estat tan terribles, qu’eth dia que me tocaue, non podia mens que comparar-me damb Sant Pèir Martir, damb era destrau clauada ena tèsta. Mès de bèth temps ençà que se m’aleugerissen damb camalhon”.

- Com ei aquerò…? Aplicant-vos un talh en cap?
- Non, hilha… minjant-lo….
- A!, usatge intèrn…
- Que vau mès que te retires, li didec Fortunata ath sòn marit, qu’eth sòn dolor creishie per moments.

Dòna Lupe siguec dera madeisha pensada, e Maximiliano demanèc permís entà retirar-se, en tot èster-li autrejat damb un aute còr de lamentacions. Eth dinar que s’acabaue ja. Fortunata se lheuèc pr’amor d’acompanhar ath sòn marit, e non mos cau díder que, encara que li hège dò per çò deth motiu, s’alegraue d’abandonar era taula, en veder-se liura dera etiqueta e d’aqueth suplici des guardades de tanta gent. Maxi se metec en sòn lhet; era sua hemna lo caperèc ben, e barrant era pòrta, se n’anèc entara codina pr’amor de hèr-li un tè. Aquiu se trapèc a dòna Lupe, que li didec:

“Prumèr qu’ei eth cafè. Que ja lo demoren. Ajuda-me, e dempús haràs eth tè entath tòn marit. Çò que li cau mès qu’ei repaus”.

Eth temps de dempús de dinar que siguec long. D. Basilio e D. Nicolás gesseren de parlar sus eth carlisme, era guèrra e era sua solucion probabla, e se formèc un gran rambalh, pr’amor qu’intervengueren es farmaceutics, qu’èren atròçament liberaus, e lèu se foten es plats peth cap. Torquemada sajaue de pacificar, e entre es uns e es auti shordauen fòrça ath malaut damb eth tapatge que formèren. Ara fin, tad aquerò des quate anèren desfilant, en tot auer, era maridada, d’enténer es felicitacions hastigoses que li dirigien, barrejades damb badinades de mau gust, e respóner a toti coma Diu li daue a compréner. Era tarde la passèc Maxi fòrça mau; li vengueren vomecs e se vedec escometut d’aqueth hormigament epileptic qu’ère çò que mès lo shordaue. En escurir s’entestèc que se n’auie d’anar ena casa naua, e era sua hemna e era sua tia non l’ac podien trèir deth cap.

“Guarda que te vas a botar pejor. Dormís aciu, e deman…”

- Non, que non voi. Que sò ja milhor. Eth periòde mès dolent ja a passat. Ara era dolor qu'ei coma trantalhanta, e laguens de mieja ora apareisherà en costat dret, en tot deishar-me liure eth quèr. Que mo n'anem entà casa, me cali entre es linçòs e aquiu acabarè de passar çò que me rèste.

Fortunata persutaue entà que non se botgèsse, mès eth se lheuèc e se botèc era capa. Que non auec mès remèdi qu'anar-se'n entara auta casa.

"Tia, didec Maxi, que non desbrembetz eth salèr de laudan. Cuelh-lo tu, Fortunata, e amia-lo. Quan me cala en lhet, sajarè de dormir, e se non posqui, metes sies gotes, compde… sies gotes en un veire d'aigua d'aguesta medecina, e me lo das tà béuer".

Fòrça abrigat e damb eth cap estropat pr'amor de qué non auesse hered, se lo heren a vier entara casa matrimoniau, que siguec estreada en condicions pòc agradiues. Era distància entre ambdús domicilis qu'ère plan cuerta. En trauessar eth carrèr de Santa Feliciana, Fortunata credec veir… ac jurarie… Li correc ua exalacion hereda per tot eth còs. Mès que non gosaue guardar entà darrèr pr'amor d'assegurar-se'n. Probablament non ère que deliri e trebolament dera sua amna, costadi pes mil embolhs que l'auie condat Mauricia.

Arribèren, e coma que tot ère premanit entà hèr jadilha, non trapèren mens arren. Solet s'auien desbrembat ues candèles e Patricia baishèc entà portar-les. Ajaçat ja Maxi, arribèc çò que se cranhie: que se botèc pejor, e un aute còp es vomecs e eth malèster espasmodic. "Tu que non ne hès cabau de jo… Be n'auries dormit de milhor en casa aguesta net!. Vaquí eth resultat dera tua testudaria". Dempús d'exprimir era sua opinion autoritària d'aguesta sòrta, dòna Lupe, en veir ath sòn nebot mès tranquil e coma vençut peth sopor, comencèc a dar instruccions a Fortunata sus eth govèrn dera casa. Non conselhaue, senon que manau. Enquia e tot li didec çò qu'auie de hèr-se a vier deth mercat eth dia a vier, e er aute e er aute. "E non te'n desbrembes de passar-li compdes ara gojata, peth menut, pr'amor que Torquemada ditz que non la pague e non cau fidar… Se te manque bèth traste ena codina, non lo crompes; que ja te lo cromparè jo, pr'amor qu'a tu te la clauaràn… Arren de crompar petròli en lhaunes… eth huec que m'orrifique. A compdar de deman vierà eth qu'amie eth petròli en casa e li cuelhes çò que se despen en un dia… Truhes e sabon, ua arròba de cada

causa. Compde de non despéner que setze reiaus ath dia coma molt… Eth dia qu'ages de besonh un extraordinari, m'ac dides… Jo vierè damb Papitos en mercat de San Ildelfonso, e te harè a vier çò que me semble ben… A Maxi li botes deman dus ueus en aigua, ja sabes, e ua sopeta. Es auti dies era sua costelheta damb truhes fregides. Non crompes jamès merluça en Chamberi. Que te la portarà Papitos. Compde damb aguest carnissèr, qu'ei mès panaire que Judes. S'as bèra qüestion damb eth, nomenta-me a jo e veiràs se com tremòle…" E per aquiu seguic avertint e dispausant damb vantaria de vertadèra patrona e cancelièr de tota era familha. Per sòrt se n'anèc.

Que serien es dètz quan era maridada se quedèc soleta damb eth sòn marit e Patricia. Maxi non acabaue de padegar-se, pr'amor que siguec de besonh acodir ath remèdi eroïc. Eth madeish malaut lo demanèc, deishant anar ua votz planhosa que gessie d'entre es linçòs, e que per çò dera sua tenuitat non semblaue correspóner ara magnitud dera jaça. Fortunata cuelhec eth compdagotes e apressant era lum premanic eth beuratge. En sòrta de sies gotes non ne metec que cinc. Que li hège pòur aquera medecina. La prenec Maxi e ath cap d'ua estona se demoraue esclipsat damb era boca dubèrta, en tot hèr ua potèla que madeish poirie èster de dolor que d'ironia.

IV.-

En veir esclipsat ath sòn espós, li semblèc a Fortunata que s'aluenhaue; se trapèc soleta, entornejada d'un silenci astut e d'ua quietud traïdora. Hec diuèrsi torns pera casa, sense desseparar eth pensament ne es guardades des tenhats que separauen eth sòn quarto deth pròche, e es taus tenhats se les imaginèc transparents, coma fines gases, que deishauen veir tot çò que se passaue en aute costat. Caminant de punta pes correders e pera sala, entenec rumor de votzes. Se parèsse era aurelha ena paret, dilhèu entenerie mès clarament; mès que non gosèc de hè'c. Pera hièstra deth minjador que daue entà un pati mejancèr, se vedie ua auta hièstra parièra damb ridèus enes veires. Aquiu ludie ua lampa damb pantalha verda, e ath sòn entorn passauen siloetes, ombres, trebles imatges de persones, qu'es sues cares non se podien distinguir.

Dempús de hèr aguestes observacions, se n'anèc entara codina, a on ère era mossa premanint es trastes entà londeman. Qu'ère tan trebalhadora e experimentada en mestièr qu'era madeisha dòna Lupe s'estonaue de veder-la trabalhar, pr'amor que hège es causes en un virament de uelhs, sense endrabar-se. Mès a Fortunata l'ère antipatica per çò d'aquera amabilitat hastigosa qu'ath sòn darrèr aubiraue era traïcion.

"Patricia, li didec era sua patrona, simulant un curiosèr indiferent. Vo'n sabetz se qui ei era gent deth quarto deth costat?"

- Senhoreta, repliquèc era mossa sense deishar-la acabar; coma que sò aciu deth dia abans de gésser vos deth convent, que ja coneishi a tot eth vesiat… sabetz? En aguest quarto s'i està ua senhora plan fina que la criden dòna Cirila. Eth sòn marit ei sabi pas qué deth tren. Qu'amie ua gòrra damb galons e letres. Aguesta net, quan baishè a cercar es candèles, me trapè ara vesia ena botiga e me preguntèc peth senhoret. Didec que s'auíem besonh de quinsevolh causa… sabetz? Qu'ei fòrça amabla. Ager entrèc aciu entà veir era casa. Jo passè dempús ena sua… Ditz qu'a fòrça talents de tier-vos ua visita.
- A jo!, repliquèc Fortunata seiguent-se ena cagira dera codina, ath cant dera taula de pin blanc. Be n'ei de confiat eth temps! E vos, entà qué vos metéretz aquiu, sense mès ne mès?... Dilhèu vo'n sabíetz s'a jo m'agradaue o non tier relacions…?

- Jo… senhoreta… me pensè…
- Arren, que sò venuda…, pensèc Fortunata, e aguesta hemna qu'ei eth diable.

S'estèc ua estona meditant, enquia que Patricia, tant que botaue es cedes a chaupar, la treiguec dera sua abstraccion damb aguestes abiles paraules:

"Me didec dòna Cirila qu'ètz vos fòrça beròia, sabetz?.. qu'aguest maitin vos vedec ena glèisa e li siguéretz fòrça simpatica. Ja veiratz, quan la tractetz, que tanben era se dèishe estimar. Ditz que s'alegrarà fòrça se voletz passar ena sua casa… damb confiança, e que de nets hènt ara brisca enquias dotze."

- Que passe jo aquiu!... Jo!
- Plan… e aguesta madeisha net i podetz passar, donques qu'eth senhoret dormís e non son qu'es dètz… A veir, s'ei que voletz esvagar-vos ua estona.

"Mès qué didetz? Esvagar-me jo".

Fortunata s'aurie deishat amiar deth prumèr impuls de colèra, s'ena sua amna non auesse neishut un nau impuls de tolerància, junhut a ua cèrta relaxacion de consciéncia. Carèc e en aqueth moment piquèren ena pòrta.

"Piquen!... Non daurigatz, non daurigatz", didec damb era presentida d'un pròche perilh.

- Per qué, senhoreta?... Entà qué aguesta pòur?... Guardarè pera hiestreta.

E anèc entath recebedor. Dera codina estant entenec Fortunata mormolhs ena pòrta. Que non se tardèc guaire, e era mossa tornèc dident:

"Que son es deth costat… era madeisha senhoreta Cirila siguec era que piquèc. Arren; que s'auíem per edart terròcs de sucre… L'è dit que non. Me preguntèc se com estaue eth senhoret. Li responí que dormís coma un soc".

Fortunata gessec dera codina sense díder arren, es celhes arroncilhades e es pòts tremolosi. Anèc ena cramba e observèc ath sòn marit que dormie prigondament, prononciant en sòn delèri òpiaci paraules amoroses

barrejades damb tèrmes de farmacia: “Idòla… d’acetat de morfina, un centigram… Ceù dera mia vida… Cloridrat d’amoniac, tres grams… dissòle-se…”

En tornar ena codina, manèc ara sirventa que s’ajacèsse; mès era senhora Patria que non auie dromilhon. “Mentre era senhoreta non s’ajace, entà qué m’è d’ajaçar jo? Que poirie auer besonh de bèra causa”. E era plan coquina volie iniciar ua convèrsa damb era sua patrona; mès aguesta non li responie ad arren. De pic, era esdegada audida de Fortunata, qu’eth sòn pensament ère concentrat en param qu’ena sua pensada l’armauen, credec enténer bronit ena pòrta. Semblaue coma se de manèra cautosa provèssen claus de dehòra entà daurir-la. Venguec aquiu mòrta de pòur, e en apressar-se cessèc eth bronit; era que non les auie totes, e cridèc a Patricia: “Juraria que quauquarrés ei ena pòrta… Mès qué, non auetz passat eth barrolh?”

Observèc dempús qu’eth barrolh non ère passat, e lo passèc damb fòrça suenh pr’amor de non hèr bronit.

“Vai, que se jo me fidèssa de vos entà sauvar era casa!... A veir, atencion… Non entenetz un bronidet coma se bèth un siguesse en tot provar era clauadura?... Vedetz?, ara que possen… qué ei aquerò?”

- Senhoreta, sabetz? qu’ei eth vent que bohe ena escala, non sigatz tan pauruga…

Çò de mès estranh ei qu’era madeisha Fortunata, en passar eth barrolh damb tant de suenh, auie sentut, aquiu en çò mès intim dera sua amna, un marrit desir de tornar-lo a despassar. Que poirie èster ua illusion sua; mès credie veir, coma s’era pòrta siguesse de veire, ara persona qu’ath sòn darrèr, ena sua pensada, s’estaue… Lo coneishie, causa mès estranha!, ena manèra de possar, ena manèra de gratar era clauadura, ena manèra de provar ua clau que non servie. Pendent ua estona, senhora e mossa non se guardèren. Ara prumèra li tremolauen en mans e l’arribaue per laguens deth cap un embolh tumultuós. Era mossa tachaue ena senhora es sòns uelhs de gat, e eth sòn ironic arridolet porie èster madeish eth solet aspècte dera scèna, qu’eth mès terrible e dramatic. Mès de ressabuda, sense saber com, mossa e patrona crotzeren es sues guardades, e en ua guardada semblèc que se compreneren. Patricia li didie damb es sòns uelhs qu’engarrapauen:

“Dauritz, pèga, e deishatz-vos de pegaries”. Era senhora didie: “Vos semble ben que daurisca…? Credetz que…?”

Mès a Fortunata la guanhèc de pic er decéncia, e auec un refús d’aunor e dignitat.

“S’açò seguís, didec, desvelharè ath mèn marit. A!, que ja me semble que se retire eth lairon, donques que deu èster un lairon…”

Toquèc eth barrolh entà assegurar-se’n de qué ère passat, e se n’anèc entara sala. Patricia tornèc ena codina.

“Ath delà qu’ei encara massa lèu”, pensèc Fortunata en tot sèir-se en ua cagira e meter-se a pensar. Que siguec coma ua concession as idies dolentes que damb tanta velocitat surgentauen deth sòn cervèth, coma gessen deth hormiguèr es hormigues, en longa processon, neres e diligentes. Dempús sagèc de remeter-se de nauèth: “Decididament, deman li digui ath mèn marit qu’era casa non me shaute e qu’ei de besonh que mos cambiem. E ad aguesta pògavergonha li balhi eth viatge”.

Quines causes se passen! Còp sec, aubedint a un movement irresistible, lèu purament mecanic e fatau, Fortunata se lheuèc e, gessent dera sala, s’apressèc ena pòrta. En aquera accion, tot çò que constitusís era entitat morau qu’auie despareishut, en un eclipsi totau dera amna, dera malerosa hemna; que non auie qu’er impuls fisic, e era pòga causa que d’espirituau auie en aquerò, s’enganhaue ada era madeisha pensant qu’ère simple curiosèr. Parèc era aurelha ena reisheta… Plan, donc, eth panaire, era persona o çò que siguesse, que seguie aquiu. Instintiuament, coma eth suicida que bote eth dit en gisclet, botèc era man en barrolh; mès atau coma eth suicida, tanben d’ua forma instintiua, s’espaurís e non tire, desseparèc era man deth barrolh, qu’auie eth mange regde entà dauant coma un dit que senhale.

Alavetz, pes henerecles dera rèisha, de dehòra entà laguens, se calèren aguestes paraules aprimades pera votz, coma s’auessen de passar per un sedaç plan fin: “Gojata, gojata… ara plan que non te m’escapes”.

Fortunata non hec cap movement. Que s’auie convertit en estatua. Se pensaue qu’ère soleta, e vedec que Patria s’apressaue pas a pas, caushigant

coma es gats. Non damb es paraules, senon damb aquera cara de gat e aquera boca que semblaue qu'ère tostemps en tot lecar-se, didie: "Senhoreta, dauritz e non hescatz mès comèdia. S'a tot darrèr, dauriratz deman; per qué non dauritz aguesta net?"

Coma s'aquerò s'auesse exprimit damb era votz, damb era votz responec era senhora: "Non, que non daurisqui".

- Vai, per Diu… Un long e temerós silenci seguic ad aquerò. Dempús enteneren que se daurie e se barraue era pòrta deth quarto vesin. Fortunata alendèc. Er *aute*, cansat de demorar, se retiraue.

"Vai, per Diu", repetic Patria, coma se didesse: "Tanta comèdia entà quèir dempús…".

Un quart d'ora dempús, enteneren que se daurie un aute còp era pòrta dera quèrra. Fortunata correc entara hiestreta, guardèc suenhosament… e er *aute* gessie estropat ena sua capa damb plecs ròis. Era emocion que sentec en veder-lo siguec tan grana que se quedèc coma regda, sense saber a on ère. Que hège tres ans que non l'auie vist… Observèc un hèt fòrça desagradiu: en gésser eth tau, non auie guardat era pòrta dera dreta, coma semblaue normau… Solide qu'ère emmaliciat…

E ahiscada peth madeish impuls mecanic, era senhora de Rubin correc entath balcon dera sala, e dauric silenciosament era husta… Plan que òc, lo vedec trauessar eth carrèr e virar era cantonada deth de Don Juan de Austria. Tanpòc auie guardat entàs balcons dera casa, coma ei normau que guarde eth mauparat assautant d'ua plaça, en retirar-se des sòns murs.

Patricia se permetec era confiança de botar era sua man ena espatla dera sua patrona, dident-li:

"Ara plan que mos podem ajaçar. Be n'auem passat d'espant!" Fortunata li responec: "Espant jo?... bè!". Tot aquerò se didie damb un mormolh cautós, e madeish ac aurien dit encara que non auesse aquiu un malaut qu'eth sòn saunei auien de respectar. En veir ath sòn marit, sentec coma s'aquerò qu'ei a cent lègues de nosati se cale ath costat còp sec. Maxi auie hèt torns en lhet e dormie coma es audèths, damb eth cap dejós dera ala. Eth mesquin còs se perdie ena amplada d'aqueth lhet tan gran, e aquiu se

podie passejar en sòmis er espós coma enes incommensurables espacis deth Limbo.

Era esposa non s'ajacèc, e apressant un fautulh en lhet, e calant-se en eth, cluquèc es uelhs. E tara maitiada siguec vençuda peth dromilhon, e se li formèc en cervèth un penible revolum de barrolhs que se despassauen, de pòrtes que se trauessauen, de tenhats transparents e d'òmes que se calauen ena sua casa en tot filtrar-se pes parets.

V.-

A londeman, Maxi qu'ère milhor, encara que plan cansat. Que hège pena veder-lo. Eth sòn pallitge qu'ère coma eth d'un mòrt; auie era lengua blanca, fòrça aflaquiment e bric de talents.

Li dèren quauquarren entà minjar, e Fortunata opinèc que li calie demorar en lhet enquiara tarde. Aquerò non li desengustaue a Maxi, donques que sentie cèrta alegria mainadenca de veder-se en aqueth lhet tan gran e rodar per eth. Era hemna lo suenhaue coma se suenhe a un mainatge, e s'auie esfaçat dera sua ment era idia de qué ère un òme.

Que venguec dòna Lupe plan d'ora, e en saber-se'n de qué Maxi ère ben, comencèc a balhar ordes e mès ordes, e a incomodar-se pr'amor que cèrtes causes non s'auien hèt coma era manèsse. Venguie dera sala ena codina e dera codina ena sala, dictant règles pragmatiques de bon govèrn. Maxi se planhie de qué era sua hemna siguesse mès temps dehòra dera cramba qu'en era, e la cridaue cada moment.

"Gràcies a Diu, hilha, que campes per aciu. Ne tansevolh m'as dat un punet. Quin dia de nòça, hilha, e quina net! Aguest maudit mau de cap… mès que ja se passèc, e ara aumens en quinze dies non tornarà… Tè!, que ja ès un aute còp en tot voler anar-te'n tara codina. Dilhèu non ei aquiu era senhora Patria?"

- Qu'a anat a crompar. Era que i é, qu'ei era tua tia, per cèrt, balhant tantes ordes qu'ua non sap quina complir prumèr.
- Donques dèisha-la. Tu, li dides a tot que òc, e dempús hès çò que volgues gojateta. Vene aciu… Que trabalhe Patria; qu'ei entad aquerò. Be ne mèstre de ben!, vertat? Qu'ei ua hemna fòrça escarrabilhada.
- Pro que n'ei…
- Te'n vas de vertat?
- Òc, pr'amor que se non, era tua tia m'ocuparà tot eth temps.
- Donques me shaute!... Alavetz me lhèui, e vengui tanben ena codina. Que jo voi èster en tot guardar-te enquia que ne siga assadorat. Ara qu'ès mia; sò eth tòn solet patron, e mani en tu.
- Que vengui de seguit, estimat…

- Aguesti de seguit que me shòrden, didec eth, nadant entre es linçòs coma se siguessen ondades.

Tot eth maitin auec eth pensament Fortunata tachat ena casa vesia. Tant qu'esdejoaue soleta, guardaue pera hièstra deth pati, mès que non vedec ad arrés. Que semblaue ua casa desabitada. Tostemp que passaue pera sala calaue era esposa de Rubin guardades furtiues entath carrèr. Ne ua soleta amna. Plan que òc, eth param s'armaue solet pes nets.

Pera tarde, en tot trapar-se soleta damb Patricia ena codina, qu'auec ja ena boca es paraules entà preguntar-li: "e es deth costat?" mès que non badèc boca. Que se deuec calar aquera gata maudita en pensament dera sua patrona, pr'amor que tau que se responesse a ua pregunta, li didec ara imprevista:

"Donques senhoreta, quan baishè ena carnisseria, sabetz?, me trapè ara senhoreta Cirila. Me preguntèc peth senhoret, e didec que passarie a veder-vos a vos, sense díder quan e quan non.

- Deishatz-vos d'istorietes… d'aguesta familha, contestèc Fortunata, qu'era sua animositat ère fòrça padegada entà poder cuélher aquera corrècta actitud. A jo qué m'impòrte… me comprenetz?

Maximiliano se lheuèc, hec quauqui torns; mès qu'ère tant aflaquit, que li calec tornar a calar-se en lhet. Era, mentretant, seguie observant. Que non s'entenie en vesiat cap rumor. Pera net, madeish silenci. Semblaue qu'a dòna Cirila, ath sòn marit, eth dera gòrra damb letres, e as amics que les visitauen, se les auie avalat era tèrra. De nets, sentec Fortunata tristesa e quimèra tan granes, que non sabie se qué l'arribaue. S'aurie pogut creir que la contrariaue eth hèt de non veir ad arrés ena casa pròcha, eth hèt de non enténer passi, ne bronit de pòrtes, ne arren. Maximiliano, que de mieja tarde auie estat nadant entre es agitadi linçòs deth lhet, e ère tant shordaire coma un mainatge malaut qu'a entrat ena convalescéncia, li didec ara sua esposa, ja près des dètz, que s'ajacèsse, e aguesta aubedic; mès era repugnància e eth hàstic que negauen era sua amna en aqueth moment èren de tau sòrta imperiosi, que li costèc trabalh non dar-les a conéisher. E eth praube gojat non se trapaue en condicions d'exprimir-li eth sòn gran amor de ua auta manèra que damb formes restacades exclussiuament damb eth

pensament e damb eth còr. Paraules afogades sense resson en cap uet dera maquina umana, impulsi d'afeccion pròpriament ideaus, e d'aciu non gessie, ei a díder, non podie gésser. Fortunata li didec damb expression frairau e consoladora: "Guarda, dormís, descansa e non t'afogues. Anet que sigueres plan malautet, e te cau uns dies entà remeter-te. Imagina-te que non sò aciu, e a dormir". Se lo padeguèc, que non ac sabem; mès eth cas ei qu'era se demorèc esclipsada, e non se desvelhèc enquias sèt deth maitin.

Maxi se demorèc mès temps en lhet, assadorant-se de sòmi, aquera reparacion qu'era sua negligida constitucion demanaue. Fortunata se metec a apraiar era casa e manèc a Patricia a crompar, quan vaquí qu'entre dòna Lupe totafèt desgahonada. "Non sabes se qué se passe? Donques un bataclam. Dèisha-me sèir pr'amor que vengui plan sufocada. Vai eth trabalh que me dan es mèns nebots. Anet an empresoat a Juan Pablo. Que m'ac a vengut a díder ara madeish D. Basilio. Entrèren es dera policia ena casa d'aguesta hemna que s'està damb eth ara, te n'encuedes?, e dempús d'escorcolhà'c tot e cuélher es papèrs, embarrèren ath mèn nebot, e aquiu qu'ei, en Saladero… A veir, e qué posqui hèr jo ara? Plan que òc, s'a portat fòrça mau damb jo; qu'ei un ingrat e un degalhaire. Se sonque se tractèsse d'auer-lo uns dies ena preson, enquia e tot me n'alegraria, que s'escalabre e non torne a meter-se aquiu a on non li cau. Mès que m'a dit D. Basilio qu'a toti es presoèrs d'anet… an agarrat a fòrça gent… les van a manar arren mens que tàs ièrles Marianas; e encara que Juan Pablo se merite aguets passeg, francament, ei eth mèn nebot, e vau a hèr tot çò de possible tà que lo dèishen en libertat."

Maxi, qu'entenec dera cramba estant quauques paraules d'aguest relat, cridèc; e dòna Lupe ac repetic tot ena sua preséncia, en tot híger:

"Te cau lheuar ara madeish e tier-les ua visita a totes aqueres persones que se posquen interessar peth tòn frair, que pro que se merite aguest patac, mès qué i podem hèr!... Tu veiràs a D. Leon Pintado, pr'amor de qué te presente ath doctor Sedeño, eth quau se presentarà a D. Juan de Lantigua, qu'encara que sigue un senhor plan *neoliberau*, qu'a influéncia per çò dera sua respectabilitat. Jo pensi anar a veir a Casta Moreno pr'amor de qué intercedisque damb Don Manuel Moreno Isla, e aguest li parle a Zalamero, qu'ei maridat damb era hilha de Ruiz Ochoa. Cadun peth sòn costat haram

tot çò de possible entà empedir que lo manen enes ièrles Marianas". Se vestic eth joen ara prèssa, e dòna Lupe, mentretant, dispausèc que non se dinèsse ena codina de Fortunata, e qu'aguesta e eth sòn marit dinèssen damb era, pr'amor de trapar-se amassadi tot eth dia. Maxi gessec dempús d'esdejoar, e era sua hemna e era sua tia se n'anèren entara auta casa. Peth camin, dòna Lupe didie: "Qu'ei malastre que Nicolás se n'age anat entà Toledo hè dus dies, donques que se siguesse aciu, eth harie passi peth sòn frair, e solide lo treirie aué madeish dera preson, pr'amor qu'es capelhans son es que mès conspiren e es que mès pòden damb eth Govèrn… Eri l'armen, e dempús s'apraien entà estacar-les es mans as ministres quan tòquen a castigar. Atau està eth país, tot dolorós… tot tan perdut… I a mès misèria…!, e es truhes a sies reiaus era arròba, causa que non s'a vist jamès".

Se metec era veuda en movement damb aquera activitat valerosa que l'auie autrejat tantes capitades ena sua vida, e Fortunata e Papitos demorèren es encargades de hèr eth dinar. Ara ora de dinar, tornèc dòna Lupe tota enventida, dident que Samaniego, eth marit de Casta Moreno, ère en perilh de mòrt e que per aqueth costat non se podie hèr arren. Casta que non ère en disposicion d'acompanhar-la entà nunlóc. Picarie, donc, en ua auta pòrta, en tot vier de dret a veir ath senhor de Feijoo, qu'ère amic sòn e auie estat eth sòn pretendent, e auie fòrça amistat damb D. Jacinto Villalonga, intim deth Ministre dera Governacion. Ara seguida arribèc D. Basilio dident que Maxi non venguie a dinar: "Qu'a anat damb D. Leon Pintado a veir sabi pas a quin personatge, e se tardaràn fòrça".

Fortunata decidic entornar entara sua casa, donques qu'auie causes a hèr en era, e en tot repetir-li a Papitos es diuèrses disposicions dictades pera autocrata en moment dera dusau gessuda, se botèc eth mantèl e hec camin. Que non auie prèssa, e se n'anèc a hèr un petit passeg, gaudint deth beròi dia, e hènt torns en sòn pensament, qu'ère coma es senhes, vira que viraràs… Qu'anaue tot doç peth carrèr de Santa Engracia, e s'arturèc un instant en ua botiga tà crompar datils, que l'agradauen fòrça. Seguint dempús eth son vagabond camin, saborejaue eth plaser intim dera libertat, d'èster soleta e destacada encara que siguesse pendent pòc temps. Era idia de poder anar a on volesse l'excitaue en tot hèr-li borir era sang. Que se tradusic aguesta disposicion d'anim en un sentiment filantropic, pr'amor

que tota era menudalha qu'amiaue l'anaue autrejant as praubi que trapaue, que non èren pòcs… E camina que caminaràs, li venguec eth pensament de qué non auie eth mendre talent de meter-se en casa. Qué auie de hèr era, en casa? Arren. Que li convenguie esvagar-se, cuélher er aire. Que ja auie auut pro esclavitud enes Micaelas. Quin gaudi poder cuélher de punta a punta un carrèr tan long coma eth de Santa Engracia! Eth principau gòi deth passeg, qu'ère anar soleta, liura. Ne Maxi ne dòna Lupe ne Patricia ne arrés li podien compdar es passi, ne suvelhar-la ne arturar-la.

Qu'aurie anat atau… Diu s'en sap enquia on. Ac guardaue tot damb eth curiosèr qu'es causes mens importantes inspiren ara persona gessuda d'un long captivèri. Eth sòn pensament se padegaue en aquera doça libertat, en tot recrear-se enes sues pròpries idies. Be n'ère de polida, *verbi gratia*, era vida sense preocupacions, ath cant de persones que l'estimen a ua e qu'ua estime…! Tachèc era guardada enes cases deth barri des Virtudes, pr'amor qu'es abitacions des praubi l'inspirauen tostemp amorós interès. Es hemnes maujargades que gessien enes pòrtes e es mainatges derrotadi e lords que jogauen en carrèr tirauen es sues guardades, donques qu'era existéncia tranquilla, encara que siguesse escura e damb dificultats, li costaue enveja. Semblabla vida que non podie èster entada era, pr'amor qu'ère dehòra deth sòn centre naturau. Qu'auie neishut entà èster trabalhadora; non l'importaue trabalhar *coma er avesque* s'arribaue a possedir çò qu'auie coma sòn. Mès quauquarrés la treiguec d'aqueth prumèr motle entà lançar-la en ua vida desparièra; dempús la treigueren e l'amièren diferentes mans. E fin finau, d'autes mans s'entestèren en convertir-la en senhora. La botauen en un convent pr'amor de modelar-la de nauèth, dempús la maridauen… e anar seguint. S'imaginaue qu'ère ua pipa viua, que damb era jogaue ua entitat invisibla, desconeishuda, e qu'ada era non sabie dar-li cap nòm.

Se l'acodic s'era non aurie *pièch* bèth còp, ei a díder, s'aurie iniciatiua… se non harie bèth còp çò que volèsse. Negada en aguest pensament arribèc en Campo de Guardias, ath costat deth Depósito. Qu'auie aquiu fòrça pèires, e seiguent-se en ua d'eres, comencèc a minjar datils. Tostemp que lançaue un uas, semblaue que lançaue ena immensitat deth pensament generau ua idia sua, cauhadeta, coma se lance eth bualh ath molon de palha entà usclar-la.

“Que tot va ath revés entà jo… Diu que non me hè cabau. Be me’n met de dificiles es causes…! Er òme qu’estimè, per qué non ère un trist paredèr? Donques non; auie d’èster un senhoret ric, tà que m’enganhèsse e non podesse maridar-se damb jo… Dempús, çò de normau ère que jo l’auessa en òdi… donques non, que ges tostemp era dolenta, ges que l’estimi mès… Dempús çò de normau ère que me deishèsse en patz, e atau se me passarie aquerò; donques non senhor, era dolenta un aute còp; que me va rondant e me tie premanit un param… Que tanben ère normau que cap persona decenta se volesse maridar damb jo; donques non senhor, ges Maxi e… paf!, me bote ena obligacion de maridar-me, e arren, quan a penes me pensaua, era benediccion… Mès ei vertat que sò maridada jo?...”

VI.-

Guardaue eth uas deth dàtil que venguie de minjar-se, e coma s'eth uas li didesse que òc, hec era un gèst afirmatiu e un shinhau desconsolat… "Pro que ne sò de maridada!". Se demorèc tan prigondament abstrèta, que se'n desbrembèc d'a on ère. Mès, en tot lheuar-se ara imprevista, se filèc de cap a baish, coma aqueri qu'amien en cervèth aqueth cascavèl que se cride *idia fixa*. Qu'auie pujat eth long carrèr damb mina de passejaira, esvagada, alègra, damb era guardada vaga; e lo baishaue coma es monomaniacs. En arribar dauant dera glèisa la treiguec d'aguest embelinament un bronit de passi qu'entenec ath sòn darrèr. "Aguesti passi que son es sòns, pensèc; donques per çò que hè a jo non guardi entà darrèr. Qué posqui hèr? Ara prèssa, ara prèssa".

Eth curiosèr podec mès que cap auta causa e Fortunata guardèc; que non ère. Mès endauant entenec un aute còp passi persistents e vedec ua ombra que s'estenie peth carrèr, paralèlla ara sua ombra. Aqueth òc que n'ère… Guardarie? Non; que valie mès non dar-se per assabentada… A tot darrèr, er astut curiosèr… Guardèc e tanpòc ère. En arribar ena sua casa qu'ère mès tranquilla. Quan Patria dauric era pòrta, li preguntèc: "A vengut quauquarrés? I é eth senhoret?..."

- Eth senhoret non vierà enquiara net. Manèc un encargue entà que non lo demoréssetz.

E era astuta gata arrie d'ua manèra tan flatosa, que Fortunata non podec mens que preguntar-li: "Qui i a aquiu?"

Tornèc arrir Patricia damb diabolica malícia e… "Qué… mès qué…?", gasulhèc era senhora en tot apressar-se de punta ena pòrta dera sala. La possèc leugèrament enquia daurir-la un shinhalet. Non vedie arren. Dauric mès, mès… Qu'ère esblancossida coma s'auesse perdut era sang… Dauric mès… qu'ei pro. En fautulh dera sala, tranquillament seigut… Diu!, *er aute*. Fortunata siguec a mand de cuélher ua malagana. Li passèc sabi pas qué per dauant des uelhs, quauquarren coma un vel que baishe o un vel que puge. Non didec arren. Eth, esblancossit tanben, se lheuèc e didec clarament: "Endauant, *gojata*".

Fortunata non hège un pas. De pic (eth dimòni explicarà aquerò), sentec ua alegria asenada, un esclafit d'infinites ansies qu'ena sua amna èren contengudes. E se precipitèc enes braci deth *Delfin*, lançant aguest crit sauvatge: "Gojat!... Benedit sigue Diu!".

Desbrembadi de tot, es aimants s'estèren abraçadi fòrça estona. Era gojata siguec qui parlèc prumèr, dident: "Gojat, me morisqui per tu…"

"Vene aciu", didec Santa Cruz cuelhent-la d'un braç. Era se deishaue amiar, coma era causa mès naturau deth mon. Passèren era pòrta dera casa, qu'ère dubèrta. E era deth quarto dera quèrra, quin edart!, tanben dubèrta.

Dempus que passèren, quauquarrés barrèc. En aqueth abitatge regnaue ua discrecion traïdora. Juan se la hec a vier en ua saleta plan ben moblada, qu'ath sòn costat i auie ua cramba perfèctament apraiada. Se seigueren en fautulh e se tornèren a abraçar. Fortunata qu'ère coma embriagada, damb ua cèrta lhocaria ena amna, perduda era memòria des hèts recents. Quinsevolh idia morau, qu'auie despareishut coma un sòmi esfaçat deth cervèth en desvelhar-se; eth sòn maridatge, eth sòn marit, es Micaelas, tot aquerò s'auie aluenhat e calat a milions de lègues, en un punt a on ne tansevolh eth pensament lo podie seguir. Eth sòn aimant li didec damb votz simpatica: "guaire mos cau parlar!" e ada era li venguec un arrir convulsiu, que de mau hèr podie exprimir-se: "a, a, a!... tres ans… non, encara mès ans, mès pr'amor que a, a, a… Ves se com tremòli? Sabi pas se qué m'arribe… donques òc, mès temps, pr'amor que quan siguí aciu damb, a, a, a… *Juárez el Negro*, te vedí e non te vedí… e tostemp eth dauant, e un dia que li didí que t'estimaua, treiguec un guinhauet fòrça gran, a, a, a… e me volec aucir… Jo morint-me per parlar-te e eth que non… que non… Eth nòste mainatjon mòrt, e jo mès mòrta, a, a; e en Barcelona me'n brembaua de tu e te manaua punets per aire, e en Zaragoza… punets per aire… a, a, e en Madrid madeish. E quan me botèren en convent, tanben… a, a, a, punets per aire… e tu sense brembar-te'n de jo, dolent…"

- Sense brembar-me'n!. Dès que tornè de Valencia te vau acaçant… Çò que m'a calut passar, hilha! Que ja t'ac condarè. E fin finau t'è caçat… A, bona pèça! Ara que me les pagaràs totes… Guaire m'as hèt a patir!... Be n'è lançat de malediccions contra aguest maudit convent…! Mès, qué beròia estàs, gojata.

- Òc.
- Qu'estàs plan polida.
- Òc… entà tu.

Eth hered aqueth de fèbre venguec a èster de ressabuda calor plan violent, e er arrir convulsiu explossion de plors.

"Que non ei dia de plorar, senon d'èster content".

- Sabes de qué me'n brembi? Deth mèn *mainatjon* tan graciós… S'auesse viscut, tu l'auries estimat, vertat? Me semble que lo veigui, quan se lo heren a vier damb era caisheta blua… Aquera madeisha net siguec quan Juarez el Negro me treiguec un guinhauet tan gran, e me didec damb aquera ronca votz: "Brrr… que son es ueit; prèga çò que te calgue, pr'amor qu'abans des nau t'aucisqui". Qu'ère furiós de gelosia… A, quina pòur tant atròça!
- Guaire mos cau condar-mos…!, jo a tu, e tu a jo. Ja sai que t'as maridat. Qu'as hèt ben.

Aguest *qu'as hèt ben* li queiguec ara gojata coma ua gota hereda en còr, en tot hèr-la a vier còp sec ena realitat. Secant-se es lèrmes, se'n brembèc de Maxi, dera sua nòça; e era sua casa, que s'auie aluenhat cent mil lègues, se calèc aquiu, a quate canes, funèbra e antipatica. Eth refús dera sua amna dauant d'aguest fenomèn li sequèc en un moment totes es lèrmes.

"E per qué hi ben?"

- Pr'amor qu'atau ès mès liura e as un òme. Que pòs hèr çò que volgues, tostemp qu'ac hèsques damb discrecion. È entenut qu'eth tòn marit ei un bon gojat, que ve visions…

En enténer aquerò, vedec Fortunata quilhar-se en sòn esperit era imatge ideau, o mès lèu, er espèctre dera sua perversitat. Çò que venguie de hèr qu'a penes auie nòm, per çò d'extraordinari e anormau, en registre des mauvestats umanes. Eth lòc, era escadença dauen ara sua accion màger lagetat, e atau ac comprenec en un rapid examen de consciéncia; mès qu'auie era anciana e tostemp naua passion tant de fòrça e frescor, qu'er espèctre hugec sense deishar tralha. Se consideraue Fortunata en aqueth cas coma eth cèc que recep fòrça d'ua man subernaturau. Çò qu'auie hèt, ac

hège, ena sua pensada, per disposicion des misterioses energies qu'ordenen es causes mès granes der univèrs, era gessuda deth solei e era queiguda des còssi pesants. E ne podie deishar de hè'c, ne discutie çò inevitable, ne sajaue padegar era sua responsabilitat, pr'amor qu'aguesta non la vedie pro clara, e encara que la vedesse, qu'ère persona tan fèrma ena sua direccion, que non s'arturaue dauant de cap conseqüéncia, e se *conformaue*, tau ère era sua idia, *damb anar entath lunfèrn*.

"Aquerò de logar era casa pròcha ara tua, qu'ei ua asenada que non se pòt desencusar senon pera deméncia que me trapaua, mainada mia, e pera mia afogadura de veder-te e parlar-te. Quan me'n sabí de qué auies tornat en Madrid, me venguec un delèri…! Jo qu'auia damb tu un deute de còr, e er amor que te deuia me pesaue ena consciéncia. Me capvirè, te cerquè coma se cerque aquerò que mès estimam en mon. Non te trapè. En ua cantoada qu'ère ara demora ua pneumonia entà balhar-me eth còp … queiguí".

- Praubet mèn!... Que me'n sabí, òc. Tanben me'n sabí de qué me cerquères. Que Diu t'ac age! Se me n'auessa sabut abans, que m'auries trapat.

Escampilhèc es sues guardades pera sala; mès era relatiua elegància qu'ère botada non l'afectèc. En un miserable cerèr, en un sosterranh plen de telaranhes, en quinsevolh lòc subterranèu e pudesenc aurie estat contenta s'auesse ath costat ad aqueth qu'alavetz auie. Que non se cansaue de guardar-lo.

"Be n'estàs de beròi!"

- E tu plan! Qu'èstàs plan beròia… Qu'ès ara fòrça milhor qu'abans.
- A!, non, repliquèc era damb cèrta vantaria. Ac dides pr'amor que me sò civilizat un shinhau? Bè! Non t'ac penses; jo que non me civilizi, ne voi; que sò tostemp de pòble, voi èster coma abans, coma quan tu me lancères eth laç e m'agarrères.
- Pòble!, qu'ei aquerò, didec Juan damb un shinhau de pedantaria; en d'autes paraules çò d'essenciau dera umanitat, era matèria prumèra, pr'amor que quan era civilizacion dèishe pèrder es grans sentiments, es idies mairs, mos cau anar a cercar-les en blòc, ena peirèra deth pòble.

Fortunata non comprenie ben es concèptes; mès que n'auie d'aquerò bèra vaga idia.

"Que me semble mentida, didec eth, que t'aja aciu, agarrada un aute còp damb eth laç, fèreta mia, e que posca demanar-te perdon per tot eth mau que t'è hèt…"

- Tè, va… perdon!, exclamèc era joena en tot negar-se ena sua pròpria generositat. Se m'estimes, çò de passat qu'ei parièr.

En madeish instant quilhèc eth front, e damb satanica conviccion, qu'auie cèrta beresa per çò d'èster conviccion e èster satanica, se deishèc díder aguestes arrogantes paraules:

"Eth mèn marit qu'ès tu… era rèsta… pochòina!"

Qu'ère elastica era consciéncia de Santa Cruz, encara que non tant entà non sénter un cèrt terror en enténer expression tant atrevida. Entà correspóner, anaue a díder *era mia hemna qu'ès tu*; mès s'avalèc era sua mentida, coma er òme prudent que se sauve entàs casi grèus er usatge des armes.

VII.-

Ja de nets passèc Fortunata entara sua casa. Eth sòn marit encara non auie arribat. Tant que lo demoraue, era pecadora tornèc a veir er espèctre aqueth dera sua perversitat; mès alavetz lo vedec mès clar, e non podec tant aisidament hèr-lo enlà deth sòn esperit. "Que m'an enganhat, pensaue, m'an amiat entath maridatge, coma amien a ua oelha en aucidèr, e quan volí rebrembar, que ja ère esgorjada… Quin tòrt n'è jo?" Era casa ère ena escurina e aluguèc era lum. En lançar er aluquet en solèr, aguest queiguec alugat, e Fortunata lo guardèc damb viu interès, en tot rebrembar ua des supersticions que l'auien ensenhat ena sua joenessa. "Quan er aluquet què alugat, damb era ahlama virada entada ua, qu'ei bona sòrt".

Maxi entrèc cansat e cogitós; mès en veir ara sua hemna se botèc content. Tot un dia sense veder-la! Que l'auie hèt a vier un paquet de rosquilhes. E Juan Pablo? A tot darrèr s'apraiarie tot. Solide non anarie enes ièrles Marianas, mès dilhèu lo tierien en Saladero quinze o vint dies. "E que s'ac merite, hilha. Per qué se bote a on non li pertòque?"

Tant que sopèren, Fortunata contemplaue ath sòn marit, mès qu'ena realitat, ath sòn laguens, e d'aguest examen gessie un hàstic aclapant, e era antipatia de tostemp, mès tant agranida, tant, que ja ère ar arràs. E era pervèrsa non sagèc de combàter aqueth sentiment; que se recreaue en eth coma en ua monstruositat qu'a quauquarren de seductora.

"Amna mia, li didec eth sòn marit quan vengueren de sopar, que veigui damb plaser que non te manque er apetit. Vòs qu'anem ara en un cafè?"

- Non, repliquèc era secament. Que sò fòrça cansada. Non ves que se me barren es paupetes? Çò que voi ei dormir.
- Plan, donc, milhor, jo que tanben ac desiri.

S'ajacèren, e eth temps qu'encara siguec desvelhada lo tenguec Fortunata en hèr comparèrs. Eth còs raquitic de Maxi li costaue, en tocar eth sòn, crispacion nerviosa. E tanben pensèc en çò de shordaire e de mau hèr qu'ère entada era auer de víuer dues vides desparières, era ua vertadèra, era auta faussa, coma es vides d'aqueri que trabalhen en teatre. Ada era l'ère fòrça dificil representar e simular, e plan per aquerò eth sòn torment creishie considerablament. "Que non poirè, non poiriè, pensaue en

esclipsar-se, hèr aguesta comèdia pendent guaire temps". Tara maitiada se desvelhèc dempús deth sòn prigond e reparador saunei, e alavetz li vengueren es lèrmes, en tot hèr calculs, representar-se damb gran poder dera ment scènes probables, e doler-se de non poder veir ath sòn aimant totes es ores.

Enes dies a vier, es visites en quarto vesin qu'auien lòc en diuèrses ores, quan Maxi gessie. Qu'anaue a estudiar damb un amic entà cuélher eth grad, e ath delà solie vier ena farmacia de Samaniego. Que ja ère convengut qu'aurie un lòc en establiment. Encara qu'es sues absènsies èren segures, ambdús criminaus determinèren botar eth nin mès luenh. Mentretant, Patricia hège çò que volie. Es disposcions de Fortunata e enquia dera madeisha dòna Lupe qu'èren letra mòrta. Panaue descaradament, e era sua patrona non gosaue repotegar-la. Santa Cruz, qu'ère er autor de tot aqueth revolum, non sabie com apraiar-lo, quan era sua amiga li consultaue. Eth plan mès prudent qu'ère cuélher un aute quarto e dar-li eth viatge dempús a Patricia, en tot autrejar-li ua bona estrea tà que carèsse.

Quauqui dies eth *Delfin* aufrie presents e sòs ara sua aimanta; mès aguesta que non volie acceptar arren. Que l'auie vengut en cap ua idia extravaganta, que d'era ambdús se n'arrien fòrça, quan la condaue. Pr'amor qu'era mania ère que Juanito *non auie d'èster* ric. Entà qu'es causes anessen ara ora, *li calie* èster praube, e alavetz era trabalharie *coma ua nera* pr'amor de mantier-lo. "Se tu auesses estat paredèr, hustèr o, dilhèu, susvelhant de doana, que serie ua uata causa".

- Vai per a on gesses ara.
- Arren mès.

Que non auie manèra de trèir-li deth cap aquera correccion des òbres dera Providéncia.

"En resumit, li didie eth, qu'ès ua ingenua. Mès, tè, qu'ei que non te shaute eth luxe?"

- Quan non sò damb tu, me shaute un shinhau, pas guaire. Que jamès n'è hèt cabau dera ròba. Mès quan t'è a tu, que m'ei parièr aur o coeire; seda o percala que tot ei parièr.
- Parla-me damb franquesa. Non as besonh d'arren?

- Arren, t'ac pòs creir.
- Aguesta amna de Diu te balhe tot çò qu'as de besonh?
- Tot, t'ac pòs creir.
- Que voi regalar-te un vestit.
- Non me lo botarè.
- E un chapèu.
- Lo convertirè en cabàs.
- Qu'ei qu'as hèt vòt de praubetat?
- Jo non è hèt vòt d'arren. T'estimi pr'amor que t'estimi, e non sai arren mès.

"Arren, totafèt primitiua", pensaue eth *Delfin*, eth blòc deth pòble, qu'en eth s'an d'anar a cercar es sentiments qu'era civilizacion dèishe pèrder per çò de rafinar-les massa.

Un dia parlauen de Maximiliano. "Malerós gojat!, didie Fortunata, er òdi que l'è cuelhut, que non ei òdi vertadèr senon pietat. Tostemp me siguec fòrça antipatic. Me deishè méter enes Micaelas e me deishè maridar… Sabes se com siguec tot aquerò? Donques coma aquerò que conden que manegen a ua persona e hènt d'era çò que vòlen; madeish. Jo, quan non se tracte d'estimar, que non è volontat. Me pòrten coma a ua pipa… e ara, crete que m'entren remòrs d'enganhar ad aguest praube gojat. Qu'ei un angelet sense pena ne glòria. A viatges me vien talents de desenganhar-lo, e era vertat… Pr'amor que çò qu'ei amorassar-lo que non posqui, non posqui, que non ei ena mia natura. Li demani ara Vèrge que me balhe fòrces entà cantar clar".

- Ara Vèrge…! mès tu te penses… didec Santa Cruz estonat, pr'amor qu'auie a Fortunata coma eterodòxa.
- Mès non m'è de pensar? Çò que m'aconselhe era Vèrge tostemp que li prègui damb es uelhs clucadi, ei que t'estima fòrça e que me dèisha estimar per tu… Que l'as deth tòn costat, gojatet… De qué t'espaurisses? Plan, donc; jo li prègui ara Vèrge e era me protegís, encara que jo siga dolenta. Qui pòt saber se qué gesserà d'aciu e s'es causes se viraràn bèth dia entad açò qu'an d'èster! E se te parli damb franquesa, a viatges è dobtes de qué jo siga dolenta… òc, qu'è dobtes. Dilhèu non ne siga. Era consciéncia se me vire ara entà aciu, dempús entà delà; Que sò tostemp en

tot dobtar, e ara fin me digui: *estimar a qui s'estime que non pòt èster ua causa dolenta.*

- Guarda ua causa, didec eth *Delfin*, que se esvagaue enes plan singulares nocions d'aqueth esperit. E s'eth tòn marit se'n sabesse d'aquerò e me volesse aucir?

- Ai!, non m'ac digues… ne de trufaria. Me lançaria entada eth coma ua leona e l'estronharia… Sabes se com se cuelh un cambaròt e se l'arrinque es pautes, e se li retòrç eth còs e se li trè çò qu'a ath laguens?, donques atau.

- Mès, vam a veir gojata: non me sauves rancura per auer-te abandonat, deishant-te ena misèria, en vesilhes d'amainadar e en poder de *Juárez el Negro*?

- Deguna rancura te sauvi: alavetz qu'èra enrabiada. Era ràbia e era misèria m'amièren entà *Juárez el Negro*. Te crederàs çò que te vau a díder?. Donques que me n'anè damb eth per çò de molt que l'auia en òdi. Causa estranha vertat?... e coma que non auia un trist bocin de pan tà hèr-me a vier ena boca, e eth me lo daue, donques aquiu qu'ac ties… Jo didí: "me venjarè en tot anar-me'n damb aguest animau". Quan auí ath mèn hilh, me padegaua damb eth; mès dempús se me moric; e quan crebèc Juarez, coma que jo me pensè que ja non m'estimaues, didí: "donques ara me venjarè en èster tot çò de dolenta que posca".

- Mès, quines idies as tu sus era manèra de venjar-te?

- Non me preguntes arren… sabi pas.. Venjar-se qu'ei hèr aquerò que non s'a de hèr… çò mès leg, çò mès…

- E de qui te venges atau, creatura?

- Donques de Diu, de… qué me sabi… non me preguntes, pr'amor qu'entà explicar-t'ac, me calerie èster sabenta coma tu, e jo non sai arren, encara que dòna Lupe e es monges, herega que herega, m'an trèt un cèrt lustre… en tot ensenhar-me a non díder tantes asenades.

Santa Cruz s'estèc ua bona estona cogitós.

Un dia parlèren tanben de Jacinta… Que non li shautaue a Juan qu'era convèrça venguesse en aguest terren; mès Fortunata, tostemp que n'auie era escadença, i anaue entà eth, de dret. As sues preguntes er aute responie damb evasiues.

“Guarda, mainada; dèisha ara mia hemna ena sua casa”.

- Donques assegura-me que non l’estimes.
- Que l’estimi, òc… entà qué enganhar-te… mès d’ua manèra plan desparièra qu’a tu. Li sauvi totes es consideracions que se merite, perque… non te pòs imaginar guaire n’ei de brava.

Fortunata seguic cercant damb shordaire curiosèr tot çò que volie saber restacat ara intimitat des esposi; mès er aute s’esguitlaue galhardament, deishant en lòc segur, enquia a on ère possible en aqueth criminau collòqui, era personalitat sagrada dera sua hemna.

“Era praubeta, didec a tot darrèr, qu’a ua passion que la senhorege, milhor dit, ua mania que la tie capvirada”.

- Qué ei?
- Era mania des hilhs. Diu que non vò e era s’entèste que òc. Per çò dera pena que li còste era sua esterilitat, s’a deteriorat, s’a aprimat, e hè bèth temps que s’aumplís de peublancs. Qu’ei ja passion d’anim. Te’n saberes de çò que passèc? Donques li heren era grana enganha. Eth tòn oncle José Izquierdo, d’amiguet damb un aute capvirat, li hèc a creir qu’un mainatget de tres ans qu’auie damb eth, ère eth nòste Juanin. Era mia hemna se capvirèc, lo volec ahilhar e ath delà hèr-lo a vier ena nòsta casa. Encara qu’er embolh se desnishèc lèu, non se podec evitar qu’eth tòn oncle l’engusèsse sies mil reiaus.
- Qu’a gracia. Ja me’n sabia d’aguesta istòria. Eth mainatge aguest que deu èster eth de Nicolasa, era hilhastra der oncle Pepe. Neishec tres dies dempús deth nòste, e ère hilh d’un qu’alugue es fanaus deth gas… Mès que non compreni ua causa. A jo me semble qu’era tua hemna deuie estimar ad aguest mainatge per çò de creder-lo tòn e auer-lo en òdi per èster de ua auta mair. Jo que pensi per jo.
- Cara, pèga, era mia hemna se torne lhòca per quinsevolh mainatge der univèrs, siguen de qui siguen. E ath supausat Juanin, qu’ère pro que l’auesse per mèn, entà que l’adorèsse. Era qu’ei atau; que non sabes guaire brava qu’ei. Donques s’amainadèsse!... Sant Crist, que non voi ne pensà’c. Solide perderie eth sen, e mo’lo harie pèrder a toti. Estimarie ath mèn hilh mès qu’a jo e mès qu’ath mon sancer.

Se demorèc Fortunata, en enténer aquerò, alègra e cogitosa. Qué tramaue aqueth cap plen d'extravagàncies? Donques aquerò:

"Escota, mainatget dera mia vida, çò que se m'a acodit. Ua grana idia; ja veiràs. Li vau a prepausar un tracte ara tua hemna. Diderà que òc?"

- A veir se qué ei.
- Plan simple. A veir se qué te semble. Jo l'autregi ada era un hilh tòn e era m'autrege a jo eth sòn marit. Ei a díder, escambiar un mainatge petit per un mainatge gran.

Eth *Delfin* arric d'aqueth singular convengut, exprimit damb cèrta gràcia.

- Diderà que òc?... Qué ne penses tu?, preguntèc Fortunata damb era màger bona fe, passant dempús dera ingenuïtat enquiar entosiasme entà díder:

Guarda, donc, tu te'n pòs arrir tot çò que volgues; mès aquerò ei ua grana idia.

Er illustrat joen se cabussèc en un mar de meditacions.

VIII.-

Es visites ena casa de Cirila seguiren pendent dues setmanes; mès pro que se vedec qu'aquerò non podie seguir, e cuelheren un aute quarto. Patricia s'auie tornat insuportabla, e dòna Lupe, en tot campar ena casa a ores intempestiuas, ahiscada peth delèri de manejar, dificultaue es gessudes dera sua neboda. Mentretant, Fortunata non tractaue a Maximiliano de forma desconsiderada; mès era sua heredor serie capable de gelar ath madeish huec. Que s'aurie estimat eth, mil còps mès, qu'era sua hemna li lancèsse es trastes en cap, a que lo tractèsse damb aquera cortesia mespredosa e glaciau. Pòqui viatges se daue eth cas de qué era li hèsse ua amorassa; entà auer-la, li calie a Maxi calar-li peticions, e çò qu'artenhie qu'ère coma ua aumòina. Qu'ei que Fortunata non servie entà cortesana, e es sues simulacions èren tan pègues que hège dò veder-la simular.

Eth joen farmaceutic qu'auie moments d'òrra tristesa, e pensaue fòrça. De tau estat passèc entara observacion, en tot desvolopar-se en eth aguesta facultat d'ua manera estonanta. Tostemp qu'ère en casa, non deishaue de uelh ara sua hemna, en tot estudiar-li es movements, es guardades, es passi e enquia er alend. Quan minjauen, l'examinaue era forma de minjar; quan èren en lhet, era manèra de dormir.

Fortunata non lo guardaue jamès. Aguest hèt, suenhosament observat, li costèc ath malerós gojat ua indecibla malenconia. Auer crompat aqueri uelhs damb era sua man, eth sòn aunor e eth sòn nòm entà que se tenguessen a guardar a ua cagira abans que guardar-lo ada eth! Aquerò qu'ère òrre, òrre, e un dia estornegèc era sua amna un furor mausan; mès que non lo volec manifestar, e s'ac passèc solet en tot nhacar-se es punhs.

"Per qué non me guardes?", li preguntèc ua net, damb es celhes arroncilhades.

- Pr'amor que… non didec arren mès; se mingèc era rèsta dera frasa. Diu se'n sap de se qué anaue a díder.

Que s'avalaue er aire eth gojat entà her-se estimar, endonviant guaires subtilitats autrege era mania o era malautia der amor. Escorcolhaue damb febriu examen es causes amagades deth shautar, e en non poder arténher cap causa de profit en terren fisic, investigaue eth mon morau entà

demanar-li eth sòn remèdi. Pensèc encamardar ara sua esposa damb mieis espirituaus. Qu'ère prèst, eth que ja ère brave, a èster sant, e estudiaue aquerò que l'ère agradiu ara sua hemna en aquerò que tanh ath sentiment pr'amor de realizà'c dera forma que siguesse. L'agradaue ada era balhar aumòina a guairi praubi se trapaue; plan, donc, eth n'autrejarie mès, fòrça mès. Era solie admirar es casi d'abnegacion; atau, donc, eth cercarie ua oportunitat entà èster eròi. Ada era li shautaue eth trabalh; donques eth que s'aucirie a trabalhar. D'aguesta sòrta esbauçaue eth malerós era sua amna, en tot arrincar tot çò de bon, nòble e beròi entà aufrir-l'ac ara ingrata, coma aqueth que talhe un jardin entà aufrir en un solet nhòc totes es flors possibles.

"Que ja non m'estimes, li didec un dia damb ua immensa tristesa, eth tòn còr que ja a volat coma er audèth que li dèishen dubèrta era gàbia. Ja non m'estimes".

E era responec que òc; mès de quina manèra! Qu'aurie valut mès qu'auesse dit decididament que non. "Per qué te'n vas tan luenh de jo? Semble que te còsti orror. Quan entri te botes seriosa; quan te penses que non te guardi, qu'ès abstrèta e arrisses coma s'en esperit parlèsses damb quauquarrés".

Ua auta causa lo mortificaue. Quan gessien amassa a passejar, toti tachauen es uelhs en Fortunata, admirant era sua beresa; dempús lo guardauen ada eth. Supausaue Maxi que toti pensauen que non ère òme entà tau hemna. Quauqui uns se permetien examinar-lo d'ua manèra insolenta. S'anauen en cafè, que i èren pòc de temps, pr'amor qu'es amics s'arremolinauen ath torn de Fortunata sense hèr-ne cabau deth sòn marit, e aguest s'avalaue fòrça hèu. Çò que desorientaue mès a Maxi ère qu'era *non se hège* damb arrés, e tostemp qu'eth didie anem-mo'n, qu'ère presta a retirar-se.

Cercaue eth farmaceutic quauquarren que basar es conjectures que començauen a avalar-lo, e non ac trapaue. Pensèc consultar eth cas damb era sua tia; mès que non ac volec hèr, e tremolaue de qué dòna Lupe li didesse: "Ves? Per non auer hèt cas de jo!" Gelosia! mès de qui? Fortunata se mostraue damb toti tan hereda coma damb eth. Solie espàrger melancolicament es sues guardades peth carrèr, entre era gentada, sense

fixar-se en arrés, coma es que cerquen a quauquarrés que non se vò deishar veir. E dempús es guardades entornauen entada era madeisha damb màger tristum.

Tanben tormentauen ath joen es elògis qu'es sòns companhs li hègen d'era. "Quina hemna qu'as!", li didie *Pseudo-Narcissus odoripherus*. E *Quercus gigantea* li fiulaue ena aurelha aguestes funèbres paraules: "Qu'ei massa hemna entà tu, escarrabilhat. Tie compde".

Mès dòna Lupe li bohaue idies optimistes. Que semblaue mentida! Era perspicaça, era sabenta e experimentada senhora de Jáuregui li didec mès d'un còp ath sòn nebot: "Be n'ei de trebalhadora aguesta hemna! Tostemp que vengui aciu me la trapi planchant o lauant. Francament, non credí… Que t'ajudarà, t'ajudarà. E ath delà tan caradeta… Que i a dies que non l'enteni era sua votz".

Damb ues causes e autes, eth gojat a penes podie estudiar, e damb fòrça trabalh se premanie entara licenciatura. Er ahèr dera sua collocacion que s'auie resolvut, pr'amor qu'en auer mòrt Samaniego tà finaus d'octobre, era sua veuda organizèc eth personau dera farmacia, autrejant un lòc a Maximiliano. Se convenguec entre dòna Casta Moreno e dòna Lupe que quan eth gojat cuelhesse eth grad, se li fixarie era sodada, e que dempús d'un an de practica, aurie participacion enes beneficis. Peth costat economic tot qu'anaue ben, pr'amor que, mentre arribaue eth dia de guanhar damb era sua profession, podie víuer ben damb era cuerta renda der eretatge. Er inconvenent ère que dès qu'auie entrat ena farmacia, li calie absentar-se de casa dies sancers, e aquerò li hège borir eth sang. Que se l'acodic alavetz çò que se l'acodís a quinsevolh gelós, gésser un dia, dident qu'anaue tara farmacia, e tornar ara seguida. Ac hec un viatge, e non susprenec arren: Fortunata qu'ère ena codina. Repetic eth param, e madeish: qu'ère en tot cóser. Ena tresau, Fortunata auie gessut. Dues ores dempús entrèc, hènt-se a vier un paquet ena man. "Que d'a on vengui? Donques de crompar ues causilhòtes. Non me dideres que volies ua corbata? Guarda-la".

Ua net entrèc Maximiliano fòrça excitat. Li cuelhec era man ara sua hemna, e en tot hèr-la sèir-se ath sòn costat, li didec a usclar pèth: "Aué è coneishut ad aguest coquin que te desaunorèc".

Fortunata se demorèc coma mòrta.

“Donques qué… non ei malaut?”

Se l’escapèc aguesta espontaneitat, e quan la volec contier qu’ère ja tard. Hège ua setmana que Santa Cruz non venguie as rendètz-vos, e l’auie manat, mejançant Cirila, un messatget. Qu’auie queigut deth shivau ena Casa de Campo, en tot estropiar-se leugèrament un braç.

“Malaut?, didec Maxi, tachant en era es sòns uelhs de capvirat. Plan que òc, qu’auie un braç en espòrla. Mès tu com te n’as sabut?”

- Non, non, jo que non sabia arren, repliquèc Fortunata totafèt estabordida.
- Qu’ac as dit tu!, exclamèc Rubin damb ua guardada terrorifica. Com te n’as sabut?

Era gojata se rogic tota; dempús s’esblancossic. Cercaue ua gessuda d’aqueth compromís, e fin finau la trapèc: “A!”

- Qué? Dides que com me’n sai, pegonh?... Donques plan aisit. Qu’ac amiaue eth jornau… Era tua tia ac liegec anet. Guarda, qu’ei aciu: que queiguec deth shivau passejant pera Casa de Campo.

E remetent-se ena sua serenitat, cerquec ena taula e cuelhec *El Imparcial* que, plan que òc, amiaue era notícia: “Guarda, ac ves?... convence-te”.

Maxi, dempús de liéger, seguic dident: “Que lo vedí en Saladero, aquiu aurie d’èster aqueth coquin pendent tota era sua vida. Olmedo, qu’anaue damb jo, me lo mostrèc. Que venguec a tier-li ua visita ath mèn frair. Eth anaue a visitar a un tau Moreno Vallejo que tanben ei ena preson per conspirar. E eth tau Santa Cruz qu’ei de çò mès pesat…!”

Fortunata se tapaue era cara damb eth jornau, hènt veir que liegie. Maxi l’agarrèc eth jornau d’un còp de man.

“Que t’as demorat atau coma… atupida”.

- Dèisha-me en patz, repliquèc era damb un mesprètz qu’ath sòn marit l’arribèc ena amna.
- Quines formes, hilha! Ja ne consideracion.

Fortunata semblaue qu'auie era boca sagerada. Mingèren sense badar boca; eth se metec dempús a estudiar e era a cóser, sense qu'eth funèbre silenci se trinquèsse. S'ajacèren, e madeish. Era se virèc d'esquia ath sòn marit, insensibla as alendades que hège. Que sigueren es dus desvelhadi pendent ua bona estona, cadun ath sòn costat, plan près materiuaument er un der aute, mès en esperit Fortunata se n'auie anat enes antipòdis.

Dus o tres dies dempús, entornant deth Saladero, a on anèc entà dider-li ath sòn frair que lèu lo deisharien anar, vedec Maximiliano a Santa Cruz amiant un coche peth carrèr de Santa Engracia enjós. Que ja amiaue eth braç guarit. Guardèc a Maxi, e aguest lo guardèc ada eth. De luenh, pr'amor qu'eth coche anaue fòrça rapid, observèc Rubin qu'aguest entraue peth carrèr de Raimundo Lulio. Passarie dempús en de Sagunto? Jamès coma en aqueth moment sentec eth gojat eth desir d'auer ales. S'esdeguèc tot çò que podec e, en arribar en sòn carrèr… Diu!... çò que cranhie… Fortunata en balcon, guardant peth carrèr deth Castillo entath passeg dera Habana, per a on solide auie seguit eth coche. Pugèc eth joen farmaceutic es escales tant ara prèssa, qu'en arribar naut de tot non podie alendar. Qu'ei qu'entà èster gelós cau boni paumons. Se queiguec mès lèu que se seiguec en ua cagira, e era sua hemna e Patricia acodiren ada eth pensant que li daue beth accident. Que non podie parlar e se pataquejaue eth cap damb es punhs. Quan era sua hemna se demorèc soleta damb eth, sentec Rubin qu'aquera furibonda colèra s'escambiaue en un dolor covard. Era amna se l'estarnaue e secodie en tot resistir-se a sauvar ath sòn laguens era ira. Es uelhs se l'aumpliren de lèrmes, es jolhs se li pleguèren. Queiguent enes pès dera sua hemna li punèc es mans. "Ages pietat de jo, li didec damb afliccion mès de mainatge que d'òme. Per vida tua… era vertat, era vertat. Aguest senhor… tu demorant-lo… eth que passaue entà veder-te. Tu que non m'estimes, tu m'enganhes… lo tornes a estimar… que l'as vist en bèth lòc. Era vertat… Que voi mès morir-me de pena que de vergonha. Fortunata, jo te treiguí des lordères deth carrèr, e tu me caperes a jo de hanga. Jo t'autregè eth mèn aunor net, e me l'entornes lord. Jo t'autregè eth mèn nòm, e hès d'eth ua caricatura. Te demani un darrèr favor… era vertat, ditz-me era vertat".

IX.-

Fortunata botgèc era lengua e estornegèc es pòts. Qu'auie era vertat ena punta dera lengua, e per un moment trantalhèc se deishar-la anar o calar-la entà laguens. Era vertat que volie gésser. Es paraules s'arringlerèren mudes e didien: "Òc, qu'ei cèrt que t'è en òdi. Viuer damb tu qu'ei era mòrt. E ada eth l'estimi mès qu'ara mia vida". Era batalha siguec brèu, e Fortunata entornèc era terribla vertat enes entralhes deth sòn esperit. Era afliccion de Maxi exigie era mentida… e era sua hemna li calèc dider-la-se… mentides d'aguestes qu'inspiren viua pietat ad aqueth que les ditz e padèguen pòc ath que les enten. Les trèiguie deth laguens coma se siguesse ua infermièra qu'administre era inutila medecina ar agonizant.

"Ditz-m'ac de ua auta manèra e te creirè, manifestèc Rubin. Ditz-m'ac damb un shinhau de calor, aumens coma m'ac didies abans. Tu que non sabes eth mau que me hès. Que me hès creir que non i a Diu. Que portar-se ben e portar-se mau tot ei madeish".

Era pietat vencec ara delinqüenta e se mostrèc tant afabla aquera tarde e net, que Maximiliano li calec tranquillizar-se. Eth praubet qu'ère destinat a non auer ua estona bona, donques qu'en moment que recebie eth sòn esperit un aleujament, venguec eth mau de cap. Era net siguec crudèu, e Fortunata s'esdeguèc a suenhar-lo. Ath miei des sòns maus de cap, eth malerós joen s'escauhaue mès era ment pensant remèdis o palliatius dera ansietat que lo senhorejaue. Dempús de vomegar, li didec ara sua hemna: "Se m'acodís ua idia que resolverà es dificultats… Partiram entà Molina de Aragón, a on è es mies proprietats. Abandoni era carrèra e me tierè a pagés… Vòs o non? Aquiu viuerè damb tranquillitat". Fortunata se mostrèc d'acòrd, encara que rebrembaue çò que Mauricia l'auie dit dera vida des pòbles. Solet esbocinada vierie era a víuer en camp; mès aquera net non auie mès remèdi que díder *òc* a tot.

Enes dies a vier notaue eth praube Maxi qu'eth sòn aclapament aumentaue d'ua manèra alarmanta coma se lo sagnèssen, e plan espaurit venguec a consultar a Augusto Miquis, que li didec qu'aurie estat milhor que l'auesse consultat abans de maridar-se, donques qu'en tau cas l'aurie manat tu per tu eth celibat. Aquerò redoblèc es sues tristeses; mès quan Miquis li prepausèc coma solet remèdi deth sòn mau era vida de camp,

cuelhec esperances, en tot confirmar-se ena idia d'abandonar era cort e acogar-se entà tostemp enes sòns estats de Molina.

Eth dusau còp que parlèc d'aquerò ara sua hemna, non la trapèc tan ben dispausada. "E es tòns estudis, e era tua carrèra? Demana conselh ara tua tia, e era te diderà que çò que penses ei ua asenada". Maxi qu'ère fòrça cogitós per cèrtes causes que notaue ena sua hemna. Que hège dies qu'a penes lheuaue era era guardada deth solèr e es sòns uelhs revelauen ua grana pena. De pic, ua tarde que tornèc Rubin dera farmacia, en pujar era escala l'entenec cantar. Entrèc, e era cara de Fortunata ludie d'alegria e animacion. Qué s'auie passat? Maxi non artenhec endonvià'c, encara qu'era sua gelosia, ahiscadora dera sua intelligéncia, li suggerie presumpcions que pro ben poirien contier era vertat. Aquesta s'estaue en qué era gojata auie recebut, mejançant Patria, ua nota qu'en era se l'anonciaue eth dauriment deth cors amorós, interromput pendent ua quinzea. "Aguesta alegria, pensaue Maxi, per qué deu ester?". E comprenent pera flaira de gelós que lançaue un pichèr d'aigua hereda sus aquera alegria, li didec a Fortunata: "Que ja ei decidit que mo n'anaram entath pòble. Ac è consultat damb era mia tia e era ac apròve".

Que non ère vertat qu'ac auie consultat damb dòna Lupe, mès ac didie entà balhar ara sua posicion autoritat indiscutibla.

"Que i anaràs tu…", didec era arrint.

- Non, higec eth, tient er amarum que gessie dera sua amna, es dus.
- Tu que t'as capvirat, observèc Fortunata arrint damb un cèrt desvergonhament. Jo credí… Mès ac dides formaument?
- Tè!... E tu non me dideres que vieries tanben e que voleries èster paredèr?
- Òc; mès me pensè qu'ère solet ua convèrsa. Embarrar-me jo en un pòble! Quina pensada!

De tau manèra se transformèc eth ròstre deth joen, que Fortunata, que ja començaue a díder quauques badinades sus aqueth ahèr, se recuelhec en era. Maxi non didec arren, e còp sec gessec enventit dera casa, barrèc damb sorolh era pòrta e baishèc era escala de quate en quate gradons. S'espauric Fortunata, e pistant peth balcon, lo vedec recórrer ara prèssa eth carrèr de

Sagunto e dempús cuélher peth de Santa Engracia, entà baish. Era gessec ara seguida, cuelhent eth madeish carrèr, mès entà naut, en direccion tà Cuatro Caminos.

Que deuien èster es sies dera tarde quan Rubin tornèc ena sua casa. Qu'ère esblancossit, e d'esblancossit passèc a verd, quan Patricia li didec que Fortunata auie gessut de crompres. Deishant-se amiar dera sua asenada mesfisança, interroguèc ara mossa, sajant de saber-se'n per era. Mès qu'anaue entà un bon lòc. Patricia qu'auie era discrecion deth traïdor, e tot çò que didec anaue encaminat entà calar en cervèth de Maxi era conviccion de qué era sua hemna ère pòc mens que canonizabla. Quan era criminau entrèc, eth marit auie manat alugar era lum e ère seigut ath cant dera taula dera sala. "D'a on vies?", li preguntèc. "Me semble, repliquèc era, que t'auia dit qu'anaua a crompar aguest retalh de ròba". Li mostrèc un paqueth, dempús un paquetet, e un aute. "Ves?... era sopa juliana que tant te shaute…"

- Jo tanben, didec Maximiliano d'ua manèra sinistra, t'è crompat a tu aguesta tarde un petit present… Guarda.

Estirèc eth braç entà trèir de dejós dera taula quauquarren qu'auie amagat en entrar. Qu'ère un objècte estropat en papèrs, que desnishèc tot doç, quan era s'inclinaue alègra entà veder-lo.

"A veir… qué ei?... Ai!, un revolvèr…!"

- Òc, entà aucir-te e aucir-me… didec Maxi en un ton que non podec èster tan lugubre coma eth desiraue, pr'amor qu'era arma comencèc a causar-li pòur, per çò de qué jamès ena sua vida auie auut enes mans un traste coma aqueth…
- Quines causes!, didec era damb era sang dera cara perduda. Tu que non sabes se qué te pesques… Que sembles pèc… Aucir-me a jo, e per qué?...

Li tachèc ua guardada doça e penetranta, era madeisha guardada que damb era l'auie hèt eth sòn esclau. Eth praube gojat sentec coma se l'auessen botat ues cadies ena amna.

“Vai, que se t’acodissen ues asenades, hilh… Que sò plan pauruga, e sonque veir aquerò ja tremòli. Qu’as ua bona manèra entà hèr que jo t’estima, plan, bona manèra.”

Apressèc timidament era sua man en mange dera arma… “Que lo pòs cuélher, ei descargat”, didec Maxi, qu’en un bot s’auie deishat quèir deth furor ena pietat.

- Qu’es un mainatge, didec era, cuelhent era arma, e te cau tractar coma a un mainatge. Hè-me a vier aguest traste: lo sauvarè per s’un cas entren panaires ena casa.

E se lo hec a vier sense qu’eth botèsse cap resistència. Dempús de sauvar-lo damb clau en ua mala plia de causes vielhes, tornèc entath costat deth sòn marit, que s’auie demorat abstrèt, mesurant plan que òc, damb trebolat pensament era enòrma distància qu’auie en sòn èster entre es escometudes dera volontat e era ineficacitat dera sua estavanida accion.

Aquera net non se passèc arren; mès era tarde a vier, *Pseudo-Narcissus odoripherus*, venguec a cercar-lo ena botiga de Samaniego, e li didec que Fortunata auie rendètz-vos damb un senhor en ua casa deth passeg de Santa Engracia, un shinhau mès amont des magasèms dera Villa.

X.-

Cuelhec Maxi un coche entà vier tà Chamberí e entara sua casa. Dempús d'entrar en era e saber-se'n de qué era senhoreta non i ère, pugèc tot doç entara glèisa, e en passar per dauant d'era e veir ua crotz de hèr que i a en pòrge, li venguec en pensament era idia de qué s'auie d'auer hèt a vier eth revolvèr. Arreculèc, e a miei camin se'n brembèc de qué era sua hemna auie sauvat era arma. Be ne siguec de pèc pr'amor de permeter-l'ac! Tornèc a cuélher era direccion deth Nòrd, sentent ena sua amna eth suplici indicible que costaue era conjoncion de dus sentiments tant opausadi coma eth desir dera vertat e eth terror d'era. En aubirar eth motor des senhes que subergessie sus era casa des Micaelas, non podec reprimir un estofament de pena que lo hec somicar. Es senhes non se botjauen.

Passèc eth joen mès enlà des Almacenes de la Villa e examinèc es cases d'un solet estatge naut que i a aquiu. Coma qu'ignoraue quina ère era que servie d'abric as adultèrs, decidic susvelhar-les totes. Que hège ja net e Maxi desiraue que venguesse mès ara prèssa pr'amor de deishar de veir eth disc, que li semblaue eth uelh d'un bofon testimòni, exprimint tot eth sarcasme deth mon. Ua malediccion sacrilèga se l'escapèc des sòns pòts, e reneguèc de qué auesse arribat a èster tan près eth sòn desaunor e deth santuari a on l'auien daurat eth mochet infame dera sua illusion. En d'autes paraules: eth qu'auie vengut aquiu ara cerca d'ua ostia, e l'auien balhat ua ròda de mòla… e çò de pejor ère que se l'auie avalat.

Dempús de fòrça passejar vedec eth coche de Santa Cruz, guidat peth lacai, tot doç, coma entà que non se heredèssen es shivaus. Que ja non auie cap de dobte. Eth coche lo demoraue. Lo vedec pujar enquia Cuatro Caminos, a on s'arturèc pr'amor d'alugar es lums. Dempús baishèc, e en arribar enes Almacenes de la Villa, un aute còp entà naut. Maxi non lo deishaue de uelh. Eth menaire hège veir eth sòn engüeg e impaciéncia. En un des torns deth veïcul, Rubin susprenec en aqueth òme ua guardada dirigida a ua des cases. "Qu'ei aquiu… qu'ei aquiu". Se calèc près d'aquiu, en tot redusir er espaci deth sòn passeg, susvelhant. Qu'èren es sèt.

Fin finau, en un moment que Maxi anaue de Sud tà Nòrd vedec, a pro distància, a un òme que gessie dera casa. Qu'ère eth, Santa Cruz, eth madeish, vestit de giqueta e chapèu montat. S'arturèc ena pòrta cercant eth

coche damb era vista. Es dues lums ludien aquiu naut. Se filèc de cap a Cuatro Caminos… Darrèr, esdegant eth pas, er òdi personificat de Maximiliano.

Era via qu'ère solitària. Passaue plan pòca gent, e hège fòrça hered. Eth *Delfin* sentec aqueri passi ath sòn darrèr, e ua misteriosa apreension, era consciéncia dilhèu, li didec de qui èren. Se virèc en moment qu'era tremolosa votz der aute li didie: "Escotatz". S'arturèc a sec Santa Cruz, e encara que non lo coneishie pro ben, l'auec per qui ère sense trantalhar un moment.

"Qué vos cau?"

- Canalha!... indecent!, exclamèc Rubin damb mès feresa en ton qu'ena actitud.

Que non demorèc Santa Cruz enténer arren mès, ne eth sòn orgulh li permetie dar explicacions, e damb un movement vigorós deth braç dret refusèc ath sòn antagonista. Mès qu'un boet siguec ua possada; mès era aflaquida esqueleta de Rubin non lo podec resistir; botèc un pè en faus ena sua arreculada e queiguec en solèr, dident: "Te vau a aucir… e ada era tanben". Se voludèc en solèr; se lo vedec pendent un instant caminant a quate pautes, dident entre brams… "panaire, lairon… ja veiràs!..." Santa Cruz s'estèc ua estona en tot contemplar-lo damb era cauma hereda der ofuscat assassin, e quan vedec qu'ara fin artenhie a lheuar-se, venguec entada eth e l'agarrèc deth còth, en tot sarrar-lo de mala manèra coma s'anèsse a estofar-lo de vertat… En tot retier-lo contra eth solèr, cridaue: "Estupid… nèci… vòs que te pataquèja?"

Dera sarrada gòrja deth malerós joen gessie un gemiment, arranguilh d'asfixia. Es sòns uelhs gessents se tachauen en sòn borrèu damb un pampalhejament electric de uelhs de gat rabiós e moribond. Era soleta defensa deth qu'ère dejós qu'ère clauar es sues ungles, en tot ahilar-les damb eth pensament, enes braci, enes cames, en tot çò qu'artenhie deth vencedor; e lheuant-se un shinhau damb nerviós coratge, sagèc de hèr-li era cambeta tà amorrar-lo en solèr. Es dus en solèr, lutarien dilhèu mès proporcionaument. Prauba rason estronhada pera supèrbia! A on ei era justícia? A on ei era vindicta deth fèble? En nunlòc.

Eth furor deth *Delfin* non siguec tant, que se l'amaguèsse eth perilh d'arribar en un omicidi, abusant dera sua superioritat. "Aguest, a tot darrèr, qu'ei un òme encara que semble un insècte", pensèc. E damb mesprètz qu'en eth i auie quauquarren de pietat, deishèc ara sua presa, que queiguec inèrta en un costat deth camin, en ua sòrta de clòt o soc. En veder-lo coma ua bonha, Juan sentec un shinhau de pòur. "A veir se l'aurè aucit sense voler… E en tot cas… qu'a estat en defensa pròpria". Mès era victima deishèc anar un idòl, e voludant-se coma es epileptics, repetic: "Lairon… assasin". Eth *Delfin* s'apressèc e en tot botar-li eth pè sus eth pièch, tient compde de non sarrar massa, didec: "Se non cares, escaravat, t'estronhi".

Se lheuèc Rubin en un bot. Qu'ère tot ungles e dents; treiguie es armes des fèbles; mès damb tanta feresa, que s'arribe a cuélher ar aute l'arrinque era pèth. Santa Cruz se metec lèu ara defensiua. "Te digui que te pataquegi… se tornes…" Lo quilhèc coma ua pluma e lo lancèc violentament a on auie queigut abans. Qu'ère un terren o camp mau laurat, mès enlà dera darrèra casa. Era victima non se remetie, e en tot profitar aqueth moment, eth barbar senhoret, que vedec passar eth sòn coche, l'arturèc, se calèc en eth en un bot e au!, partiren es shivaus ath mès córrer.

Un òme s'auie arturat dauant des combatents en darrèr moment dera peleja; s'apressèc entà Maxi e lo guardec damb maufidança. Pensant-se qu'ère mortaument herit, non volie meter-se en embolhs damb era justícia. Quan l'entenec parlar, s'apressèc mès. "Bon òme qué vos cau?... Praube gojat! Qu'ei que non semble un gojat senon un vielh… Vai, pataquejar atau a un praube vielh!" Dempús arribèc un aute òme, que s'auancèc d'un grop d'obrèrs que pujauen. Ajudat per aguest, Maxi artenhèc lheuar-se e correc un bon tròç camin enjós, cridant: "Lairon!... ad aguest! … ar assassin!..." Mès eth coche qu'ère ja mès enlà dera glèisa. Se formèc ath torn dera victima un rondèu de quate, sies, dètz persones d'ambús sèxes. Les guardaue coma se siguessen amics que l'auien de dar era rason arreconeishent en eth ara justícia pataquejada e ara umanitat escarnida. Semblaue un asenat. Eth sòn descompausat ròstre que hège pòur, e era sua fina votz ahiscaue era màger estranhesa.

Pr'amor qu'eth tarrabastalh dera luta l'auie hèt vier era votz totafèc de *falset*. Que gessien dera sua gòrja es paraules damb er accent d'un impubèr.

“A on s’a calat?... a on?... Non ei vertat, senhors, qu’ei un miserable?... un sequestrador?... Que m’a panat çò qu’ère mèn, m’a panat… Eth la lancèc enes lordères… jo la recuelhí e la limpiè… eth me la panèc e la… tornèc a lançar… la tornèc a lançar. Be n’ei de brigand!... Mès jo me cau hèr dus mòrts. Acabarè en cadafalc… que m’ei parièr anar tath cadafalc, senhors… que digui que voi anar tara forca, mès eri ath dauant…”

Es que l’enrodauen l’auien pietat. En tot desconéisher eth motiu deth sarabat, cadun didie çò que li semblaue. “Que se passèc ua garrolha”. Non, question de pelhes; vertat?” “Tè, qu’ei que non ves qu’ei hemneta?”

Es hemnes lo guardauen damb mès interès. “Qu’auetz sang en front”, li didec ua. Qu’ère ua esblegida qu’eth gojat non se n’auie encuedat. Se hec a vier era man en cap e la retirèc tacada de sang. Notèc qu’eth braç dret li hège fòrça mau.

“Va, va, li didec un, vietz entara Casa de Socorro”.

- Panaire… miserable…
- Au!, aquerò que ja s’a acabat… a on auetz eth chapèu?

Maxi non didec arren ne se’n cuedèc deth chapèu. Còp sec s’estarnèc en idòls, donques que non semblauen ua uata causa es esfòrci dera sua votz entà parlar a crits. Es que l’entornejauen podien distinguir de mau hèr aguesti concèptes: “Trincar-li eth còr qu’ei pòc; qu’ei de besonh… estronhar-l’ac”.

Dus òmes l’amiauen carrèr enjós, cadun d’un braç, e eth, guardant damb estupiditat as sòns amiaires, repetie: “estronhar-l’ac!” A viatges s’arturaue, estarnant-se en arridalhes de lhòco. Ja près dera glèisa apareisheren dus individús d’Orden Público, qu’en veir a Maxi en aqueth estat, lo receberen fòrça mau. Se pensèren qu’ère un coquin, e qu’es còps qu’auie recebut se les aurie meritat… L’agarrèren peth cothèr dera giqueta damb aguesta pairau garra dera justícia deth carrèr. “Qué vos cau?”, li preguntèc un d’eri, de mala encolia. Maxi responec damb era madeisha arridalha hòla e deliranta; en veir aquerò, eth policièr, sarrèc era garra, coma expression des rigors qu’era justícia umana li cau tier damb es criminaus.

“E er agressor?”

- Estronhar-l'ac!...

Arribèc ena Casa de Socorro, ja damb una revolum de gent ath sòn darrèr. Eth mètge de garda coneishie a Maxi, e dempús de guarir-li eth còp deth cap, que non auie massa importància, lo manèc entara sua casa damb era vigilància des gardes d'Orden Público.

XI.-

Quan entrèc eth malerós gojat en casa, Fortunata non auie vengut encara. Madeish siguec veder-lo Patricia en aqueth estat malerós, que córrer a avisar a dòna Lupe, que non se tardèc a presentar-se espaurida e aclapada. Çò prumer que hec, cossent damb eth sòn gran caractèr, siguec superpausar-se as eveniments, non auer pòur pera vista dera sang e dictar acertades ordes preliminares, coma ajaçar a Maximiliano, portar provediment d'arnica, reconeisher-li ben es contusions qu'auie e cridar ath mètge.

"Mès, e Fortunata?"

- Que gessec tà hèr quauques crompes, didec Patricia.
- Qu'ei estranh! Es ueit e mieja dera net.

En bades sagèc dòna Lupe de saber çò que s'auie passat a compdar des pròpris pòts deth joen. Aguest non didie que "estronhar-l'ac!", damb aquera votz de *falset,* qu'ère ua auta nauetat entara sua tia. L'ajacèren damb non pòc trabalh, e l'aumpliren d'emplastres. Eth mètge dera Casa de Socorro venguec e manèc repaus. Cranhie que i auesse quauquarren de commocion cerebrau; mès probablament acabarie tot damb un fòrt mau de cap. Tanben li prescriuec eth bromur potasic a fòrtes dòsis, e ara prumèra presa s'esclipsèc eth herit, prononciant paraules desgatjades, que d'eres non ne podec trèir tarlat era senhora de Jáuregui. E a tot aquerò, era auta sense aparéisher!

Fin finau, tàd aquerò des nau e mieja, quan eth mètge se n'anèc, entenec dòna Lupe un sarabat, dempús mormolhs en correder. Fortunata qu'auie entrat, e parlaue en votz baisha damb Patria. Era ment dera veuda, qu'en era enquia alavetz tot qu'ère confusion e vaguetats, comencèc a trèir d'era es judicis mès estranhs, idies d'atrevit abastament e d'un pesimisme espantoriant. Gessec tot doç ena sala, desirosa de suspréner aqueri secrets. Fortunata entrèc, era sang dera cara perduda, e damb es uelhs espauridi; mès dòna Lupe non li didec arren. La vedec qu'anaue entath gabinet, que daue quauqui passi entara cramba en tot posar-se ena pòrta, e que d'aquiu alongaue eth còs entà guardar ath sòn marit. Per qué non entrèc? Qué cranhie? Era cramba ère lèu escura, pr'amor qu'a penes arribaue en era era

claror dera lampa alugada ena sala. Dòna Lupe se hec a vier en gabinet era lum. Volie campar se qué hège era sua neboda, e de moment li cridèc era atencion era sua actitud estranha, non guaire cossent damb es sentiments naturaus en ua esposa en situacion tan aflictiua. Un còp lo guardèc de luenh, Fortunata, que non ne hège cabau de persona tan respectabla coma era sua tia politica, tornèc ena sala, que ja ère lèu escura, e se seiguec en ua cagira. Encara non s'auie trèt eth mantèl, e semblaue qu'anaue a tornar entath carrèr. Apuada era maishèra en ua man, se demorèc quieta pendent un quart d'ora. Eth silenci que regnaue enes tres pèces sonque s'interrompie damb quauqua paraula raucosa de Maximiliano, e damb eth pas de gat dera sirventa que trauessaue era sala entà vier a recéber ordes dera soleta persona qu'aquera net manaue ena casa. S'er estat deth malaut auesse permetut lheuar era votz, ai!, dòna Lupe aurie hèt tremolar damb eth tarrabastalh dera sua paraula autoritària e fiscalizadora; mès que non podie èster. Be n'aurie entenut de causes era sua neboda! Decidic, donc, era senhora, deishar era discusion entath dia a vier; mès que la pressauen tant eth curiosèr e er anuèg, que non podec mens de personar-se, pas a pas, ena sala, e dider-li a Fortunata, damb votz oprimida: "Explica-me aquerò"

- Aquerò?... gasulhèc era gojata, lheuant era votz, coma qui se desvelhe.
- Aquerò, òc… Maximiliano mautractat… tu entrant en casa tard e damb aguestes formes de traïdora de melodrama.

Fortunata, dempús de guardar fixament a dòna Lupe pendent ua menuta, tornèc a apuar era sua maishèra en punh sense badar boca.

"Donques que me n'è sabut… Me shaute…"

E se n'anèc entara cramba pr'amor que s'entenec era votz de Maxi cridant. Ara seguida se lo sentec vomegar. Fortunata botèc atencion a çò qu'aquiu se passaue; mès sense abandonar era sua postura d'esfinx.

Quan era veuda tornèc ena sala, ja èren mès des dètz.

"Es dètz tocades!, didec damb aquera votz tan sevèra qu'aurie hèt estrementir a ua pèira. E non t'as trèt eth mantèl. Qu'ei que penses tornar… a crompar? Eth praube Maxi, en desvelhar-se hè ua estona, me preguntèc s'auies tornat, e li didí que non. Que me hec vergonha dider-li que òc,

pr'amor que m'aurie calut ahíger que sonque damb era manèra d'entrar te declaraues ja colpabla… Eth didec. "Que vau mès que non vengue…" E tu non ves que d'aguesta manèra non se pòt contunhar?... qu'ei de besonh que m'expliques aquerò? Parla, hilha, parla, o jo ja veirè se qué me cau hèr".

Fortunata, dempús de guardar-la damb ua emocion que dòna Lupe non podie definir, tornèc a apuar era sua maishèra enes mans, e hènt ua grana alendada, s'embarrèc laguens d'aqueth silenci lugubre, que desesperarie ara madeisha paciéncia.

"Qu'ei tà tornar-se lhòca!... s'exprimic dòna Lupe damb un gèst airós… Vòs te creir, vò creir vosté que damb jo valen es embolhs? Li cau saber que…"

Era ira la dominaue, e entà contier-se tornèc ena cramba. Era sua ment acalorada remenaue aguestes idies: "Que gessec çò que jo me cranhia… qu'ac didí, qu'aguesta hemna mos darie ara fin un desengust… Ai, quin còp de uelh qu'è! A jo que non m'entraue, non m'entraue; e tostemp ac didí: ne damb Micaelas ne sense Micaelas poiram hèr d'ua hemna dolenta ua esposa decenta. Vaquí, vaquí, aciu que l'auetz. Guardatz s'ac endonviè. Guardatz s'èren copacaps mèns…"

Çò que mès enventie a dòna Lupe qu'ère era mauparada que s'auie hèt a vier, pr'amor qu'encara que didesse ua auta causa, era vertat ei qu'auie creigut a Fortunata totafèt reformada. Non podec tier era sua escometuda e tornèc ena sala. "Mès, s'explique vostè òc o non?".

Se n'encuedèc alavetz que parlaue damb ua ombra. Fortunata non ère aquiu. Gessec dòna Lupe en correder, e vedec lum en quartet interior, a on era hemna de Maxi sauvaue era sua ròba. Possèc era pòrta. Qu'ère aquiu, ja sense mantèl, treiguent era ròba der armari e botant-la en ua mala.

"Mès volerà vostè, fin finau, trèir-me de dobtes?, didec sense evitar ja quilhar era votz. Aquerò qu'ei ua vergonha. Se vostè s'entèste en carar-se, creirè qu'era causanta de tota aguesta tragèdia ei vostè e arrés mès que vostè".

Fortunata se virèc entada era. Eth sòn pallitge qu'ère coma eth d'un mòrt.

“Vam a veir, higec era Jáuregui estornejant es mans. S’eth mèn nebot me torne a preguntar s’a vengut vostè, qué li digui?”

- Didetz-li, repliquèc era esposa en votz mès baisha e exprimint-se damb fòrça dificultat; didetz-li que non è vengut, donques que partirè quan hèsque dia.
- Jo non compreni ua soleta paraula… qué s’a passat, Diu Sant!... Qui mautractèc a Maxi?

Fortunata alendèc prigondament.

“Quina comèdia! Que vau a anar per justícia. Ja veiram s’ath jutge li respon vostè d’aguesta manèra. Que n’a vostè eth tòrt, qu’ei evident. Se non, per que se’n va vostè?”

- Pr’amor que me cau anar-me’n, repliquèc era auta guardant en solèr.

Que non didec mès. Dehòra de se, dòna Lupe l’agarrèc per un braç e secodint-la fòrtament, li deishec anar aguesta imprecacion:

“A!, maudida… pro que se ve qu’ei vostè ua briganta… ua briganta en tota era expression dera paraula… que n’a estat tostemp e ne serà tota era vida… A toti enganhèc vostè, mens a jo… a jo non… Jo que la vedí vier”.

Aclapada pera sua consciéncia, Fortunata non podec respóner arren. Se dòna Lupe s’auesse lançat contra era entà repassar-la, que s’aurie deishat castigar.

“Que hè vostè ben en anar-se’n, higec era auta ja ena pòrta. Non serè jo qui l’arture… Adishatz. Quina casa aguesta, e quin matrimòni! Arren me cuelh de nauèth… pr’amor que, ac torni a díder, a toti enganhèc vostè, mens a jo”.

Qu’ère mentida, pr’amor qu’era prumèra enganhada siguec era. Quina mauparada auien patit es sues facultats educadores! Era idia d’aguest fracàs alugaue era sua ràbia mès qu’eth delicte madeish que sospechaue ena sua neboda.

Tornant entara sala, la cuelhec ara senhora Jáuregui era frenesia des disposicions. Era prumèra siguec que se demorarie aquiu aquera net. Dempús manèc a Patricia tara sua casa damb un encargue, cridant a

Nicolás, qu'aqueth dia auie arribat de Toledo. "Que vengue eth mèn nebot ath mès córrer, e s'ei en tot dormir, li didetz a Papitos que lo desvelhe".

Fortunata seguie en quarto dera ròba; mès auançaue plan pòc en apraiament deth sòn equipatge, pr'amor que o ben se demoraue quieta, seiguda sus ua mala, guardant eth solèr o era candèla, qu'ahlamaue gotejant gotes de greish. Dès que comencèc a fautar, non auie sentut racacòrs coma es d'aquera net. Er espèctre dera sua mauvestat non auie hèt abans senon presentar-se coma de trufaria, e l'ère fòrça aisit entada era esforiar-lo. Mès que ja non se passaue madeish. Er espèctre venguie e se seiguie damb era e damb era se lheuaue; quan se botaue a sauvar ròba, l'ajudaue; en alendar, alendaue; es uelhs d'era qu'èren es d'eth, e, en fin, era persona d'ambdús qu'ère ua madeisha persona. E la tormentauen, amassa damb es racacòrs dera sua consciéncia, ansies d'amor, desirs plan viui de normalizar era sua vida laguens dera passion que la senhorejaue. Se'n brembèc de qué eth sòn aimant l'auie aufrit botar-li casa, e establir entre eri ua familiaritat regulara laguens dera irregularitat. Mès aquerò poirie arribar? Es ansies amoroses se crotzauen ath sòn laguens damb temors vagui, e fin finau venguie a considerar-se era persona mès malerosa deth mon, non per tòrt sòn, senon per disposicion superiora, per aquera mecanica espirituau que la possaue d'ua manèra irresistibla. Que non pensèc dormir aquera net, e desiraue qu'arribèsse eth dia entà anar-se'n, pr'amor qu'enténer era votz dolorosa deth sòn marit li costaue un martiri atròç. Qu'aurie dat dètz ans dera sua vida entà qu'aquerò que se passèc non s'auesse passat. Mès que ja non auie remèdi, pro qu'es herides de Maxi siguessen de pòca importància! Dempús d'aquerò, eth sòn mès viu desir qu'ère cuélher era pòrta e desparéisher d'aquera casa. Abans morir que contunhar era comèdia d'un matrimòni impossible.

D'aguestes meditacions la treiguec dòna Lupe, que dempús de mieja ora tornèc a entrar en quarto. Qu'ère estropada tota en ua hlaçada, çò que li daue cèrt aspècte temerós e lugubre coma d'amna de un aute mon.

"Ath praube Maxi, didec, se l'acodís ara plorar… Non dèishe de preguntar-me s'a vengut vosté… Francament, sabi pas se qué responer-li".

- Didetz-li que m'è mòrt, repliquèc Fortunata.
- E de vertat que serie çò de milhor… A apraiat vostè es sues males?

- Me manque pòc… Guardatz, guardatz… que non me hèsqui a vier arren que non sigue mèn.
- E es vòstes jòies?, preguntèc era veuda que sauvaue ena sua casa es de mès valor.
- Es mies jòies?, observèc era auta trantalhant prumèr e assegurant-se ara fin. Que non son mies. Son d'eth, de Maxi, que les desempenhèc. Vo'les dèishi totes.
- Atau, donc, non se hè a vier vostè qu'era sua ròba?
- Arren mès. Enquia e tot eth monedèr, damb es darrèrs sòs que me balhèc, lo dèishi aciu sus era comòda. Qu'ac podetz veir.

Cuelhec era prudenta senhora eth monedèr qu'ère encara fòrça plen e se lo sauvèc.

XII.-

Que i a motius entà creir que quan Papitos entrèc a mieja net en quarto de Nicolás Rubin e li didec secodint-lo fòrtament: “Senhor, senhor, era vòsta tia ditz que venguetz aquiu ara madeish”, eth sant varon deishèc anar un bram e se virèc d’esponera tornant a quèir en un prigond sòn. Qu’ei probable qu’ara dusau escometuda de Papitos, eth clèrgue s’estirèsse, e qu’esforièsse ath monard damb un aute des sòns brams, en tot amorassar en sòn cervèth era idia de qué era sua tia li calie demorar enquiath maitin a vier. E eth fondament d’aguestes apreciacions ei que Nicolás non se presentèc ena casa deth sòn frair Maxi enquiàs sèt ben tocades. Tanta pigresa que li hec a pèrder er oremus a dòna Lupe, que botant eth crit en cèu, didie: “Que sò destinada a èster era victima d’aguesti tres pècs… Cadun peth sòn costat me consumissen era vida, e entre es tres amassa acabaràn damb jo… Quina familha, Senhor, quina familha! Se me vedesse eth mèn Jáuregui, que serie ua auta causa. Mès òme de Diu, vai, qu’as ua cauma! Sabi pas se com damb tot çò que minges e damb aguesta tranquillitat non ès mès gròs… Te cridi tàs onze dera net e aguesta qu’ei era ora que te despenges per aciu… Sabes se qué se passe?”

Aquerò ac didie ena sala, en veir entrar a Nicolás, qu’es sòns uelhs encara auien evidents senhaus de çò de ben qu’auie dormit. En enténer era convèrsa, gessec era pecadora deth sòn amagader, e apressant-se ena pòrta dera sala sagèc d’escotar. Mès tia e nebot seguiren parlant fòrça baishet, e arren podec enténer. Dempús, eth clèrgue, a peticion dera sua tia, gessec en correder, e Fortunata se metec ara prèssa en sòn amagader pr’amor de demorar-lo aquiu.

Aqueth quarto qu’ère totafèt escur enes prumères ores deth dia. Es qu’entrauen non vedien ad aqueth qu’ère laguens. Era candèla qu’ahlamèc era màger part dera net, s’auie consumit. De laguens estant, vedec Fortunata ath capelhan, ombra nera en quadre luminós dera pòrta, e demorèc qu’entrèsse o didesse quauquarren. Coma qui se mesfide d’entrar ena tuta d’ua bestia herotja, Nicolás s’estèc ena pòrta, e d’aquiu estant lancèc ath miei dera escurina, aguestes paraules: “Hemna, ètz vos aciu?... Que non veigui arren.”

- Que sò aciu, òc senhor, gasulhèc era.

- Era mia tia, higec eth clèrgue, m'a condat es orrors d'aguesta net… Eth mèn frair mautractat, herit; vos entrant ena casa a malora, e entrant entà recuélher era ròba e partir, trincant era armonia conjugau e deishant-mos a toti ena màger confusion. Me voleratz explicar a jo, aguest embolh?
- Òc, senhor, repliquèc era votz damb pòur e un trebolament indicible.
- E s'auetz auut vos bèra part en aguesta infamia?
- Jo… en çò des còps que non n'è auut part, deishèc anar rapidament.
- Anem per parts, didec eth clèrgue auançant un shinhau, damb es mans entà dauant paupant enes tenebres. Hè quauqui dies… m'en sabí ager per edart… eth mèn frair sospechaue que vos non li èretz fidèu; aguesta qu'ei era qüestion. Auie bèth fondament aguesta sospecha?

Era votz non didec arren, e i auec ua estona de temerosa expectatiua.

"Mès non responetz?, interroguèc Nicolás damb accent airós. Qui vos pensatz que sò? Hètz veir qu'ètz en confessionari. Que non hèsqui era pregunta coma persona dera familha ne coma jutge, senon coma prèire. Auie bèth fondament era sospecha?"

Dempús de ua auta estona, qu'ath prèire se li hec mès longa qu'era prumèra, era votz responec teunhament:

"Òc senhor".

- Ja veigui, afirmèc Rubin damb ira, que mos auetz enganhat a toti, a jo eth prumèr, as senhores Micaelas, ath mèn amic Pintado e a tota era mia familha dempús. Qu'ètz vos indigna d'èster era nòsta fraia. Vaquí quin polit papèr auem hèt. E jo que responí…! Ena mia vida m'arribat ua causa parièra. Que vos auí a vos per hòraviada, non per corrompuda, e ara veigui qu'ètz vos çò que se cride un monstre.

Hec alavetz un pas mès, barrant un shinhau era pòrta, e paupèc era paret per s'un cas i auesse ua cagira o un banc a on sèir-se.

"Parlant clarament, vos que non estimatz ath mèn frair… Dauris-te, consciéncia".

- Non senhor, didec era votz de seguit e sense hèr cap esfòrç.
- Jamès l'auetz estimat… qu'ei atau.
- Non senhor.

- Mès vos me didéretz que demoràuetz cuelher-li afeccion a mida que l'anèssetz tractant.
- Òc qu'ac didí. Mès que non a resultat… Non a resultat. Ua mauparada coma aguesta…! Que se dan casi… De sòrta qu'arren.
- Arren. Perfèctament! Mès vos desbrembatz qu'ètz maridada e que Diu vos mane estimar ath vòste marit, e se non l'estimatz, èster-li fidèu de còs e de pensament. Polida cagada, òc senhor, polida!... Ena mia vida m'auie arribat arren de parièr. E vos caushigant er aunor e era lei de Diu, vos auetz encamardat de quinsevolh pòcvau… que ja se ve: eth vòste passat licenciós vos empodoe era amna, e era purificacion que siguec ua badinada. Non auer vist aquerò, Senhor, non auè'c vist!

Qu'ère tan enforismat eth prèire per çò de mau que l'auie gessut aquera composicion, e eth sòn amor pròpri apraiador patie tant, que non podec mens que deishar anar eth sòn despièch damb aguestes coleriques rasons: "Donques sabetz-vo'n qu'ètz condemnada, e non li balhetz mès torns, condemnada".

Non se sap s'aguest procediment deth terror costèc eth sòn efècte, pr'amor que Fortunata non responec arren. Era expression des sòns sentiments sus eth terrible anatèma se perdec ena escurina d'aquera tuta.

"Aumens, malerosa, cohessatz eth vòste delicte, didec Rubin, que esguitlant-se enes tenèbres auie trapat un calaish a on sèir-se. Non m'amaguetz arren. Guairi còps, guairi còps auetz fautat ath vòste marit?"

Era responsa se tardaue. Nicolás repetic era pregunta enquia tres còps padegant eth ton, e fin finau, entenec un mormolh que didie: "Fòrça còps".

Conde eth pair Rubin qu'aquet *fòrça còps* li costèc caudheireds, e que li semblèc eth mormolh que hèn es portes corredisses quan s'esguitlen pes parets.

- Damb guairi òmes?
- Damb un de solet…
- Damb un de solet!... de vertat? Lo coneishéretz dempús de maridada?
- Non senhor. Que lo coneishi de hè fòrça temps… que l'è estimat tostemp.

- A!, ja… era vielha istòria… perfèctament, didec eth prèire, qu'eth sòn amor pròpri se quilhaue en trapar un mejan d'aparéisher coma previsor. Aquerò que ja m'ac cranhia jo. Eth prumèr amoret…! Non ac didí, non vos ac didí? Per aquiu que vie eth perilh. Que n'è vist fòrça casi. Plan. E aguest pòcvau ei eth de tostemp?

Fortunata responec que òc, sense compréner se qué volie dìder eth de tostemp.

"E aguest a estat eth miserable qu'abusant dera sua fòrça mautractèc ath praube Maxi, fèble e malautís… Ai, mon amargant!"

- Que siguec eth… mès Maxi lo provoquèc… didec era votz. Aguestes causes arriben sense saber com… Jo qu'ac vedí dera hièstra estant.
- De quina hièstra?
- Dera d'aquera casa.
- Qu'auem caseta?... Òc, òc, çò de tostemp. Que ja ac auia previst. Non vos pensetz que m'agarre de nauèth. Caseta e tot!... Quanta infamia! E non sentetz racacòrs? Quinsevolh persona qu'auesse amna serie en aguest cas plia de trebolament… mès vos tan fresca.
- Que me he dò, me hè dò… Voleria que non s'auesse passat.
- Aquerò, que non s'auesse passat eth hèt, entà contunhar pecant discrètament. E que seguisque era hèsta. Tanben aguesta sòrta de perversitat me la sai de memòria.

Fortunata carèc. Ja siguesse pr'amor qu'es uelhs deth clèrgue s'auien acostumat ara escurina, ja sigue qu'entraue en quarto mès lum, eth cas ei que Nicolás comencèc a distinguir ara sua fraia politica, seiguda sus era mala, damb un mocador ena man. A viatges se lo hège a vier enes uelhs pr'amor de secar es lèrmes. Qu'ei vertat que Fortunata ploraue; mès a viatges era encausa der apressament deth mocador ena cara qu'ère eth besonh dera joena d'evitar era aulor desagradiua qu'era ròba nera e rosigada deth prèire deishaue anar.

"Aguestes lèrmes que vessatz, son d'empenaïment sincèr? Ei a díder… Se vos vos empenaïssetz de vertat, mès de vertat, damb ua contricion ardenta, encara aquerò se poirie apraiar. Mès que vos calerie someter-vos a pròves rudes e conclusentes… aguesta qu'ei era causa. Tornaríetz enes Micaelas?"

- Ò, non senhor!, repliquèc era pecadora rapidament.
- Donques alavetz, que vos hèsque a vier eth diable, cridèc eth clègue damb un gèst de mesprètz.
- Que vos diderè… jo m'empenaïsqui; mès…
- Mens pegaries!... manifestèc Rubin, botant un còp de man damb grossières manères. Renegatz deth vòste infame adultèri; renegatz tanben der òme dolent que vos tie endemoniada.
- Aquerò…
- Aquerò qué?... Vai, damb era plan… E m'ac ditz atau, damb aguest cinisme.

Fortunata non sabie se qué volie díder cinisme, e se carèc.

"Tot hè a pensar que vos vos premanitz entà reïncidir, e que non i a manèra de trèir-vos deth cap aguesta maudida illusion".

Era grana alendada que balhèc era auta confirmèc aguesta suposicion milhor qu'es paraules.

"De sòrta que, enquia e tot vedent-vos perduda e desaunorada per aguest miserable, vos encara l'estimatz. Donques bon apetís".

- Que non i posqui hèr arren. Aquerò qu'ei ath mèn laguens e non ac posqui véncer.
- Ja… Era istòria de tostemp. Que me la sai de memòria… Qu'estimen solet ad aqueth e non lo pòden despatriar deth sòn pensament, e paraules per aciu e paraules per enlà… En fin, tot aquerò non ei que manca de consciéncia, poiriment deth còr, desencuses deth pecat. Ai, quines hemnes! Saben que les cau véncer e arrincar es passions; donques non senhor, tostemp aganchades ara illusioneta… Aurelhières an d'èster… En resumit, que vos non voletz sauvar-vos. Vos metérem en camin dera regeneracion, e vos a mancat temps entà anar-vo'n pes corsères dera craba. Tath monte, hilha, tath monte! Plan, que ja vos enteneratz damb Diu. Que jo me n'arrisqui dera mauparada que vos haratz a vier. Pr'amor qu'ara, coma s'ac vedessa, vos calaratz un aute còp ena vida leugèra. A esvagar-se… au!... De moment que i aurà ua avenença, e aguest brigand vos autrejarà bèra proteccion; qu'auratz vos casa tà víuer… e ara que i pensi, aguest òme ei maridat?

- Òc senhor, didec Fortunata damb pena.
- Ave Maria!, exclamèc eth prèire hent-se a vier es mans en cap. Quin orror, e quina societat! Ua auta victima; era esposa d'aguest senhor… E vos tan fresca, semiant mòrts e exterminacions per a on sigue que vatz…

Aguesta frasa de sermon espauric un shinhau a Fortunata.

"Qu'auratz eth vòste castig e lèu. Era istòria de tostemp… Quines hemnes, Senhor, quines hemnes! Anatz-vo'n a córrer aventures, desaunoratz ath vòste marit, perturbatz a dus matrimònis; que ja vierà, ja vierà eth crebament. Que non voleria èster en vòste lòc. Ara er adultèri, dempús era prostitucion, er abisme. Òc, aciu qu'ac auetz, guardatz-lo dubèrt ja, damb era boca nera, mès lèja qu'era boca d'un dragon. E non i a remèdi, que vatz de cap entada eth… pr'amor qu'aguest òme vos abandonarà… que ne sò solide fòrça".

Fortunata auie eth cap calat enes jolhs. Qu'ère hèta un camishèth, e es sòns somics declarauen eth trebolament dera sua amna.

"Ai, hemna malerosa!, higec eth clérgue damb solemnitat, en tot lheuar-se… Non sonque ètz vos briganda, senon pèga. Totes es encamardades ne son pr'amor que se les seque er enteniment. Les trè un der espurgatòri deth vici e aquiu se'n van un aute còp. Tu ac vòs, donques tu t'ac tengues. En lunfern vos apraiaràn a vos es compdes. Vietz aquiu damb sofismes e pegaries d'amor… Aquerò que s'a acabat. Ne jo è arren a hèr damb vos, ne vos auetz arren a hèr en aguesta casa. Eth compde qu'ei acabat. Entar arriu, hilha; esvagar-se; vos gessetz d'aciu, e quan ajatz partit, perhumaram era casa, òc, la perhumaram… Perfèctament".

Aquerò ac didec ena pòrta e dempús se retirèc sense ahíger ua paraula mès. Dòna Lupe lo demoraue ena sala entà saber-se'n s'auie estat mès afortunat qu'era en endoviament dera vertat, e aquiu s'estèren blagant ua estona. Dempús enteneren bronit, enteneren era votz de Fortunata que parlaue en votz baisha damb Patricia, en tot dider-li dilhèu com e quan manarie a cercar era ròba. Tia e nebot pistèren dempús pes veires deth balcon e la vederen trauessar ath mès córrer eth carrèr, e virar era cantonada sense tachar era guardada ena casa qu'abandonaue entà tostemp.

Nicolás repetie ua figura que d'era n'ère satisfèt: "Perhumar, perhumar e perhumar". E a prepaus de perhumar, ada eth, fisicament, tanpòc l'anarie mau… e aquerò sense ofensar ad arrés.

Conselh Generau d'Aran

Generalitat de Catalunya
Generalitat de Catalonha

Obra Social "la Caixa"

BAQUEIRA/BERET